

24—25 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 25 maj

Std.

Svar på enkla frågor:

av herr Lidgard ang. remissbehandlingen av vissa offentliga utredningar	4
av herr Schött om tidigare utbetalning av folkpension	5
Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.	7
Ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering	58
Anslag under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet:	
Den internationella biståndsverksamheten	72
Styrelsen för internationell utveckling	93
Humanitärt bistånd	95
Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.	96
Arbetsrum för riksdagens ledamöter	106
Vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt	113

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 25 maj	Sii.
Statsutskottets memorial nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om rikets indelning i skattekraftsområden	7
— nr 131, ang. gemensam votering i fråga om bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet	7
— nr 132, ang. gemensam votering i fråga om invalidbostadsbidragets maximibelopp	7
Jordbruksutskottets utlåtande nr 15, ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.	7
— nr 16, ang. vatten- och luftvårdens organisation	58
— nr 17, ang. ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden	58
Andra lagutskottets utlåtande nr 52, ang. elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl.	71
— nr 53, ang. ändring i skollagen	71
Statsutskottets utlåtande nr 125, ang. anslag under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet	72
— nr 109, om åtgärder till stödjande av samernas kulturliv	96
Bankoutskottets utlåtande nr 36, om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.	106
Statsutskottets utlåtande nr 110, ang. anslag på tilläggsstat II till Förvärv av kvarteret Vinstocken inom Nedre Norrmalm i Stockholm	113
— nr 111, ang. ytterligare utgifter på tilläggsstat II: staten för statens allmänna fastighetsfond	113
Bevillningsutskottets betänkande nr 31, ang. ändring i förordningen om allmän varuskatt	113
— nr 34, ang. ändring i tulltaxan	139
Första lagutskottets utlåtande nr 27, ang. ändrad lydelse av 2 § 2:o, 4:o och 17:o lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt ..	139
— nr 28, om översyn av inrikesflygets säkerhetsbestämmelser ..	139
Statsutskottets utlåtande nr 112, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (justitiedepartementet)	139
— nr 113, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (försvarsdepartementet)	139

Måndagen den 24 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 285, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, dels ock väckta motioner om upphävande eller ändringar av valutaregleringen;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stads- hypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; samt

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av Svenska skeppshypotekskassan, m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 112—127, bankoutskottets utlåtanden nr 41—44, andra lagutskottets utlåtanden nr 52 och 53 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 14—17.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista jordbruksutskottets utlåtanden

nr 15, 16 och 17, andra lagutskottets utlåtanden nr 52 samt 53, ävensom statsutskottets utlåtande nr 125 i nu nämnd ordning uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Vidare hemställer jag, att jordbruksutskottets utlåtande nr 14 sättes näst efter statsutskottets utlåtande nr 120.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m.;

nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om kommunal skatteutjämning, såvitt avser rikets indelning i skattekraftsområden;

nr 131, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet; och

nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om invalidbostadsbidragets maximibelopp; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av postpaketportot m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.04.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 25 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under hänvisning till bifogade läkarintyg anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet den 25 och den 26 maj 1965.

Bromma den 24 maj 1965.

Olle Dahlén

Härmed intygas att riksdagsmannen *Olle Dahlén* på grund av övre luftvägsinfektion inte bör närvara vid riksdagsarbetet den 25 och 26 maj 1965.

Stockholm den 24/5 1965.

Brita Hanson

leg läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. remissbehandlingen av vissa offentliga utredningar

Herr statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet EDENMAN erhöll ordet för att besvara herr *Lidgards* fråga angående remissbehandlingen av vissa offentliga utredningar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 14 maj, och anförde:

Herr talman! Herr *Lidgard* har frågat, om jag är beredd att närmare ange anledningen till att eklelesiastikdepartementet underlåtit att samordna remissbehandlingen av 1963 års universitets- och högskolekommittés (U 63:s) betänkanden med de förslag som enligt uppgift inom den närmaste tiden kom-

mer att framläggas av 1960 års lärarutbildningssakkunniga (LUS).

Det är nödvändigt, att ansvariga myndigheter och organ så snart som möjligt får klarhet om lokaliseringen av den år 1963 beslutade utbyggnaden av universitet och högskolor fram till början av 1970-talet. Inte minst den långa detaljplaneringstiden kräver snara beslut beträffande i första hand den medicinska, den farmaceutiska och den högre tekniska utbildningen, om det år 1963 beslutade programmet tidsmässigt skall kunna hållas. Utbyggnaden av den medicinska utbildningen sammanhänger nära med sjukhusplaneringen på olika orter och förutsätter mycket betydande sjukhusinvesteringar för att det skall kunna realiseras. Planeringen och verkställandet av dessa investeringar kräver tid och medger inga uppskov. Även genomförandet av programmet för den tekniska utbildningens utbyggnad kräver en lång planeringstid. Jag har funnit det nödvändigt att sätta tiden för remissbehandlingen av U 63:s betänkande till fem månader, för att det skall bli möjligt att för årets höstriksdag framlägga den plan, vars godkännande är erforderligt för att 1963 års beslut skall kunna realiseras.

Den samordning herr *Lidgard* efterlyser torde närmast gälla sambandet mellan U 63:s förslag om universitetsfilialer på fyra (senare fem) orter och lärarutbildningssakkunnigas kommande förslag till framtida lärarutbildning. Lärarutbildningssakkunniga beräknas avlämna sitt huvudbetänkande någon gång av de första dagarna i juni. Av anförda skäl har det emellertid inte varit möjligt att förlänga remissbehandlingen av U 63:s betänkande. Mina egna kommande ställningstaganden till U 63:s förslag kommer givetvis att ske under

hänsynstagande till att senare ställningstaganden till lärarutbildningssakkunnigas förslag från min sida ej föregripes i några väsentliga avseenden.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Edenman för det svar som jag har fått på min fråga. Jag tror att det är mycket värdefullt att ecklesiastikministern på detta sätt har redovisat den grund som finns för hans ställningstagande i detta ärende. Det har förekommit en viss offentlig debatt i detta sammanhang, som kanske kan må väl av att få den komplettering som nu har skett.

Jag har noterat det i och för sig rätt självklara i ecklesiastikministerns uttalande, att ställningstagande till U 63:s betänkande inte skall föregripa ett kommande ställningstagande till lärarutbildningssakkunnigas förslag. Jag skulle kanske vilja säga att det skulle ha varit utmärkt om även remissinstanserna, som skall behandla lärarutbildningssakkunnigas förslag, hade haft samma förmån i sitt arbete.

Nu framgår i ecklesiastikministerns svar, att det som föranleder att man inte har kunnat samordna remissbehandlingen är hänsyn till planeringsarbetet, och där hänvisas i första hand till den medicinska, farmaceutiska och högre tekniska utbildningen. Nu har jag emellertid, som också framgår av svaret, i första hand åsyftat den samordning, som kanske skulle kunna ha skett när det gäller lärarutbildningsfrågorna, en samordning som framför allt berör de filosofiska fakulteterna. Eftersom dessa inte omnämns i svaret från statsrådet Edenman, utgår jag ifrån, att det inte krävs en riktigt lika långsiktig planering där som beträffande de andra utbildningsanstalterna.

I sitt betänkande tycks U 63 helt och hållet ha utgått ifrån i stort sett oförändrade studie- och examensförhållanden, medan vi väl väntar att lärarut-

Om tidigare utbetalning av folkpension
bildningssakkunniga i grunden skall reformera lärarutbildningen. Som lärarutbildningssakkunniga själva sagt i en skrivelse till departementschefen synes en av förutsättningarna för denna reformerade lärarutbildning vara ett nytt betygs- och examenssystem vid de filosofiska fakulteterna.

Med all respekt för det viktiga i att ansvariga organ måste ha tid på sig för planering, tycker jag ändå att det här skulle ha varit möjligt att dela upp remissarbetet, så att man kunde ha samordnat remissorganens verksamhet åtminstone när det gäller de filosofiska fakulteterna och lärarutbildningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om tidigare utbetalning av folkpension

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Schöotts fråga om tidigare utbetalning av folkpension, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 20 maj, och yttrade:

Herr talman! Herr Schött har frågat, om jag vill medverka till att utbetalning av folkpension kan ske senast den 13 under skatteuppbördsmånaderna för att underlätta folkpensionärernas skattebetalning.

Enligt gällande bestämmelser utbetalas pension enligt lagen om allmän försäkring tidigast den 15 i varje månad. Om den 15 är sön- eller helgdag eller lördag börjar utbetalningen på närmast föregående vardag som inte är lördag. Skatteuppbördsterminerna infaller i regel den 6 till den 13 i månaderna mars, maj, juli, september, november och januari.

Sammanlagt omkring 1,2 miljon människor i vårt land åtnjuter folkpension i någon form. De folkpensionärer, för vilka den av herr Schött väckta frågan kan ha något intresse, torde vara att söka bland dem som betalar B-skatt. Uppskattningsvis finns det mel-

Om tidigare utbetalning av folkpension

lan 100 000 och 150 000 folkpensionärer som betalar B-skatt. Flertalet av dessa torde ha så stora inkomster vid sidan av folkpensionen att tidpunkten för pensionsutbetalningen inte kan ha någon större betydelse för deras möjlighet att fullgöra skatteinbetalningarna.

Tiderna för skatteuppbörd och pensionsutbetalning har lagts så att de i princip inte sammanfaller, bl. a. med hänsyn till att posten skall kunna bereda allmänheten — däribland skatteinbetalare och pensionärer — en god service. Skulle uppbördsterminer och pensionsutbetalningsperioder helt eller delvis sammanfalla, skulle man möjligen underlätta skatteinbetalningen för ett mindre antal, men postens service för det stora flertalet kunder skulle försämrats på grund av ökad köbildning.

Både för pensionärerna och riksförsäkringsverket skulle det vara olämpligt att ha olika utbetalningstid för pension i skatteuppbörds månader och övriga månader.

Utbetalning tidigare än som följer av gällande regler försvårar det administrativa förfarandet. Pensionsförändringar, adressförändringar och dödsfall som inträffat i slutet av närmast föregående månad skulle inte kunna beaktas i samma utsträckning som nu. Detta skulle leda till felexpediering med olägenheter både för mottagare och avsändare då rättelse skall äga rum.

Med hänsyn till de omständigheter jag nu anfört finner jag inte anledning att för närvarande överväga ändring av de nuvarande utbetalningsbestämmelserna.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Först ber jag att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret, som ju var ganska utförligt men ur min synpunkt tyvärr ganska negativt.

Folkpensionärerna tycker det är underligt, att de, om de samma månad

har två uppgörelser med det allmänna — att lyfta sin folkpension och betala sin skatt — inte kan få klara av dessa båda saker samtidigt. Ur deras synpunkt är naturligtvis en samordning önskvärd.

Statsrådet har fullständigt rätt när han säger, att denna fråga icke är något problem för flertalet folkpensionärer utan endast för en mindre del. Men jag vågar påstå, att denna mindre del är intresserad av en samordning. Låt mig nämna, att för en vecka sedan träffade jag några kolleger — alltså häradskrivare — och vi tog upp denna fråga. De kunde vittna om att åtskilliga skattskyldiga hade kommit till dem och framfört just detta önskemål.

Jag vet att här uppe i Stockholm torde frågan inte ha så stort intresse. Här är det procentuella antalet berörda relativt litet, kanske beroende på att man här vid taxeringen är generösare än på andra håll med extra avdrag. Ute i landet har frågan dock, även om den inte är stor, för åtskilliga sitt givna intresse.

Av svaret framgår, att det skulle innebära vissa olägenheter både för pensionärerna och för riksförsäkringsverket om man hade olika utbetalningstid för pensionen i skatteuppbörds månader och övriga månader. Jag hoppas att man framöver kan överväga, om man då inte i samtliga månader kunde utbetala pensionen den 13.

Det sägs i svaret att även detta skulle innebära vissa olägenheter. Med de nya tekniska hjälpmedel man i dag har, tror jag dock att man i framtiden skulle kunna åstadkomma denna bättre service också åt den minoritet, som de av mig omtalade folkpensionärerna utgör. Även om de är en liten grupp, vore det önskvärt att vi kunde ge dem en bättre service. De är i hög grad förtjänta av det.

Herr talman! Jag tycker mig trots allt se en viss ljuspunkt i svaret. Det är när statsrådet säger, att han icke finner anledning för närvarande att överväga ändring av de nuvarande utbetalningsbestämmelserna. Det tyder i alla fall på

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

att det finns möjlighet att frågan kan komma upp till ett förnyat övervägande. Jag har den uppfattningen, att ifrågavarande folkpensionärens önskemål kvarstår och antagligen kommer att göra sig mer gällande framöver.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 128 och 129.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om kommunal skatteutjämning, såvitt avser rikets indelning i skattekraftsområden.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 131, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet.

Jämväl beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

På sedermera gjord proposition godkändes den i memorialet förslagna voteringspropositionen.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 132, i anledning av kamrarnas skiljak-

tiga beslut i fråga om invalidbostadsbidragets maximibelopp.

Utskottet hade även beträffande detta memorial hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Härefter godkändes på gjord proposition den i förevarande memorial förslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att, under förutsättning att de nu godkända voteringspropositionerna bleve godkända även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammars talman gemensamma omröstningar komme att anställas vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 26 maj.

Föredrogos och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 37.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen, att i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 155 miljoner kronor och till särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 95 miljoner kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 5 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 95, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter,

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

m. m., vilken hänvisats till jordbruksutskottet, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidtaga erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1965/66,

dels godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1965/66, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

dels godkänna de förslag, som framlagts i propositionen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1964/65 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

dels godkänna, att stöd åt odlingen av spånadslin och hampa anordnades enligt de riktlinjer, som angivits i propositionen,

dels på riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 160 000 000 kronor,

b) till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 92 000 000 kronor,

dels medgiva, att de under fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1953/54 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö under budgetåret 1965/66 finge användas för de med anslagen avsedda ändamålen.

I avvaktan på resultatet av arbetet inom 1960 års jordbruksutredning hade i propositionen framlagts förslag angående reglering av priserna på vissa

jordbruksprodukter under regleringsåret den 1 september 1965—den 31 augusti 1966. Förslagen hade grundats på en mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation träffad överenskommelse, som tillstyrktes av jordbruksnämndens konsumentdelegation. För prisregleringen under nästa regleringsår hade förordats, att huvuddragen i nu gällande system alltjämt skulle tillämpas.

I samband härmed hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 732, av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Tågmark*, samt II: 861, av herr *Jonasson m. fl.*,

2) de likalydande motionerna I: 733, av herr *Isacson m. fl.*, och II: 860, av herr *Hansson i Skegrie m. fl.*,

3) de likalydande motionerna I: 734, av herr *Mattsson m. fl.*, och II: 862, av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*, ävensom

4) de likalydande motionerna I: 735, av herr *Svanström m. fl.*, och II: 859, av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.*

I motionerna I: 733 och II: 860 hade hemställts, att riksdagen mätte,

dels i överensstämmelse med den överenskommelse, som träffats mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation samt godkänts av jordbruksnämndens konsumentdelegation, medgiva 1) att frågan om ersättning för jordbrukets förluster på grund av exportbortfall till följd av EEC under regleringsåret 1965/66 finge tagas upp till överläggning mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, så snart storleken av förlusterna kunde överblickas; 2) att för försök och forskning på jordbrukets område finge av regleringsmedel inom den för regleringsåret 1965/66 överenskomma normalramen disponeras ett belopp av intill 2 miljoner kronor; 3) att stödet till lagring av kött av höns och kyckling finge lämnas vid

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

de tillfällen, då det inhemska priset icke överstege mittpriset;

dels godtaga jordbruksnämndens förslag, att fraktbidrag av införselavgiftsmedel skulle lämnas vid export av utsädespotatis;

dels ock uttala, att kostnader för statsverket, som kunde uppkomma till följd av sockerbetsimport från Danmark, borde täckas genom anslag på statsbudgeten.

I motionerna I: 735 och II: 859 hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 95 måtte i överensstämmelse med den överenskomelse, som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation samt godkänts av jordbruksnämndens konsumentdelegation, medgiva, dels att införselavgiften för bruna hönor den 1 september 1965 finge fastställas till 55 kronor per deciton, dels ock att införselavgiften för matärter den 1 september 1965 finge fastställas till 25 kronor per deciton.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. 1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 733 och II: 860 samt I: 735 och II: 859, förstnämnda motionspar såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 732 och II: 861, godkänna de i utlåtandet angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66.

2) bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidtaga erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1965/66,

3) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 733 och II: 860, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna vad i utlåtandet föreslagits om användningen av införsel-

avgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1965/66, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel.

b) godkänna de förslag, som framlagts i utlåtandet rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1964/65 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

4) godkänna, att stöd åt odlingen av spånadslin och hampa anordnades enligt de riktlinjer, som angivits i utlåtandet,

5) på riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 160 000 000 kronor,

b) till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 92 000 000 kronor,

6) medgiva, att de under fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1953/54 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö under budgetåret 1965/66 finge användas för de med anslagen avsedda ändamålen;

II. lämna motionerna I: 734 och II: 862 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Mossberger, Magnusson* och *Manne Olsson*, fru *Lindskog* samt herrar *Arweson, Persson* i Skänninge, *Trana* och *Eskilsson* i Likenäs, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I. 1 och I. 3 hemställa, att riksdagen måtte

I. 1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 732 och II: 861, I: 735 och II: 859 samt I: 733 och II: 860, sistnämnda motionspar såvitt nu vore i fråga, godkän-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

na de i reservationen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66,

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 733 och II: 860, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna vad i reservationen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1965/66, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel.

b) godkänna de förslag, som framlagts i reservationen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1964/65 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Det nuvarande systemet med reglering av priserna på jordbruksprodukter grundades på beslut av 1959 års riksdag. Den då träffade överenskommelsen — det s. k. 6-årsavtalet — utgår den 31 augusti innevarande år. 1960 års jordbruksutredning som skall framlägga nytt förslag för reglering av priserna på jordbruksprodukter har inte blivit färdig med sitt arbete, och på grund härav fick statens jordbruksnämnd under föregående år i uppdrag att efter hörande av jordbrukets förhandlingsdelegation och nämndens konsumentdelegation inkomma med nytt förslag till en provisorisk reglering av prissättningen på jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66.

Det av jordbruksnämnden framlagda förslaget har i stort sett godtagits av departementschefen. Förslaget finns redovisat i proposition nr 95 som nu behandlats av jordbruksutskottet. Förslaget avviker i vissa avseenden från det regleringssystem som nu gäller.

En förändring som företagits är slopandet av inkomstregeln, som i princip innebär att prisnivån för jordbrukets

produkter årligen skulle justeras med hänsyn till löneutvecklingen för industriarbetarna. Denna inkomstregel avses icke gälla för nästa år, och jag vill för min del uttala min tillfredsställelse över att den slopats. I stället får jordbruket genom höjda införselavgifter kompensation för inkomstregelns borttagande.

Departementschefen har på några få punkter avvikit från jordbruksnämndens förslag. Med anledning härav har flera motioner väckts med förslag att riksdagen skall bifalla jordbruksnämndens förslag i alla punkter. Utskottsmajoriteten har med lottens hjälp tillstyrkt propositionen och de i motionerna ställda yrkandena.

Jag jämte flera av utskottets ledamöter har reserverat oss för bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talman! Jag skall nu övergå till de punkter i motionerna som avviker från propositionen. Innan jag går in på dessa detaljer kan jag dock inte underlåta att inför kammarens ledamöter peka på den ton och det ordval som finns i vissa av motionerna, och då främst i motionen II: 860. Man finner där på sidan 2 följande uttalande: »Såvitt framgår av propositionen är beräkningarna icke blott, såsom departementschefen medger, grova uppskattningar utan även missvisande och medför en klar övervärdering av det sannolika resultatet för jordbrukets del.» Går man över till nästa sida i motionen finner man följande mening: »För de missvisande uppgifter som lämnats i propositionen bär alltså departementschefen hela ansvaret.»

Motionärerna använder här ordet »missvisande» flera gånger i sin argumentering. Jag kan emellertid inte finna att vare sig i motionerna eller i debatten i utskottet några sakliga synpunkter framkommit som styrker påståendena. Endast vaga formuleringar har presterats och ett skrivsätt som mer överensstämmer med en viss journalistik i en viss press under de senaste

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

ären. Men om uppgifterna i propositionen skulle vara missvisande så måste väl även jordbruksnämndens uppgifter vara felaktiga — och dessa uppgifter har ju godkänts av jordbrukets förhandlingsdelegation!

Ja, herr talman, jag har känt ett behov av att säga detta därför att motionerna icke bidragit till en reell diskussion i dessa frågor.

Motionärerna har som grund för sitt ställningstagande angett att det utbildats en praxis under årens lopp att förhandlingsresultatet i sin helhet godtagits av regering och riksdag, och man tillägger att det därför borde vara endast tekniska och formella ändringar som skulle kunna komma i fråga vid prövningen av ett enhälligt förhandlingsresultat. I detta hänseende måste, heter det, full parallellitet anses föreligga mellan jordbruksavtalet och löneavtalen för statens tjänstemän.

Nu har dock det här s. k. förhandlingspaketet inte godkänts i sin helhet varje gång det lagts fram, och dessutom har ju motioner väckts varje gång med yrkanden om tillägg till den träffade överenskommelsen. Jag skall återkomma till detta längre fram i mitt anförande men jag skall först ta upp motionärernas jämförelse mellan förhandlingspaketet och löneavtalet för statens tjänstemän.

Jag vill då hävda att någon parallell inte kan dras mellan å ena sidan de förhandlingsöverenskommelser, som träffas av jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, samt å andra sidan överenskommelserna om stats-tjänstemännens löner. De senare överenskommelserna syftar till att, på ett sätt som motsvarar den enskilda arbetsmarknadens kollektivavtal och som konfirmeras genom förslaget till stats-tjänstemannalag, kollektivt reglera de avlöningsvillkor och andra villkor som skall gälla för de enskilda tjänsteavtalen mellan arbetsgivaren-staten och de statsanställda, som företräds av de av-

talsslutande tjänstemannaorganisationerna.

Mellan staten och de jordbrukare, som företräds av jordbrukets förhandlingsdelegation, föreligger inte något anställnings-, leverans- eller annat avtalsförhållande motsvarande de statsanställdas anställningsförhållande. De s. k. jordbruksavtalen syftar därför inte till att reglera några avtalsvillkor mellan staten och jordbrukarna. En jämförelse med kollektivavtalen mellan staten och de statsanställdas organisationer eller med motsvarande hittills tillämpade överenskommelser är således inte hållbar.

Genom de överläggningar som föregår de s. k. jordbruksavtalen ges emellertid företrädarna för jordbruket långtgående möjligheter att medverka vid utformningen av statsmakternas stöd till jordbruksnäringen i olika former.

Det slutliga ansvaret för samhällets åtgärder på jordbrukets område liksom inom andra områden av näringslivet måste dock ligga hos Kungl. Maj:t och riksdagen. I den mån budgetmedel behövs tas i anspråk ankommer det således på riksdagen att fatta beslut. Även i övrigt måste statsmakterna ha avgörandet i fråga om omfattningen och utformningen av jordbruksstödet. Denna fråga är nämligen av allra största betydelse för alla befolkningsgrupper i landet och måste lösas med hänsyn till våra handelspolitiska relationer till andra länder.

Jordbruksregleringen innefattar inte endast frågor rörande gränsskyddet på jordbruksprodukter, utan även avvägningen av jordbruksproduktionens storlek och inriktning med hänsyn till landets livsmedelsförsörjning, reglering av import och export av jordbruksprodukter, disposition av de införselavgifter som i stället för tullar uttas på jordbruksvaror, fördelning av jordbruksstödet mellan prisstödjande åtgärder och subventioner över statsbudgeten o. d.

Som framgår av vad jag här anfört

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

kan jordbruksnämnden inte ha befogenhet att med jordbrukets förhandlingsdelegation träffa en för statsmakterna bindande överenskommelse om jordbruksstödet utformning. Nämnden har däremot till uppgift att efter utredning lägga fram förslag för statsmakterna i detta ämne. Som ett naturligt led i förberedelserna för sådana förslag ingår överläggningar med jordbrukets företrädare. De s. k. jordbruksavtalen innebär således i realiteten endast att vid överläggningarna mellan parterna enighet har nåtts mellan nämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation om ett förslag till utformning av stödet som senare skall föreläggas statsmakterna.

Enligt min uppfattning är jordbruksnämnden, liksom varje annan förberedande myndighet, skyldig att självständigt bedöma varje förslag och önskemål från jordbruksorganisationernas sida.

Jag kommer alltså fram till att Kungl. Maj:t och riksdagen äger att fritt bedöma de förslag som jordbruksnämnden framlägger. Någon jämförelse mellan handläggningen av jordbruksavtalet och statstjänstemännens löneavtal kan knappast åberopas.

Motionärerna har, som jag tidigare nämnde, i sin motivering även angivit, att det utbildats en praxis, att riksdagen inte skulle göra några ändringar i överenskommelsen. Den uppgiften har fått en stor plats i den allmänna debatten kring årets förslag rörande jordbrukspriserna, men den är inte sann. Senast 1959 gjorde regeringen avvikelse från de då föreliggande överenskommelserna. Avvikelsen i den då framlagda propositionen framgår om man läser centerpartiets motion II: 593. Den gällde bl. a. följderna av eventuella åtgärderna på det internationella området, åtgärder mot otillbörlig pristryckande import, gränsskydd på luzernmjöl, makaroner och majsstärkelse samt användning av regleringsmedel för forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet. Mot den bakgrunden hade det

nog varit angeläget att motionärerna litet bättre kontrollerat det aktstycke som de satt sina namn under och som legat till grund för utskottsmajoritetens ställningstagande i den här frågan.

I andra motioner framfördes förslag om ändringar på andra punkter i den träffade överenskommelsen.

De ändringar i överenskommelsen som vidtagits i den nu föreliggande propositionen är i princip av samma natur som de som vidtogs 1959. De berör inte den egentliga prisuppgörelsen, utan endast vissa detaljer av den som inte ansetts kunna godtas med hänsyn till de förut berörda perspektiven på jordbruksuppgörelsen.

Samtidigt som man hävdar, att överenskommelsen skall till punkt och pricka följas och respekteras, har man i motionerna I: 732 och II: 861 ställt yrkanden om ändring i en icke oviktig fråga, som förutsatts vara oförändrad i överenskommelsen. Motionärerna yrkar ändring i systemet med prisorter. Den frågan har inte berörts i jordbruksnämndens framställning. I motionerna I: 734 och II: 862 yrkas på införande av råvaruprisutjämning för majsstärkelse som används för fabrikation av gipsplattor.

Dessa motioner har inte tillstyrkts av utskottet. Jag vet inte om motionerna avstyrkts med hänsyn till den nya principen att man inte får rubba förhandlingsresultatet och att man därför måst offra något för den nya ståndpunkten.

Men, herr talman, det är inte bara i år som motioner väckts om ändring av de mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen träffade överenskommelserna. Jag skall tillåta mig anföra ytterligare ett par exempel.

I anslutning till propositioner angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område som avlämnades 1961 och 1964 väcktes ett stort antal motioner om ändringar i de då träffade överenskommelserna. Om motionerna hade bifallits av riksdagen, skulle beslutet på väsentliga punkter ha avvikit

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

från överenskommelsen mellan parterna.

När man ser detta får man gärna det intrycket, att den nya principen om förhandlingspaketets handläggning skulle vara ensidig. Regeringen skulle vara bunden av överenskommelsen, medan de ledamöter av riksdagen som företräder jordbrukets organisationer skulle ha möjlighet att yrka på ändringar.

Jag kommer nu, herr talman, att övergå till några av de yrkanden som ställts i motionerna och som utskottsmajoriteten tillstyrkt.

I överenskommelsen har behandlats frågan om ersättning till jordbruket för exportförluster till följd av bildandet av EEC under regleringsåret 1963/64 och 1964/65. Dessa förslag, som grundade sig på utfästelser som lämnats i proposition nr 134/1963, har godtagits i propositionen.

Frågan om någon dylik ersättning för 1965/66 nämns inte i de elva punkter, vari nu träffad överenskommelse redovisas. Det enda som över huvud taget står om det i jordbruksnämndens framställning är den mening på sid. 44 i skrivelsen som återges på sid. 15 i propositionen: »Frågan om eventuell ersättning för jordbrukets förluster under regleringsåret 1965/66 till följd av inverkan av EEC har förutsatts få tagas upp till prövning när dessa förluster kan överblickas.» Någon motivering lämnas sålunda inte.

Jag kan inte anse det rimligt att efter sexårsavtalets utgång ge jordbruket ersättning för exportförluster till följd av EEC. Andra näringar som drabbas av höjningar av tullar och dylikt inom EEC får ingen ersättning. Det torde kunna anföras exempel på industriföretag som fått vidkännas stora kostnader för omställning av produktionen eller för att etablera sig inom EEC. Även jordbruket måste ta konsekvenserna av vad som händer i utlandet. Det kan inte vara konsumenternas eller skattebetalarnas sak att svara för detta.

Motionärernas huvudargument tycks

vara att det är en klokare politik att ersätta jordbruket för de eventuella förluster, som ännu några år kan uppstå till följd av diskrimineringen på andra marknader, än att riskera felinvesteringar på grund av produktionsomställningar som genomförts under trycket av tillfälliga svängningar i marknadsläget utomlands. Det finns inga tecken som tyder på att våra möjligheter att exportera jordbruksprodukter till EEC i framtiden skulle bli större. Tvärtom synes det finnas en strävan att göra EEC självförsörjande beträffande allt fler jordbruksprodukter. Det går därför inte att finna något reellt underlag för motionärernas argument, som för övrigt lika väl skulle kunna tillämpas beträffande industriföretag.

Ett ytterligare skäl för att det inte går att lämna ersättning för eventuella exportförluster är att möjligheterna att i framtiden fastställa dem på ett objektivt sätt torde vara praktiskt taget obefintliga.

För det fall den här berörda punkten över huvud taget kan anses ingå i den träffade överenskommelsen, så är den ett typiskt exempel på frågor där regeringens och riksdagens prövning inte bör kunna åsidosättas genom överenskommelser. Frågan är nämligen av betydelse för en lika behandling av våra näringar.

I punkt 11 av överenskommelsen har intagits att, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, skall av regleringsmedel inom normalramen intill 2 miljoner kronor få disponeras för försök och forskning på jordbrukets område. Enligt jordbruksnämndens framställning, som återges på sid. 21 i propositionen, skulle medlen användas såsom jordbruksnäringens bidrag till vissa bildade eller tilltänkta branschforskningsinstitut m. m.

Motsvarande förslag fanns i 1959 års jordbruksöverenskommelse och avvisades av dåvarande departementschefen med motivering, att frågan om att finansiera forsknings- och försöksverk-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

samhet på jordbruksområdet i princip bör prövas i samband med den årliga budgetbehandlingen. Jordbruksutskottet, med undantag för en reservant, delade departementschefens uppfattning, som även riksdagen följde.

Motionärerna tycks fästa avgörande betydelse vid det förhållandet att medlen skall tas inom den normalram av 160 miljoner kronor av införselavgiftsmedel, som jordbruket skall äga disponera över. Det bör dock påpekas att medlen inom denna totalram inte får fritt disponeras av jordbruket, utan skall användas för olika regleringsändamål. Det skulle vara närmast befängd att denna väg anvisa medel för forskning på jordbruksområdet. Sålunda har efter förhandlingar mellan staten och en stiftelse, vari Lantbruksförbundet är huvudintressent, så sent som förra året överenskommelse träffats om finansieringen av jordbrukstekniska institutet, varvid stiftelsen bl. a. får tillsätta halva styrelsen i institutet. Genom den här överenskommelsen skulle hastigt och lustigt såsom jordbrukets avtalade bidrag till institutet få användas statsmedel i form av införselavgifter. Det kan också nämnas att förhandlingar för närvarande pågår mellan staten och bl. a. Svenska mejeriernas riksförbund om inrättande av ett livsmedelstekniskt branschforskningsinstitut i Alnarp. Om jordbrukets bidrag till detta institut skulle, såsom framskytmar i jordbruksnämndens framställning, täckas av införselavgifter, så synes förhandlingarna vara onödiga och staten lika gärna direkt kunna betala hela kostnaden.

Det bör påpekas att i propositionen i samband med avisandet av förslaget i denna del inte företagits någon minskning i totalramen med 2 miljoner kronor. I den mån jordbruket hittills satsat egna medel för ändamål, som är att hänföra till regleringsändamål, bör dessa till motsvarande belopp användas för forskningsändamål.

Slutligen bör framhållas att förhandlingarna vid denna punkt i överenskom-

melsen gjort ett extra förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande. Detta synes vara ett tecken på att man här känt sig vara inne på ett område, som inte lämpligen bör inrymmas i överenskommelser om jordbruksprisreglering.

1963 års riksdag godkände ett avtal mellan Sverige och Danmark om samhandeln med jordbruksprodukter inom EFTA. I detta sammanhang redovisades också en mellan vederbörande intressenter träffad överenskommelse om import av danska sockerbeter. I avtalet med Danmark utfäste sig regeringen att verka för att ett långtidsavtal ingås, som kan möjliggöra en fortsatt och vidgad import av danska sockerbeter till Sverige. I anslutning till detta har vederbörande sedermera för 1964 och i dagarna även för 1965 träffat överenskommelse om betimport.

Den för sockerregleringsåret 1965/66 träffade överenskommelsen om sockerregleringen innehöll ursprungligen ett förbud för Sockerbolaget att importera danska sockerbeter om inte den i Sverige 1965 odlade sockerbetsarealen understeg 43 000 hektar. I så fall skulle bolaget få importera danska betor från en areal motsvarande vad den svenska arealen understiger 44 000 hektar. Denna punkt utgick sedermera ur överenskommelsen.

Det är riktigt att, som motionärerna och utskottet framhåller, vid import av sockerbeter i stället för socker sockerregleringsfonden får mindre tillskott. Samma förhållande förelåg dock under den äldre sockeröverenskommelsen. I och med att förbudet för Sockerbolaget att importera danska sockerbeter utgick ur överenskommelsen om sockerregleringen och mot bakgrunden av den av riksdagen godkända dansk-svenska s. k. Lissabon-överenskommelsen har anledning funnits för de svenska sockerbetsodlarna att räkna med en viss import. Denna torde dock inte komma att röra sig om mer än en kvantitet motsvarande produktionen på 1 500 hektar.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Någon anledning till ersättning åt de svenska sockerbetsodlarna för importen kan sålunda inte föreligga. År 1963 var det över huvud taget inte tal om sådan ersättning, och situationen är nu inte någon annan.

I nu föreliggande proposition har be-
gärts, att kostnader för statsverket, som uppkommer till följd av sockerbetsim-
porten, liksom hittills skall få täckas av
fettregleringsmedel eller, om dessa inte
räcker, av kvarstående odisponerade in-
förslavgiftsmedel eller budgetmedel.
Världsmarknadspriset på socker är för
närvarande cirka 43 öre per kilo, och
gränsskyddet uppgår till 67 öre per
kilo. Det betyder alltså ett gräns-
skydd för sockret som ligger 150 pro-
cent över världsmarknadspriset.

Jag tror att motionärerna och ut-
skottsmajoriteten skall tänka litet grand
på detta prisläge när de går att besluta
i denna fråga.

Det bör framhållas att frågan om
fraktbidrag vid export av utsädespotatis
inte behandlats i jordbruksöverenskom-
melsen utan utretts av jordbruksnämnden
i anledning av anhållan av 1964 års
riksdag. Nämnden har i denna utred-
ning bl. a. framhållit, att det för att sti-
mulera efterfrågan på kvalitetsutsäde
är nödvändigt att tillgången är god och
under en övergångstid överstiger efter-
frågan, och att det, om det sålunda till-
skapade överskottet inte skall behöva
avsättas till underpriser, är nödvändigt
att ekonomiskt stödja exporten av utsä-
despotatis med ett fraktbidrag.

Det är svårt att förstå hur ett över-
skott av utsädespotatis skall kunna sti-
mulera efterfrågan, om inte överskottet
har någon inverkan på priset. Inte hel-
ler kan överskottet rimligen stimulera
någon ökad inhemsk efterfrågan, om
man lämnar exportsubventioner för att
sälja det på utlandet.

Till detta kommer att kommerskolle-
gium, som är den instans som har för-
utsättningar att bedöma de handelspoli-
tiska återverkningarna, enligt i propo-
sitionen återgivet remissyttrande sagt,

att det finns betydande risk för ej önsk-
värda handelspolitiska återverkningar.
Att under nu angivna förhållanden in-
föra fraktbidrag för export av utsädes-
potatis torde varken det norrländska
jordbruket eller landet i övrigt vara
betjänt av.

Av uppgifter i jordbruksnämndens
framställning framgår, att produktio-
nen av broiler år 1964 uppgick till 10
miljoner kilo och konsumtionen till 8
miljoner kilo samt att överskottet 2
miljoner kilo, eller ett tredjedels års
konsumtion, fanns i lager vid årsskif-
tet. Till följd av överproduktionen har
priset legat under nedre prisgränsen
och till skydd för nedre prisgränsen
har lämnats visst lagringsstöd. Det bör
också anmärkas att broilerproduktio-
nen till övervägande delen har indu-
striell karaktär.

Jordbruksnämnden har i samråd med
jordbrukets förhandlingsdelegation fö-
reslagit viss sänkning av prisgränserna.
Detta har godtagits i propositionen.
Det är dock att märka att den nya ned-
re prisgränsen även ligger över parti-
priset. Dessutom har jordbruksnämnden,
utan att åberopa samråd eller över-
enskommelse med förhandlingsdelega-
tionen eller någon motivering, föresla-
git att i fortsättningen för bl. a. broiler
lagringsstöd skall lämnas redan när
priset går under mittpriset.

Med hänsyn till att broilerproduk-
tionen är av industriell karaktär kan
det diskuteras om varan över huvud
taget bör omfattas av jordbruksregle-
ringen. Ett prisgränssystem för denna
vara infördes ej förrän år 1962, såle-
des under sexårsavtalet. Det normala
för varor, som omfattas av jordbruks-
regleringen, är att skyddsåtgärder inte
tillgrips förrän nedre prisgränsen un-
derskrides. För nötkött m. m. har man
emellertid fränst med hänsyn till den
långa produktionsperioden och önsk-
värdheten att undvika snabba sväng-
ningar möjlighet att tillgripa lagrings-
stöd redan då mittpriset underskrides.
Några sådana skäl för ett utvidgat lag-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

ringsstöd för broiler kan rimligen inte anföras. Nämndens förslag skulle endast leda till att den nödvändiga produktionsanpassningen i fråga om broiler fördröjs. För konsumenternas del kan det inte vara förenat med någon fördel att i än större utsträckning än nu få äta kyckling som lagrats lång tid.

För matärter sattes införselavgiften vid sexårsavtalets ingång till 6:30 kronor per deciton och är nu 13:40 kronor per deciton. Jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen föreslog nu en höjning av införselavgiften med 11:60 kronor per deciton eller med något över 80 procent. Som motivering för denna kraftiga höjning av gränsskyddet har anförts att någon överproduktion inte längre föreligger utan snarare ett mindre importbehov. Höjningen av införselavgiften anses vara lämpligt avvägd för att motverka ytterligare nedgång av odlingen.

För bruna bönor sattes införselavgiften vid sexårsavtalets ingång till 21 kronor per deciton och är nu 44:25 kronor per deciton. Jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen har nu överenskommit om en höjning av införselavgiften med 10:75 kronor per deciton eller med inmot 25 procent. Som motiv anges endast att odlingen successivt nedgått och för närvarande endast täcker omkring hälften av konsumtionsbehovet.

Motionärernas argument är, förutom vad jordbruksnämnden anført, att en ytterligare minskning av dessa odlingar inte är önskvärd ur livsmedelsförsörjningens synpunkt samt att odlingsgrenarna är av väsentlig betydelse för jordbruket i vissa trakter.

Av jordbruksnämndens argumentering framgår att det här inte är fråga om mycket annat än ett ställningstagande till vår självförsörjningsgrad med ärter och bruna bönor. Detta ställningstagande har ansetts böra leda till en mycket stor höjning av gränsskyddet. Det kan inte vara motiverat att i en provisorisk jordbruksreglering ta

ställning till vilken omfattning vår odling av dessa produkter bör ha. Det är en fråga för jordbruksutredningen. Matärter och bruna bönor har rimligen ej heller någon sådan betydelse för livsmedelsförsörjningen att några omedelbara åtgärder för att öka odlingen kan vara nödvändiga. Det har ej heller förebragts någon som helst utredning om att odlingens relativa lönsamhet försämrats trots de höjningar av gränsskyddet som företagits under sexårsavtalet.

Mot bakgrunden av det anförda är det av principiella skäl inte motiverat att biträda förslagen.

Detta är, herr talman, motiveringen till vår reservation, som på alla punkter tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Det är kanske ägnat att förvåna att två av jordbruksutskottets ledamöter, som anses vara konsumentrepresentanter, inleder denna debatt. Kanske förvånar det också att herr Hjalmar Nilsson och jag som konsumenter har kommit att inta olika ståndpunkter i detta ärende.

En förklaring kan naturligtvis vara att det inte är så mycket som skiljer i våra uppfattningar; och sedan jag hört herr Hjalmar Nilssons anförande förebrår jag mig ännu mera, liksom möjligen även herr Hjalmar Nilsson, att vi inte i utskottet försökt åstadkomma ett enigt utlåtande. Jag menar därmed att motsättningarna såvitt jag förstå inte är så stora som det kan låta. I jordbruksutskottet har vi ju också lyckats nå fram till eniga beslut även i frågor som varit mera kontroversiella än denna. Jag vill för min del gärna konstatera, helst som herr Hjalmar Nilsson ibland skärpte tonen, att motsättningarna inte alls är så stora som hettan i den allmänna debatten gett sken av.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Vad först gäller frågan om departementschefens rätt att vidta ändringar i de överenskommelser, som statens jordbruksnämnd har träffat med jordbrukets förhandlingsdelegation och som godkänts av konsumentdelegationen, står det klart att statsrådet har denna rätt; avtalen sluts ju under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande. Någon tvekan på den punkten kan alltså inte råda.

Å andra sidan är det onekligen så, som utskottsmajoriteten framhåller, att en praxis har utbildats innebärande att resultaten av överläggningarna i allt väsentligt godtagits av både Kungl. Maj:t och riksdagen. Förhandlingsresultaten har med andra ord allmänt betraktats med den respekt som ett förhandlingspaket brukar bli föremål för i vårt land. Vid förhandlingarna har det, här som i liknande fall, varit fråga om att ge och ta. Inte minst gäller detta om sexårsavtalets ingående, då man nådde fram till en överenskommelse efter mycket långa och svåra förhandlingar i vilka båda parter gav efter på sina intressen. Bara detta att man från jordbrukets sida gick med på en höjning av normjordbruken från 15 till 25 hektar innebar ju en stor eftergift, som helt naturligt föranledde vissa kompen-sationer från motpartens sida. Vi har nog också vid förhandlingarna i jordbruksutskottet om prisfrågorna å ömse sidor ofta åberopat att här föreligger ett avtal, och vi har på bägge sidorna respekterat det nästan helt — jag kan knappast påminna mig att vi under hela femtitalet gjorde några egentliga avsteg från avtalet. Det är riktigt, som herr Hjalmar Nilsson säger, att motioner om ändringar förelegat. Men de har i allmänhet rört bagateller och som regel avslagits — det har gällt sådana oväsentliga frågor som huruvida makaroner, kakmix, hundbröd eller dylikt skulle räknas in under avtalet.

Onekligen har denna respekt för avtalen haft sin stora betydelse. Utskottsmajoriteten betonar också detta och

gör en god sammanfattning när den skriver: »I anslutning till det anförda vill utskottet inledningsvis anföra, att förenämnda praxis i välgörande grad medverkat till att jordbruksfrågorna avpolitiserats. En möjlighet till än all-sidigare bedömning av ett avtals skälighet föreligger sedan konsumentintresset genom tillkomsten år 1962 av konsumentdelegationen erhållit ökad insyn och inflytande vid överläggningarna mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation. Utifrån detta betraktelsesätt bör man kunna förutsätta, att ett enigt förhandlingsresultat på ett tillfredsställande sätt beaktat olika parter synpunkter och sålunda bör kunna ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen.»

Jag citerar detta därför att det belyser utskottets inställning i denna fråga. Och ser man förhandlingsresultaten ur den synpunkten, något som jag tror att jordbrukarna allmänt gör, är det kanske rätt förståeligt att statsrådets ingripanden i efterhand, även om de i flera fall endast gällt relativt oväsentliga detaljer, dock har orsakat en viss irritation. Därmed menar jag inte alls att de former, som protestaktionerna tagit, kan försvaras. Men nog tror jag att det hade varit lyckligt, om statsrådet låtit småtingen passera enligt överenskommelsen, eller att vi i utskottet, såsom jag inledningsvis berörde, hade lyckats skriva oss samman i ett enigt utlåtande.

Herr Hjalmar Nilsson kom in på vad man i några motioner sagt om uppskattningen av de merintäkter som jordbruket beräknas få. Departementschefen säger ju att jordbruket kan komma att tillföras 110 miljoner kronor, men gör det förbehållet att vissa uppskattningar är osäkra eftersom bl. a. marknadsmässiga förutsättningar blir avgörande för det faktiska utfallet. Detta kan endast grovt uppskattas, säger statsrådet, och det är nog riktigt.

Herr Hjalmar Nilsson kritiserade att man hade angripit de här beräkningarna, och det kan ju hända att det har

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

begagnats överord. Men jag får nog säga att när jag har studerat beräkningarna, så har jag funnit att de måste anses tämligen ungefärliga. Statsrådet kommer fram till de nämnda 110 miljonerna och säger, att det är en merintäkt som man kan räkna med att jordbruket skall få, men när man granskar siffrorna så blir man litet fundersam, ty de förutsätter vissa speciella omständigheter. De förutsätter också, att man spår i framtiden. Vi vet inte hur världsmarknadspriser och sådant kommer att utveckla sig, och vad som fattas i beräkningarna är enligt min mening en uppskattning av de minskade inkomster som jordbruket kan få till följd av t. ex. prisgränssänkningar.

Även jag skulle därför vilja uttrycka en viss undran över den här beräkningen, eftersom jag märker att de 110 miljonerna så att säga har fastnat i huvudet på folk. När man diskuterar jordbrukspriserna med personer utanför utskottet, gör de ofta påpekandet att »jordbruket får 110 miljoner i merintäkter». Statsrådet kan dock inte garantera, att det blir en nettomerintäkt på 110 miljoner. Jag vill inte alls påstå att jag hittar i jordbruksprisregleringens alla labyrinter, men när jag har försökt sätta mig in i den här frågan har jag funnit, att det maximalt kan vara möjligt att det blir 110 miljoner, men det kan lika väl bli någonting långt mindre — kanske halva beloppet d. v. s. 55 miljoner.

De där uträkningarna är kanske en smula äventyrliga, och jag vet inte riktigt hur statsrådet själv uppfattar de 110 miljonerna. Menar han att de är satta som en riktrote för de framtida prisregleringarna, så att utfallet skall ge 110 miljoner, så är det all right; då har jag ingen invändning att göra. Men är det inte så, då får jag nog göra en viss reservation, ty det har sagts mig att statens jordbruksnämnd inte vill stå för summan, och jordbruksorganisationerna har kritiserat beloppet och sagt att det är helt osannolikt.

Ja, detta var vad jag ville säga om dessa 110 miljoner, en sak som kanske inte är helt oväsentlig.

Herr Hjalmar Nilsson gick utförligt in på de olika frågor, där meningarna går isär, och han yrkade bifall till reservationen, som helt följer propositionen. Vad som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna är ju att utskottet helt följer överenskommelsen, medan reservanterna vill godkänna de ändringsförslag på sammanlagt sju punkter som departementschefen har framfört.

En fråga som herr Hjalmar Nilsson tog upp gäller hur man skall se på förhandlingsöverenskommelsen. Han sade att vissa motionärer jämför den med löneavtalet för statstjänstemännen, och han ansåg att en sådan jämförelse är ohållbar. Det har kanske redan framgått av vad jag har sagt, att jag har ungefär samma uppfattning. Beträffande statstjänstemännen är det ju fråga om ett definitivt avtal, men för jordbruket är det ju fråga om beslut som fattas under förutsättning av departementschefens och riksdagens godkännande.

Jag vill så övergå till de olika punkter där utskottsledamöterna har stannat i olika uppfattningar. En av de första punkterna är den om införselavgifterna. Beträffande justeringen av dem har det uppstått meningsskiljaktigheter. Jag anser att jag kan gå ganska snabbt förbi dem, ty detta är ingen större fråga, utan utskottet borde ha kunnat skriva sig samman. Med hänsyn till den långsiktiga prisutvecklingen är det onekligen önskvärt att inte göra alltför kraftiga avsteg från en generell linje. Huvudregeln bör alltså vara att importavgifter och prisgränser ändras procentuellt lika mycket för de berörda produkterna, men under årens lopp har åtskilliga avvikelser gjorts bl. a. i syfte att förhindra att alltför kraftiga svängningar i världsmarknadspriserna påverkar prisutvecklingen inom landet. Utskottet nöjer sig också med att säga, att det förutsätter att avvikelser skall vara

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

möjliga i den omfattning som kan anses erforderlig för att fullfölja det nya avtallets syfte. Det tycker jag är en klok formulering, ty man kan behöva göra avvikelser från den generella linjen för att nå upp emot de beräknade merintäkterna av sammanlagt 110 miljoner kronor. Detta är alltså inte en fråga där det råder större motsättningar.

Herr Hjalmar Nilsson berörde sedan också bidraget till lagringskostnader för fjäderfäkött, där departementschefen inte har biträtt jordbruksnämndens förslag om att bidrag bör utgå vid de tillfällen då det inhemska priset överstiger riktpriiset. Genom att fästa bidraget vid mittpriset skulle man uppnå en viss analogi med uppläggningen av lagringsstödet för nötkött. Det är ett av motiven. Ett annat motiv är väl, att man sänker prisgränsen för broiler och fjäderfä. En anknytning av priset till mittpriset skulle då så att säga medföra en kompensation för sänkningen av prisgränserna. Nu vill departementschefen, såsom herr Hjalmar Nilsson framhöll, inte lämna bidrag när priset överstiger nedre prisgränsen. Denna fråga är naturligtvis inte av någon större vikt, utan vi har i utskottet väl närmast betraktat den så, att det inte finns någon anledning att frånga jordbruksnämndens förslag. Den ingår såsom en detalj i hela uppgörelsen.

Till de mindre sakerna hör ju också frågorna om höjd införselavgift för matarter och bruna bönor på grund av nedgången i odlingen. Herr Hjalmar Nilsson ville inte godkänna en sådan höjning. Jag vill minnas att reservanterna säger, att dessa produkter inte kan ha sådan betydelse för livsmedelsförsörjningen, att det i nu föreliggande provisorium kan vara påkallat gynna en ökad odling.

Det ligger ju till så, att varken odlingen av arter eller odlingen av bruna bönor i dag täcker det inhemska behovet. Vid förhandlingarna har man kommit överens om att ge ett ökat stöd för att nedgången inte skulle fortgå yt-

terligare. Särskilt beträffande bruna bönor är ju nedgången i odlingen betydlig, och för närvarande täcker den inhemska odlingen inte mer än hälften av det inhemska behovet. Har man då träffat en överenskommelse om att ge ett ökat stöd, tycker jag att denna bör bibehållas. Detta är viktigt inte minst därför att vi, om den odling av bruna bönor som vi alltså har behov av i detta land minskar, måste tänka oss andra odlingar på motsvarande mark. Om det då på denna mark i stället odlas vete, som vi får exportera med stora förluster, uppstår frågan, om det medför någon nationalekonomisk vinst eller om det inte rentav medför en förlust att neka ett ökat stöd i form av höjd införselavgift. Sedan kanske det också beror litet på hur mycket man uppskattar bruna bönor och arter. De hör dock till våra nationalrätter. I varje fall har vi i utskottet funnit, att den träffade överenskommelsen i detta avseende bör lämnas utan erinran.

Herr Hjalmar Nilsson kritiserade ganska mycket förslaget om att 2 miljoner kronor inom 160 miljonersramen skulle få användas till forskning. Det innebär alltså att jordbruket avstår 2 miljoner kronor av de 160 miljoner kronor, som det tillkommer jordbruket att utnyttja för regleringsändamål på jordbrukets område, och överlämnar dessa 2 miljoner kronor till olika forskningsanstalter såsom ett jordbrukets bidrag till dem.

Jag kan inte finna att detta är någonting som mera allvarligt kan kritiseras, utan snarare är det väl fråga om en praktisk lösning av problemet hur detta bidrag skall utbetalas. Forskningen kommer ju hela jordbruket till godo, och förs dessa 2 miljoner kronor enligt förslaget forskningen till godo kommer hela jordbruket att få delta i stödet till forskningen. Om pengarna inte betalas ut på detta vis, blir det jordbrukets föreningsrörelse som får satsa de 2 miljoner kronorna. I jordbrukets föreningsrörelse ingår ju inte hela det svenska

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

jordbruket, och därför är det nog en rättvisare ordning om man gör denna överföring enligt överenskommelsen. Även i detta fall har vi i utskottet alltså funnit det klokt att låta överenskommelsen passera utan erinran.

En fråga av kanske större vikt, som herr Hjalmar Nilsson rätt utförligt var inne på, är det svenska jordbrukets förhållande till EEC. Jordbruksnämnden har i sin framställning förutsatt, att frågan om en eventuell ersättning för jordbrukets förluster på grund av exportbortfall till följd av verkningarna av EEC för regleringsåret 1965/66 får prövas när förlusterna kan överblickas. Departementschefen uttalar emellertid som sin mening, att någon dylik ersättning inte bör komma i fråga efter den 1 september i år. Denna avvikelse från vad som hittills har gällt motiverar departementschefen med att jordbruket vid ingången av nu gällande jordbruksreglering har haft lång tid till sitt förfogande för att anpassa produktionen efter de ändrade marknadsförhållandena i Europa.

Här måste jag erkänna att jag inte riktigt förstår statsrådet. Jag förstår inte hur det skulle varit möjligt för det svenska jordbruket att anpassa sig till något så instabilt som marknaden för jordbruksprodukter inom EEC. Det var ju först i september förra året som man inom EEC träffade en uppgörelse om konventionens jordbrukspolitik, och den uppgörelsen förutses träda i kraft den 1 juli 1967. Alltså kan man inte förrän 1967 tänka sig börja med en anpassning, ty först då har man något fixt att rätta sig efter. Det förefaller mig som om man inte hade diskuterat igenom detta problem. När det gäller en prolongering av avtalet under ett år, tycker jag att samma bestämmelser som gällt i detta avseende under de senaste åren även borde få gälla nästa år.

Herr Hjalmar Nilsson sade att andra näringar har fått anpassa sig till utvecklingen på kontinenten och att jordbruket då också måste göra det. Men

inom andra näringar är förhållandena annorlunda. Den svenska industrien kan t. ex. flytta delar av sin produktion inom EEC-länderna och har därigenom en möjlighet att anpassa sig; det svenska jordbruket har inte någon motsvarande möjlighet. I detta fall är jag bestämmd i min uppfattning att statsrådet borde ha följt överenskommelsen. Detta förefaller mig liksom utskottet i alla avseenden skäligt.

Herr Hjalmar Nilsson kom också in på en annan skälighetsfråga, och det är sockerbetsimporten från Danmark. Han redogjorde för det dansk-svenska jordbruksavtalet. Enligt detta avtal betalar Sverige som bekant årligen till Danmark av statsmedel ett belopp om 20 miljoner kronor som en form av handelspolitisk kompensation. Departementschefen säger nu att de kostnader för statsverket, som kan uppkomma till följd av sockerbetsimporten från Danmark, bör täckas av antingen kvarstående odisponerade införselavgiftsmedel eller av medel ur anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Uttalandet kommer onekligen rätt överraskande, ty departementschefen har varken i den proposition som vi nu behandlar eller i proposition nr 75 detta år angående sockerregleringen berört innebörden av det handelspolitiska arrangemang som ligger till grund för statsrådets föreliggande förslag.

Genom att införselavgiften för sockerbetor, räknad per viktenhet socker, är mycket lägre än införselavgiften för rent socker, innebär en överflyttning av importen från socker till sockerbetor dels att sockerregleringen gör en inte förutsedd förlust, dels att de danska odlarna av sockerbetor för till oss exporterade betor erhåller ett pris som överstiger världsmarknadspriset för socker. I och för sig har vi ingenting emot att stödja de danska jordbrukarna utöver vad som sker enligt det dansk-svenska avtalet i den mån det kan anses rimligt eller skäligt, men i den utsträckning som det sker bör det, som utskot-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

tet framhåller, i sedvanlig ordning redovisas för riksdagen för godkännande, och kostnaderna för detta ökade stöd bör liksom övriga stöd inom EFTA:s ram föras på statsbudgeten och inte belasta den svenska sockerbetsodlingen på ett sätt som inte förutsattes när sockerbetsavtalet för nästkommande år ingicks. Här har jag en annan uppfattning än herr Hjalmar Nilsson, och utskottet har även i detta fall biträtt överenskommelsen.

Till slut berörde herr Hjalmar Nilsson den sista punkt där våra meningar går isär, alltså frågan om fraktbidrag vid export av norrländsk utsädespotatis. Jordbruksnämnden har som kammareren erinrar sig efter en anhållan från riksdagen 1964 gjort en utredning angående förutsättningarna för att i vissa fall medge sådana bidrag. Herr Hjalmar Nilsson gjorde där ett citat ur vad jordbruksnämnden skriver. Jag vet inte om citatet var riktigt fullständigt återgivet, och därför vill jag repetera det. Jordbruksnämnden skriver bl. a.: »Framför allt i övre Norrland är betingelserna för produktion av utsädespotatis goda. För att stimulera efterfrågan på kvalitetsutsäde är det enligt nämndens uppfattning nödvändigt att tillgången är god och under en övergångstid överstiger efterfrågan. Om det sålunda tillskapade överskottet inte skall behöva avsättas till underpriser synes det nämnden nödvändigt att ekonomiskt stödja exporten av utsädespotatis med ett fraktbidrag av sådan storlek att fraktkostnaderna från produktionsområdet till en exporthamn täcks. Dessa kostnader har nämnden beräknat till ca 8 öre/kg.»

Jag minns inte om herr Hjalmar Nilsson citerade de två sista meningarna. De utgör ett bemötande av några av hans invändningar. Jag vill understryka att något prisstöd inte avses utgå för utsädespotatis som avsätts inom landet. Nu avstyrks förslaget på grund av att kommerskollegium tror att man sannolikt kommer att betrakta detta export-

stöd som en exportsubvention, som inte är förenlig med de handelspolitiska åtgärderna Sverige gjort inom ramen för GATT och EFTA. Förhåller det sig egentligen så? Reservanterna yttrar sig mycket försiktigt på denna punkt, och vi inom utskottsmajoriteten har, liksom för övrigt statens jordbruksnämnd, ansett att exportbidraget inte skulle skada något annat lands intressen och därmed inte heller strida mot EFTA-fördraget. Detta är en tolkning som man möjligen kan diskutera, men vi har inom utskottet kommit fram till att det knappast kan vara fråga om någonting som strider mot avtal som vi ingått. När därutöver mycket starka skäl talar för detta fraktbidrag — inte minst att stödet avser odling av utsädespotatis i Norrland och det rent av kan vara till nytta för andra länder att få ett gott utsäde — har vi inte heller på denna punkt velat frångå överenskommelsen.

Jag tror att jag nu har berört de punkter som herr Hjalmar Nilsson tog upp. Av min redogörelse framgår ju att utskottsmajoriteten på som vi tycker goda grunder har velat följa den ingångna överenskommelsen. Något bärande skäl för att frångå den anser vi inte har förebragts. Överenskommelsen bildar en enhet, vars balans man inte utan starka skäl bör rubba ens i detaljer.

Med de orden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Pettersson, Gunnar*, (fp).

Herr **HERMANSSON** (cp):

Herr talman! Sedan herr Hansson i Ronneby nu har utvecklat jordbruksutskottets synpunkter på denna fråga, har jag ingen anledning att gå in på sakskalet, utan jag ber att få instämma i herr Hanssons yrkande om bifall till utskottets utlåtande. Men jag skulle vilja framföra några allmänna synpunkter på detta problem, som har aktualiserats på sista tiden.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

De hårda meningsbrytningar, som på sistone kännetecknat jordbrukspolitiken, är enligt min mening illavarslande för framtiden. Jordbruksministern och regeringen har visat en ny attityd mot jordbruket — en attityd som jordbruksbefolkningen uppfattat som aggressiv och utmanande.

Situationen motiverar en erinran om tider, då det var annorlunda och då man i hög grad inriktade sig på ett förtroendefullt samarbete. I början av 1930-talet hade vårt land en svår ekonomisk kris. Det var arbetslöshet och därmed också kris för jordbruket. Krisuppgörelsen 1933 var i första hand en samverkan mellan arbetare och bönder. Denna samverkan möjliggjorde, att krisen ganska snabbt kunde övervinnas. Jag vill erinra om dåvarande statsminister Per Albin Hanssons ord om arbetarna i förhållande till bönderna: »Vi äro ben utav deras ben och kött utav deras kött.» Det uttalandet innebar, att socialdemokratien var beredd till hänsyn gentemot jordbruket. Det innebar att man sökte samförstånd.

Då sade man också från socialdemokratien till bönderna: Gör som arbetarna, organisera er! Jordbrukarna byggde upp sin föreningsrörelse. Vem vill bestrida att dessa organisationer varit av största betydelse för vårt folkhushåll? De är helt enkelt en förutsättning för att vi skall kunna klara folkförsörjningen på ett tillfredsställande sätt. Särskilt under avspärrningstiden under andra världskriget borde vi ha lärt oss hur nödvändigt det är att vi har ett produktionskraftigt jordbruk i vårt land. Men nu betecknar man denna jordbrukarnas samverkan, som säkert är ett villkor för att vi skall kunna klara livsmedelsförsörjningen, som en monopolisering, och man riktar hårda angrepp mot jordbruket för höga livsmedelspriser. Sådana attacker har i stor utsträckning förekommit i olika socialdemokratiska tidningar, men det mest anmärkningsvärda är att den nya hårda attityden gentemot jordbruket i så stor utsträck-

ning emanerar från regeringen. Jordbruksministern, som har högsta ansvaret för jordbrukspolitiken i landet, har i intervjuuttalanden kritiserat jordbrukspolitiken och bl. a. sagt, att våra levnadskostnader skulle vara åtskilligt lägre, om vi hade en mera tidsenlig jordbrukspolitik. Han sade i ett tal den 1 maj, att jordbruket har sina fiender i dem som högröstat går emot en fortsatt rationalisering. Han sade det på ett sådant sätt, att det var svårt att tro att han med detta avsåg andra än just jordbrukarna. Statsrådet Ulla Lindström har ryckt till hans undsättning och i ett föredrag påstått, att livsmedelspriserna stigit oproporcionerligt i skydd av jordbruksuppgörelsen. Uttalandena från regeringskretsen har varit sådana, att jordbrukarna knappast kunnat få någon annan uppfattning än att man söker rikta det missnöje, som prisstegringarna medfört, just mot jordbruksbefolkningen.

Visst har livsmedelspriserna stigit — såväl som andra priser — men livsmedlen tar i dag i anspråk betydligt mindre del av vad vi tjänar än tidigare. Av alla genomsnittskonsumentens utgifter för varor och tjänster av skilda slag gick 1950 en tredjedel, d. v. s. 33 procent, till livsmedel. Den andelen hade 1961 sjunkit till 29 procent. Av alla våra livsmedel kommer endast omkring 60 procent från svenskt jordbruk. Mellan åren 1950 och 1960 steg priset på livsmedel från det svenska jordbruket med 78 procent, men på de svenska jordbruksprodukter, som ingår i dessa livsmedel, steg priset under samma tid med endast 63 procent, medan priserna på förädlingsindustriens och handels tjänster däremot steg med 102 procent. Av priset på de livsmedel som framställs av svenska jordbruksprodukter gick 1950 cirka 58 procent till betalning av jordbrukarnas insatser i produktionen. År 1961 hade denna andel sjunkit till 50 procent — enligt de undersökningar som utförts av distributionsgruppen inom 1960 års jordbruksutred-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

ning. Nu är denna andel till jordbrukarna ett stycke under 50 procent.

Av kostnaderna för maten går endast cirka 27 procent till ersättning åt de svenska jordbrukarna. Av alla genomsnittsfamiljens utgifter är inte mer än något över 8 procent beroende av jordbruket. Om t. ex. ersättningen till jordbruket skulle höjas med 10 procent, skulle detta återverka med mindre än 1 procent på genomsnittskonsumentens utgifter. Detta säger väl det mesta om det verkliga underlaget för den nya hårda attityden gentemot jordbruket.

En måttstock på livsmedelspriserna i vårt land i förhållande till andra länder kan man få genom att jämföra arbetstiden i timmar för ett veckoköp av livsmedel. En industriarbetare i vårt land får enligt en undersökning, som Jordbrukets konsumentupplysning genomfört, arbeta 9,2 timmar för ett veckoköp. Lägre siffra noterades endast för USA, Danmark och Norge, medan siffran var 12 timmar för Schweiz, 12,7 för Tyskland, 13 för Belgien, 13,2 för Frankrike, 14,6 för Finland och 15,9 för Italien. För lantarbetare hade Sverige den näst Danmark bästa siffran. De svenska lantarbetarlönerna är de högsta i världen, vilket också är en faktor att notera i sammanhanget. Till denna bild hör ju dessutom, att livsmedelspriserna är väsentligt mer subventionerade i t. ex. USA, Frankrike, Tyskland och England än i vårt land.

Det finns knappast anledning att bestrida att strukturrationaliseringen liksom rationaliseringen i övrigt inom jordbruket går snabbt. Jordbruket framställer nu ungefär lika mycket jordbruksprodukter som för 10—15 år sedan, trots att antalet gårdar minskats kraftigt och trots att den mänskliga arbetskraften är väsentligt mindre. Jag kan i detta sammanhang nämna antalet yrkesverksamma i jordbruk och boskapskötsel. År 1940 var antalet yrkesverksamma 750 000, och i år är antalet 275 000. Antalet gårdar var 1940 cirka 300 000 och är 1965 omkring 200 000.

Arbetskraftens produktivitet i jordbruket har enligt statistiska centralbyråns under en tioårsperiod stigit med i genomsnitt 4,9 procent om året mot 4,6 procent för industrien. Senaste året beräknas arbetskraftens produktivitet ha stigit i jordbruket med 6,9 procent.

Den kritik, som t. ex. jordbruksministern riktat mot jordbruket och jordbrukspolitiken, tycks bl. a. innefatta, att livsmedelspriserna skulle vara höga därför att det finns så många små brukningsenheter. I verkligheten förhåller det ju sig inte så. Av alla jordbruk i vårt land faller omkring 19 000 inom storleksgruppen 20—30 hektar, d. v. s. normjordbruket. Enligt gällande prisättningssystem är det välskötta och rationella slättbygdjordbruk i denna storleksgrupp som skulle ge sina brukare en arbetsinkomst motsvarande den som industriarbetare får på landsbygden. Jordbrukets produktpriser skulle således vara avpassade efter dessa jordbruk för att inkomstlikställighet skulle uppnås. Det finns cirka 20 000 jordbruk som är större än normjordbruket och omkring 160 000 som är mindre. Men de mindre brukningsenheterna är ju enligt gällande avtal inte tillförsäkrade produktpriser, som är tillräckliga för att innehavarna skulle kunna tillförsäkras inkomstlikställighet. De nuvarande produktpriserna är alltså avpassade efter förhållandena på relativt stora gårdar och påverkas inte alls av att det finns många småbruk i landet. En storleksrationalisering kan alltså inte ge de vinster i billigare livsmedel som man på vissa håll vill förespegla folk.

Det är särskilt tre propositioner på riksdagens bord nu i vår som framkallat oro hos jordbruksbefolkningen, nämligen propositionerna om den nya jordförvärvslagen, om rationaliseringsorganisationen och om den provisoriska prisregleringen.

Jordbrukarna ser med oro på den nya jordförvärvslagen, därför att de befäradar att den på sikt skall medföra framför allt att skogen kommer i händerna

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

på personer som är mer eller mindre likgiltiga för den arbetsväxling mellan jord och skog som är en grundförutsättning för jordbruket och för samhället i dess helhet genom att man på grund av den undgår undersysselsättning under vintern. Man ser med oro, att bondebruket trängs tillbaka genom ökat markinnehav hos staten och de stora bolagen.

Beträffande rationaliseringsorganisationen är man på jordbrukarhåll förvånad över att jordbruksministern utan vidare frångick jordbruksutredningens förslag och på egen hand utformade en linje, som måste försvåra jordbrukarnas medverkan i rationaliseringsverksamheten. Det är ett värdefullt samarbete som härmed sätts på spel.

Mycket förvånande är jordbruksministerns proposition om prisregleringen. Sedan länge har vi ju en praxis, att jordbruksregleringen skall vara baserad på överenskommelser med jordbruksorganisationerna. En sådan överenskommelse har träffats mellan regeringens förhandlingsorgan och jordbrukets förhandlingsdelegation för nästkommande regleringsår, ett provisorium i avvaktan på att jordbruksutredningen skall lägga fram sitt förslag. Här borde det alltså inte ha varit några kontroverser, men jordbruksministern har överraskat med en proposition, som på ett antal punkter frångår den överenskommelse, som träffats med jordbruksorganisationerna och som godkänts av konsumentdelegationen. Det gäller t. ex. frågan om jordbrukets ersättning för exportbortfall till följd av nästa regleringsår, de två miljoner kronorna till försök och forskning och vissa införselavgifter, såsom för matärter och bruna bönor.

Man frågar sig vad det är som kan ligga bakom jordbruksministerns handlingssätt. Naturligtvis kan en regering inte tvingas att lägga fram propositioner, som den inte vill lägga fram, men anses det att jordbrukets prisreglering bör vara baserad på förhandlingar med

jordbruket, måste ju propositioner i denna fråga vara förhandlingsresultat, d. v. s. i överensstämmelse med de överenskommelser som träffats med jordbruksorganisationerna. Skulle jordbruksministern och regeringen inte vara nöjda med den överenskommelse, som regeringens förhandlingsorgan träffat med jordbruksorganisationerna, så kan väl jordbruksministern inte därför bara stryka ett streck över uppgörelsen. Jordbruksministern bör väl i så fall försöka få till stånd en annan överenskommelse, som han kan lägga till grund för en proposition. Ett avtal som träffas mellan två parter måste ju vara lika bindande för båda parterna. Om jordbruksministern förbehåller sig rätten att utan vidare frångå träffade överenskommelser och göra dem till värdelösa papper, innebär det ju i praktiken, att jordbrukarna förvägras förhandlingsrätt. Jag hoppas verkligen att detta inte är jordbruksministerns avsikt för framtiden.

Jag har förgäves sökt finna en rimlig förklaring till regeringens nya hårda attityd gentemot jordbruket. De riktlinjer som gäller för jordbrukspolitiken fastställdes av 1947 års riksdag. Jordbruksministern säger själv i propositionen, att dessa riktlinjer alltså gäller. I dessa riktlinjer ingår principen om inkomstlikhet för jordbruket. Situationen är den, att denna inkomstmålsättning för jordbruket i praktiken inte kunnat uppnås. För jordbruksministern, som har högsta ansvaret för jordbrukspolitiken, borde det alltså vara angeläget att eftersträva målsättningens förverkligande, men i stället har vi fått se jordbruksministern gå till attack mot jordbruket för att livsmedelspriserna skulle vara för höga. Det är en offensiv som har saknat grund och rimlig motivering. Man frågar sig, varför denna aktivitet inletts nu, kanske endast några månader innan jordbruksutredningen är färdig med sitt material. Varför har jordbruksministern inte ens kunnat avvakta jordbruksutredningen? Varför

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

har jordbruksministern i ett intervjuuttalande sagt att det inte längre finns anledning till inkomstlikställighet för jordbruket? Kunde inte jordbruksutredningen i kraft av sitt uppdrag ha fått svara på den frågan? Är jordbruksministerns intervjuutalanden att fatta som tilläggsdirektiv till jordbruksutredningen? Vi behöver inte vara förvånade över att jordbruksministerns förehavanden skapat oro hos jordbruksbefolkningen.

Nu har man ju i jordbruksutskottet kunnat träffa en kompromiss i fråga om rationaliseringsorganisationen. Kan man våga räkna detta som en början till en återgång till mera normala förhållanden och till ett fortsatt arbete i samförståndets tecken? Det måste väl vara bättre för regeringen att arbeta med bönderna än mot dem. Man behöver inte betvivla att samarbetsviljan finns hos jordbrukets organisationer. Där har man med beklagande konstaterat att den nya attityden från jordbruksministerns sida öppnat ett hot mot förutsättningen att utforma jordbrukspolitiken i samförstånd mellan statsmakterna och jordbrukets utövare. Jag hoppas alltså, att jordbruksministern skall ha styrkan att kunna återvända till normala förhållanden, till en jordbrukspolitik, som avser att skapa högsta möjliga effektivitet inom näringen men också acceptabla förhållanden för näringens utövare. Jag hoppas, att jordbruksministern är beredd till en sådan politik i samarbete med jordbrukets utövare. Detta är, herr talman, såvitt jag kan förstå en förutsättning för att folkförsörjningen i vårt land skall kunna klaras på ett tillfredsställande sätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Det har sannerligen blåst friska vindar kring jordbruksministerns och regeringens jordbrukspolitik under den gångna våren. Den starkaste opinionsstormen har naturligtvis

rasat ute i landet, men även inom riksdagens väggar har vi haft känning av vinddraget. Det är säkerligen längesedan vi hade en så irriterad stämning i vårt land kring jordbrukspolitiken som den vi bevittnat i vår.

Det är emellertid inte så egendomligt att man känt oro bland jordbrukarna och deras organisationer inför framtiden. Man har konstaterat att jordbruksministern rumsterat om friskt i framlagda utredningsförslag, när han lagt fram sina propositioner, och presenterat vittsyftande förslag utan avvaktande av resultatet av arbetet inom den sittande jordbruksutredningen. Man har därför befarat, att jordbruksministern tänkte införa en ny ordning för jordbrukspolitiken i vårt land, vilken sedan flera decennier utformats genom överläggningar och överenskommelser mellan statsmakterna och företrädare för jordbrukets organisationer.

Vi har väl känt något av den irriterade stämningen även inom jordbruksutskottet vid behandlingen av de båda stora frågor som skall avgöras i dag: propositionen om jordbrukspriserna under nästa regleringsår och propositionen om rationaliseringsverksamhetens organisation. I den sistnämnda frågan har det emellertid som redan sagts här i dag, träffats en kompromiss inom utskottet, där en del av oppositionens önskemål har blivit beaktade. Jag hoppas personligen att detta skall kunna medföra en avspänning i den irriterade situationen, så att utredningar och diskussioner om den framtida jordbrukspolitiken kan föras i en lugnare atmosfär än som varit fallet under de senaste månaderna. Enligt min uppfattning vinner man ingenting i sak från någondera sidan genom att skärpa motställningarna i frågor, där man ändå till sist måste komma överens.

När det gäller prispropositionen är det framför allt ett par omständigheter, som har bidragit till att oroa stämningen bland jordbrukarna. Dessa frågor har redan behandlats av de båda

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

närmast föregående talarna, men jag kan inte heller gå förbi dem med tystnad. Den ena är omständigheten att jordbruksministern på en del punkter frångått den överenskommelse som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation. Visserligen kanske ändringarna var för sig inte är så stora, men själva överenskommelsen mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen innebar i sig betydande ändringar i förhållande till sexårsavtalet. Bland annat har sexårsavtalets automatiska inkomstregel slopats och ersatts med ett nytt inflationsskydd, vars effekt vi inte känner. Överenskommelsen hade ju också godkänts av jordbruksnämndens konsumentdelegation, och den omständigheten har från jordbrukets sida betraktats som ett ytterligare skäl till att den borde kunna accepteras även av regeringen.

Från högerens sida har vi i liknande situationer tidigare hävdad, att riksdagen bör acceptera en överenskommelse som har träffats mellan representanter för statsmakterna och jordbrukets förhandlare. När riksdagen år 1963 senast behandlade prisfrågorna på jordbrukets område ur principiell synpunkt, var vi inte helt tillfredsställda med de förslag som jordbruksministern lade fram. Vi hade önskat större tillmötesgående från regeringens sida gentemot jordbrukets önskemål, men i ett särskilt yttrande till jordbruksutskottets utlåtande anförde vi den gången, att vi inte velat yrka på ändringar i den träffade överenskommelsen, eftersom vi menade att en sådan skulle respekteras. Vi röstade också efter denna uppfattning vid riksdagsbehandlingen av frågan. Det är en principiell inställning, som vi hävdad även i år. I överensstämmelse med denna uppfattning har vi stött den mening, som genom lottens utslag fått majoritet inom jordbruksutskottet och som helt stämmer med överenskommelsen mellan de förhandlande parterna på området.

Det kan visserligen vara sant att jordbruksministerns ändringar gäller mindre väsentliga punkter i sammanhanget, men om avvikelserna inte är så stora, så borde det inte heller ha varit svårt för reservanterna i utskottet, herr Hjalmar Nilsson, att acceptera utskottsmajoritetens förslag. Det förefaller också, som herr Nils B. Hansson redan anförde, som om jordbruksministern i sin proposition betydligt övervärderat effekten av de olika reglerna för jordbrukets inkomster. Sammanfattningsvis talar jordbruksministern om att jordbruket skall tillföras en sammanlagd merintäkt av ungefär 110 miljoner kronor under ett år, men denna s. k. merintäkt skall ju endast kompensera jordbruket för verkningarna av den inflatoriska utvecklingen i samhället och därmed göra det möjligt för jordbrukarna att behålla sin inkomststandard. Beräkningarna utgår också från en optimal utveckling, där allt skall samverka till det bästa. Sådana beräkningar brukar i regel inte slå in, och jordbruksministern gör själv till sist den reservationen att uppskattningarna är osäkra, eftersom bl. a. marknadsmässiga förutsättningar blir avgörande för det faktiska utfallet. Tyvärr har vi erfarenhet av att utvecklingen inte alltid går i så gynnsam riktning. För jordbrukets del finns en hel del hotande moln vid horisonten, bl. a. de ständigt ökande svårigheterna på traditionella exportmarknader.

Jag hade inte tänkt gå in i alla detaljer beträffande skiljaktigheterna mellan utskottsmajoritetens och reservanternas förslag. Jag tänkte i stället med några ord beröra den aktuella debatten omkring inkomstutvecklingen inom jordbruket och prisbildningen på jordbrukets produkter. Som herr Hermanson nyss påpekade har ju debatten omkring dessa spørsmål varit mycket intensiv under de senaste månaderna, och jag vill erinra om att statsrådet Ulla Lindström tog upp frågan till en mera temperamentsfull än saklig belysning i ett föredrag för någon månad sedan.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Diskussionen på det här området blir lätt känslomässig, eftersom livsmedelskostnaderna är en mycket känslig post i hushållsbudgeten och därför att det är husmödrarna som direkt drabbas av de stigande livsmedelspriserna. Om man försöker tränga in i problemet, skall man dock finna att det inte är priset till jordbrukarna som är den väsentligaste faktorn i samband med de stigande levnadskostnaderna. Jag skall försöka lämna ett bidrag till diskussionen kring dessa frågor, men först vill jag med några ord beröra inkomstutvecklingen inom jordbruket, så långt den kan följas.

Det föreligger färskta uppgifter härom i senaste numret av Jordbruksekonomiska meddelanden. Efter en omfattande redovisning av insamlat material konstaterar den s. k. inkomstgruppen inom jordbruksnämnden, att klyftan mellan industriarbetarnas inkomster och jordbrukarens inkomst vid ett normjordbruk minskat något från 1962 till 1964 och att den det sistnämnda året var ungefär 6 000 kronor. Men den 1 september 1959, när sexårsavtalet började, beräknades inkomstklyftan till 3 000 kronor för samma grupp, och skillnaden har alltså fördubblats under de gångna fem åren. Detta har skett trots att inkomstutvecklingen för jordbruket varit betydligt gynnsammare mot slutet än i början av sexårsavtalet. Dessa förhållanden är en påtaglig realitet för alla som arbetar inom jordbruket och bidrager till att öka oron för framtiden.

Beträffande livsmedelskostnadernas utveckling publicerade en arbetsgrupp inom 1960 års jordbruksutredning ett omfattande material under fjolåret. Ett kort sammandrag av detta material tillställdes för övrigt riksdagens ledamöter under den gångna veckan från jordbrukets konsumentupplysning. Herr Hermansson anförde en del siffror ur detta material; jag ber att få komplettera med ytterligare några siffror.

Från 1950 till 1964 ökade konsumentprisindex för livsmedel med 109 enheter, medan producentprisindex för livsmedel under samma tid endast ökade med 70 enheter. Priserna till jordbrukarna för levererade livsmedel har sålunda stigit väsentligt mindre än den prisstegring som konsumenterna fått vidkännas. Jordbrukets andel i konsumenternas utgifter för livsmedel har följaktligen minskats under denna tid. Det gäller för alla slag av livsmedel. Materialet från jordbruksnämndens arbetsgrupp visar t. ex. att värdet av samtliga råvaror från jordbruket, som ingår i mjöl och bröd, minskats från 29 procent av försäljningspriset år 1950 till 21 procent år 1961. För mejerivaror hade jordbruksandelen i priset minskats från 69 procent år 1950 till 63 procent år 1961. För kött och fläsk var motsvarande siffror 62 procent respektive 60 procent. I medeltal för samtliga undersökta varugrupper hade jordbruksandelen av konsumenternas livsmedelsutgifter minskats från 58 procent år 1950 till 50 procent år 1961.

Orsakerna till dessa förändringar är många och jag skall endast nämna ett par. Konsumtionsvanorna ändras år från år, bland annat beroende på att allt fler husmödrar numera arbetar i förvärvsarbete utanför hemmet och därför är beroende av att kunna köpa mera tillagade livsmedel än förr. Under det att konsumenterna förr köpte livsmedel både i större kvantiteter och i mera obearbetat skick, gäller inköpen i dag förädlade livsmedel och i små kvantiteter. Då spelar t. ex. transporter, lagring, sortering, kontroll och förpackning en betydligt större roll i den färdiga varans pris än förr. Det är bekvämt att köpa kött och charkuterivaror i burk eller i andra färdiga förpackningar, och även de förkättade mjölkförpackningarna ökar både bekvämlighet och hygien. Men konsumenterna får betala för bekvämligheten! Tendensen pekar också på att kostnaderna både för för-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

ädling och distribution kommer att ta en allt större andel av konsumenternas livsmedelsutgifter.

Från 1950 till 1961 hade jordbrukets andel i konsumenternas utgifter för livsmedel, som sagt, minskats från 58 procent till 50 procent, och arbetsgruppen räknar med att denna andel skall sjunka till omkring 40 procent år 1970. Både i USA och Kanada har jordbrukets andel för motsvarande livsmedelskonsumtion som hos oss redan gått ned till 35—40 procent. Det betyder, att det är andra faktorer än själva råvarukostnaden, nämligen förädlings- och distributionskostnaderna, som i allt högre grad påverkar kostnaden på de färdiga varorna. De beslut som vi fattar här i riksdagen, t. ex. när det gäller förkortad arbetstid och förlängd semester, liksom den ökade omsättningsskatten, bidrar naturligtvis också till att höja livsmedelspriserna högst väsentligt. Efter den 1 juli får man betala minst en tioöring i skatt för varje liter mjölk som köpes. Allt detta är förvisso fakta som man bör hålla i minnet, när man diskuterar livsmedelspriserna.

Innan jag slutar vill jag ta upp ett spörsmål, som visserligen inte berör provisoriet för nästa år men som intimt hänger ihop med den framtida prisregleringen. Jordbruksministern säger i propositionen, att provisoriet endast skall tillämpas under nästa regleringsår. Om inte jordbruksutredningen blir färdig i så god tid, att den nya jordbruksregleringen kan träda i kraft den 1 september 1966, så får överläggningar om ytterligare provisorium tas upp i god tid dessförinnan.

Det är väl för tidigt att nu uttala sig om vad som skall ske efter den 1 september 1966, men jag tror inte att ett nytt jordbruksavtal skall forceras fram till varje pris till denna tidpunkt. Det skulle förvisso vara önskvärt, både att jordbruksutredningen får den tid, som behövs för att kunna komma med ett väl genomtänkt förslag, och att myndigheterna som skall yttra sig över för-

slaget får en rundligt tilltagen remisstid. För en så viktig fråga som utformningen av den framtida jordbrukspolitikerna får inte remissförandet bli en chimär, så som det blir om tiden tillmätas för kort. Det är även en fråga som inte bör pressas fram i riksdagen under sådan tidsnöd, som varit fallet i år. Jag skulle därför vilja vädja till jordbruksministern att ta denna fråga under övervägande. Om inte jordbruksutredningen blir färdig i mycket god tid i höst, så att både remissmyndigheter, jordbruksdepartementet och riksdagen får tillräckligt lång tid på sig, så tror jag att det är bättre med ytterligare ett års provisorium än att det nya systemet skall till varje pris forceras fram till hösten 1966. Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande nr 15.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eskilsson drog, liksom herr Hermansson tidigare, upp frågan om att det blivit en ny ordning inom jordbrukspolitikerna och att det skulle blivit en kärvare linje ifrån jordbruksministerns och regeringens sida. Han säger vidare, att detta skulle ha smittat av sig i jordbruksutskottet, där man också fått en allt kärvare linje.

När det gäller den påstådda nya ordningen vill jag säga, att om jordbruksministern ändrat fyra punkter i den överenskommelse som har träffats emellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, kan detta väl ändå inte innebära en tillräcklig grund för den storm — om jag får använda uttrycket — som på vissa håll gått över landet. Den verkliga orsaken måste väl ligga på annat håll.

Beträffande andan inom jordbruksutskottet har jag en mening som helt avviker från herr Eskilssons, nämligen att den andan återspeglar sig i de motioner som väckts i samband med pro-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

positionen och inte i den debatt som förts från vår sida här.

När det gäller kompromisserna och överenskommelserna kan vi nog säga att det är vi som har tagit initiativet, så att vi på vårt håll stått öppna för en diskussion om sammanjämkning och samförstånd i alla dessa frågor, men de borgerliga har sagt blankt nej från början när man tagit upp frågan om samförstånd.

Jag har velat säga detta för att det skall stå klart, att vi socialdemokratiska ledamöter i utskottet har stått öppna för en diskussion i alla de frågor som nu föreligger men att vi inte har haft möjlighet att driva igenom våra synpunkter, eftersom det redan från början ställts upp sådana villkor, att en diskussion var otänkbar.

Herr **ESKILSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om vi genom en diskussion här i kammaren kan få fram någon korrekt historieskrivning om vad som hänt i jordbruksutskottet. Vad som hänt inom utskottet är ju inte verifierat annat än genom uttalanden av olika ledamöter och den uppfattning som var och en har.

Jag kan emellertid inte vitsorda herr Hjalmar Nilssons uttalande, att den socialdemokratiska hälften av jordbruksutskottet har varit angelägen om samförstånd och kompromisser. Det kan möjligen gälla den fråga som vi skall behandla senare i dag, nämligen frågan om rationaliseringsverksamhetens organisation. Den första sonderingen i denna fråga från den borgerliga hälften om sammanjämkning och inställningen på den socialdemokratiska sidan till förslaget viltnar sannernigen inte om någon särskild redobogenhet hos de socialdemokratiska ledamöterna att åstadkomma en kompromiss. Det hände väl någonting från den ena veckan till den andra som påverkade inställningen och önskemålet om en avspänning i den ir-

riterade debatten. Det tycker jag att båda parterna kan vara tacksamma för.

Herr Hjalmar Nilsson säger, att den omständigheten att jordbruksministern på fyra punkter avvikit från den träffade överenskommelsen, inte hade bort föranleda den våldsamma opinionsstorm som har rasat över landet. Jag har inte just nu tillfälle att kontrollera, huruvida det bara gäller fyra punkter, men min minnesbild är nog att det gäller fler punkter.

Men här är det inte fråga bara om prispropositionen, herr Hjalmar Nilsson! Jordbruksministerns förslag på flera punkter — jordförvärvslagen, organisationsförslaget och prispolitiken — har tillsammans tagits upp som tecken på en kärvare inställning gentemot jordbruket och har fött den reaktion vi har fått bevittna ute i landet. Jag har nog också den känslan, att herr Hjalmar Nilssons tonfall gentemot oppositionen, när han inledde debatten i dag, inte heller vittnade om ett särskilt förstående och tillmötesgående sinne. Av dem som hittills har yttrat sig har han varit den som mest rivit upp debatt, och han har förstorat upp skilligheterna mellan de båda ståndpunkterna på ett sätt som jag inte tycker är lyckligt för en saklig bedömning av de olika frågorna.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Tonfallet i mitt tidigare anförande berodde på att jag inte gillade tonfallet och skrivsättet i motionen, där det talas om missvisande uppgifter, som man inte sedan kunnat vederlägga. Det var mot detta jag reagerade.

Sedan vill jag säga beträffande den kompromiss som träffades, att det förslag till överenskommelse som nu föreligger är samma förslag som jag framförde till den särskilda delegationen en vecka tidigare. Jag vet inte om skillnaden är att herr Eskilsson var med första gången men inte den andra.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Herr **ESKILSSON** (h) kort genmäle:

Den särskilda delegationen har jag inte haft förmånen att tillhöra vare sig den första eller den andra gången, och jag var tyvärr förhindrad delta i jordbruksutskottets justering av utlåtandet om rationaliseringsverksamhetens organisation, när kompromissen träffades. Om jag varit med, skulle jag givetvis, med den allmänna inställning jag har till önskvärdheten av samförstånd och samarbete, ha biträtt kompromissen.

Enligt min uppfattning är kompromissen mera ett uttryck för ett förslag som de borgerliga representanterna framförde vid det första sammanträffandet än för det svar som den socialdemokratiska delen av delegationen lämnade vid det tillfället.

Herr **AHLSTEN** (fp):

Herr talman! När jag nu tar till orda i anslutning till en prisproposition, sedan jag varit borta från riksdagen under sex år, är jag litet villrådlig. Under de tio år jag tillhörde andra kammaren satt jag samtidigt i jordbrukets förhandlingsdelegation, och eftersom jag var den ende riksdagsmannen där, fick jag till uppgift att i andra kammaren försvara regeringens jordbrukspolitik, många gånger i strid mot de synpunkter som mitt eget parti och andra partier hade lanserat. Jag ansåg det vara en hederssak att stå för vad jag hade träffat avtal om, och därför gjorde jag inga avsteg från avtalen utan försökte fullfölja vad vi hade kommit överens om.

När vi nu diskuterar de här frågorna kan jag inte låta bli att ta upp förhandlingsläget, trots att de övriga talarna har nämnt det.

Hur skall man över huvud taget förverkliga 1947 års beslut? Här föreligger ett riksdagsbeslut, och det råder ingen tvekan om att regeringen har ansvar gentemot jordbruket för att det förverkligas. När vi träffas vid förhandlingsbordet har vi som representerat jord-

bruket sagt, att uppgiften har varit att medverka till en överenskommelse, som kan möjliggöra att detta beslut förverkligas på ett förnuftigt och smidigt sätt.

När vi förhandlade de första åren gick det till på det sättet, att vi räknade ut hur många arbetstimmar som utfördes i det svenska jordbruket. Sedan räknade man om dessa timmar efter löneläget, och jordbruket presenterade en räkning på hela beloppet. Det resulterade i att vi fick uppgörelser som gällde svinpremier, arealbidrag o. s. v.

Under den tid då jag i andra kammaren försvarade jordbrukspolitiken gjordes inga avsteg från överenskommelserna, vad jordbruksministern än hette, utan man följde ständigt överenskommelserna. Man resonerade så, att statens jordbruksnämnd tillsattes som ett statligt förhandlingsorgan, och denna jordbruksnämnd hade att hålla kontakt med kanslihuset, främst med jordbruksministern, men jag förutsätter att även finansministern ville ha ett finger med i spelet. När den slutliga uppgörelsen hade undertecknats både av jordbrukarna och av jordbruksnämnden, ansåg vi att uppgörelsen hade godkänts i kanslihuset.

Jag måste, herr talman, få deklarerat, att om det inte blir så, utan om det blir som herr Hjalmar Nilsson har sagt i dag och som även jordbruksministern har sagt offentligt, då har vi slagit sönder hela den apparat som riksdagen har skapat för att förverkliga 1947 års beslut, ty då går det inte att klara det.

Vi känner allihop till vad 1947 års beslut innebär, men vi håller kanske på att glömma anledningen till att det tillkom en gång i världen. Det var ju så, som här har nämnts, att vi hade avspärrning i fem, sex år. Har man avspärrning och ransonering, måste det finnas fonder av livsmedel som svarar mot tilldelningen på de rasoneringskort som staten delar ut. Den ekonomiska föreningsrörelsen fick se till att dessa fonder av livsmedel fanns tillgängliga. Jordbrukarna grälade på den tiden på

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

oss i den ekonomiska föreningsrörelsen och sade att de aldrig skulle komma att få någon ersättning för att de då levererade livsmedel i många fall till halva priset mot vad de kunde få på den allmänna marknaden. Vi hade på den tiden leveransplikt i föreningarnas stadgar. Jag tycker den inte är sympatisk, och vi håller på att ta bort den, men den utgjorde under denna tid en säkerhetsventil och hjälpte oss att få in livsmedel i dessa fonder. Samlingsregeringen försäkrade oss ständigt, att om vi bara kunde få jordbrukarna att vara solidariska mot samhället och konsumenterna och leverera sina livsmedel, så skulle de få ersättning för sin insats och inkomstlikställighet när det blivit andra tider. För att lugna jordbrukarna tillsatte man mitt under brinnande krig 1942 års jordbrukskommitté.

Bakom 1947 års beslut ligger således ett löfte från hela det svenska folket, att jordbruket skulle få inkomstlikställighet.

Under de första åren visade det sig mycket svårt att tillämpa 1947 års beslut. Därför gick vi över till mer automatiskt verkande metoder. Vi skrev ingen räkning när året var slut och den ekonomiska redovisningen framlagt, utan vi gjorde upp nya indexserier och vidtog automatiskt verkande åtgärder. Sedan godkände jordbruket detta avtal. I och med att jordbruket godkände detta fanns ingen rätt att i efterhand begära justeringar, under förutsättning att inte alldeles särskilda skäl förelåg.

Nu vet vi alla att det har varit svårt att uppnå inkomstlikställigheten; det har varit omöjligt bl. a. därför att inflationen gått före och vi inte hunnit fatt. Dessutom startade vi med mycket låga lantarbetarlöner. Man har här jämfört lantarbetarlönen med industriarbetarlönen, och Sverige har i dag den för lantarbetarna bästa relationen i hela världen. Vi har alltså måst höja dessa löner väsentligt, och även detta har gjort att vi inte kunnat nå inkomstlikställighet. Jag tycker att man skall

erkänna detta faktum, och gör vi det måste man väl ändå medge, att det bör vara av allra största intresse för regeringen att se till att avtalet med jordbruket hålls. Ett riksdagsbeslut är ju ett riksdagsbeslut, och den dag man inte håller det avtal som jordbruket godkänt, den dagen faller riksdagsbeslutet rent konstitutionellt och med hela den ekonomiska tyngden tillbaka på regering och riksdag; det finns ingen annan möjlighet.

Nu har inte avtalet hållits, och då kan man resonera så — jag hoppas att jordbruket inte gör det: Avtalet har inte hållits, följaktligen har vi fria händer att presentera en räkning när året gått, eftersom det är 1947 års beslut som skall verkställas. Det var ju ett mycket besvärligt läge när vi godkände sexårsavtalet, vilket även sträckte sig över sexårsperioden och bl. a. innehöll den nyheten som vi från jordbrukets sida gick med på, att man skulle använda gårdar på 25 ha som jämförelseobjekt i stället för gårdar på 15 ha. Den frågan var politiskt mycket omdiskuterad och ur jordbrukets synpunkt oerhört betydelsefull. Vi måste samla Lantbruksförbundets styrelse, man samlade RLF:s styrelse och dess stämma och redovisade inför alla dessa organisationer förslaget till avtal. Med några rösters majoritet fick man RLF:s stämma att godkänna förslaget. Men inte tror väl någon att bönderna skulle ha sagt ja om vi inför stämman förklarat att detta är ett avtal mellan jordbruksnämnden och jordbruket; sedan kan jordbruksministern och riksdagen göra hur de vill. Nej, då hade svaret blivit: »Varför kallar Ni hit oss? Vi har ju ingenting att ta ställning till och vet inte hur det blir.» Och så hade de skällt ut oss och rest hem. Jag menar att det inte finns några möjligheter att lägga upp en sak så; man kan inte handla på det sättet.

Enligt min mening måste vi försöka komma tillbaka till en ordning där man uppnår samförstånd på ett tidigt stadium. Jag har velat säga detta till stats-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

rådet — jag är orolig, och det har jag rätt att vara därför att jag i tio år har slagits för rättvisa på detta område. Det är inte lyckligt som situationen nu har blivit. Låt oss försöka komma överens och få till stånd någonting som kan fungera framöver.

Men jag lämnar detta problem och tar upp en annan fråga som ingen tidigare sagt någonting om här, nämligen rationaliseringen. Jag sade, att vi godkände en övergång från gårdar på 15 till gårdar på 25 hektar som jämförelseobjekt. När vi gjorde det 1959, måste vi ju skapa åt oss en motivering som vi kunde redovisa ute bland jordbrukarna och som vi kunde stå för. Min syn på frågan var helt enkelt den, att när vi kommit fram till sex år efter 1959, måste vi ha uppnått strukturrationalisering av jordbruket på södra och mellersta Sveriges slättbygder, således inom de 13 län där vi kan säga att man har nått så långt som en ekonomisk rationalisering över huvud taget kan nå. Då jag talar om ekonomisk rationalisering menar jag, att man ute i bygderna har replipunkter på gårdar om 25 hektar och mera, till vilka man kan knyta mindre jordbruk, utan att dessa gårdar som får mera jord behöver bygga nya ekonomibyggnader, skaffa sig ny uppsättning av maskiner o. s. v. En sådan rationalisering blir verkligt ekonomisk, och vi menade att den i stort sett skulle vara genomförd när vi kommit fram ungefär till dagens läge.

Jordbruksräkningen 1961 visar att vi då hade 146 380 brukningsdelar från 2 till 10 hektar. Ungefär 20 000 av dessa fanns inom de 13 länen i södra och mellersta Sverige, medan 124 000 fanns i landets skogsbygder. Nu har så många år gått att det inte kan vara särskilt många kvar av dessa 20 000 brukningsdelar inom slättbygderna. Däremot måste skogsbygderna ha många av sina småjordbruk kvar, eftersom man inte där kan rationalisera på samma sätt. Rationaliseringen i skogsbygderna blir av en helt annan art. Vi räknade med

att man där måste lägga skogen till jordbruket för att brukaren skulle kunna få sin bärgning. Det är fullständigt uteslutet att i skogsbygderna skilja skogen från den odlade jorden och av fem eller sex gamla småjordbruk skapa en helt ny gård som kostar flera hundratusen kronor. Det är ingen rationalisering som går att genomföra.

Då resonerade vi så: Låt oss gå över till 25-hektarsgårdarna inom de bästa jordbruksbygderna i södra Sverige och lägga dem till grund för inkomstlikstältheten! Då har konsumenterna fått sitt, och då kan man låta rationaliseringen i landet i övrigt löpa i något lugnare takt, eftersom lantbruksnämnderna och rationaliseringsorganen ute i landet nu är uppbyggda och i verksamhet; man behöver då inte skälla så mycket på de där småbruken.

Jag vill gärna, herr statsråd, ha sagt att jag är bekymrad över detta tjat på småbruken. Jag känner mig ansvarig för att de kom till en gång i världen. Jag är så gammal att jag var med när vi skapade egnahemsrörelsen här i landet. Den skapade vi ju inte bara för att avhjälpa arbetslösheten, utan vi skapade den därför att något av en frihetsrörelse skakade hela det svenska samhället, som gav arbetarna rösträtt men som också innebar att vi måste se till att ge en arbetsplats och ett hem åt en stor del av de svenska arbetarna; statarna, torparna och andra måste få en förbättrad standard och en annan ställning i samhället. Det fanns en tid, herr talman, då i dessa småhem levde kanske det lyckligaste folket i vårt land. Dessa människor med stora barnskaror hade fått flytta in i de små hemmen. De fick känna trygghet, de fick mat, de fick en egen arbetsplats och ett eget hem, och de kände sig som egna företagare. I dag bor i dessa små hem vårt lands mest olyckliga människor — låt mig få detta klart och tydligt sagt till detta riksdagsprotokoll — därför att de har en känsla av att man jagar dem. Varje uttalande som görs av statsråd, i press och på

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

annat håll om att de skall bort är som ett piskslag på en krokig rygg. Det är inte värdigt oss att vi uppträder på det sättet.

Om vi ser på åldersfördelningen i detta fall så var år 1961 av dessa 146 000 småbrukare inte mindre än 95 000 över 50 år. Det är alltså här fråga om gamla människor som inte kan omskolas. De har inget val i livet, men ändå skall de inte få leva vidare. Det är inte riktigt att vi handlar på det sättet.

När det gäller försörjningsmöjligheterna kan det vara värt att notera, att man i Småland har ungefär 5 hektar skog på varje hektar odlad jord, och det är en storlek på gårdarna som lantbruksnämnden anser vara rimlig för Smålands del i dag. I Norrland har man ungefär 10 hektar skog på varje hektar odlad jord, och det behöver man där ha, eftersom boniteten är mycket lägre och jordbruksförhållandena sämre än i Småland. Detta är en riktig avvägning. Beträffande skogsförhållandena kan nämnas, om jag drar en gräns söder om Dalarna och Gävleborgs län, att ungefär 2/3 av skogen norr om denna gräns tillhör bolag och staten och 1/3, således drygt 5 miljoner hektar, enskilda personer. I ett sådant län som Västerbotten finns det 118 000 hektar odlad jord och 1 255 000 hektar enskild skog. Det innebär i stort sett 10 hektar skog på varje hektar odlad jord, men fördelningen i detta län är inte lika lycklig som i Småland, därför att inte mindre än 12 000 brukningsdelar är mellan 2 och 10 hektar, som inte har någon skog eller för litet med skog för att jordbruk skall kunna drivas där uppe.

Skall jordbruk drivas i Norrland? Ja, nog har jag sett det så att jordbruk skall drivas i den del av landet där vi har vår malm, vår skog, vår skogsindustri, våra vattenfall och där vi har de långa avstånden. Därtill kan läggas att vi också har att ta hänsyn till beredskapssynpunkterna, kanske i högre grad

än vad som gäller för någon annan del av vårt land. Vi bör försöka sträva efter att skapa sådana förhållanden, att vi kan hålla samma pris på livsmedel över hela landet. Den synpunkten hade vi när vi gick in för att acceptera 25-hektarsgårdar i stället för 15-hektarsgårdar år 1959. Detta är av vikt för konsumenterna, det är av vikt även för jordbrukarna och det är ur olika synpunkter av vikt för hela samhället.

När det gäller förhållandet till EEC skulle jag vilja fråga statsrådet — som är närvarande i kammaren, vilket jag sätter mycket stort värde på — om statsrådet någon gång har diskuterat beredskapssynpunkterna med jordbrukets organisationer och med jordbrukarna. Detta är mycket viktigt. Vi kan ju inte bara anpassa oss till en EEC-marknad. Vi har ju också en egen marknad här hemma. Jag vet från den tid då jag sysslade med dessa frågor i livsmedelskommissionen och andra organ, att vi i fråga om vetet hade ett lager av 200 000 ton ur beredskapssynpunkt, därför att vetet var en produkt som det var brist på i Europa. Detta var således ett beredskapssproblem i allra högsta grad. Nu har vi slaktat ned vårt hästbestånd, och vi kommer år 1970 att ha slaktat ned ungefär 50 procent av våra kor. Då frågar vi oss: Hur skall vi egentligen nu bära oss åt för att anpassa oss dels till EEC-marknaden och dels till ett beredskapsläge för hela vårt folk i detta land? Det är viktigt att den frågan kan klaras ut. Om vi skall begränsa försörjningsgraden i någon större utsträckning genom statliga ingripanden, tycker jag nog att folket i val borde få säga sin mening om den saken, som berör hela vårt folk. Jag ser läget så att det finns anledning att diskutera igenom dessa problem ingående, så att vi inte vidtar felaktiga åtgärder, som kan bli till skada för hela vårt folk.

Jag skall inte gå in på skillnaden mellan vad utskottet och reservanterna har skrivit. Jag har velat anföra dessa syn-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

punkter, som grundar sig på mina praktiska erfarenheter som förhandlare i jordbruksfrågor under lång tid.

Jag vill säga till statsrådet att jag känner oro inför dagens utveckling. Låt oss försöka dämpa den oron och komma till rätta med problemen på ett riktigt sätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vet inte om herr Ahlstens inlägg i debatten kan tolkas som ett försök att dämpa oron. Jag vill ta tillfället i akt att framhålla att jag har mycket stor uppskattning av herr Ahlsten. Jag observerade hans namn mycket tidigt i jordbruksdebatterna, och jag sympatiserade ganska ofta med vad han sade. Nu har herr Ahlsten varit borta någon tid från det aktiva arbetet under senare år, och det är kanske anledningen till att hans synpunkter i dag inte gjorde vad jag skulle vilja kalla samma sympatiska intryck på mig som tidigare.

Herr Ahlsten tog upp beredskapsfrågan. Vi hade i förra veckan en debatt just om den saken. Jag beklagar att herr Ahlsten inte var här vid det tillfället. Jag skall inte gå in på dessa ting i dag, ty det skulle föra för långt. Det är också uppenbart att småbrukarproblemet inte heller hör till dagens debattämne. Jag vill på den punkten bara säga till herr Ahlsten att det är oriktigt att påstå att regeringen skulle eftersträva att lägga ned småbruk och att den på något sätt skulle försöka hindra medborgare i det här landet att sitta kvar på ett litet jordbruk och försöka försörja sig där. Det är ingalunda på det sättet, herr Ahlsten. Därför är det att ta till ord i överkant när han vill pådyvla mig att jag skulle vara fientlig mot småbrukarna. När vi försöker analysera jordbruksnäringens utveckling — vi känner till människors anspråk i dag på en hög levnadsstandard — finner vi

att med den riktning utvecklingen har blir det allt färre människor som vill stanna kvar på de små och numera icke rationella brukningsenheterna. Vi må väl ha rätt att göra den bedömningen, och jag tycker att herr Ahlsten inte har anledning — allra minst i den här debatten — att dra upp detta som en stridsfråga.

Jag vill erinra om att 1963 förde regeringen förhandlingar med jordbrukets organisationer om vissa förbättringar av sexårsavtalet. Det hade ju framkommit mycket missnöje med detta avtal, och man ansåg att det inte uppfyllde de förväntningar som hade ställts på det. Framför allt var man då överens om att det fanns en tröghet i fråga om regelutlösningarna som medförde att jordbrukets inkomster i övrigt kommit att sacka efter. Nu efteråt kan vi väl vara överens om att det var ett ganska stort tillmötesgående från regeringens och riksdagens sida, när statsmakterna 1963 var med om att vid sidan av avtalet vidta förstärkningar för jordbruket. Det betydde att man varaktigt lyfte upp prisnivån på sådant sätt att jordbruket tillfördes 112 miljoner kronor per år, något som blivit bestående framöver. Sexårsavtalet har därefter under den senare delen av avtalsperioden fungerat bättre ur produktionsynpunkt. Allt fler har onekligen tyckt att automatiken i sexårsavtalet varit till fördel för jordbrukarna, och man har kunnat se hur priserna höjts.

Jag vill erinra om detta för att klargöra att ingen har anledning att påstå att regeringen ställt sig fientlig till jordbruket eller varit ointresserad av näringens utveckling. Det finns så mycket som talar emot ett sådant påstående.

Vi hade alla hoppats att 1960 års jordbruksutredning nu skulle ha varit färdig, så att vi kunde ha sluppit den här diskussionen om ett provisorium. Vi hade då kanske kunnat gå till en debatt mer inriktad på utformningen av den framtida jordbrukspolitik efter må-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

hända litet klarare uttalade målsättningar — hur de nu hade kommit att se ut. Nu har vi inte haft den möjligheten, utan regeringen måste uppdra åt jordbruksnämnden att ta upp förhandlingar med jordbrukets organisationer och konsumentdelegationen om ett provisorium.

Det är ju rätt märkligt att när man i dag diskuterar detta provisorium, så är det icke en enda människa som står upp och pekar på de mest väsentliga förändringar som har vidtagits i jämförelse med det avtal som gäller fram till september i år. Det har ju ändå inträffat rätt stora förändringar. Man har infört nya regler och förändrat åtskilligt av innehållet i sexårsavtalet. Bland annat har man kommit ifrån den automatiska sammankopplingen med industriarbetarlönen, vilket ju ändå tidigare för många har framstått såsom någonting av det mest bärande i avtalet. Jag tror inte, herr talman, att någon i denna diskussion har stått upp och pekat på denna fråga, som ju ändock utgör det mest radikala avsteget från vad som har gällt hittills.

Det är kanske heller inte så underligt att denna fråga inte har kommit upp. Jag vill säga till herr Ahlsten och andra att jordbruksnämnden har på det sätt som herr Hjalmar Nilsson beskrev fått ett uppdrag att inkomma med ett förslag till en provisorisk lösning i fråga om jordbruksregleringen. Nämnden hade då att samråda med dels jordbrukets förhandlingsdelegation och dels konsumentdelegationen. Jag kan försäkra herr Ahlsten att jag inte har givit några direktiv till jordbruksnämnden om hur dessa förhandlingar skall föras. Jag kan också försäkra herr Ahlsten, att dessa frågor inte har varit underställda regeringen eller jordbruksministern för ställningstagande på det sätt som man tycks föreställa sig. Det är här en stor skillnad jämfört med låt oss säga uppgörelsen år 1963, då regeringen själv satt och förhandlade, och jämfört med den ordning som herr Ahlsten förmod-

ligen minns från tidigare tillfällen, då man förde direkta förhandlingar med regeringen. Detta gäller inte i dagens läge. Därför finns det inte anledning, tycker jag, att göra gällande att regeringen skulle ha varit informerad i alla detaljer och sedan behagat sätta sig ned och göra ändringar. Det är inte i överensstämmelse med verkligheten.

Man kan ställa frågan: Vad är det som har gjort att de förhandlande parterna har förändrat jordbruksavtalet så radikalt? Jag tror att man har kommit till insikt om orimligheten i sexårsavtalet när det gäller jämförelsen med industriarbetarlönen. Redan när denna sak diskuterades år 1959 ställde sig en hel del av riksdagens ledamöter frågande till om det kunde vara klokt att skriva ett avtal på sex år och om man kunde lita på att mekanismen i avtalet skulle fungera på ett riktigt sätt. Det fanns ledamöter som varnade för dessa föreställningar och som redan då ansåg det sannolikt att man, när avtalet en gång löpte ut, fick söka sig fram efter helt andra linjer.

Ledamoten herr Sköld, som onekligen har erfarenhet på detta område, sade bl. a.: »... det kan vara tveksamt om de uppställda målen för jordbrukspolitikens ändå kan uppnås. Det kan hända att de är för ambitiösa. Det kan också hända att vår jordbruksreglering är för stel, har för svårt att följa med i konjunkturväxlingarna, har för svårt att anpassa sig efter jordbrukarbefolkningens uppfattningar i olika tidslägen.» Han fortsätter sedan, när han diskuterar direktiven för 1960 års jordbruksutredning, den utredning som riksdagen uttalade önskemål om år 1959: »Det kan hända att vi måste söka oss fram till riktlinjer som inte överensstämmer med 1947 års riktlinjer. Vi har inte sagt att man inte skall eftersträva att finna möjligheter att ge jordbrukarbefolkningen en rimlig inkomst i jämförelse med andra medborgargrupper, men vi har absolut inte velat binda oss för att det skall ske genom en inkomstjämförelse

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

mellan vissa grupper jordbrukare och vissa grupper löntagare. Det är en sak som vi vill överlämna åt utredningen att ta ståndpunkt till.»

Jag skulle kunna citera flera inlägg från debatten 1959, men jag kan väl säga att nu tycks ha inträffat vad som vissa ledamöter år 1959 framhöll såsom sannolikt. Detta är värt att notera, att i de förhandlingar som nu har förts om ett provisorium tycks för de förhandlande parterna ha gått upp, att det inte är så lyckligt att ha en samordning i inkomstavseende. Jag finner att detta måste vara förklaringen till att man nu har kunnat ta en uppgörelse för ett år, där man har frångått vissa av de regler som har gällt i sexårsavtalet. Jag upp-repar dock vad jag sade tidigare. Det skulle ha varit önskvärt att 1960 års utredning hade förelegat, och att vi hade sluppit att ta upp en debatt utan att ha ett underlag för en bedömning av framtiden.

Jag tycker ändå att det av diskussionen förefaller som om man åtminstone på vissa håll vore beredd att söka sig fram till lösningar enligt andra riktlinjer än hittills.

Jag vill skjuta in till herr Ahlsten, att hans beskrivning av hela förhandlingsordningen är felaktig. Jag erinrar om att det i 1947 års beslut inte står ett enda ord om förhandlingar. Jordbrukarna har visserligen då och då framställt det — så har även skett här i riksdagen — som om förhandlingar var så att säga en självklar rättighet, och att man skulle kunna räkna med att resultaten av dessa förhandlingar också skulle bli bindande. Jag behöver egentligen inte säga mera om detta, ty de som lyssnade till herr Hjalmar Nilssons intressanta inlägg fick en verkligt klagörande beskrivning av vad som hade inträffat så sent som år 1959, då riksdagen accepterade avvikelser på flera punkter. Det var dock inte någon högljudd kritik den gången. Det var i denna kammare en enda ledamot, herr Sigfrid

Larsson, som i ett inlägg pekade på att han ansåg att man hade frångått en förhandlingsuppgörelse, när man inte hade tagit med vissa av de produkter som var nämnda i jordbruksnämndens framställning. Men jag har läst igenom hela andra kammarens debatt och inte kunnat finna att någon enda ledamot där ansåg att det var fråga om ett avsteg som inte kunde tolereras. Det måste därför ha blivit en annan atmosfär den här gången.

Man påstår att denna ändrade atmosfär beror på regeringens hållning. Ja, nog kan man ha anledning att fundera över om inte de kritiska uttalandena som på den borgerliga kanten gjorts när det gäller prisregleringsfrågan, har medverkat till att förstora motsättningarna. Jag tycker nog att många av kammarens aktade ledamöter, som skrivit på motionen, borde ta sig en allvarlig funderare över om det kan vara riktigt att i en motion lämna felaktiga sakuppgifter. I motionen står bl. a. att det aldrig förut har inträffat att man har gått ifrån en s. k. förhandlingsuppgörelse. Detta påstående har sedan använts i den offentliga debatten. I tidningarna, t. o. m. i TV och Radio, har man åberopat motionen och utgått ifrån att vad som står där är riktigt. Inte kan det bidra till att skapa gynnsammare förutsättningar för en konstruktiv debatt, när man inte ens vinnlägger sig om att kontrollera så viktiga sakuppgifter. Det är ju också just på den punkten som regeringen blivit utsatt för den kraftigaste kritiken, nämligen att vi skulle ha gjort något som aldrig förut inträffat.

Herr Ahlsten har förmodligen glömt bort en del av det gamla. Jag har i varje fall fått uppgiften av min kollega finansministern, att denne varit med om att under sin tid som jordbruksminister vidta ändringar i jordbruksnämndens framställningar. Med hänsyn till vissa andra uppgifter som herr Ahlsten har lämnat tror jag att jag tills vi-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

dare litat mera på vad finansministern sagt om förhållandena i ett tidigare skede, som jag inte själv kan känna till.

Därmed nog sagt om frågan vem som kan ha bidragit till att skärpa tonen i debatten och skapa missförstånd i diskussionen.

Därutöver vill jag säga, att om man ser ut i världen i dag, skall man upptäcka att det pågår en radikal omställning av livsmedels- och jordbruksproduktionen. I många länder är man på väg att övergå till fabriksmässig framställning av flera produkter. Vi har tendenser i den riktningen här hemma. Vi har ganska snabbt fått fram en fabriksmässig framställning av ägg. Broilerproduktionen sker i dag i stora företag — den är egentligen inte längre en familj jordbrukets angelägenhet. Därför är jag förvånad över att man när det gäller broilern — denna lilla detalj i överenskommelsen — tycker att vi varit för kallsinniga när vi vill lägga in lagringsstödet först vid den nedre prisgränsen — utskottsmajoriteten vill ha det vid mittpriset. I fråga om en sådan produkt som broilern, som faktiskt har stora förutsättningar att slå igenom och bli ett väsentligt inslag i vårt kosthåll, får vi akta oss för att med konstlade medel hålla priset uppe. Produktionen ökar, det pressas fram mer och mer broiler, trots att priserna ligger vid eller under den nedre prisgränsen. Det gör att man inte vet vad som är det reella innehållet i utskottets ställningstagande, ty vi har ett stycke innan vi kommer upp till mittpriserna. Jag förmodar att vi över huvud taget inte kommer dit under det närmaste året.

Frågan om broilern är i och för sig en detalj, men jag pekar på den, därför att den är ett exempel på en modern livsmedelsproduktion. Vi kommer förmodligen att på flera områden få se att livsmedelsproduktionen övergår i nya former. Vad medför detta? För konsumenterna innebär det en tämligen gynnsam utveckling. Min kollega fru

Lindström har fått mycket ovetit i jordbrukarpresen för att hon har pekat på hur billig broilern i verkligheten är i dag. Jag skulle vilja anföra ett par siffror som belyser det.

Från år 1962 till nu har priset på broiler sjunkit med ett par procent. I partipriserna är det en nedgång från 6: 21 kronor per kg 1962 till 6: 07 kronor i början av 1965.

Går vi sedan till nötkött, finner vi, att partipriset under samma period — från 1962 fram till 1965 — har ökat från 4: 80 kronor till 6: 80 kronor, alltså en höjning med 41,7 procent. I fråga om nötköttet har vi som alla vet närmast en bristsituation. Priset på nötkött ligger nu vid övre prisgränsen. Det kommer bl. a. att betyda, att i den mån vi får en anpassning av prisgränserna enligt det nya avtalet kan det möjliggöra att köttpriset blir ännu högre.

Fläskpriset håller sig ungefär oförändrat. Priset var 4: 52 kronor år 1962 och är 4: 74 i dag, en ökning med 5 procent. Man kan mycket väl förstå att det för en husmor kan te sig som om det blivit dyrare att leva än förut. Jag föreställer mig att när statsrådet Lindström riktade uppmärksamheten på broilern och dess pris så gjorde hon det för att hon menar att det kan vara förtjänstfullt, om man i ökad utsträckning efterfrågar den billiga broilern. Då kan vi också slippa ge lagringsstöd till den. I stället kan konsumenterna köpa den, och det kan hända att vi då inte heller får samma efterfrågan på nötkött, som vi i dag har begränsad tillgång på.

Jag har gärna velat ta tillfället i akt för att säga några ord i denna fråga, eftersom den faktiskt för konsumenterna är ganska väsentlig, om prisutvecklingen på detta sätt kan hållas under kontroll.

Det är ett faktum att livsmedelspriserna i vårt land stigit kraftigt. Jag har inte för avsikt att närmare gå in på detta. Men om vi jämför med andra länder — var och en kan gå till en statistik som finns publicerad bl. a. i

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Lantbrukskalenderns senaste årgång, vilken upptar alla OECD-länderna — finner vi att bortsett från Turkiet och vissa u-länder där prisstegringarna varit stora, finns det bland de utvecklade länderna inte något land där höjningarna varit så stora som i Sverige. Denna statistik utgår från året 1953 och går fram till 1963. Under den perioden har index i Sverige stigit från 100 till 150, således med 50 procent. Det land som kommer oss närmast är Frankrike med 48 procent. Sedan är det ett långt hopp till övriga länder. Norge kommer närmast med 38 procent. Sedan följer Nederländerna med 33, Storbritannien med 31 procent. Övriga länder ligger väsentligt lägre.

Man invänder att statistiken omfattar de livsmedelspriser som vi betalar i butikerna och — det argumentet har anförts här av herr Hermansson — att det endast är en obetydlig del av dessa priser som jordbrukarna får. Ja, det kan diskuteras. Jordbrukarnas andel i livsmedelspriserna är i genomsnitt ungefär 50 procent. Av de priser som vi betalar i butiken är hälften att hänföra till kostnader i det primära producentledet. Men om vi jämför jordbrukarnas avräkningspriser skall det egentligen inte ske mot priserna i detaljhandeln, ty det är ju fullständigt felaktigt. Men i diskussionen har man gått på den linjen att man säger att partipriserna på jordbruksprodukter inte stigit kraftigare än detaljhandelspriset, och sedan visar man på hur hög kostnadsökningen varit i detaljhandeln. Därmed tycker man att man kommit ifrån all diskussion om dessa frågor.

Om vi tar partiprisindex har sedan 1949 partipriserna ökat med 72 procent. Jordbruksprodukterna har ökat med 93 procent. Där varierar det dock något. Animalierna har ökat med 105 procent under denna tid, medan partipriserna för spannmålsprodukter har ökat med 117 procent. Lägre noteringar förekommer endast för sådana livsmedel som vi köper utifrån. Det gäller frukt och

vissa andra livsmedelsprodukter som vi importerar. På dessa jordbruksprodukter har ökningen endast varit 51 procent under samma period.

För att ta en kortare period kan vi ta den tid som sexårsavtalet gällt. Här har totalindex för partipriserna ökat med 28 enheter. Jordbruksprodukterna har ökat med 43 enheter. När det gäller övriga vegetabiliska livsmedel vari ingår importerade produkter är ökningen bara 12 enheter. För den inhemska produktionen ligger ökningen för animalier på 51 enheter och för spannmål 62 enheter. När det gäller spannmål gör jag det förbehållet att en del av förmalningskostnaderna möjligen kan ha kommit med, så att vi kanske i de 62 enheterna får räkna in en del kostnader som kan ha inträtt under en viss förädling.

Men dessa siffror visar ändå att även när det gäller partiprisernas utveckling är det ganska påtagligt att jordbruksprodukterna har ökat kraftigare än andra varor. Jag nämner inte detta för att jag menar att vi i dag skall kunna vidta några ändringar. Självfallet skall sexårsavtalet löpa, liksom också det nya avtalet med dess regler. Men jag pekar på detta som en erinran om hur utvecklingen varit. Där kan jag på nytt gå tillbaka till diskussionen 1959. Flera ledamöter av riksdagen, inte bara socialdemokrater utan även representanter för de borgerliga partierna, framhöll då att det kunde vara en fara för jordbruket att bara lita på ett gränsskydd som ständigt växte. Man hade då ett gränsskydd på 42 procent. Man sade att om gränsskyddet skulle komma att bli högre än 42 procent kunde det föranleda kritik och önskemål om en annan ordning. Jag tror vi har anledning konstatera att sexårsavtalet i varje fall på konsumenthåll nu framstår som mindre gynnsamt. Det visar också på en utveckling av livsmedelspriserna här hemma som gör, att vi kan ha anledning fråga oss om vi inte mera radikalt bör ompröva metoden för jordbrukets prisreglering i framtiden.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Jag skall till sist kanske också säga några ord i anslutning till direkta frågor och påståenden som gjorts här i dag.

Herr Hermansson hade mycket med i sitt anförande, som jag tyvärr inte hinna att bemöta, eftersom detta skulle föra alltför långt. Han sade att om regeringen och riksdagen gör ändringar i träffade uppgörelser blir sådana avtal värdelösa. Jag tror inte att de som på allvar funderar över detta problem kan göra så stora invändningar mot att regeringen utifrån de förutsättningar som regeringen har att bedöma frågan pröva en uppgörelse som träffats av jordbruksnämnden. Det kan här bli fråga om andra aspekter än sådana som jordbrukarna och jordbruksnämnden har att företräda. Jag vill rekommendera dem som inte var närvarande när herr Hjalmar Nilsson höll sitt anförande att läsa hans anförande, som för produkt efter produkt gav en klar motivering för skälen till att reservanterna i utskottet inte ansett sig kunna biträda utskottsmajoritetens uppfattning. Det finns såvitt jag kan se alla skäl till att både regeringen och utskottsminoriteten kan säga att dessa värderingar är väl motiverade.

Jag har här pekat på att de stora förändringarna som skett i år ligger på ett helt annat område, där det egentligen inte här i kammaren förs någon diskussion utan där alla tycks vara överens om att det nya avtalet fått en lämplig konstruktion. Det är anledning att notera att det dock gäller betydelsefulla förändringar som enhälligt tycks accepteras av riksdagen.

Herr Hermansson trodde att det skulle bli en ny och bättre anda i jordbruksdebatten sedan man träffat en kompromiss i organisationsfrågan inom jordbruksutskottet. Han undrade om det förbehådde en ny attityd från regeringens sida. Det kan ju diskuteras vem som har givit efter på denna punkt. Vi skall ju senare i dag diskutera organisationsfrågan. Är det en stor eftergift att representanterna för regeringspar-

tiet gått med på att landstingen skall utse fyra ledamöter i stället för två? Jag vill inte tolka den saken på det sättet. Det är inte detta diskussionen i allmänhet har gällt. Det är inte detta som jordbruksministern och regeringen fått ovett för, utan det är mycket annat som man har kritiserat — men vi kan spara den diskussionen tills dessa frågor kommer upp. Herr Hermansson har nog anledning att fundera över om inte hans partivänner och andra kan ha bidragit till att denna kompromiss har kommit till stånd.

Jag lyssnade med stort intresse på herr Nils Hansson, bl. a. därför att han kom som andre man på talarlistan. Men jag tyckte inte att han gav så mycket vägledning vid analysen av prisregleringsfrågorna. Han klandrade mig för de beräkningar som har gjorts. Jag tycker att det som sagts i propositionen kännetecknas av stor försiktighet. Vi tyckte i departementet att det var en brist att vi denna gång inte kunde få ett besked från nämnden om vad detta kostar i pengar — det som intresserar folk är ju vad det kostar att acceptera den nya regleringen. Vi gjorde ett försök att räkna ut kostnaden. Jag har haft experter till mitt förfogande, som varit avdelade för denna uppgift. Självfallet har de arbetat objektivt och försökt att bilda sig en uppfattning om vad resultatet kan bli. Det är naturligtvis svårt att bedöma verkningarna eftersom det kan inträffa ändringar i den ena eller andra riktningen. Vi kom fram till att det skulle kunna betyda ett tillskott på 110 miljoner kronor till jordbruket. Jag var snarast rädd för att man skulle ha räknat i underkant för att visa hur dåligt detta avtal är. Ser vi på vad det tidigare avtalet skulle ha gett så är det sannolikt att vi skulle komma fram till väsentligt högre siffror per år. Jag skall emellertid gärna vänta med den debatten till dess att vi kan se resultatet om ett år eller så. Då får vi se om de beräkningar vi försökt göra varit så tokiga. Vi har använt det underlag som

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

finns tillgängligt och har som sagt bemödat oss om att göra en rättvisande bedömning.

Herr Hansson sade att det maximalt skulle bli möjligt att komma till 110 miljoner kronor men höll mer troligt att det skulle stanna någonstans på halva vägen. Vi vet ingenting om detta, men beräkningarna är som sagt gjorda med tanke på att de skulle kunna ge ett uttryck för vad som kan inträffa. Jag tror inte att herr Hanssons påstående har något större fog för sig. Vad man kan tvista om är effekten vid utlösning av regeln för prisgränserna till följd av förändrade relationer mellan olika kostnadsindex. Det gäller här en mera osäker siffra — den kan bli 50 miljoner, och den kan bli lägre. Vi har stannat för att beräkna den till 30 miljoner kronor. Om de andra punkterna behöver man inte tvista. Därför går det inte att säga att effekten bara skulle bli hälften av den som är avsedd.

Jag tycker nog att herr Hansson försökte sätta sig på två stolar och alltså försöker att vara både konsumentvänlig och försöker slå vakt om jordbrukarnas intressen eller kanske han tvekade om han över huvud taget vågade sätta sig på någon av dessa stolar. I varje fall gav hans beskrivning i denna fråga inte intryck av att han berikade våra kunskaper om jordbrukets prisreglering. Men å andra sidan förstår jag att det var ett ömtåligt ämne för honom, särskilt som han presenterade sig som representant för konsumenterna i denna talarstol.

Herr AHLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr statsrådet tar upp frågan om beredskapen och påpekar att vi diskuterat den tidigare, är detta alldeles riktigt. Men jag vill erinra om att på sid. 31 i proposition nr 95 står följande: »Med hänsyn bl. a. till att jordbruket vid utgången av nu gällande jordbruksreglering haft relativt lång tid till förfogande för att an-

passa produktionen efter de ändrade marknadsförhållandena i Europa anser jag att någon ersättning inte bör komma i fråga för tiden efter den 1 september 1965.» Det var därför jag frågade, huruvida man sett på saken ur allmän beredskapssynpunkt och inte bara låtit jordbruket anpassa sig som det ville utan att taga hänsyn till konsumenternas intressen. Vi kan väl inte komma ifrån att detta är något som har intresse för både konsumenterna och jordbrukarna — kanske mest av allt för konsumenterna. Så ser jag det i varje fall. Jag tycker därför att min fråga, om herr statsrådet diskuterat saken med jordbrukets organisationer, var i högsta grad berättigad.

Statsrådet Netzen skrev litet annorlunda i den kungl. propositionen år 1959 om EEC än vad vi hade skrivit i överenskommelsen. Men han gjorde det på sådant sätt att det inte behövde bli någon ändring i överenskommelsen, därför att han anvisade frågan till ett beslut av regeringen och riksdagen. Utskottet föreslog därefter med hänsyn till en motion från centerpartiet ett tilllägg, som innebar att vad som överenskommit i förhandlingsdelegationen skulle bli riksdagens beslut. Sedan frågan om övergång från enheter med 15 hektar till enheter med 25 hektar hänskjutits till 1960 års jordbruksutredning kunde väl detta knappast sägas vara ett avsteg från överenskommelsen, utan det kunde accepteras.

Statsrådet erinrade om att frågan om inflationen och livsmedelspriserna 1963 togs upp av regeringen och blev föremål för förhandlingar med jordbrukets representanter. Det är alldeles riktigt. Vi hade ju också förutsatt att vi skulle ha rätt till dylika förhandlingar om väsentligt ändrade förhållanden inträffade. När vi 1959 skulle räkna fram jordbrukets inkomster släpade de jordbruksekonomiska undersökningarna efter två år. Vi kunde då inte räkna med någon annan löneutveckling än vad som motsvarade produktionsökningen — det

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

hade finansdepartementet gjort klart för oss. Vi accepterade också detta, då vi inte ville medverka till en fortsatt inflation. Men då vi sedan fick den jordbruksekonomiska undersökningen redovisad visade det sig att löneglidningen varit så kraftig att inkomstklyftan för jordbrukarna blev mycket större än 3 600 kronor. Det var en av anledningarna till att vi gick till regeringen och begärde nya förhandlingar, vilket vi också fick.

Jordbruksministern sade att han inte kände till att man 1947 skulle ha beslutat något om förhandlingar. Men riksdagen beslöt ju då att inrätta statens jordbruksnämnd, och det är i anslutning därtill som frågan om förhandlingar kommit upp. Vi har från jordbrukets sida betraktat statens jordbruksnämnd som ett statligt förhandlingsorgan. Jag beklagar om man anser att nämnden inte haft de kontakter med departementet som man menar att den borde ha haft. I jordbruksnämnden sitter förutom ordf. två representanter för jordbruket. Där har hela tiden suttit doktor Odhner från LO — en utomordentligt duktig karl som kan alla dessa frågor och som vi lärt oss att uppskatta. Vidare finns i nämnden en representant för konsumentkooperationen och en för enskild handel. Dessutom existerar det en särskild konsumentdelegation. Ingen kan väl förmena jordbrukets representanter att vi anser att man här borde ha haft tillräckligt med kontakter åt olika håll så att man kunnat framlägga ett förslag som är så utformat att det inte behöver göras om på nytt.

Herr **ESKILSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var som alltid intressant att lyssna till jordbruksministerns anförande. Han förfäktar sin uppfattning med stor skicklighet men också lugnt och sakligt, som vi är vana vid i första kammaren. Det är egentligen inte mycket att invända mot jordbruks-

ministerns framställning. På ett par punkter tycker jag dock att framställningen kunde ha varit mer allsidig, så att problemen belysts även från andra utgångspunkter än jordbruksministerns egen synvinkel.

Jag vill först säga att jag i mitt anförande faktiskt pekade på en av de väsentligaste ändringarna i det provisoriska jordbruksavtalet i jämförelse med sexårsavtalet. Enligt jordbruksministern är det mest radikala avsteget från nuvarande regler just upphävandet av inkomstregeln och införandet av ett inflations skydd. Jag tillät mig säga i mitt anförande att det är möjligt att det kommer att gå väl men att det dock är en oviss utveckling som vi biträder i denna punkt. Det är möjligt att betänksamheten som man på en del håll visat inför denna ändring i provisoriet i jämförelse med sexårsavtalet kan visa sig vara realistisk.

Jordbruksministern gjorde en jämförelse mellan prisutvecklingen på broiler och nötkött. Det är naturligtvis fullt korrekt att erinra om hur utvecklingen har varit, men är det inte lite långsökt att försöka få fram en jämförelse mellan ett par produktionsgrenar som arbetar under så vitt skilda förhållanden? Broilerproduktionen går ju att industrialisera, den går att driva i stordrift och med betydligt mindre insatser av arbetskraft än när det gäller nötköttsproduktionen. Det är en produktion som kan utvidgas och få större omfattning på betydligt kortare tid än vad som är möjligt när det gäller nötköttsproduktionen.

Vid produktionen av nötkött har vi att brottas med en del problem som är specifika för oss här i landet, bl. a. tillgången på arbetskraft och kostnaderna för densamma. Detta gör att prisutvecklingen måste bli en annan i en sådan produktion än vid en industrialiserad tillverkning.

Jag vill till sist göra en kommentar till jordbruksministerns uttalande att livsmedelspriserna inte har stigit så

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

mycket någonstans som i Sverige. Det är möjligt, men vi bör också se på anledningarna till denna utveckling. Frånsett de olika naturliga förutsättningarna för jordbruksdrift i vårt land och i andra länder vill jag bara peka på att enligt tillgänglig statistik är lantarbetarlönerna högre i vårt land än i något annat land i Europa. Danmark, Norge, England och Tyskland har lantarbetarlöner som är ungefär 70 procent av de svenska lantarbetarlönerna. I Belgien, Frankrike, Finland och Italien är lantarbetarlönerna ungefär 50 procent av de svenska. Det är väl en faktor som måste påverka prisbildningen på livsmedel och som man måste ta hänsyn till när man skall bedöma jordbruksministrernas statistik.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Till herr Ahlsten vill jag säga att jag kanske inte kunde följa honom riktigt i tankegångarna när det gällde beredskapsfrågan. Det är ju på det sättet att vår export av jordbruksprodukter sker på sådana områden där vi har överskott inom landet och där det så att säga knappast är beredskapsynpunkterna som blir avgörande just för utvecklingen av exporten. Men jag kan väl hålla med honom om att när det gäller bedömningen av beredskapen är det anledning att ta seriöst på frågan.

Jag erinrade om den debatt som vi nyligen har fört här i kammaren. Jag kan i dag upprepa att det finns en särskild grupp inom 1960 års jordbruksutredning, som har till uppgift att penetrera frågor om vår beredskap både i ett krigsläge och i ett beredskapsläge. Materialet har delvis kommit fram och finns i kanslihuset — till vissa delar fortsätter utredningen. Där har det varit med representanter från jordbruket, herr Ahlsten. Jag föreställer mig därför att det har funnits goda förutsättningar för jordbruksorganisationerna att få sina synpunkter beaktade i an-

slutning till bedömningen av beredskapsfrågorna.

Jag vill inte alls förneka att jordbruksnämnden naturligtvis har till uppgift att ta kontakt och förhandla med jordbrukets organisationer, men den har också många andra uppgifter. Jordbruksnämndens primära uppgift är att se till att hela vårt regleringssystem kan löpa, att gränsskyddet kan upprätthållas, att de nödvändiga justeringarna göres. Jordbruksnämnden har för övrigt också att taga hänsyn till beredskapsfrågorna, för att bara nämna några av uppgifterna. Att jordbruksnämnden både nu och tidigare har kontakter varje år — kanske flera gånger om året — med jordbrukets representanter är helt naturligt, och så bör det väl självfallet vara även i fortsättningen. Men, herr Ahlsten, hur vi skall bedöma karaktären av uppgörelserna; hur pass bindande de skall vara för regering och riksdag, är en helt annan sak.

Herr Eskilsson! Jag vill gärna säga att mitt inlägg måhända har varit ensidigt i det att jag har polemiserat mot vissa påståenden som gjorts under debatten. Jag kunde självfallet ha haft anledning att komplettera med åtskilliga andra synpunkter på jordbruksnämningen.

Jag är tacksam för påpekandet att det finns skilda förutsättningar för produktion av olika livsmedel. Ägg och broiler har visat sig vara ganska lätta att producera i stora enheter. När det gäller fläsk är vi förmodligen på väg åt samma håll. Jag vet i alla fall, att i Amerika och på ytterligare en del håll har man genomfört försök även med mjölkproduktion under dessa förutsättningar, med stora besättningar, där man kan ha mjölkmaskinerna att gå nästan dygnet runt. Jag har träffat människor som beskrivit detta för mig, men jag vet inte hur pass effektivt det är. Vi skall dock inte helt utsluta att framtiden kan finna lösningar när det gäller produktion i större skala på sådana områden, där detta i dag ter sig

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

litet främmande för oss. Jag vill kanske göra reservation för vegetabilieproduktionen, där man är beroende av ytan och arealen på ett annat sätt än när det gäller animalieproduktionen. Jag tror för min del att det är svårt att dra paralleller på det området med vad som hänt låt oss säga i fråga om broiler. I mitt anförande drog jag fram detta som ett exempel på konsumenternas funderingar kring dess frågor. Jag tror att det exemplet kan vara väl tillämpligt. Det bör inte i och för sig vara något fel vare sig av statsrådet Lindström eller av någon annan att peka på dessa frågor.

Det är också riktigt att förutsättningarna i fråga om prisstegringarna är litet annorlunda hos oss. Det kan vara betydande skillnader i olika länder. Kostnadsfaktorerna spelar alldeles uppenbart in på priserna. Men vi kan inte undgå att notera den verklighet som vi står inför. Jag hoppas att 1960 års utredning skall analysera allt detta för oss, både kostnadssidan och intäktssidan för jordbruket, och göra en ordentlig genomlysning av problematiken, så att vi får bättre underlag när det gäller att ta ställning till framtiden. Vi kan naturligtvis vara en smula oroade över att detta tar tid och att materialet, som vi sedan skall ta ställning till, kanske är förlegat när vi får det i våra händer. Men vi får väl beakta den eftersläpning man alltid får räkna med i det avseendet.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag är ledsn att konstatera, att jordbruksutskottets ärade vice ordförande har lämnat kammaren. Han skulle annars ha kunnat sitta kvar här trygg i hägnet av såväl jordbruksministern som experterna. Det var en del i hans anförande som jag ville bemöta, och jag kan inte underlåta att göra det i alla fall.

Han sade först att den debatt, som förts i denna fråga, hade varit osaklig.

Han sade också att ingenting i sak framkommit ens vid utskottsbehandlingen, som var av värde och som påverkade hans ställningstagande.

Jag är ju inte ledamot av jordbruksutskottet, så jag vet inte om man över huvud taget diskuterade frågan i sak, men jag har försport, att det var en mycket kort debatt som fördes där och knappast i sak.

Nu vill jag självfallet inte på något sätt påstå, att herr Hjalmar Nilsson medvetet har gjort oriktiga påståenden, änskönt jag inte kan låta bli att i någon mån ta upp dessa påståenden i en senare del av mitt anförande.

Jag fäste mig vid en sak som herr Nilsson anförde om ärtor och bönor. Det var i och för sig en detalj i det stora sammanhanget, men jag gjorde den reflexionen att han tydligen tappat allt sinne för proportioner. Han sade att jordbruksutredningen skulle utreda hur mycket ärtor och bönor vi skulle odla i vårt land. Ärade kammarledamöter! När det gäller de stora jordbruksspörsmålen: jordförvärvslagens och bolagsförbudslagens vara eller icke vara eller frågan om att knäsetta nya principer för jordbruksprissättningen, då är det tydligen inte farligt att gå i förväg eller förbi de resultat jordbruksutredningen kommer till!

Jag vill därtill göra några reflexioner, innan jag går in på dessa frågeställningar i sak.

När riksdagen 1959 beslöt om det sexåriga jordbruksavtalet sades det, att när man fortsättningsvis skulle ta ställning till de jordbrukspolitiska övervägandena i vårt land, skulle man bygga på resultat av en ny jordbruksutredning. Som alla känner till har ju också denna utredning kommit till stånd, men den har inte tidsmässigt kunnat klara programmet. Orsaken härtill skall jag inte närmare gå in på här. Möjligen har utredningen blivit mer omfattande än vad man från början förutsåg. Endast en sak menar jag att man kan med bestämdhet fastslå, nämligen att det

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

inte rimligen kan vara jordbrukarna som förorsakat förseningen.

Som en konsekvens av vad jag anfört i dag menar jag nog att det i nuvarande läge hade varit rimligt att man som ett minimiprogram på oförändrade grunder hade förlängt det nu löpande sexårsavtalet i avvaktan på utredningens resultat. Detta så mycket mer som det sexåriga jordbruksavtalet inte givit vad man från början hade tänkt att det skulle ge jordbruket.

Jag säger inte detta därför att jordbruksministern förvånade sig över att ingen sagt någonting om det väsentliga som försvunnit i det gamla avtalet. Jag hade tänkt säga detta i alla fall. Det är en väsentlig skillnad mellan det avtal som nu löper och det avtal som kommer. Även om jag inte vill ta ställning till huruvida man fortsättningsvis i det långa loppet bör ha inkomstregeln kvar, så menar jag nog att det hade varit rimligt att vi hade fått ha den kvar oförändrad fram till dess man kunde bygga en prisreglering på utredningens resultat.

Den attityd som regeringen har intagit är sålunda för mig obegriplig. Nu säger jordbruksministern att det i och för sig inte föreligger något motstånd från regeringen och att regeringen inte har varit med om de förhandlingar, där jordbrukets representanter och jordbruksnämnden tydligen har varit överens om att inkomstregeln bör tas bort.

Med de kontakter jag har med jordbruksrepresentanter som deltagit i förhandlingarna vill jag nog säga att detta inte är en riktig beskrivning. Jordbruket har hållit mycket hårt på denna regel. Jag kan inte heller tro på påståendet att det inte skulle förekommit några kontakter mellan jordbruksministern och jordbruksnämnden. Finns det inte några direkta kontakter, så räcker det ju med att jordbruksnämndens ledamöter läser vad som står i Stockholms-Tidningen och Aftonbladet för att få reda på vad jordbruksministern vill.

Det är inte min mening att här när-

mare diskutera jordbrukets ekonomiska situation, och jag skall inte heller analysera sexårsavtalets utfall med hänsyn till producenternas och konsumenternas intressen. Eftersom handsken är kastad vill jag emellertid säga, att det inte är rimligt att påstå att jordbruket har förorsakat de stora prisstegringar som vi alla pressas av. När det i dag proklamerar kamp mot matpriserna — det är ett statsrådsord jag härvid citerar — vill jag anföra att jordbrukets producentprisnivå har stigit betydligt mindre än priserna i konsumentledet. Jag vill också ha sagt, liksom någon tidigare talare, att den andel av konsumentbudgeten som motsvaras av priset på jordbrukets produkter, när de lämnar jordbruket, är mycket liten i dag och att den är i ständigt sjunkande.

Också jag har läst vissa protokoll från 1959, när sexårsavtalet godtog. Jag kan inte underlåta att i det här sammanhanget, när livsmedelspriserna jämförs med livsmedelspriserna i andra länder, citera vad dåvarande jordbruksminister Netzén sade i kammaren: »Det råder ingen tvekan om att importskyddet är högt, men om man vill göra ett allvarligt försök till bedömning, så skall man kanske i rättvisans namn erinra om att producentpriserna på jordbruksprodukter i vårt land befinner sig på en mycket hedrande plats jämfört med Europas länder i övrigt.»

Detta var således i ingångsskedet. Jag vet att det har hänt åtskilligt sedan dess. Det har skett en höjning av prisnivån, men jag vill påminna om att det samtidigt har skett en allmän prisstegring i vårt land och att vi vid en internationell jämförelse kanske inte har varit de sämsta när det gäller att allmänt höja priserna.

Jag vill också ta upp till debatt vad vi i dagligt tal kallar ett jordbruksavtals principiella innebörd. Jag gör det därför att det i den föregående debatten, både den som förts ute i landet och den som förts här i dag, faktiskt har gjorts gällande att det inte

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

föreligger något egentligt avtal och att det på sin höjd finns en vägledande överenskommelse, som jordbruksministern har rätt att följa om han vill, men som han kan göra avsteg från om det passar bättre.

Jag är fullt medveten om att jordbruket inte på något sätt har en förhandlingsrätt fastslagen, men på skilda områden i detta land har en vedertagen praxis utbildats — i vissa fall har man till och med korrigerat grundlagarna i enlighet med denna praxis. Jordbruksförhandlingarna har dock i vårt land mer än tjugoårig hävd. Under denna tid har vi, om jag inte räknat fel, haft inte mindre än sju jordbruksministrar före herr Holmqvist, och de har, möjligen med mycket få undantag, följt träffade överenskommelser. Jag tror det är synnerligen angeläget att vi får en bekräftelse på jordbruksministerns syn på jordbrukets principiella förhandlingsrätt. Det har vi i viss mån redan fått — och det han redovisat är ju inte särskilt glädjande för jordbruket. Jag tycker dock det skulle vara intressant om han ville återkomma och ange sin syn på dessa saker.

Jag skulle också vilja ta upp herr Hjalmar Nilssons resonemang i detta sammanhang. Han sade att de jämförelser som i vissa fall hade åberopats mellan jordbrukets förhandlingsrätt och statstjänarnas förhandlingsrätt saknar verklighetsgrund. Jag är den siste att vilja påstå att riksdagen inte skulle ha rätt att ändra någonting, men det måste givetvis gälla i båda fallen. Det finns rimligtvis ingen större anledning att ändra i det ena fallet än i det andra.

Herr Hjalmar Nilsson säger också att ett jordbruksavtal är av oerhört stor betydelse för svenska folket i gemen, eftersom det påverkar livsmedelspriserna och levnadsstandarden över huvud taget. Ja, nog har det stor betydelse, herr Hjalmar Nilsson, men det har självfallet också statstjänstemännens ekonomiska villkor. Jag kan inte ange hur stort antal jordbrukare och statstjänste-

män vi har. Jag vet bara att medan jordbrukarnas antal snabbt sjunker, ökar statstjänstemännens antal för varje dag, och den dagen kommer väl då de grupperna väger jämnt.

Jag vill som jämförelse säga, såsom kammarens ledamöter väl känner till, att 1 procents löneförbättring för statstjänstemännen betyder 60 miljoner kronor, och att 1 procents höjning av prisenivån för jordbruket betyder ungefär 50 miljoner kronor. Man kan av dessa siffror dra slutsatsen att en höjning ingalunda är betydelslös i någotdera fallet, men också att man inte utan vidare kan acceptera en höjning i ena fallet och hävda att en höjning i det andra fallet fört med sig alltför stora konsekvenser.

Vidare sade herr Hjalmar Nilsson att man, när man diskuterar ett prisregleringsavtal, kommer in på en hel del andra saker, såsom jordbruksproduktionens storlek och avvägning och självförsörjningsgraden. Över huvud taget har jag nog den uppfattningen, att detta egentligen inte hör samman med prisregleringsavtalet, utan närmast hör samman med riktlinjerna för jordbrukspolitikerna i stort, och det är ju någonting helt annat.

Det är givetvis mycket svårt att på förhand bedöma de ekonomiska verkningarna av ett jordbruksavtal, och det är kanske klokast att som jordbruksministern säger vänta med debatten tills det gått något år, då vi kan diskutera frågan på betydligt säkrare grunder. Jag håller med om att det kan vara riktigt, men nu har jordbruksministern ändå givit sig in på att så att säga på förhand taxera vad detta jordbruksavtal är värt, och då kan det inte vara mer än rätt och riktigt att jag säger vad jag tror om den värderingen. Jag vill, herr talman, i någon mån ta upp den till begrundan.

Först skulle jag emellertid vilja beröra ett uttryck som är nämnt i propositionen, nämligen ordet merintäkt. För den som är oinvigd i prissättningens

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

mysterier — och det är givetvis de allra flesta människor i vårt land — ligger det nära till hands att anta att det här är fråga om ett inkomsttillskott i kalla pengar till jordbrukarna, varmed de kan höja sin standard.

Låt mig i sammanhanget säga, att varken treprocentregeln eller inflations-skyddet syftar till någonting annat än att kompensera jordbruket för kostnadsstegring och inflation. Detsamma gäller givetvis om dessa reglers utlösning förorsakar justering av prisgränser och mittpriser. Det finns således ingen som helst anledning att tala om merintäkt i ordets verkliga bemärkelse. Tilläggas bör också att priseffekten alltid är beräkningsmässig. Någon garanti för hurudant utslaget blir finns aldrig.

Det är kanske djärvt att ge sig på att närmare analysera den summa som jordbruksministern har nämnt, eftersom han säger att experter har räknat fram den och att man därför kan förlita sig på den. Jag tar ändå risken att i någon mån detaljgranska uppgifterna.

Låt mig först stanna vid inflations-skyddet i den värdering som där har gjorts. Det har sagts att det skulle tillföra jordbruket 30 miljoner kronor från den 1 mars till den 30 september 1966, alltså under ett halvt år. Såvitt jag vet kommer det att gå till på så sätt att man höjer importavgifterna. Enligt jordbruksministerns rekommendation skall de generellt höjas så mycket, att man på ett helår får in 60 miljoner, men märk väl att det under det första halvår som inryms i det regleringsår vi nu diskuterar inte finns någon möjlighet att under dessa förutsättningar få in 30 miljoner. Jag vågar det påståendet därför att detta resonemang förutsätter att alla priser regleras omedelbart från den 1 mars. Vi vet ju av erfarenhet att priserna på hela vegetabilieproduktionen är satta i förväg och att prisnivån där inte på något sätt rubbas förrän vi kommer fram till slutet av det år varom man ingenting vet. Jordbruksministern säger också att han inte tar ställ-

ning till hur det skall vara efter den 1 september. Jag vågar alltså påstå, att detta inflations-skydd inte kommer att ge några 30 miljoner fram till den 30 september 1966. Jag förmodar att utskottets vice ordförande kommer att gå in på den saken.

Härtill lägger jordbruksministern 30 miljoner kronor, som jordbruket enligt hans beräkning skulle tillgodogöra sig i och med prisgränsjusteringen den 1 mars 1966 med hänsynstagande till s. k. upplupet kostnadsindex. Det betyder alltså, om man skall analysera det litet närmare, att man, om treprocentregeln utlöses med hänsyn till jordbrukets ökade kostnader, höjer prisgränserna så att jordbruket får in 30 miljoner.

Jordbruksministern lägger därtill 20 miljoner kronor, varmed konsumtionsmjölken enligt överenskommelsen skulle subventioneras för under året inträffade regelutlösningar, och slutligen också som ett resultat av höjning av prisgränserna 3,5 respektive 24,5 miljoner kronor, och då får han summan 110 miljoner kronor.

Jag har redan analyserat inflations-skyddet. Låt mig därför bara säga några ord om de 30 miljoner som jordbruket skulle få i anledning av det s. k. upplupna kostnadsindexet.

Här har man således räknat med 30 miljoner kronor, men det är mycket ovisst, om man över huvud taget kan ta ut detta belopp. Man har självfallet förutsatt, att prisnivån för produkterna ligger så högt, att man kan utnyttja det rum som uppstår när man lyfter prisgränsen. Men det är enligt mitt förmenande mycket diskutabelt om vinsterna härav skall så att säga tillgodoräknas uppgörelsen, därför att i prissättnings-systemets metodik, alltså förutsättningen för att över huvud taget den åsyftade prisnivån skall nås, ingår att en viss harmoni måste finnas mellan införselavgifter och prisgränser. Prisgränserna måste således justeras i den mån kostnadsindex har förorsakat regelutlösningen, ingenting annat. Detta är nå-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

gonting som redan ligger i det löpande avtalet och ingenting nytt som i detta sammanhang skall tillgodoräknas jordbruket.

Det skall inte på något sätt förnekas att i ett visst gynnsamt marknadsläge också en löpande prisgränshöjning av detta slag i sig själv kan ge en positiv prisseffekt. Vanligast är dock att ingenting sker, med hänsyn till de vida gränser inom vilka priserna får röra sig. Det som en eller annan gång sker i dylika sammanhang är väl närmast att hänföra till vad jag skulle vilja kalla treprocentregelns marginaleffekter, i detta fall positiva, men jag vill framhålla att det också finns negativa sådana. Det finns därför näppeligen någon anledning att, som i propositionen görs gällande, åberopa dessa högst eventuella prisförbättringar som härav kan följa såsom en särskild förmån i detta sammanhang.

Om jag sedan får stanna något vid de 20 miljoner kronor, som omnämns i propositionen. Vad är då detta egentligen för pengar, varifrån kommer de och hur skall de användas?

Ja, det är huvudsakligen pengar som frigjorts inom den ram på 160 miljoner kronor av regleringsmedel, som jordbruket hittills har haft rätt att disponera, därigenom att medel för sockerregleringen numera har lagts utanför denna ram. Men dessa pengar skall i första hand användas för att undvika höjningar av konsumtionsmjölkpriset, därest treprocentregeln utlöses. Det är alltså såvitt jag förstår en konsumentsubvention. Endast under den förutsättningen att denna regel ej utlöses under året får jordbruket behålla dessa pengar såsom en merintäkt, om jag nu skall använda det uttrycket. Jag skulle faktiskt vilja fråga, hur man skall hantera detta när inflationsskyddet utlöses; då skall naturligtvis priset på konsumtionsmjölken höjas. Skall man då också använda utav de 20 miljonerna för att fylla på de 30 miljonerna? Det kunde ju vara intressant att veta hur det blir på

den punkten. Det är nämligen ganska oklart, eftersom man säger att vi bör undvika att höja prisnivån för konsumtionsmjölken. Om så är fallet räknar man ju faktiskt jordbruket till godo samma pengar två gånger.

Får jag därtill säga något om de överenskomna prisgränsjusteringarna när det gäller smör och kött. Härvidlag har jordbruksministern räknat med — det framhöll han också i sitt inlägg här i kammaren — att prisnivån skall hållas vid den övre prisgränsen och på detta sättet får han ut dessa pengar. Jag vågar påstå, men den erfarenhet man har, att det inte finns några möjligheter att göra det under hela året. Dessa pengar är sannolikt mycket osäkra, och jag tror att det är riktigt att reducera den summan ganska avsevärt.

Jag vill med detta ha sagt, att här har skett en övervärdering. Även om man inte vill acceptera detta uttryck utan anser att det är överord, vill jag göra gällande att detta påstående är riktigt. Jag anser också att denna sak framställts i propositionen som om det vore fråga om pengar som kommer jordbruket till godo för standardhöjning och ej, som fallet är, blott och bart som kompensation för prisstegring och inflation. Sanningen är helt enkelt den, att jordbruket har gjort en klar eftergift i förhållande till tidigare avtal. Detta bör bringas till svenska folkets kännedom — för begrundan och efterföljelse.

Låt mig även säga några ord om propositionens avvikelser från den gjorda överenskommelsen. I den stundom irriterade debatt som föregått denna frågas riksdagsbehandling, har de ändringar som gjorts i vissa sammanhang bagatelliserats — det har väl skett också i debatten här i kammaren i dag — och man har velat betrakta dem som småpotatis. Jag skall inte ge mig in på en värdering av dessa ändringar. Jag vill blott och bart konstatera, att om jordbruksministern i det ena fallet — alltså när det gäller jordbruket — bagatellise-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

rar ändringarna, så kan de självfallet inte för konsumenterna vara av någon avgörande betydelse. Jag vill också framhålla att de förhandlingar, vilkas resultat vi nu diskuterar, har varit både långa och segslitna och att det från jordbrukets sida rådde stor tveksamhet huruvida avtalet skulle antagas eller icke. Det var väl dessa små saker, som nu varit föremål för ändringar, som gjorde det möjligt för jordbrukets representanter att til syvende og sidst ändå acceptera avtalet.

Jag vill, herr talman, än en gång konstatera att jordbruket här har gjort en betydande eftergift. Att så har skett, får väl närmast ses mot bakgrunden av att man betraktat detta som ett kortfristigt mellanspel intill dess jordbruksutredningens resultat föreligger, ehuru i och för sig, såsom jag tidigare anfört, detta egentligen borde vara skäl för att inte nu göra någon ändring.

Jag är också angelägen att slå fast, att jordbruket inte på något sätt är tillförsäkrat någon standardhöjande automatik. De prishöjningar som avtalsmässigt kommer att ske i fortsättningen är helt beroende av inflationen och den allmänna kostnadsutvecklingen i landet. Avgörande för prisutvecklingen på jordbrukets produkter är således hur vi lyckas bemästra inflationen i vårt land.

Emellertid anmäler sig från dessa utgångspunkter, mot bakgrunden av den under senare år förda debatten om jordbrukets inkomstläge, en intressant frågeställning: Hur kommer jordbrukets inkomster att fortsättningsvis utvecklas på de premisser, enligt vilka detta avtal löper?

Självklart är att den s. k. inkomstklyftan inte på något sätt kan utjämnas; den starka rationalisering som glädjande nog skett och alltjämt sker inom jordbruket kan ju ändå inte räcka till mer än att fortsättningsvis hålla relationerna mellan jordbruk och industri oförändrade. Även om produktivetsförbättringen inom jordbruket på senare tid varit kraftigare än inom industrien,

kan det vara vissa tvivel underkastat om jordbruket i det långa loppet förmår hålla den takten. Därför måste det i fortsättningen som hittills vara en angelägen uppgift att följa och registrera inkomstutvecklingen inom jordbruket.

Jag uttalar också den förhoppningen, att vad som därvid kommer fram skall vara vägledande såväl för jordbruksutredningen vid dess slutliga ställningstagande som ock vid kommande jordbruksförhandlingar.

Herr talman! Jag vill med detta anförande yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jordbruksutskottets vice ordförande herr Hjalmar Nilsson och sedermera jordbruksministern har ju utvecklat reservanternas synpunkter på denna fråga. Därför har jag egentligen inte mer att tillägga därvidlag, utan vad jag kommer att säga får väl i huvudsak bli en del personliga reflexioner omkring den storm som föregått behandlingen av detta ärende i kamrarna.

Jag har, såsom kammarens ärade ledamöter känner till, min hemort på västkusten. Där brukar det blåsa ganska bra; ibland blåser det upp till storm och någon gång blir det full orkan. Det senare har väl inträffat även i dessa jordbruksfrågor. Jag är inte alldeles säker på att stormen kommer direkt från västkusten, men det är nog inte helt osannolikt att så kan vara fallet.

Emellertid vet vi ju att stormen efter ett antal dagar brukar bedarra, och så har väl skett även i dessa frågor. Till dagens behandling i kamrarna har kanske styrkan i någon mån tilltagit — jag vet inte om det skall tas som tecken på en viss önskan att komma ifrån den kompromiss, som träffats i den andra fråga vi skall behandla här, den som gäller ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens område.

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Herr Hansson i Ronneby anförde bl. a. att det hade varit möjligt för utskottet att nå en kompromiss även i den fråga som vi just nu behandlar. Omöjligt skulle det väl inte ha varit. Men tyvärr gavs ju inte tillfälle att diskutera den saken i utskottet; där sades ifrån på ett ganska bestämt sätt, tycker jag, att det inte fanns någon anledning att diskutera en kompromiss eftersom de olika ståndpunkterna var tagna. Detta är kanske delvis att beklaga; men eftersom man har nämnt tanken på en kompromiss skulle det ju ha varit av intresse att få höra vad utskottsmajoriteten velat kompromissa om.

Anledningen till den storm som förekommit mot jordbruksministern skulle ju i första hand vara, att han inte godtagit den av förhandlingsdelegationen och jordbruksnämnden träffade överenskommelsen i sin helhet. Det är riktigt att jordbruksministern gjort en avvikelse på tre eller fyra punkter, såsom herr Hjalmar Nilsson tidigare sagt.

Den kanske väsentligaste av dessa punkter gäller väl de 2 miljoner kronorna till försök och forskning på jordbrukets område. Men här kan man nog våga säga, att överenskommelsen var träffad med det bestämda förbehållet att Kungl. Maj:t skulle godkänna den; det lades sålunda i Kungl. Maj:ts hand att själv avgöra om de 2 miljonerna till detta ändamål skulle godkännas eller inte. Enligt min mening föreligger därför inget skäl till kritik på den punkten.

Jordbruksministern hade precis samma inställning till frågan 1959, såsom här tidigare påpekats, och inte heller utskottet godtog förslaget den gången, utan det blev ett praktiskt taget enhälligt uttalande från riksdagen i enlighet med utskottets förslag om avslag på förslaget om 2 milj. kr. till försök och forskning. Jag vill också framhålla att anslaget till forskning på jordbrukets område läckes precis på samma sätt som anslagen till andra forskningsändamål. Slutligen kan man väl säga att dessa

pengar inte tas ifrån jordbrukarna, utan de får behålla dessa 2 miljoner. Jag tycker inte att det föreligger något som helst skäl för kritik, när jordbrukarna får använda pengarna till andra ändamål.

Den egentliga kärnpunkten gäller väl striden huruvida detta är ett avtal eller inte. Därom kan man alltid ha olika uppfattningar, men det är ju ett faktum att statens jordbruksnämnd fick i uppdrag att efter hörande av jordbrukets förhandlingsdelegation inkomma med förslag till en provisorisk reglering av prissättningen under kommande 12-månadersperiod. I propositionen står ju också tydligt och klart på sid. 26, att det egentligen inte var ett avtal utan en överenskommelse som skulle träffas med hänsyn till att det gällde ett provisorium för ett år.

De andra punkterna — striden om gödkycklingsuppfödning etc. — behöver jag inte orda så mycket om. Här har ju redan sagts, att införselavgiften ligger 47 öre högre än som normalt skulle behövas då priset befinner sig mellan prisgränserna. Därför har reservanterna i likhet med Kungl. Maj:t ansett att det inte finns något skäl för bidrag till lagringsstöd på den punkten.

Ja, herr talman, det skulle naturligtvis vara mycket att säga i denna fråga, men då fältet delvis redan är avbetat och då jag anser att utskottets talesmän inte har framfört några skäl, som direkt ger mig anledning att ingå i debatt, skall jag bara för min del till sist säga, att de små avvikelser som gjorts från den av utskottet åberopade överenskommelsen inte är värda all den uppmärksamhet de har fått. Det kan väl inte heller vara riktigt, som utskottsmajoriteten vill ha det, att regering och riksdag skall sättas åt sidan och bara ha att godkänna vad som kan komma fram vid sådana förhandlingar som dessa.

Jag missunnar inte jordbrukarna en hygglig standard — långt därifrån — men jag tror att dessa avvikelser, som är mera av formell natur, inte kommer

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

att inskränka jordbrukarnas standard. Tvärtom — enligt jordbruksministerns förslag skulle denna överenskommelse tillföra jordbrukarna 110 eller 111 miljoner kronor. Man kan naturligtvis tvista om huruvida det blir detta belopp eller inte, och det kan därför vara skäl i att vänta med att diskutera den frågan och inte säga, som vissa ledamöter har gjort, att det inte går att uppfylla avtalet på den punkten.

Jag tycker att kammarens ledamöter utan tvekan kan följa reservanterna i denna fråga, ty den är alltför liten att votera om, och uppgörelsen gäller ju bara ett år. Jag tror att de kammarledamöter, som inte är bundna av utskottets förslag, till gagn för både producenter och konsumenter bör rösta på reservationen, som jag ber, herr talman, att få yrka bifall till.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jordbruksfrågorna som i dag diskuteras har varit föremål för en intensiv debatt under det senaste halvåret, vilket egentligen är rätt egendomligt, eftersom hela problemkomplexet är under utredning. Merendels är det ju kutym att debatten inte brukar vara så livlig i en sådan situation, och jag har frågat mig vad det kan finnas för orsak till den intensiva debatten om dessa frågor.

En del av de tidigare talarna har ansett att orsaken skulle vara jordbruksministerns speciella inställning i en del frågor, vilket tagit sig uttryck i att han rubbat den praxis som hittills har tillämpats i dessa frågor. Så är nog även fallet.

Exempelvis har vi under några år haft en import av danska sockerbeter. Förmodligen innebär denna import en viss vinst för sockerbolaget, som till följd av den krympande svenska betodlingen anser sig få ett alltför irrationellt utnyttjande av sina fabriksanläggningar. Givetvis har de svenska odlarna ingenting emot import av danska be-

tor, dock under förutsättning att inte den svenske odlarens ersättning kommer i kläm när avtal träffas med Danmark. Vi vet att ett belopp av 20 miljoner kronor är en handelskompensation inom EFTA:s ram mellan våra länder.

Men i föreliggande proposition om prissättningen kommer det plötsligt fram att de danska betorna blivit så pass dyra, att statsverket kan komma att få — som departementschefen uttryckt saken — täcka förlusten därav med införselavgiftsmedel eller ur anslaget för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Detta var en åtgärd, som ingen har sett någon redovisning av tidigare till riksdagen. Reservanterna har enligt deras uppgift funnit att en sådan redovisning skett i proposition 178 år 1963, och reservanternas talesman herr Hjalmar Nilsson har i sitt anförande hänvisat till detta.

Jag har läst avtalets punkt 4 i proposition 178. Där sägs: »De svenska och danska regeringarna är eniga om att verka för att ett långtidsavtal ingås, som kan möjliggöra en fortsatt och vidgad import av danska sockerbeter till Sverige.»

Att man ur detta kan få fram något annat än vad som sägs, eller att förlusterna på sockerbetsimporten från Danmark skall täckas av prisregleringsmedel på jordbrukets område, är verkligen en egendomlig uppgift! Då tycker jag att man redan 1963 kunde ha uttryckt sig något mindre anonymt, om jag så får säga. I det sammanhanget hade en klar redovisning varit angelägen.

Till detta kommer att de danska betorna kostar mera per viktsenhet socker än vad vi i år hittills kunnat importera för. Sockerfonden undandras därmed regleringsmedel, vilket i sin tur verkar negativt på det svenska betpriset. Nu finns det ju personer som anser att vi här i landet med hänsyn till världsmarknadspriset får betala ett alltför högt pris för vårt hemproducerade socker. Jag fann även att herr Hjalmar

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Nilsson här yttrade ett par meningar, i vilka han liksom ville visa att det i denna sockermedelsfond ingår ett gränsskydd med 67 öre per kilo, som de svenska konsumenterna fick gå emellan med.

Jag är, herr talman, angelägen att betona att världsmarknadspriset innebär en konstlad prissättning, som uppstår när exportländernas egna försörjningsbehov har täckts. Sockerpriset har också, vilket omtalas i proposition nr 73 om sockerbetsavtalet, fluktuerat starkt under senare år, där svängningar från 41 kronor till 170 kronor per deciton inträffade härom året. På senare tid har man kunnat konstatera, att noteringarna på världsmarknaden har gått betydligt nedåt igen. Att under sådana förutsättningar med starka fluktuationer på världsmarknaden kunna bedöma, huruvida den inhemska produktionen är dyr eller billig, är mycket svårt. Vad som ur konsumentsynpunkt är avgörande måste väl ändå vara det pris våra konsumenter får betala i jämförelse med andra länder. Gör vi en sådan jämförelse skall vi finna, att det svenska priset ligger på en nivå, som är något lägre än medelprinsnivån för de västeuropeiska länderna. Tar vi Danmark som jämförelse finner vi, att det svenska fabrikspriset ligger endast ett par öre över. Danskarna höjde priset i år med 30 öre per kilo.

Det har i pressen förekommit uttalanden om att Sverige i stället borde importera danska jordbruksprodukter för att på det sättet kunna sänka den höga nivån på livsmedelspriserna. Då ställer man sig frågan: Tror man verkligen att det förhållandet, att exempelvis lantarbetarlönerna i Danmark ligger 30 procent under de svenska — alltså en produktionskostnad som ligger under den svenska — är någonting som kommer att bli permanent och bestående? Är man på svenskt konsumenthåll verkligen beredd att tro, att denna utveckling är så bestående att man kan utnyttja den situationen?

Jag vill sedan säga — för att återgå till det ämne som jag här speciellt talar om, nämligen sockret — att alla sockerproducerande länder har sockret under en prisreglering och håller därmed en konstlad nivå. Får jag därför såsom ett följdresonemang framhålla, att både odlare och fabrikanter i detta land oförtrutet arbetar på att göra odlingen så konkurrenskraftig som möjligt. Det är ju vad vi för närvarande mycket strängt arbetar med på både odlingsområdet och fabriksområdet. Vi har därför stor anledning att betona, att den mekanisering som har skett har nått långt. Svårigheten ligger dock främst i att få en odlingsvärdig sockerbeta via det monogerma fröet. Vi har kommit ganska långt på den vägen, men ändå säger experterna att det tar ett visst antal år, innan man har hunnit förädla den beta, som man får av det monogerma fröet, till att bli odlingsvärdig, alltså en beta som innehåller en tillräcklig procent socker.

Jag vill, herr talman, med anledning av resonemanget i utskottsutlåtandet om forskningsanslagen framhålla, att det givetvis är angeläget att vi stöder forskningen både på detta område och på andra områden med alla de möjligheter och resurser vi har tillgängliga. Med anledning av forskningsanslaget vill jag beröra också en speciell del av forskningen i detta sammanhang, nämligen biocidområdet. Jag tycker nog det kan höra hemma här, och jag vill i detta sammanhang faktiskt rikta ett tack till statsrådet Holmqvist för hans intresse för dessa frågor. Biocidforskningen sylvlar nämligen med ett problem av mycket stor betydelse. Även om mycket har skrivits i pressen om exempelvis kvicksilverförgiftade fåglar, tror jag att man kanske i detta sammanhang tar till litet i överkant. Jag har nämligen — det vill jag tillkännage för kammaren såsom flitig jägare med exempelvis mycket fasaner i mina marker — ännu inte sett någon fasan med de sjukdomssymtom som karakteriserar kvicksilverför-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

giftade djur. Sådana fall har ju dock konstaterats här i landet och — förmodar jag — på så säker grund att det finns stor anledning till en noggrann penetrering av hela problemet, även sett ur den moderna jordbruksproduktionens synvinkel.

Behovet av att i fortsättningen beta utsäde med just kvicksilverpreparat torde vara angeläget att få ordentligt utrett. Jag är inte heller övertygad om att de mängder betningsmedel, som av olika firmor används i det utsäde de tillhandahåller lantbrukarna, är rätt doserat.

I övrigt är alla de kemiska bekämpningsmedel som använts i jordbruket av intresse. När sommarvärmén sätter in och därmed floran av skadedjur på våra kulturväxter på åker och i trädgårdar ökar, då gäller det att på ett varsamt och riktigt sätt handha de rätta preparaten. Vi har ju sedan ett par år tillbaka i lag krävt, att de som utför dessa skadedjursbekämpningar skall ha genomgått en kurs som ger dem auktorisation att handha dessa medel. Jag tror att vi i Sverige kommit en bit på väg för att på ett riktigt sätt sköta dessa saker.

Men, herr talman, jag har ibland ställt mig frågan: Hur är det i de länder från vilka vi importerar frukt och grönsaker och andra livsmedel? Här hemma vet vi ungefär hur dessa vanliga medel blir hanterade, men vad har hänt med de varor som vi köper utifrån? Jag skulle tro att skadedjursfrekvensen i varmare länder är mycket större än vad den är här hemma och därmed följaktligen en stor bekämpning. Det är därför av mycket stor angelägenhetsgrad, när man nu ger anslag till forskning på olika områden, gällande i detta fall speciellt jordbruket, att man beaktar just de internationella sammanhangen. Får jag här säga att jag hoppas att den utredning, som nu sysslar med detta i vårt land, skall ta internationella kontakter, så att vi får giftfrågan ordentligt belyst

även beträffande de livsmedel som vi importerar.

Herr talman! Till slut vill jag säga, att jag tror att en positiv vilja till förståelse alltjämt är den bärande linjen även i jordbrukspolitiken. Minst av allt tror jag att de, som i gälla tonarter talar om dyra livsmedelspriser, har en reell uppfattning om vilken liten del som jordbrukets producentled har av desamma. Det är ju detta led som här diskuterats i dag.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag var ganska oviss om jag skulle ta till orda i denna debatt, eftersom jag häromdagen hade en diskussion med jordbruksministern i en del av de frågor som kommit upp i dag. Men jag har begärt ordet med anledning av några uttalanden som herr Hjalmar Nilsson gjorde i sitt inledningsanförande. Jag tror att vi, trots att vi är pressade av tiden, ändå har anledning att inte onödigt hasta förbi en del av denna problematik.

Jag skall inte ta upp frågan om ordval och sådant, men om jag i min dagbok skriver något om stämningen i kammaren i dag, skulle jag vilja säga att det var en »lugn men irriterad stämning». Ty det är ingen tvekan om att det sagts en hel del, som tyder på en stark irritation — men under behärskning.

Jag tror emellertid att ingenting är viktigare — och det har sagts av tidigare talare — än att jordbruksdebatten får fortgå i en lugn och saklig atmosfär. Med anledning av det uttalande som jordbruksministern här gjorde beträffande 1960 års jordbruksutredning och dess arbetsuppgifter vill jag framhålla, att det är ett väsentligt krav att vi på ömse håll försöker skruva ner känslöstämningarna och se på denna fråga sakligt och kallt, tills 1960 års

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

jordbruksutredning har lagt fram sitt förslag och tills vi får se hur regeringen kommer att hantera denna fråga.

Det är väl ingen tvekan om att vi också vid ett tillfälle som detta bör ge oss möjlighet att redovisa varför diskussionen går som den gör och varför man är irriterad. Jordbruksministern tog upp en sak som är intressant när han sade, att vi i denna debatt inte beaktat den väsentligaste ändringen i jordbruksavtalet, den som rör anknytningen till industriarbetarlönerna. Jag har antecknat denna fråga och vill ta upp den, ty jag tycker att den är mycket väsentlig, inte minst i samband med irritationen kring förändringen i propositionen i förhållande till avtalet. Jordbrukarna har känt det som ett offer, när man nu offerar denna anknytning till årsarbetarlönerna inom industrien. Jag vill citera vad som står i jordbruksutskottets utlåtande nr 29 år 1959: »Vidare skall i systemet införas en ny regel om justering av gränsskyddet med hänsyn till den allmänna årslöneutvecklingen för industriarbetare i dyrortsgrupperna 2 och 3 i syfte att trygga, att inkomstnivån inom jordbruket skall följa med i den allmänna inkomstutvecklingen.»

Ingen kan väl inbilla sig att det är jordbruket som tagit initiativet till att denna fråga slopas i provisorieavtalet, utan jordbruket har tvingats att godta denna förändring och ser det som ett offer. Då måste man väl säga att man från regeringssidan mot bakgrunden av ett sådant offer, som egentligen är det som först och främst gör det möjligt för jordbruket att uppnå inkomstlikställighet, skulle kunna förvänta generositet i övriga frågor och att man skulle ha godtagit förslaget till prisavtal på det sätt som det framlagts. När jordbruksministern inte gjorde det, utan vidtog vissa ändringar, blev irritationen mycket stark, och det skall jordbrukarna inte klankas för. Jordbrukarna känner det som ohållbart att vederbörande siter och förhandlar i månader och till sist kommer fram till ett avtal, som

de inte är nöjda med, för att sedan konstatera att avtalet till på köpet i vissa fall frångåtts i propositionen.

Med hänsyn till att 1960 års jordbruksutredning skall utarbeta förslag till nytt jordbrukspolitiskt program, hade det varit mycket klokt av jordbruksministern om han i år hade varit generös i överkant och godtagit förhandlingsöverenskommelsen exakt sådan den var.

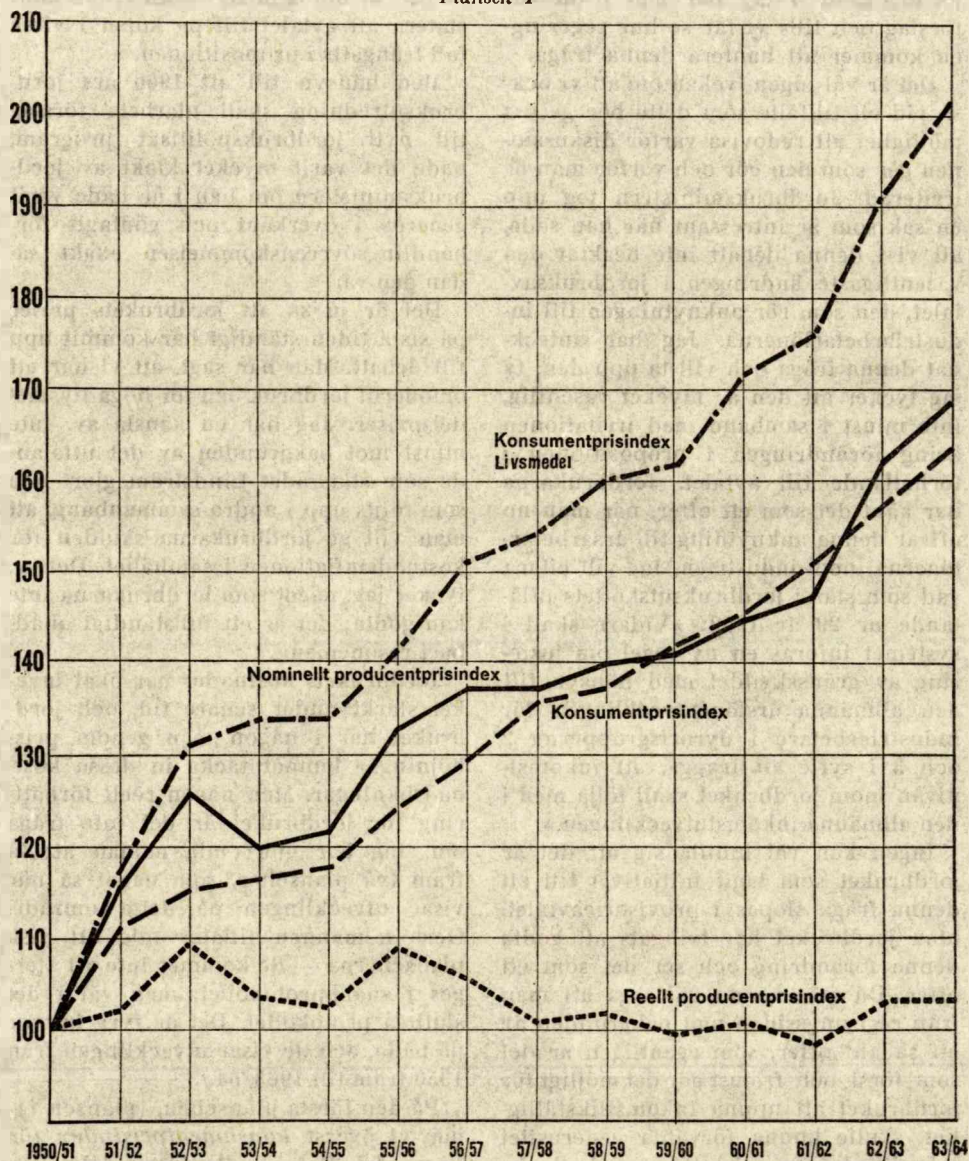
Det är ju så att jordbrukets priser på sista tiden ständigt har kommit upp till debatt. Man har sagt, att vi har ett omodernt jordbruk och för höga livsmedelspriser. Jag har en känsla av, inte minst mot bakgrunden av det uttalande som statsrådet Lindström gjort och som följts upp i andra sammanhang, att man vill ge jordbrukarna skulden för kostnadsinflationen i samhället. Det är, tycker jag, något som jordbrukarna inte kan godta; det är ett fullständigt ohållbart resonemang.

Jordbrukets kostnader har ökat mycket starkt under senare tid, och jordbruket har i någon mån genom prishöjningar kunnat täcka in dessa kostnadsökningar. Men någon reell förbättring för jordbruket är det inte fråga om. Jag har gjort mig mödan att få fram två planscher, som något så när visar utvecklingen på detta område. Herr talmannen tillåter mig att visa planscherna — de kommer inte att återges i snabbprotokollet, men väl i det slutliga protokollet. Det är fyra kurvor på båda, och de visar utvecklingen från 1950 fram till 1963/64.

På den första planschen, (plansch 1), har vi överst *konsumentprisindex för livsmedel*. Det är alla livsmedel, även de som inte rör jordbruket, alltså även till exempel import av frukt, grönsaker och fisk. Det visar en mycket stark stegring. Nästa kurva är det *nominella producentprisindexet*. Det visar de pengar som jordbruket får för sina produkter. Denna kurva ligger väsentligt under den första. Skillnaden är detaljhandelsledet, hanteringen från produ-

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Plansch 1

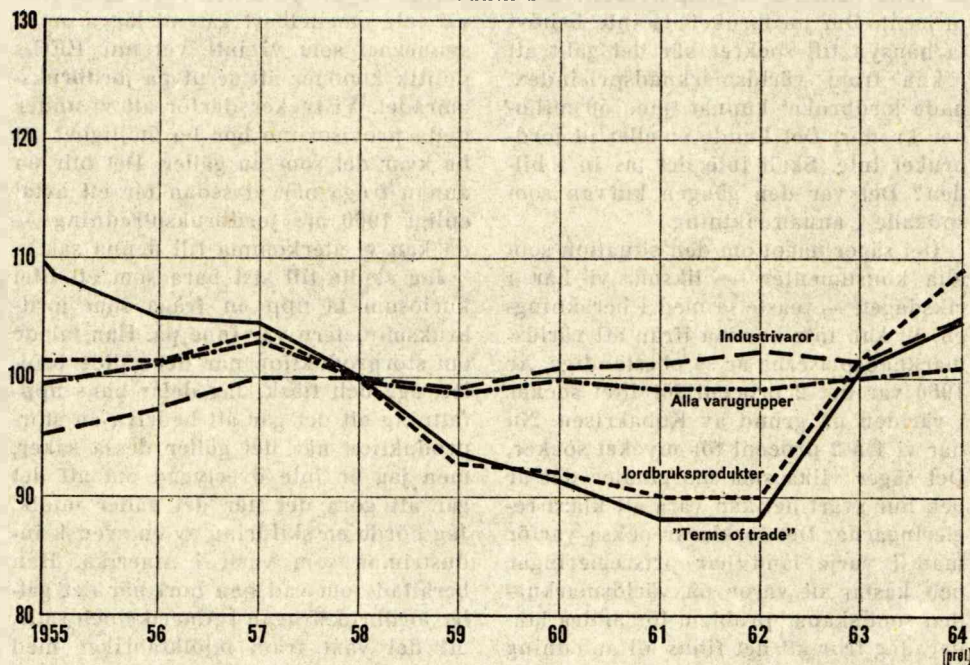
cent till konsument. Kurvan visar att skillnaden ökar stadigt, med vissa avvikelser.

Konsumentprisindex är så att säga rättesnöre för den ekonomiska debatten när vi diskuterar. Det är den kurva som kommer sedan, och den följer ganska precis medeltalet för det nominella producentprisindexet.

Om vi nu skulle dividera det nominella producentprisindexet med konsumentprisindex får vi fram det *reella producentprisindex*, som ligger i botten. Det är de priser jordbrukaren får för sina produkter, om man skriver ned värdet i förhållande till 1951 års penningvärde. Jag tycker att denna kurva mycket tydligt åskådliggör hur litet

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Plansch 2

jordbruket är skulden till kostnadsinflationen. Den är värd att studera. Den ligger något över 100 och är ca 105 för närvarande. Det har skett en stegring. Men vi var i botten 1962. Det var då jordbruket kände situationen fullständigt ohållbar och begärde förhandlingar med regeringen, ty det höll på att barka åt skogen med det prisavtal som gjordes 1959. Regeringen lät förhandla med sig, och man gjorde vissa justeringar, som jordbruksministern varit inne på och som innebar förbättringar för jordbruket. Sedan har det blivit ytterligare förbättringar, till stor del på grund av världsmarknadssituationen.

Jag har tagit med en annan plansch, (plansch 2), som belyser detta. Vi talar så ofta om världsmarknadspriser och menar att världsmarknadspriset är en vägledning för vad konsumenten skall betala. Det var ett uttalande av herr Hjalmar Nilsson, som belyser detta och som jag skall återkomma till. Den första kurvan visar världsmark-

nadsprisernas utveckling. Den andra kurvan visar *alla varugrupper*. Den ligger nära 100 hela tiden. *Industrivarorna*, som representeras av nästa kurva, ligger på senaste tiden över 100 och visar en viss stegring. Jordbruksprodukterna hade en mycket stark nedgång från 1959/60 fram till 1962. Det var en dopping av världsmarknadspriserna, som återpeglas i den tidigare kurvan och som gjorde att jordbruket kände situationen fullständigt ohållbar.

I dag är situationen förändrad — man ser hur kurvan viker uppåt, det är en stark stegring av världsmarknadspriserna. Men om vi skulle införa också de senaste månadernas priser, så skulle vi se att kurvan på nytt faller. Det visar hur svårt det är att bygga en jordbrukspolitik på någonting så obeständigt som världsmarknadspriserna.

För att belysa obeständigheten tog herr Hjalmar Nilsson socker som exempel. Vi har en sockerreglering, med en importavgift som ligger på 150 procent, sade han. Men, herr Hjalmar Nilsson,

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

år 1954 hade vi en importavgift av 0 procent. Om jordbruket då inte behövt ta hänsyn till sockret när det gällt att räkna fram världsmarknadsprisindex, hade jordbruket kunnat tjäna 50 miljoner kronor. Det kunde emellertid jordbruket inte. Skall inte det tas in i bilden? Det var den gången kurvan som ökade i annan riktning.

Det säger något om den situation som alla konsumenter — liksom vi här i riksdagen — måste ta med i beräkningen. Vi kan inte komma ifrån att världsmarknadspriserna är så obeständiga. År 1960 var det 2 procent för litet socker i världen på grund av Kubakrisen. Nu har vi 1 å 2 procent för mycket socker. Det säger vilka små marginaler det är och hur svårt det kan vara att klara regleringarna. Det förklarar också varför man i varje land har prisregleringar och kastar ut varor på världsmarknaden som skapar problem för andra länder. Jag tror att det finns all anledning att ta sockerregleringen som exempel på hur svårmanövrerade dessa problem är.

Herr Thorsten Larsson har också varit inne på frågan om sockret. Jag skall inte fördjupa mig i den saken närmare, jag ville bara ta detta som exempel.

Sedan är det en sak som jag inte riktigt kunnat förstå. Det är jordbruksministerns resonemang i propositionen om att vi haft så lång tid att anpassa oss till EEC-marknaden, att någon kompensation inte behöver utgå i detta sammanhang.

Hur länge är det som EEC haft sin jordbruksreglering — kan herr Hjalmar Nilsson svara på den frågan? Det är inte lång tid! Jordbruket är ingen sak som man kan anpassa från den ena veckan till den andra. Jordbruksproduktionen tar det många år att lägga om. Man kan inte laborera med denna produktion på samma sätt som inom industrien. Om det till exempel uppstår problem inom stålindustrin, så kan produktionen minskas genom kvotering, men vi har en produktionsapparat när

det gäller vår jord och våra djur, som väl inte omedelbart går att lägga om, i synnerhet som vi inte vet hur EEC:s politik kommer att se ut på jordbruksområdet. Vi tycker därför att vi under detta provisorium bör ha möjlighet att ha kvar det som nu gäller. Det blir en annan fråga när vi sedan får ett avtal enligt 1960 års jordbruksutredning — då kan vi återkomma till denna sak.

Jag skulle till sist bara som ett litet kuriosum ta upp en fråga som jordbruksministern var inne på. Han talade om storproduktion när det gällde broiler, ägg och fläsk. Jag delar hans uppfattning att det går att bedriva en storproduktion när det gäller dessa saker, men jag är inte övertygad om att det går att göra det när det gäller mjölk. Jag hörde en skildring av en svensk industriman som varit i Amerika. Han berättade om vad han hört när det gäller jordbruksfrågan i Amerika och sade, att det växt fram mjölkfabriker med tusentals djur. Han berättade att man körde in korna i en stor karusell, där man mjölkade dem, och att mjölkskötarens enda uppgift var att sätta på mjölkaggregatet — man har ännu inte någon apparat som kan göra detta, men en sådan kommer man nog snart att hitta på — och det fanns en anordning som gjorde att ljummet vatten spolade kons juver underifrån, så att kon var tvättad och klar när aggregatet sattes på. När kon var färdigmjölkad, hade man en annan finess varigenom aggregatet kopplades av och sedan kunde sättas på en ny ko.

Finns det någon människa som sysslar med djur som tror på detta? När det är fråga om djur är det fortfarande fråga om individer. Även om det satsas miljontals kronor på forskning i ärftlighetslära, går det inte att skapa en ko som jämnt reagerar likadant. Kon är en produkt av miljön, den är oerhört känslig och har nerver och reagerar som vi. Faktum är att ett djur som fungerar som en maskin aldrig kommer fram. Det måste vara människor som

Ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

sköter om dem. Jag har mjölkat så många hundratals gånger och så många tusentals liter mjölk, att jag vet att det aldrig går att hantera djuren på detta sätt — det måste vara någonting av mänsklighet över det hela när man hanterar djur. Jag anser därför att vi bör tänka oss mindre, begränsade enheter på detta område.

Jag läste i går en ledare i Dagens Nyheter som lyder »Till mjölkkons försvar» och den har skrivits på ett sätt som gör att jag sagt till mig själv: »En så stor tidning som Dagens Nyheter borde väl ändå ha råd att ha sakkunnigt folk som skriver om detta!» Men det har man tydligen inte haft. I ledaren säges på följande sätt: »Det är svårt att inse att mjölkproduktion skulle behöva vara ett nödvändigt komplement till uppfödning av biffkor av skilda slag.» Det har gjorts en undersökning som visar att en uppfödning av biffdjur i dag utan anknytning till mjölkkonsumtion ger oss ett kött som i vårt klimat kostar 800 kronor mera per färdig djurkropp med en vikt av cirka 200—250 kilogram än om vi tillämpar mjölkproduktionsalternativet. Det är vad det kostar.

Så underligt är det hela funtat och sådant är sammanhanget inom jordbruksproduktionen och det är därför svårt att bara säga: »Så enkelt är det — vi får en storproduktion på detta område och vi struntar i det andra!» Det är biologiska och genetiska frågor och inte bara tekniska och ekonomiska frågor, som det här gäller, och det är detta som gör att problemen är så besvärliga. Vi får vänta till långt efter det att vi blivit pensionerade innan vi får se sådana besättningar växa fram, som kan ge oss så billigt kött och så billig mjölk som man här tänkt sig.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag med all respekt för herr Isacsonskunnande i dessa frågor inte kan undgå — när han tog upp en mängd statistik i

detta sammanhang — att säga, att det väl ändå inte är någon som kopplat ihop denna fråga med världsmarknadspriserna, som herr Isacson gjorde. Vi har här i landet ett regleringssystem, som vi själva skapat. Och om man ser på den utveckling, som ägt rum, skulle jag vilja anföra ett enda exempel — om vi nu skall ge oss in på statistik — och det är att jordbruket i Sverige har ett gränsskydd, som uppgår till 50 procent av importpriserna i dagens läge. Den siffran bör herr Isacson tänka på, när han drar ut konsekvenserna av det hela.

Jag skall inte gå in på frågan om kon har nerver och reagerar som vi på olika sätt. Jag vill bara fråga: reagerar kon också mot den clearing som sker mellan mjölkpriset, smörpriset, gräddpriset och margarinpriset, som konsumenterna får betala?

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Nej, korna reagerar nog inte. Men om de fattade sammanhanget, skulle de säkert göra det!

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag vill bara ha till protokoll antecknat, att det skulle ha varit av värde om jordbruksutskottets ärade vice ordförande ville tala om inte bara *att* man här kommer fram till siffran 110 miljoner kronor, utan också *hur* man kommer fram till dessa 110 miljoner kronor.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkterna I. 1 och I. 3 av utskottets i förevarande utlåtan- de gjorda hemställan samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen jämligt de rörande punkterna I. 1 och I. 3 förekomna yrkandena propositioner,

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Hjalmar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15 punkterna I. 1 och I. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 72.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

nisation, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 19 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna de i propositionen angivna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

Härvid hade förordats, att hushållningssällskapet och lantbruksnämndens uppgifter i fråga om rationaliseringen skulle sammanföras i ett organ. Däremot hade det icke ansetts lämpligt att nu infoga skogsvårdsstyrelserna i ett för jordbruk och skogsbruk gemensamt regionalt organ. Det nya regionalorganet hade föreslagits få karaktär av statlig myndighet och benämnas lantbruksnämnd. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle den nya lantbruksnämnden bestå av sju ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t skulle utse ordförande och tre andra ledamöter samt landstinget två ledamöter. Såsom ordförande borde i regel landshövdingen utses, varjämte nämndens chefstjänsteman föreslagits vara självskriven ledamot. Nämndens beslut beträffande åtskilliga ärenden ansåges kunna fattas av delegationer inom nämnden. Den delegation, som avsåges för strukturärenden, hade föreslagits få fem ledamöter, nämligen nämndens chefstjänsteman, ytter-

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vatten- och luftvårdens orga-

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering

ligare två nämndledamöter samt överlantmätaren och länsjägmästaren. Hus-hållningssällskapen hade avsetts bestå och hava till huvudsaklig uppgift att vara kontaktorgan mellan lantbruksnämnderna och näringsutövarna inom jordbruk och trädgårdsnäring. De nya lantbruksnämndernas närmare organisation m. m. avsåges bliva föremål för särskild utredning. Den nya organisationen hade beräknats kunna genomföras tidigast den 1 juli 1967.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen, de likalydande motionerna I: 334, av herr *Hedström m. fl.*, och II: 404, av fru *Lindskog m. fl.*;

B. i anledning av propositionen nr 100:

- 1) motionen I: 746, av herr *Elofsson*,
- 2) de likalydande motionerna I: 747, av herr *Hansson, Nils, m. fl.*, samt II: 879, av herrar *Ståhl* och *Antby*,
- 3) de likalydande motionerna I: 748, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 880, av herr *Svensson* i Vä,
- 4) de likalydande motionerna I: 749, av herr *Pettersson, Gunnar, m. fl.*, och II: 876, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*,
- 5) de likalydande motionerna I: 750, av herr *Sveningsson* och herr *Jacobs-son, Gösta*, samt II: 877, av herr *Hedin m. fl.*,
- 6) motionen II: 878, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*

I motionerna I: 334 och II: 404 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en snabb utredning om hemkonsulenternas framtida verksamhet samt deras centrala och regionala anknytning.

I motionerna I: 748 och II: 880 hade anhållits, att riksdagen, för den händelse propositionen nr 100 skulle anses böra läggas till grund för något dess beslut, måtte utfala, att antalet ledamö-

ter i lantbruksnämnd borde vara nio, varav minst fyra valda av vederbörande landsting, ävensom att strukturdelegation inom lantbruksnämnd borde bestå av vederbörande chefstjänsteman och fyra dess lekmannaedamöter, varav minst två skulle vara valda av landsting.

I motionerna I: 750 och II: 877 hade föreslagits, att, om propositionen i övrigt godtoges, de från staten skilda hus-hållningssällskapen inom ramen för gällande generella regler för föreningar skulle berättigas att själva handhava sina angelägenheter samt att sällskapen skulle tillförsäkras rätten att fritt disponera de tillgångar de förfogade över, när statsbidrag till deras verksamhet upphörde att utgå.

I motionen II: 878 hade yrkats att riksdagen skulle avslå propositionen nr 100 med förklaring att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens områden borde fattas i senare i motionen angivna sammanhang; att riksdagen, därest detta yrkande icke skulle bifallas, måtte godtaga de av jordbruksutredningen föreslagna grunderna för omorganisationen av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens områden; samt att riksdagen, därest propositionen ansåges böra läggas till grund för beslut, måtte besluta, att lantbruksnämnden skulle bestå av nio ledamöter, varav Kungl. Maj:t skulle äga utse ordförande och två andra ledamöter, landstinget två ledamöter och hushållningssällskapet fyra ledamöter.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

- a) avslå motionerna I: 747 och II: 879, I: 749 och II: 876 samt II: 878, samtliga motioner såvitt däri yrkats avslag på förevarande proposition, ävensom motionen I: 746,

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

b) lämna utan åtgärd motionerna I: 747 och II: 879 samt I: 749 och II: 876, samtliga motioner såvitt däri yrkats vissa utredningar,

c) lämna utan bifall motionen II: 878, såvitt avsåge grunderna för omorganisationen,

d) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 748 och II: 880, I: 750 och II: 877 samt II: 878, sistnämnda motion såvitt avsåge lantbruksnämndens sammansättning, godkänna de i utlåtandet angivna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden,

e) anse motionerna I: 334 och II: 404 besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Utskottets förslag innebar bland annat, att lantbruksnämnden skulle utökas med två av landstinget utsedda ledamöter samt att strukturdelegationen skulle utökas med en lekmannaledamot.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Harald Pettersson*, *Jonasson* och *Persson* i Heden.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Även om detta utskottsutlåtande, nr 17 från jordbruksutskottet, är enhälligt så vill jag med hänsyn till ärendets stora betydelse ändå framföra några synpunkter. Mot bakgrunden av den mycket hårdhänta kritik, som förekommit här i riksdagen och ännu mer i den allmänna debatten omkring detta och en del andra förslag som jordbruksministern har lagt fram vid årets riksdag, kan man faktiskt ha anledning till en viss förvåning över att man har nått denna enighet omkring rationaliseringsorganisationen för jordbruket. När jag lyssnade till jordbruksministern i en tidigare debatt här i dag kom jag till den uppfattningen att han var tveksam om det framtida värdet av den kompromiss som träffats inom jordbruksutskottet. Såvitt jag fat-

tade jordbruksministern rätt, ansåg han att denna kompromiss inte var mycket att bygga vidare på framdeles. Jag delar den uppfattningen att det råder tveksamhet om värdet av den kompromiss som träffats om organisationen för jordbrukets rationalisering.

När det gällde det för några veckor sedan behandlade förslaget till ny jordförvärvslag så hade mycket viktiga delar i det förslaget inte blivit föremål för någon utredning utanför kanslihuset. När det nu gäller den kungliga propositionen nr 100 så går jordbruksministern emot 1960 års jordbruksutrednings förslag i betänkandet om hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna och föreslår någonting helt annat. Det förslag som nu behandlas avviker i så hög grad från jordbruksutredningens förslag att man, utan att göra något försök att personligen kritisera eller misstänkliggöra jordbruksministern för hans socialistiska idéer, starkt kan ifrågasätta om det finns någon anledning att fortsätta med stora statliga utredningar, eftersom deras arbete blir så litet respekterat.

Att lantbruksnämnderna inte borde ha tillkommit som självständiga organ utan att dess arbete borde ha lagts in och lagts samman med hushållningssällskapen, den uppfattningen hade vi inom högerpartiet när beslutet fattades därom i riksdagen 1947, och jag gjorde härom ett uttalande i debatten för 18 år sedan, då i andra kammaren. Vi föreslog då när det stora beslutet fattades om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken att hushållningssällskapen borde ha fått en sådan organisation att de redan då kunde ha tagit hand om den verksamhet som lämnades till lantbruksnämnderna. Men vi har aldrig haft den uppfattningen, att hushållningssällskapen, som meningen nu är, helt skall avskaffas.

Personligen har jag hela tiden ansett att det blev överorganiserat på jordbrukets område med två organ med arbetsuppgifter så närstående varandra

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

som lantbruksnämnden och hushållningssällskapen, och nog bör det vara viktigt att just de organ som sysslar med rationalisering av jordbruket och skogsbruket rationaliserar sitt eget arbete.

Närmast har jag den uppfattningen, att det hade varit lika bra att vi hade tagit steget fullt ut och rationaliserat in även skogsvårdsstyrelserna i det nya organet som skall ha namnet lantbruksnämnd. Skogsbrukets framtida ställning skall vidare utredas, och vad jordbruksministern här har för framtidsplaner är för oss i dag ett oskrivet blad. Menar jordbruksministern att här skall genom en ny utredning sambandet mellan jordbruket och skogsbruket försvinna så långt som möjligt så tror jag att detta skulle vara en olycklig utveckling.

Redan 1947 anade vi här i riksdagen att bakom tillkomsten av lantbruksnämnderna fanns den planen att hushållningssällskapen, dessa gamla fina organ, med mycket gott anseende och uppskattade av jordbrukarna i allmänhet, skulle försvinna och lantbruksnämnderna som ett helstatligt organ träda till i stället. Detta var säkert redan då en socialdemokratisk uppfattning. Den här avrättningen av sällskapen har dröjt en rätt lång tid, 20 år, men nu, efter vad man kan förstå, är den dagen inne.

En iakttagelse vi ofta gör är väl den, att socialdemokratiska partiet ibland har en långsiktig målsättning. Säkert var det 1947 meningen att man långt tidigare än som nu sker skulle ha avlivat hushållningssällskapen, men vissa omständigheter har gjort att det har gått så här lång tid innan detta mål blev uppnått.

Om det nu är rationellt att här göra en sammanläggning av dessa organ på jordbrukets område, så har nog jordbrukarna i stor allmänhet och säkert många av oss här i riksdagen den uppfattningen, att hushållningssällskapen och deras verksamhet borde ha levat

kvar så mycket som möjligt, och till denna gamla organisation borde ha lagts vad som ur rationaliseringssynpunkt ansetts vara riktigt, det må sedan ha kallats för helstatliga organ eller inte. Denna uppfattning hade även 1960 års jordbruksutredning.

Här kan inte förnekas att dessa 150 år gamla hushållningssällskap med sina cirka 150 000 medlemmar är organ som har jordbrukarnas stora förtroende och som varit av värde att bygga vidare på. De har fått detta stora förtroende genom de mycket betydelsefulla tjänster som de har gjort svenskt jordbruk. Jag tror inte att det är för mycket sagt att de helstatliga lantbruksnämnderna med stor sannolikhet aldrig kommer att få ett motsvarande förtroende, men de har också andra och svårare arbetsuppgifter att fylla.

Nu talas det om i propositionen och det strykes under i någon mån kraftigare i utskottets utlåtande, genom den kompromiss om enighet som träffades i utskottet, att hushållningssällskapen kommer att ha uppgifter även framdeles. Även om det är dunkelt uttryckt hur man menar att det skall vara för framtiden så blir det säkert ett klarare språk när organisationsutredningen har fullgjort sitt uppdrag och sagt sin mening i överensstämmelse med jordbruksministerns starka vilja.

Jag tycker emellertid redan nu att det vilar något av ett löjes skimmer över de uttalanden som finns i den kungl. propositionen då man menar att hushållningssällskapen skall vara kvar, såvitt vi kan förstå, utan annan arbetsuppgift än att vara en förbindelselänk mellan den helstatliga lantbruksnämnden och de enskilda jordbrukarna. Att de framtida lantbruksnämnderna har behov av ett särskilt propagandaorgan tvivlar jag inte på, men jag tror inte att hushållningssällskapens medlemmar vill åtaga sig den uppgiften.

Med de uppgifter som är skisserade i propositionen om hushållningssällskapen att de skall vara kvar till namnet

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

men ställas under ett hårdhänt kungligt förmynderskap, utan att få ha kvar någon av sina nuvarande uppgifter, utan att få ha stadgar som inte är godkända av Kungl. Maj:t, utan att ha någonting att säga till om och inte ens få välja några ledamöter som nu sker i lantbruksnämnden kommer sällskapen snart att försvinna enligt min mening. På den kost som sällskapen fått av jordbruksministern kan deras liv inte uppehållas ens till namnet om detta verkligen är meningen. Även det kan man tvivla på.

En mycket aktuell fråga för många sällskap är den, hur det skall bli med deras nuvarande tillgångar. Hur skall det bli med dessa i vissa fall stora donationer som de har att förvalta? När den saken skall avgöras måste här beaktas att de donationer som finns i sällskapen har lämnats av intresse för dessa organs verksamhet och de har inte lämnats till en helstatlig lantbruksnämnd. Vi får här hoppas att den organisationsutredning, som skall tillsättas och lägga upp den framtida organisationen, och sedan regeringen inte kommer på den tanken, att donationer på ett eller annat sätt skall konfiskeras till staten.

Jag har en stark förhoppning att även socialdemokratiska partiet skall ha en verklig respekt och en stark känsla för den vilja donatorerna hade när de en gång överlät stora tillgångar till hushållningssällskapen att sköta och förvalta. Kommer den respekten att finnas kvar kan säkert en hel del sällskap leva kvar under någon form och bedriva en del av den verksamhet som under många år haft så stor betydelse hos svenskt jordbruk.

Det var, herr talman, dessa synpunkter som jag ville anföra.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Det kanske kan synas onödigt att säga någonting om ett utskottsutlatande där det inte finns några reservationer, men eftersom hands-

ken så att säga är kastad av herr Sveningsson, gäller det väl för oss som sitter i utskottet att klara ut vad vi har menat med denna skrivning.

Utskottsbehandlingen av denna fråga höll på att bli något av en parodi. Det har talats om samförstånds vilja i olika sammanhang tidigare. När vi kom till jordbruksutskottets sammanträde märkte vi, att propositionen och en rad motioner var så olika, att vi tog för givet att det var onödigt att föra en debatt. Ung som jag är i detta game tycker jag det är upprörande, att inte jordbruksutskottet kan ge sig tid att rätta till saker och ting som man tycker är felaktiga i en proposition. Jag reagerade, och vi var fler som gjorde det, men vi hade nog alla på känn att det var ganska utsiktslöst att försöka komma till någon som helst uppgörelse.

Det tillsattes emellertid en delegation, som fann att man inte kunde komma överens. Vi träffades igen och skrev ett utskottsutlatande, men när vi sedan skulle justera detta utskottsutlatande hade vi på ömse håll kommit på bättre tankar. Man var beredd att ge och ta, men vad vi till slut nått fram till vet vi kanske inte så mycket om. Någon har kallat det för vattvälling — de tycker att vi har sålt hushållningssällskapens själ för en vattvälling. Jag hoppas det är en plastisk deg som det går att forma något vettigt av! Den saken beror helt och hållet på den organisationsutredning som skall handha det hela.

Som herr Sveningsson sagt är hushållningssällskapens roll för jordbruket sedan långt bakåt i tiden så pass betydelsefull, att det skulle föra alltför långt att här skildra vilka olika insatser hushållningssällskapen gjort på olika sätt för att bygga upp det svenska jordbruket. Vi skulle kunna gå ut i dag och se hur många av hushållningssällskapen gör utomordentliga insatser, tar initiativ, ser ständigt framåt, kommer med nya djärva idéer och söker förverkliga dem. Det finns en rad hushåll-

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering
hushållningssällskap som för en ständig jordbruksteknisk debatt. De har försöks- gårdar, bedriver försöksverksamhet, har diskussionsklubbar, hjälper jordbrukarna i deras studieverksamhet och har en rad uppgifter därutöver, som jag inte nu skall fördjupa mig i. Alla som arbetar i jordbruket har en känsla av att hushållningssällskapen har stor betydelse i dagens moderna jordbruk och att vi inte kan undvara dem för framtiden.

Lantbruksnämnderna har en annan uppgift, att förvalta de pengar som staten lägger ned på jordbruksrationaliseringen. Mellan lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen har väl i viss mån uppstått ett konkurrensförhållande. Jordbrukaren har i varje fall känt det så ibland, att han inte riktigt vet vem han skall gå till. Detta skulle jordbruksutredningen klara ut och skapa ett rationellt organ, som skulle kunna bli jordbruket till gagn på bästa sätt. Det kompromissförslag man kom till i jordbruksutredningen godtogs av de allra flesta remissinstanser, med undantag av att skogssidan satte sig på tvären och inte ville ha med skogsvårdsstyrelserna. Jag kan inte befria mig från känslan av att det berott på ett komplex på skogssidan, att man där inte kunnat godtaga detta. Men nu är det som det är. Jordbruksministern har annonserat en skogspolitisk utredning. Den är ännu inte utsedd, men jordbruksministern har i ett anförande praktiskt taget presenterat direktiven.

Skogssidan är alltså tills vidare lagd åt sidan. Kvar står hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna. De skulle kunna bilda ett rationellt organ, men det kan inte hjälpas att den proposition, som är avgiven på detta område, i mycket hög grad kommit att förvåna — i varje fall måste jag säga, att hur jag än vridit och vänt på propositionen är jag förvånad över jordbruksministern. Jag har lärt känna honom som en praktisk politiker, som kan hantera saker och ting på ett praktiskt sätt, men

hela denna proposition är så flytande och egendomlig att man egentligen inte vet vad avsikten är.

Jag tror att den organisationsutredning, som skall klara ut dessa problem, får en mycket svår och delikat uppgift när det gäller att förhandla med hushållningssällskapen om deras medel och framtida arbetsuppgifter. Det blir en uppgift som ingalunda någon kommer att missunna dem. Om den utredningen får relativt fria händer och det folk, som sätts i den, förstår problemen, kan det hända att vi ändå får något vettigt av det hela. Jag kan dock inte befria mig från den känslan, att hushållningssällskapen, trots allt vi har skrivit i detta utlåtande, är satta på sväldöd. Det må vara en död i skönhet och en död som är åtföljd av många vackra ord — men en död, tyvärr.

Det kan väl inte gå an att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall skall fastställa stadgar och säga vad hushållningssällskapen skall få arbeta med, trots att Kungl. Maj:t inte ger dem några pengar. Varför skall då Kungl. Maj:t lägga sig i vad de gör? Varför skall regeringen bry sig om deras stadgar? Det beror väl på att de har fonder som skall förvaltas. Jag tror emellertid att jordbruket skulle klara det utan ett ingrepp som jordbrukarna känner som en direkt omyndighetsförklaring.

Herr talman! Kompromissen är kanske, som det har sagts, en dålig kompromiss, men det är dock en kompromiss, och vi är på vår sida beredda att försvara den, därför att vi hoppas på organisationsutredningen. Den innebär att den lokala anknytningen till lantbruksnämnderna kommer att bli starkare genom att landstinget får tillsätta fyra i stället för två ledamöter, och i den strukturgrupp som skall behandla den ömtaliga jordförvärvslagen kommer tre lekmannaledamöter att sitta. Det blir alltså möjligt att få en mera allsidig sammansättning av den lantbruksnämndsdelegation som skall ha hand om rationaliseringsfrågorna.

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

När det sedan gäller hushållnings-sällskapens verksamhet förlitar vi oss helt på den praktiska handläggningen hos organisationsutredningen. Vi förlitar oss på att jordbruksministern kommer att ge den fria händer att handla praktiskt och vettigt för att göra det bästa möjliga av den situation som nu har uppstått. Jag är optimist till min läggning, herr talman, och vill se detta inte som en vattvälling eller en dålig kompromiss, utan som en surdeg som det kan bli någonting av i framtiden. Det är hushållnings-sällskapen väl värda mot bakgrunden av sin historiska insats på jordbrukets område och sin stora uppgift i framtiden.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Det har här i debatten av flera talare sagts, att man tycker att frågan är litet underlig och att man inte riktigt förstår vad jordbruksministern har menat med den framlagda propositionen. Vi tror från vår sida, att det hade varit riktigare om man först företagit denna aviserade utredning om riktlinjerna för den framtida skogspolitiken. Det är väl närmast därför som denna fråga i dag ter sig litet underlig. Det var väl ändå meningen att man över hela linjen skulle få en samordning av rationaliseringsorganen på länsplanet.

Utskottet har nu lyckats komma fram till ett enhälligt utlåtande. Jag skall inte ge något personligt omdöme om den kompromiss som är träffad, men jag kan väl få säga så mycket, att det var det enda som kunde åstadkommas om vi skulle få ett enhälligt utlåtande. Och kompromissen är en förbättring jämförd med det ursprungliga förslaget.

Det är på en punkt som vi från centerpartiets sida inte har kunnat dela utskottsmajoritetens uppfattning. Det gäller vad som sägs på s. 22 i jordbruks-

utskottet att man instämmer i jordbruksministerns uttalande om att man skall göra denna omorganisation och att skogsorganen inte nu skall inlemmas i dessa rationaliseringsorgan. Vi har till detta utlåtande fogat ett särskilt yttrande, som är mycket kortfattat men som dock anger vår syn på denna fråga. Jag skulle vilja komplettera detta yttrande med några ytterligare synpunkter.

Inom 1960 års jordbruksutredning med sina 24 ledamöter var 21 av ledamöterna överens om att rationaliserings- och rådgivningsorganen skulle sammanföras och att man även skulle inlemma skogsorganen. De flesta remissinstanser var också inne på den linjen. Men i propositionen anges sådana synpunkter som att det skogsbrukspolitiska arbetet inte ännu kan överblickas. Man anser, att skogsbruket huvudsakligen kommer att bedrivas fristående från jordbruksnäringen. Men i dag är det ett faktum — och det kommer nog att kvarstå under en lång tid — att huvuddelen av den enskilt ägda skogsmarken i vårt land drives i kombination med jordbruk. Den uppluckring som statistiken visserligen kan sägas tyda på är faktiskt något missvisande. Den strukturomvandling som i stor utsträckning sker genom mer eller mindre tillfälliga arrendearrangemang, avseende den odlade jorden, gäller de s. k. sidoarrendena, vilka förrycker de statistiska uppgifterna. Dessa sidoarrenden måste givetvis betraktas som mycket temporära arrangemang i avvakten på en definitiv fastighetsreglering, och ur planeringssynpunkt är ett jordbruksföretag som byggs upp på kortsidiga arrenden ytterst orationellt. Att även skogen skall tas med i den slutliga fastighetsregleringen är väl självklart, och inte minst har utvecklingen på senare tid gått i den riktningen att man nu ser de stora fördelarna med att kombinera jordbruk och skogsbruk.

En framgångsrik företagsplanering

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

och därmed också information och rådgivning till företagen förutsätter att man tar hänsyn till alla verksamhetsgrenar inom företaget. Vi ser i dag inom jordbruket jordbruksföretaget inte som ett företag med speciell inriktning, inte som ett animalieproducerande företag eller ett vegetabilieproducerande företag utan som en företagsenhet. Det finns många sådana företagsenheter i vårt land — och det kommer också att finnas det framöver — som arbetar med en kombination mellan jord och skog, och man måste också ta hänsyn till detta. Den rådgivningsverksamhet och de rationaliserings- och organisationsuppgifter som det är fråga om kommer framför allt att inriktas på dessa mindre enheter. Storskogsbruket kommer inte att behöva dessa rationaliseringsorgan i samma omfattning till hjälp och stöd i sitt arbete som de mindre företagen. Därför tror jag att vi först och främst måste vara inriktade på att hjälpa det mindre skogsbruket med dess bekymmer i olika avseenden.

Jag har med detta velat ge en liten klarare bild av vad vi avser med vårt särskilda yttranden. Vi har anslutit oss till utskottets utlåtande, men vi har med detta velat säga, att vid fortsatta överväganden bör man inte bortse ifrån möjligheten att om bärande skäl talar för en samordning av länsorganen beträffande jordbruket och skogsbruket, bör det inte vara uteslutet att vi får det, om inte nu, så i varje fall i framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! När jag begärde att bli antecknad för att få ordet vid behandlingen av jordbruksutskottets nu föreliggande utlåtande, gjorde jag det med en liten biavsikt. Jag visste hur brännbart det tidigare utlåtandet var, och jag vill uttrycka min överraskning över att det finns så mycken vältalighet kvar efter den debatten, att den räcker till

många anföranden även på den här punkten.

Sedan vill jag konstatera att i detta fall liksom i så många andra en kompromiss i och för sig inte entusiasmerar. En kompromiss måste innebära att man ger och tar. Å andra sidan konstaterar jag en bestämd skillnad i förhållande till behandlingen av andra frågor som har berört centrala delar av svenskt jordbruk. Här ernår vi ändå en förbättring, och det tycker jag bör erkännas.

Här har sagts att man har utlämnat hushållningssällskapen. Jag har den bestämda uppfattningen, att hushållningssällskapen har haft och väl även kommer att få ett betydande värde för svenskt jordbruk. Jag ber att få erinra om att jordbruksutskottet i sitt utlåtande konstaterar att hushållningssällskapen kommer att få viktiga funktioner och säger att i den mån sällskapen åtar sig statliga uppgifter — detta förutsättes således — frågan om statligt vederlag härför givetvis bör prövas.

Här har uttalats farhågor, hur det skall gå med dispositionen över tillgångarna, särskilt fond- och donationsmedel. I utskottsutlåtandet sägs: »Enligt departementschefen kan sällskapen självfallet behålla och disponera de tillgångar som inte överförs till staten i samband med att verksamhet övertas. Fond- och donationsmedel utgör exempel på sådana tillgångar, som sålunda kvarstannar hos sällskapen.» Där, herr Sveningsson, har vi besked att det inte är meningen att tillgripa dessa för sällskapen och deras verksamhet givna medel, utan att de skall stanna hos sällskapen i överensstämmelse med de donationsbestämmelser som kan föreligga.

De överväganden som kommer att ske inom jordbruksorganisationen kommer självfallet att uppta de här problemen till behandling. Utskottet förutsätter uttryckligen att Kungl. Maj:t vid den förestående omorganisationen kommer att beakta de inom sällskapen anställdas berättigade intressen. Detta

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering

är några uttalanden som enligt min mening tydligare och klarare än vad som står i propositionen anger en positiv inställning till sällskapen, och jag vill understryka detta.

Sedan vill jag säga, att inte heller jag var trakterad av den proposition som förelåg. Det framgår av en motion, nr 748 i denna kammare och nr 880 i andra kammaren, där jag och några medlemmar säger — och det är inte avsett som en tillfällig formulering — att riksdagen, för den händelse propositionen nr 100 skulle anses böra läggas till grund för något dess beslut, ville göra vissa ändringar däri. Detta är ingen kärleksförklaring. Å andra sidan vet vi hur det har gått vid behandlingen av tidigare kungl. propositioner. Under sådana förhållanden var vi djärva nog att framlägga förslag till förbättringar av Kungl. Maj:ts proposition.

Jag har för min del aldrig anslutit mig till den uppfattningen, att ett svalg skall vara befäst mellan opposition och regeringsparti, att något slags tornerospel efter 1800-talets engelska mönster skall utkämpas mellan dessa sidor. Min uppfattning om den parlamentarism som har rötter i svensk praxis har jag tidigare angivit när jag citerat ett uttalande av Olof Olsson i Kullenbergs-torp, där han såsom vårt partis politik angav att stödja alla goda och bra förslag som kan framkomma; att söka förbättra dem om de inte är så goda och bra som vi önskar och — om det inte visar sig möjligt — rösta emot dem. Detta är, såvitt jag förstår, en saklig grund vid bedömningen av olika frågor i den svenska riksdagen. Självklart är att detta inte stämmer med lekstugan på andra hållet, där man anser sig kunna efter engelskt mönster tala om opposition och regeringsparti, fastän man faktiskt har att röra sig med olika grupper och indelningar. Man roar sig till och med att räkna på fingrarna vilket parti inom oppositionen som efter ett val har fått de flesta mandaten, och så utnämner vissa tidningar ordföranden i

det partiet till oppositionens ledare, något som jag haft tillfälle att reagera mot tidigare. Vi inom centern har egna ledare, och vi har nog med det.

Då jag tog ståndpunkt i denna fråga fäste jag mig särskilt vid det starkt socialbyråkratiska inslaget i propositionen. Jag tyckte att det, när lantbruksnämnderna skulle konstrueras fram, blev väl stort utrymme för ämbets- och tjänstemän och för regeringsnämnda ledamöter; ytterst litet föreföll mig bli kvar för ett folkligt inflytande genom de två ledamöter som vederbörande landsting skulle ha att tillsätta. Jag tyckte att det antalet var i knappaste laget, och samma uppfattning låg till grund för vår motion om förstärkning av det folkliga elementet. Vi vet av erfarenhet att Kungl. Maj:t tar hänsyn till detta önskemål och utser de regeringsnämnda ledamöterna inte enbart efter partilinjer — floran av halvdemokratiska institutioner på länsplanet är ju ganska riklig — men vi vet också vilken inverkan det har även på borgerliga ledamöter av dessa nämnder att de för sitt förnyade uppdrag är beroende av Kungl. Maj:t. Det kan inte hjälpas att de demokratiska synpunkterna har fått sitta emellan.

När jag sedan kom till den punkt som gäller strukturrationaliseringen, nådde man såvitt jag förstår något av en krok — i strukturdelegationen placeras nämligen både lantbruksdirektören och överlantmätaren, ehuru han inte var infogad i rationaliseringsorganisationen, samt länsjägmästaren, som inte heller var medtagen i organisationen. Därtill kom tvenne ledamöter av den på nyss angivet sätt sammansatta lantbruksnämnden. Jag förmodar att åtminstone någon av de ledamöter i lantbruksnämnden, vilka skulle komma i fråga, därvid skulle tillhöra de av Kungl. Maj:t utsedda. Således kunde man räkna med att i strukturdelegationen skulle komma att ingå kanske bara en enda folkvald ledamot, och det var väl i minsta laget.

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering

Jag är övertygad om att dessa synpunkter var, om inte uttryckta på detta sätt så i alla fall latent hos bra många inom den stora åsiktsriktning som i svensk riksdag benämnes landstingspartiet. Man menade att en ändring borde komma till stånd, och när det visade sig att utskottet på den punkten var tillmötesgående och ökade antalet landstingsvalda ledamöter från två till fyra i enlighet med vår motion — och sålunda åstadkom en mera fasetterad bild av läget i landstingen, en större möjlighet för åsiktsriktningarna där att bli företrädna av direktvalda representanter i lantbruksnämnden — så betraktar jag det som ett framsteg.

I vår motion hade vi slutligen föreslagit att strukturdelegationen skulle få fyra av lantbruksnämndens utsedda ledamöter. Det blev inte så — man får inte allt man önskar — men det blev tre. Och kom ihåg att om en enda ledamot av delegationen anmäler avvikande mening i ett ärende, går detta till lantbruksnämndens plenum och behandlas där. Det är inte värdelöst att ha fått dessa saker — jag måste konstatera det därför att jag tycker att kritiken är litet orättvis.

Nå, säger man, vilken betydelse har detta? Ja, jag var för min del sekreterare och ledamot i den utredning som lade fram förslaget till den nuvarande jordförvärvslagen, och jag har med stort intresse följt utvecklingen. De principer som där redan från början förelåg har, höll jag på att säga, nu blommat för fullt. Redan hos den gamla jordförvärvslagen fanns ett starkt inslag av skälighetsbedömning, möjlighet att bedöma ärenden från fall till fall. I Kungl. Maj:ts förslag till ny jordförvärvslag återkommer samma sak. Där sägs i 4 §: »Förvärvstillstånd må vägras, om anledning finnes till antagande» o. s. v. »Tillstånd må dock ej vägras — — om förvärvaren här i riket driver» o. s. v. »och får antagas med fång- et huvudsakligen åsyfta att varaktigt

tillgodogöra sig» o. s. v. Ytterligare: »om fång- et avser en för rationellt skogsbruk lämpad brukningsenhet och förvärvaren får antagas med fång- et huvudsakligen åsyfta att bereda sig stadigvarande inkomst genom eget skogsarbete på egendomen», »om fång- et avser jordbruk, som uppenbarligen varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge sin innehavare tillfredsställande försörjning» — fortfarande en skälighetsbedömning — och »om fång- et medför att brukningsenhet, som redan tillhör förvärvaren, vinner i ändamålsenlighet», vilket också är en skälighetsbedömning. I 5 § sägs det: »Förvärvstillstånd må vägras, om egendomen finnes böra tagas i anspråk för att underlätta bildandet av brukningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning. Tillstånd må dock ej vägras», sägs det, »om fång- emannen eller tidigare ägare utverkat lantbruksnämndens förklaring, att egendomen må överlåtas» o. s. v. I 6 § heter det: »Förvärvstillstånd må vägras, om fång- et avser sådan fastighet» o. s. v. I 7 § stadgas: »Finnes ansökan om förvärvstillstånd icke böra bifallas, med mindre förvärvaren ålägges att verkställa viss åtgärd», skall det fastställas av nämnden. Vidare sägs det: »Talan må ej väckas utan att lantbruksnämnden hemställt därom.» Om jag går till 8 §, föreskrivs där: »Förvärvstillstånd må för sin giltighet göras beroende av» o. s. v.

Allt detta visar klart för oss att den jordförvärvslag vi nu får kanske t. o. m. starkare än den tidigare ställer större och större krav på lantbruksnämnderna. Under sådana förhållanden framstår det såsom i hög grad önskvärt att lantbruksnämnderna blir i möjligaste mån bättre, mer demokratiskt, sammansatta än de blir enligt det starkt byråkratiska och centralinfluerade betraktelsesätt som kommer till uttryck i propositionen. Dessa synpunkter har i utlåtandet tillmötesgått i en utsträckning som jag

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

finner tillfredsställande, och jag tror att det är av ganska stor betydelse att så har skett.

Med hänsyn härtill ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall givetvis inte ta upp någon debatt med herr Ferdinand Nilsson om huruvida centerpartiet har nog av sina egna ledare eller inte, och jag skall inte heller ta upp till debatt om hur stort svalg det skall vara mellan majoriteten och oppositionen i det politiska arbetet. Jag vill bara säga att jag tycker nog att oppositionen i detta fall har offrat litet väl mycket för att nå det resultat som har blivit följderna av denna kompromiss. Vad som har uppnåtts är i själva verket att landstingen skall välja fyra ledamöter i stället för två, såsom föreslagits i den kungl. propositionen, i de blivande lantbruksnämnderna.

När det gäller uttalandena om hushållningssällskapens framtid, om fondbildningen och om personalen i sällskapen är jag en smula pessimistisk. Jag är inte så säker på att den organisationsutredning som skall tillsättas, i tillräckligt hög grad kommer att beakta dessa uttalanden. Vår läggning är ju litet olika; vi kan vara optimistiska och vi kan vara litet mer pessimistiska. Jag hälsar naturligtvis dessa optimistiska uttalanden som här har skett med tillfredsställelse och hoppas att de skall komma att beaktas. Om de som i debatten har gjort optimistiska uttalanden framdeles får rätt när ärendet återkommer till riksdagen, kommer jag självfallet att hälsa det med mycket stor tillfredsställelse.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få framhålla att de uttalanden som har gjorts av

utskottet och som jag hoppas blir riksdagens beslut har sitt värde som anvisningar för en kommande utredning. Eftersom dessa uttalanden har stöd av ett enhälligt utskott — de borde enligt min uppfattning helst också ha stöd av en enhällig riksdag — borde väl detta vara en bättre grund att stå på än om vi genom ett avslagsyrkande i enlighet med vissa motioner fått rent bord och ingenting att stödja oss på. Men det vill ju herr Sveningsson.

När det gäller partiernas ledarfråga trodde jag inte att den saken skulle föras på tal från det parti som herr Sveningsson tillhör. I andra partier kan man kanske ha en del bekymmer, men vi inom centern har ordnade förhållanden och kan vara nöjda med det. Hur högern har det, vet jag inte.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Vi var nog samtliga i utskottet övertygade om att detta var ett ärende som skulle komma att väcka ett stort intresse i landet, men eftersom utskottet har varit enhälligt, med undantag för det till utlåandet fogade yttrandet, hade vi nog räknat med att det här i kammaren inte skulle uppstå någon större debatt i denna fråga. Herr Sveningsson och herr Pettersson inledde emellertid debatten, den förre med ett stort upplagt anförande, i vilket han gav uttryck för starka bekymmer när det gäller hushållningssällskapens framtida existens. Herr Pettersson ifrågasatte i sitt anförande, huruvida icke den kommande lantbruksnämndens organisation även skulle innesluta skogs- och vårdstyrelsernas verksamhet.

Jag tror, herr Sveningsson, att hushållningssällskapen kommer att ha kvar sin betydelse i stora delar av Sydsverige och även i Norrland. Man måste dock inse det felaktiga i att ha två organisationer som med statsbidrag arbetar vitt skilda från varandra utan någon som helst samhörighet. Hushållningssällskapens tjänstemän har i all-

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

mänhet samma utbildning som de tjänstemän som lantbruksnämnderna förfogar över. Det torde väl då vara alldeles riktigt och förnuftigt att man samordnar dessa tjänster, så att de kan utnyttjas på ett bättre sätt än hittills har skett. Hushållningssällskapen har visserligen haft en annan verksamhet än lantbruksnämnderna. En stor del av dess uppgifter torde dock numera komma att överflyttas till lantbruksnämnderna, där man kan utnyttja tjänstemännen på ett helt annorlunda sätt.

Jag kan inte fatta att det skulle vara förnuftigt att baka in skogsvårdsstyrelserna i lantbruksnämndernas verksamhet. Skogsvårdsstyrelserna hjälper i vissa fall lantbruksnämnderna i deras arbete — framför allt de lantbruksnämnder som inte har speciellt skogskunnig personal anställd — när det gäller värdering av skog, fastigheter med skog o. s. v. Det torde väl stå klart för alla, att den kommande lantbruksorganisationen, som kanske får väsentligt flera uppgifter när rationaliseringsverksamheten har nått ännu större framsteg i detta land, kommer att åläggas en än större och viktigare arbetsbörda.

Jag tror ingalunda att det vore lyckligt att överföra skogsvården till lantbruksnämnderna. Jag betraktar en skogsvårdsstyrelse inom ett län såsom en organisation som har en domstolsuppgift att fylla i fråga om den vanhävd som förekommer även inom skogen. Tyvärr har detta ännu inte skötts så fulländat, men min förhoppning är att riksdagen ganska snart tar itu med frågan om vanhävd av växande skog. Det finns sterbhus, som låter skogen ruttna ner och kanske smitta intilliggande skogar till förtret för dem som äger dessa.

Jag anser att skogsvårdsstyrelsens verksamhet i övre Norrland är mycket effektiv. Den tillhandahåller både frö och plantor samt ställer arbetskraft till förfogande för instruktion. Samtidigt

är den en bevakande institution, som även kan gripa in om bolagen missköter sin skog. Bolagens skogar är inte frikopplade från den statliga översynen. Skulle denna verksamhet läggas på lantbruksnämnderna, bleve det en alltför tungrodd organisation. Det är dock möjligt att det i framtiden finns utsikter att kunna balansera över den.

Det roar mig att se på hur hushållningssällskapens val av ledamöter till lantbruksnämnderna har skett i detta land. Hushållningssällskapen utser ju en del och Kungl. Maj:t en del. Jag fann att av de 50 ledamöter som hushållningssällskapen väljer i de nuvarande lantbruksnämnderna har centerpartiet 38 ledamöter, högern 7, folkpartiet ett enda mandat — i Västerbottens län — och socialdemokraterna 4. Jag förstår att det finns intresse för att behålla den valmetoden, så länge medlemmarna inte finner större anledning att bevaka sina rättigheter när dessa val förekommer.

Jag förmodar, herr Sveningsson, att de hushållningssällskap som blir kvar kommer att ha en uppgift att fylla. Många av dem har den ekonomien att de kan driva sin verksamhet. Inte bara staten har ju underhållit hushållningssällskapen, utan även landstingen har medverkat i täckandet av deras kostnader.

Jag skall inte upptaga tiden längre, herr talman, utan ber att få yrka bifall till utskottsutlåtandet, som är enhälligt frånsett ett särskilt yttrande.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag trodde faktiskt inte att det skulle bli någon större debatt i denna fråga, eftersom utskottet hade kunnat skriva ihop sig till ett enhälligt utlåtande så när som ett särskilt yttrande av herr Harald Pettersson m. fl. Det är klart att jag kan respektera herr Harald Petterssons uppfattning i denna fråga, nämligen att göra ett djärvt grepp på en gång. Han vil följa förslaget från 1960 års jordbruksutredning

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering

och slå ihop hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser till en enda institution. Det är mycket som talar för detta, och det är många som delar herr Harald Petterssons uppfattning. Vårt utredningsförfarande och remissväsende är dock sådant, att man i vissa fall måste ta hänsyn till de remissyttranden som kommer in. I detta fall har det kommit sådana yttranden, att jag kan förstå departementschefen, när han vill vänta litet i fråga om skogsvårdsstyrelserna och göra en speciell utredning för att utvärdera deras framtida arbetsuppgifter. Det finns alltså skäl för detta, och det anför även herr Harald Pettersson.

Herr Sveningsson ondgjorde sig över att hushållningssällskapen får så få arbetsuppgifter, och han pekade på 1960 års jordbruksutrednings förslag. Men, herr Sveningsson, om departementschefen hade följt 1960 års jordbruksutredning, som förordade en sammanslagning av hushållningssällskap, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse, så skulle hushållningssällskapen ha försvunnit direkt in i den nya organisationen med donationer, fonder och andra tillgångar. Genom ett enda penndrag skulle de ha försvunnit med namn och allt. I stället kommer de nu att finnas kvar som medlemsorganisationer, och då ondgör sig herr Sveningsson över att de skall finnas kvar och anser att man borde gå en annan väg. Jag förstår inte att man i ena fallet skall följa utredningens förslag och att man i det andra fallet skall göra ett speciellt undantag för hushållningssällskapen.

Herr Ferdinand Nilsson har talat om vad vi skrivit i utskottet. Ja, en kompromiss innebär att man jämkar på sina uppfattningar. I det här fallet har både de som har motionerat och vi som följt propositionen arbetat oss fram till ett förslag som vi ansåg kunde godtagas. Utskottet har skrivit att hushållningssällskapen får behålla fonderna och andra medel som de förfogar över.

Även om herr Sveningsson inte hade något annat yrkande än vad utskottet har föreslagit så har jag velat säga, att hade man gått på den linje som herr Sveningsson anför, så skulle hushållningssällskapen och fonderna ha försvunnit helt och hållet.

Herr Isacson sade att många har liknat kompromissen vid en vattvälling. När hushållningssällskapen kom till, åt nog människorna här i landet i huvudsak vattvälling. Nu har tiderna förändrats, och vattvälling tillhör inte vår vardagskost. Då tycker jag man kan fråga sig: Skall inte organisationerna också följa med utvecklingen?

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det har uttryckts förvåning över att det blivit debatt i den här frågan, trots att det förelåg ett enhälligt utlåtande, och det har sagts att jag skulle vara skuld till det. Jag får väl be om ursäkt, men jag tycker att detta är en angelägenhet som jordbrukarna i landet har stort intresse av, och då bör det vara tillåtet att säga sin mening.

Jag begärde ordet för att få tacka herr Svedberg för det löfte han givit att hushållningssällskapen kommer att få leva vidare, och jag hoppas att han och herr Nilsson framdeles också kommer att ge dem förutsättningar för detta. Det är naturligtvis värdefullt att hushållningssällskapen får ha kvar sina tillgångar orörda, men eftersom de får så pass litet att säga till om, är jag inte säker på att medlemsorganisationen kommer att vara kvar. Emellertid går det väl att finna någon form för hushållningssällskapens framtida arbete.

Herr Nilsson säger att hade vi följt 1960 års jordbruksutrednings förslag, så hade hushållningssällskapen försvunnit direkt. Ja, men utredningens förslag innefattade ju att medlemsorganisationen skulle vara kvar i de nya organen. Lantbruksombuden skulle vara kvar, och de skulle få välja fyra leda-

Ang. ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering

möter i de organ som utredningen föreslog som rationaliseringsorgan. Jag hade inte haft någonting emot om 1960 års jordbruksutrednings förslag hade blivit förverkligat, men om man avskaffar medlemsorganisationen och gör ett helstatligt organ, där jordbrukarna själva inte får något inflytande, har jag svårt att vara med.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Herr Nilsson påstod att jag sagt att kompromissen var en vattvälling. Vattvälling kan förvisso vara gott, men det var inte jag som sade att kompromissen var en vattvälling, utan jag hoppades att den skulle vara en surdeg som det skulle kunna bli någonting av för framtiden.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Herr Sveningsson talade om att det i debatten har lovats vissa saker, men herr Sveningsson har kanske uppfattat att det är utskottet som har föreslagit vissa uttalanden och att det är riksdagen som kanske kommer att besluta sig för att göra dessa uttalanden. Det var vad jag hänvisade till. Varken herr Svedberg eller jag har lovat någonting om vad som skulle hända i framtiden. På det sättet handskas vi inte med oss själva.

Sedan vill jag säga några ord till herr Svedberg som lät litet förvånad över att hushållningssällskapen i så stor utsträckning väljer dem och dem, men inte dem och dem till lantbruksnämnderna. Ja, är det något konstigt? Är det konstigt att jordbrukarna väljer jordbrukare när det gäller deras egna organisationer? Hushållningssällskapen är ju i det väsentligaste jordbruksammanslutningar. Jag har inga pretentioner på att fackföreningarna, där socialdemokrater och kommunister härjar med varandra, skall välja centermän i någon större utsträckning. De gör det ibland, liksom det hänt här, men några större pretentioner har jag inte, herr Svedberg!

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! När jag talade om de löften som givits och uttryckte min glädje över att de givits, tänkte jag inte på herr Ferdinand Nilsson utan på herr Svedberg och herr Hjalmar Nilsson som tillhör regeringspartiet och deras uttalanden och löften *väger* därför rätt tungt.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Jag vill säga herr Ferdinand Nilsson, att han inte skall tro att centerpartiet ensamt i detta land representerar jordbrukarna. I så fall skulle folkpartiet bland de 50 valda ledamöterna i lantbruksnämnderna vara tillräckligt representerat av den ledamot som finns inom Västerbottens län, och det tror jag inte.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag förstår mig inte riktigt på herr Sveningsson. Han excellerar i *exhibitionism*, då han förklarade att han tänkte naturligtvis på de och de socialdemokraterna — de stod hans hjärta nära, förstod jag. Jag tycker det ligger närmare till hands att fästa sig vid vad ett enhälligt utskott skrivit på denna punkt. Bortse inte från det, herr Sveningsson!

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl.; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

ring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2**Ang. den internationella biståndsverksamheten**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att Sverige finge förbinda sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas Särskilda fond med 9 000 000 dollar för år, dels ock till Förenta Nationernas Särskilda fond för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 46 800 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 141) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* (II: 182), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta höja anslaget för det multilaterala tekniska biståndet via FN:s organ samt det multilaterala finansiella biståndet med 50 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 143) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohtin* (II: 184),

i vilka anhållits bland annat, att riksdagen måtte höja förevarande anslag med 10 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför anvisa ett förslagsanslag av 56,8 miljoner kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ullsten* väckt motion (II: 439), vari föreslagits, att riksdagen skulle höja förevarande anslag med 50 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför anvisa ett förslagsanslag av 96,8 miljoner kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 141 och II: 182 samt I: 143 och II: 184, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen II: 439,

a) medgiva, att Sverige finge förbinda sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas Särskilda fond med 9 000 000 dollar för år;

b) till Förenta Nationernas Särskilda fond för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 46 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Dahlén* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Antonsson* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 141 och II: 182 samt I: 143 och II: 184, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen II: 439,

a) medgiva, att Sverige finge förbinda sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas Särskilda fond med 10 000 000 dollar för år;

b) till Förenta Nationernas Särskilda fond för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 56 800 000 kronor.

Ang. den internationella biståndsverksamheten

Herr talmannen yttrade, att överläggningen vid denna punkt jämväl finge omfatta övriga punkter i utlåtandet; eventuella yrkanden borde dock ställas vid de särskilda punkterna, sedan de var för sig föredragits.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Frågan om den internationella biståndsverksamheten tilldrar sig alltså ett stort intresse såväl från många av riksdagens ledamöter som i vida kretsar utanför riksdagen. Frågan är också vittomfattande och svåröverskådlig samt inte gripbar på samma sätt som många övriga frågor som riksdagen vanligen sysslar med.

Statsutskottets första avdelning har ägnat mycken tid och intresse åt frågan. Vi har hört företrädare för både departement och biståndsmyndighet men vi har mot slutet tyvärr råkat ut för tidsnöd på grund av för kammarens ledamöter kända förhållanden. Vi beklagar detta, men har så gott vi kunnat och så positivt som möjligt sett på problemen och i det föreliggande utlåtandet försökt ta ställning till mångfalden frågor kring detta ämne, vilket jag hoppas och tror blir till gagn för saken. I det väsentliga torde man kunna säga att vi är helt överens. Det är endast i detaljer som meningarna har gått isär.

Den internationella hjälpverksamheten, för vilken de allmänna riktlinjerna fastställdes år 1962, har som jag tidigare sade tilldraget sig och tillrar sig alltså ett utomordentligt stort intresse. Detta får anses naturligt, då det här problemet är av alldeles särskild betydelse och det därjämte är ett ganska nytt verksamhetsfält, där vi saknar närmare erfarenhet. I de debatter som förts är det dock ingen som bestrider behovet av denna verksamhet liksom inte heller vårt engagemang i denna uppgift. Det är endast då det gäller att bedöma möjligheterna att få maximal effekt i våra ansträngningar som meningarna gått isär.

Statsutskottets utlåtande nr 125, som vi nu går att behandla, omfattar dels de punkter i utrikes huvudtiteln som berör anslagen till den internationella biståndsverksamheten, dels propositionen nr 63, som närmast avser organisationen av biståndsorganet. I anledning av dessa båda propositioner har framställts ett 25-tal motionsyrkanden, som spänner över praktiskt taget hela fältet. Flertalet av dessa motioner väcktes i början av årets riksdag, alltså innan omorganisationsförslaget framlades.

Vad den anslagsmässiga delen beträffar innebär Kungl. Maj:ts förslag en höjning av anslagen till den internationella biståndsverksamheten med inemot 58 miljoner kronor, varav inemot 33 miljoner kronor avser tredje huvudtiteln, varom här närmast är fråga, under det att motionsvis framförts förslag om ytterligare höjningar med varierande belopp.

Den största höjningen, med 50 miljoner kronor, svarar kommunisterna för. En del av detta belopp avser emellertid det multilaterala finansiella biståndet, som redovisas under sjunde huvudtiteln. Herr Ullsten har yrkat på samma höjning, dock under förutsättning av kamrarnas bifall till i annat sammanhang väckta motioner om uppjustering av skattesatsen för allmänna varuskatten. Den gemensamma folkparti- och centermotionen nr 184 i andra kammaren innebär en anslagshöjning med sammanlagt 12,5 miljoner kronor. I denna motion liksom i högermotionen men även från socialdemokratiskt håll har också framställts vissa förslag och rekommendationer, vilka i stort sett går ut på att genom bättre planering och samordning av u-landshjälpen snabbare nå fram till det tidigare åsyftade målet, en procent av bruttonationalprodukten.

Statsutskottets majoritet har vid sin bedömning av de äskade anslagen ansett sig böra helt godtaga Kungl. Maj:ts förslag. En minoritet i utskottet har föreslagit en uppräknig av dels an-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

slag till Särskilda fonden med 10 miljoner kronor, dels anslaget till humanitärt bistånd med 2,5 miljoner kronor.

Vad först Särskilda fonden beträffar har den — som bekant — en mycket stor uppgift att fylla. Dess verksamhet avser ju så kallade förinvesteringar, d. v. s. investeringar som är en förutsättning för att egentliga investeringar i större omfattning skall kunna komma i gång i u-länderna. Det ligger i sakens natur att genom fondens undersökningar rörande u-ländernas förmåga att tillgodogöra sig tekniskt och även finansiellt bistånd möjligheterna ökas för andra länders bilaterala biståndsgivning. Med hänsyn härtill och då fondens mål, avseende bidragsbelopp per år, ännu icke uppfyllts, hade en höjning varit fullt motiverad. Jag är på det klara med att det anslag som Kungl. Maj:t här föreslagit är av en hög valör men att en höjning av anslaget ändå är motiverad trots att vi ligger tvåa då det gäller bidragsgivningen till denna fond — vi överträffas endast av USA. Jag ber därför att få yrka bifall till den av herr Boman m. fl. framförda reservationen vid denna punkt.

Ett annat bidragsändamål, som enligt min mening inte heller blivit tillfredsställande tillgodosett i propositionen, är anslaget till humanitärt bistånd. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall anslaget utgå med oförändrat belopp. Särskilt på flyktinghjälps område är, som vi alla vet, behoven mycket stora. Nöden bland flyktingarna antar alltmer oroväckande dimensioner. Jag tänker här närmast på flyktingar från Afrika, speciellt Sydafrika. Det behjärtansvärda flyktingarbetet där hindras och hämmas av brist på medel. Flyktingsskarornas skrämmande förhållanden är förtjänta av största uppmärksamhet. För ett ökat bidrag till ändamålet föreligger alltså starka skäl.

Under den nu behandlade anslagsrubriken, Humanitärt bistånd, disponeras även medel till humanitära stödåtgärder, som administreras genom fri-

villigorganisationer sådana som missionssällskapen, Röda korset och Rädda barnen. Vad särskilt missionssällskapen beträffar kan man hänvisa till de stora möjligheter som finns att kanalisera svenskt bistånd genom deras humanitära verksamhet. Ingen kan väl bestrida missionssamfundens stora praktiska erfarenhet av fältarbete, deras stora förtrogenhet med förhållandena i mottagarlandet och i många fall goda kontakter med dess myndigheter; deras språkkunskaper ej att förglömmas. Jag behöver här icke erinra om att missionssamfundet i ett flertal u-länder med egna insamlade medel byggt upp betydande sociala och humanitära institutioner. Till följd härav och genom en effektiv och billig administration måste de vara ett värdefullt stöd för biståndsarbetet. Det verkar emellertid, som om missionens stora möjligheter icke utnyttjas till fullo i den statliga biståndsverksamheten. Jag förbiser härvid icke att statsmedel lämnats till vissa punktsatser genom svenska missionen. Men en större satsning på missionen — jag menar förstås dess humanitära arbete — skulle säkert komma i lämpliga händer och ge fullgott utbyte.

Vi har just läst om den fruktansvärda naturkatastrofen i Pakistan. Såvitt jag förstår kommer detta anslag att användas för att bispringa katastrofens offer. Härigenom får man väl räkna med minskat utrymme för hjälp åt flyktingarbete och frivilligorganisationernas verksamhet.

Jag tror alltså för min del, att en höjning av anslaget till Humanitärt bistånd är synnerligen välbefogad, särskilt då det gäller att stödja vår flyktinghjälp i Afrika och att bättre än vad nu är fallet tillvarata alla de möjligheter som missionssamfundet äger. Det kan erinras om att detta biståndsanslag är ett av de få, som Kungl. Maj:t ansett sig icke böra höja för nästa budgetår. Jag kommer därför, herr talman, att yrka bifall till den vid punkten 12

Ang. den internationella biståndsverksamheten

i utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Boman m. fl., som innebär en anslagshöjning med 2,5 miljoner kronor. Det är icke stora pengar som det här är fråga om, men det är så mycket mera behjärtansvärda och angelägna ändamål.

Åtskilliga motionsyrkanden avser organisationen av den internationella hjälpverksamheten. Dessa yrkanden, av vilka en stor del framställdes i början av riksdagen, blir till stor del tillgodosedda i propositionen. Jag ber att få återkomma härtill senare.

Då det gäller biståndsmyndighetens organisation föreslås i propositionen, att den kommande styrelsen skall begränsas från nuvarande elva personer till åtta, varvid förutsättes att några suppleanter icke längre skall finnas. Statskontoret hade i sin utredning ansett att antalet styrelseledamöter kunde begränsas till sju. Med det breddade samrådsförfarande, som föreslagits, kan det vara befogat att något minska antalet styrelseledamöter. En sådan minskning är också motiverad av att styrelsens arbetsformer måste vara så smidiga och effektiva som möjligt. Å andra sidan är det emellertid viktigt att styrelsen i görligaste mån kan med sig införliva den sakkunskap och det intresse, som finns företrädda i riksdagen, organisationslivet och de frivilligorganisationer, som arbetar på biståndsområdet. Utskottet har vid sitt bedömande av denna fråga kommit fram till en kompromiss mellan propositionens förslag om herr Dahléns motion nr 690 och alltså stannat vid att föreslå, att antalet styrelseledamöter bestämdes till nio. Jag har svårt att tänka mig att statsrådet fru Lindström skulle ha någonting speciellt att erinra mot detta.

Då det gäller frågan om den centrala biståndsmyndigheten och biståndsanslagens föreligger samstämmighet i utskottet beträffande propositionens förslag, att biståndsmyndigheten bör i sin årliga petitaframställning avge anslagsförslag rörande det bilaterala tekniska

och humanitära biståndet samt sådant bilateralt finansiellt bistånd, som utgör en integrerad del av ett i övrigt tekniskt biståndsprojekt. Beträffande det övriga finansiella biståndet och det multilaterala biståndet innebär Kungl. Maj:ts förslag, att utarbetandet av anslagsförslagen rörande dessa biståndsformer icke skall göras av biståndsmyndigheten utan inom Kungl. Maj:ts kansli och att biståndsmyndighetens medverkan härvidlag endast kommer att ske inom ramen för det samråd, som avses äga rum inom det föreslagna interdepartementala organet, där ju biståndsmyndigheten också skall vara företrädd.

Statskontoret har i sin utredning mycket grundligt penetrerat denna fråga och framlagt vägande skäl både för och mot detta förslag men ansett sig böra förorda detta alternativ. Kungl. Maj:t har alltså följt statskontoret i denna del. Jag vill gärna erkänna, att jag har vissa sympatier för motionsyrkandet på denna punkt, närmast av följande skäl. Vi har nu försökt att få till stånd en samlad beredning och samordning inom biståndsverksamheten samt en koncentration av arbetsuppgifterna till en central biståndsmyndighet. Denna myndighet skall ha ansvar för att en omfattande planering sker icke endast av enskilda projekt, utan av hela biståndsverksamhetens avvägning och inriktning på längre sikt. Det hade därför varit önskvärt — för att inte säga naturligt — om en motsvarande samordning kunnat ske även då det gäller beredningen av anslagsförslagen. Det är ju också så, att biståndsmyndigheten — såsom även statskontoret framhållit — genom sin verksamhet får alla förutsättningar att bedöma flertalet av de faktorer, som bör påverka den inbördes avvägningen mellan samtliga biståndslag. Vad som framför allt gjort att jag ändock icke anslutit mig till motionsyrkandet är att u-ländernas behov av medel då det gäller den bilaterala finansiella och den multilaterala bi-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

ståndsverksamheten är praktiskt taget obegränsat. Storleken av anslagen för ändamålet måste ställas i relation till vår ekonomiska förmåga, varvid biståndsmyndighetens bedömningar icke har samma betydelse som då det gäller övriga biståndsformer. Det är nämligen beträffande dessa biståndsformer närmast fråga om ekonomisk-politiska och utrikespolitiska ställningstaganden av sådan innebörd, att det kan anses befogat att anslagsberedningen sker efter samråd med det interdepartementala organet. Särskilt gäller detta anslagen till de olika FN-organen, där avvägningen alldeles speciellt sammanhänger med politiska bedömningar inom ramen för utrikespolitiken. Frågan är som nämnts komplicerad, men jag har ansett mig — liksom statsutskottets majoritet — icke böra frångå det förslag, som statskontoret efter grundliga överväganden kommit till och till vilket Kungl. Maj:t ju även anslutit sig.

Såsom statsutskottet framhållit, torde den nu föreslagna omorganisationen av biståndsmyndigheten nödvändiggöra en ändrad anslagsindelning, varom förslag också torde vara att förvänta. Den nuvarande förbistringen på detta område är stor. Denna kan väl delvis förklaras av att olika slag av bistånd hänger nära samman och i hög grad påverkar varandra. Här behövs alltså en renodling och systematisering av anslagen. Men, som sagt, frågan om anslagsberedningen kan i en nära framtid ånyo bli aktuell. I avvaktan härpå och på de erfarenheter, som under mellantiden kan vinnas, anser jag mig böra biträda propositionen på denna punkt och kommer alltså att yrka bifall till utskottets hemställan i denna del, d. v. s. moment III under punkt 6.

Herr Nils Theodor Larsson och herr Sundin har i denna kammare väckt en motion, nr 364, om utvidgning av det internationella livsmedelsprogrammet. Som bekant inledde FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation — FAO — år 1960 sin s. k. Frihet från hunger-

kampanj, och som ett led i denna upprättades en internationell livsmedelsfond. Detta innebar, att FN och FAO gemensamt och i samarbete med andra mellanstatliga organisationer på försök skulle bedriva ett treårigt livsmedelsprogram med frivilliga bidrag från medlemsländerna. Sveriges bidrag till fonden har hittills utgjort sammanlagt 2 miljoner dollar. Detta livsmedelsprogram ingår nu i sitt tredje och sista försöksår. Jag vill erinra om att enligt de år 1962 fastställda riktlinjerna för biståndsverksamhetens utformning bör vårt land understödja aktioner mot svälten i världen. Det är därför önskvärt att — som utskottet också framhållit — denna biståndsverksamhet fortsätter efter periodens utgång och att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer denna fråga, då den i höst kommer att behandlas av FAO, och i positiv anda prövar de förslag, som där framlägges.

Frågan om svenskt medlemskap i OECD:s organisation för samordning av medlemsländernas u-landsinsatser — det s. k. DAC — har tidigare under åren blivit föremål för långvariga diskussioner här i riksdagen. Av utrikesministerns uttalande under utrikesdebatten i våras synes en svenskt medlemsanslutning vara nära förestående. Sverige har ju under senare år deltagit som observatör i DAC, och de erfarenheter, som därvid vunnits, synes, enligt vad som kunnat inhämtas, ha varit goda. Med hänsyn som sagt till vad utrikesministern uttalat anser jag några vidare kommentarer i denna fråga inte behövliga.

Frågan om expertrekryteringen har ofta dryftats i samband med u-hjälpen. Den har i år berörts i den gemensamma folkparti- och centerpartimotionen. Som bekant är behovet av experter stort, och det är angeläget att allt göres för att intensifiera denna rekrytering. Självfallet hämmas denna rekrytering av det rådande arbetsmarknadsläget. Men det är ett nyckelproblem i hela vår biståndsverksamhet att utbildad personal

Ang. den internationella biståndsverksamheten

ställs till förfogande. I propositionen föreslås vissa åtgärder för en intensifiering på området. Jag tror att genom vad därvid föreslagits syftet i motionen får anses bli i allt väsentligt tillgodosett. Därest rekryteringssvårigheterna kan lindras genom särskilda åtgärder såsom utbildning av experter och vidgat samarbete med näringslivet bör dessa möjligheter undersökas. Frågan om en förbättring av experternas ekonomiska och allmänt sociala villkor har i denna kammare berörts av herr Dahlné m. fl. i motionen nr 690. Det må erinras om att förra årets riksdag godkände Kungl. Maj:ts proposition om riktlinjer för biståndsexperters villkor m. m., varvid betydande förbättringar beslöts. Det är givetvis angeläget att allt som kan göras också göres för att ytterligare förbättra dessa villkor. Jag tror att herrar motionärer kan vara tillfredsställda med vad som sålunda förekommit och utskottet ytterligare anfört i denna fråga.

Vad beträffar frågan om en internationalisering av fredskårsverksamheten, som berörs i nyssnämnda motion nr 143 i denna kammare av herrar Lundström och Sundin, har såsom i statsutskottets utlåtande framhållits ett internationellt fredskårssekretariat upprättats. Detta skall utgöra en central för information om fredskårsverksamhet i olika delar av världen och har till uppgift att verka för upprättandet av fredskårsorganisationer i olika länder. Sverige är anslutet till sekretariatets råd. Det är att förvänta att den i nämnda motion berörda frågan om samordning av de nationella fredskårsorganisationerna härigenom kan bli löst på ett tillfredsställande sätt. Vad beträffar den svenska fredskårsorganisationen, som nu påbörjar sin verksamhet, är det glädjande att konstatera att erfarenheten visat att det finns ett stort intresse bland svensk ungdom att medverka i uppgifter av detta slag. Förutsättningar finns alltså för att denna fredskårsinsats kan växa i omfattning.

Men givetvis får man här gå fram med en viss försiktighet så att organisationen inte spårar ur utan blir till avsedd nytta.

Riksdagen har under en följd av år behandlat frågor som sammanhänger med svenska investeringar i u-länderna och gjorde förra året vissa positiva uttalanden i ämnet. Samma fråga har även vid denna riksdag behandlats i vissa motioner i denna kammare. Det är självfallet att vi skall avvakta vad som på detta område kan göras på det internationella planet bl. a. inom OECD, där man försöker arbeta sig fram till ett internationellt försäkrings- eller garantisystem. Det tycks emellertid ta lång tid, och det är ovisst hur pass stort värde en sådan konvention kan få. Det är dock önskvärt, att resultatet därav framlägges så snart som möjligt. Det pågår emellertid, såvitt mig är bekant, ett interskandinaviskt utredningsarbete i syfte att åstadkomma ett investeringsgarantisystem. Detta är i och för sig ett värdefullt framsteg. Det kan dock i sammanhanget erinras om att ett stort antal länder själva funnit praktiska lösningar på detta problem. De politiska riskerna har självfallet en starkt dämpande effekt på investeringsviljan. Det är att hoppas att Kungl. Maj:t med största uppmärksamhet följer dessa frågor och vidtar alla de åtgärder som kan göras till skydd för våra u-landsinvesteringar.

Inledningsvis erinrade jag om den starka kritik som u-hjälpen under de senaste åren varit utsatt för, särskilt då det gäller administrationen, som varit splittrad i fråga om u-hjälpens både syfte och medel. Det är emellertid att hoppas, att den omorganisation som riksdagen förra året beslutade och det mera genomgripande reformförslag som vi nu behandlar skall medföra att vi får ett verkligt arbetsdugligt redskap för u-hjälpens bedrivande och ett stabilt program att arbeta efter. Det är i stort sett detta som de i början av årets riksdag väckta motionerna åsyftade ge-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

nom sina förslag om bättre organisatorisk utbyggnad och en systematiserad samordning av bilaterala och multilaterala biståndsinsatser. Jag tror att dessa motionsyrkanden blir i allt väsentligt tillgodosedda, därest riksdagen nu godtar de i propositionen nr 63 uppdragna allmänna riktlinjerna för åstadkommandet av en närmare samordning av de olika biståndsformernas centrala administration. Det är — och det vill jag särskilt framhålla — att hälsa med tillfredsställelse att en utredning på detta område kommit till stånd och att Kungl. Maj:t nu framlagt förslag som bygger på utredningens resultat, vilket enligt min mening grundar sig på ett mycket förtjänstfullt arbete.

Vi har satt målet för vår u-hjälp till en procent av nationalprodukten, men utan en fast organisation och utan en fulltalig och kvalificerad tjänstemannakår under god ledning, som har att sköta den mångsidiga verksamhet som biståndsmyndigheten har att bedriva, tror jag att hur mycket vi än skulle satsa i pengar utbytet dock skulle bli tämligen ringa. U-hjälpen är en av vår tids stora frågor. Att skaffa mat, arbete och kunskap åt u-ländernas miljontals människor, det är en stor uppgift. Att vi efter måttet av vår förmåga bör bidra här till är vi säkert alla ense om.

Herr talman! Jag yrkar således nu bifall till reservationen vid punkten 2.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Vid den internationella handelskammarens kongress i New Dehli i februari i år gjordes ett uttalande, som jag skall be att få referera i vissa delar.

Där sade man bl. a., att ehuru alla nationer främst är ansvariga för sin egen utveckling, så är de samtidigt alla beroende av varandra och har därför också ett gemensamt ansvar. De mindre utvecklade behöver tekniken och de materiella resurserna hos de mera framskridna länderna för sin ekonomiska

tillväxt och förbättring av sin levnadsstandard. Resurserna härför skapas huvudsakligen genom den enskilda företagsamhet, som har varit grundvalen för de mera utvecklade ländernas välstånd. Hjälp från regering till regering är otillräckligt. Välstånd kan ej heller bara skapas av enbart pengar, det kräver därutöver skicklighet, erfarenhet och initiativ. Regeringarnas ansvar för en tillväxande och balanserad ekonomi är uppenbart, men samtidigt har erfarenheterna världen över visat, att enskild företagsamhet spelar en dominerande roll för att säkerställa välståndsökning. Det bör därför råda förtroende och samarbetsvilja mellan å ena sidan regeringen och å andra sidan den enskilda företagsamheten, med ömsesidigt erkännande av den andra partens specifika uppgift och ansvar. Så långt uttalandet.

Jag tror att detta uttrycker högst väsentliga ting. Om man har den alldeles självklara utgångspunkten, att u-hjälpens syftemål skall vara att på sikt åstadkomma största möjliga välståndsökning i mottagarlandet, och om man renodlar detta som kriterium för bedömning av sina insatser, så måste man säkert vidgå, att de statliga åtgärderna aldrig ensamma kan ge maximal effekt. Det är nog i stället så, att ju mera de kan stödja och i rätt riktning leda de fria ekonomiska krafterna, desto bättre blir resultatet. De statliga insatserna bör därför i stor omfattning syfta till att verka som katalysatorer för enskild företagsamhet och enskilda initiativ.

Det svenska näringslivets kommersiella verksamhet i u-länderna bör stödjas och kompletteras av svenska statliga åtgärder. Om de allmänna hjälpprojekten sätts in på rätt sätt i länder, där svenskt kapital investeras och där svenska handelsförbindelser upprättats, så kan deras effekt avsevärt ökas.

När det delas om u-hjälp, får man ibland det intrycket, att många menar att den borde syfta till en utdelning av vårt eget överflöd — att den skulle va-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

ra ett slags internationell social och ekonomisk utjämningsprocess, någonting av den gamla tankegången att fattigdomen är bäst när den delas lika. I själva verket är det inte detta frågan gäller. Det är inte med den metodiken som vi har vunnit våra ekonomiska framgångar.

Vår förmåga att lämna hjälp är också direkt beroende av vår förmåga att hålla de egna ekonomiska framstegen snabba och inte minst att i vårt land vidmakthålla en ekonomisk balans. Sedan lämnas stöd åt u-länderna bäst genom att hjälpa dem att skapa en produktionsapparat, som snarast kan gå för egen maskin och som kan integreras i världsekonomin.

Utmärkande för u-länderna är ju främst att de i dag lider av de problem och svårigheter som industriländerna gjorde för ett eller annat århundrade sedan. De lider av kapitalbrist, deras investeringskvot och sparbenägenhet — eller kanske rättare sagt sparförmåga — är låg, de brottas med väldiga överbefolkningsproblem. Den stora skillnaden, jämfört med industriländerna i ett tidigare skede, är emellertid att nu finns den tekniska erfarenheten och kunnigheten, nu finns det investeringsvilligt kapital och nu finns det alltså möjligheter till genvägar i utvecklingen.

Men man måste göra klart att det bara är genvägar; en distans kvarstår som måste inhämtas. Processen måste genomlöpas, även om det kan ske på kortare tid.

Det är emellertid ofta som om man inte ville erkänna, att problemen inte är desamma i utvecklingsländer och industriländer. Nationella prestigesympunkter i u-länderna vill ofta koncentrera resurserna på investeringar som tillgododrar denna prestige. Jag tänker exempelvis på flygbolag och rederier. Dessa kräver stora kapitalinsatser men ger sällan ett utbyte i relation till dessa; om de ger något utbyte alls.

Jag tänker vidare på vad som ibland sker, när man med lagstiftningsåtgärder

eller genom införande av handelshinder pressar fram industrianläggningar, som vid en fri bedömning av förutsättningarna inte skulle ha kommit till stånd.

Det är också en klar skillnad i de ekonomiska faktorer, som är för handen i industriländer jämfört med utvecklingsländer. Löneläget i u-länderna måste av naturliga skäl ligga på en lägre nivå. Hur mycket man än försöker förkorta utvecklingsprocessen, så kan det inte bli några omedelbara eller snabba ändringar i det förhållandet. Vid uppbyggandet av en industri är den typ av tekniska anordningar och den grad av automatik och dylikt, som ger bästa ekonomiska utbyte, alltid en direkt funktion av de på platsen rådande förhållandena, främst i fråga om utbildningsnivå och lönekostnader. Härav följer att den tekniska standarden i ett u-land bör vara en annan, mindre komplicerad och, enligt vårt sätt att se och uttrycka oss, gammalmodigare än den som vi i dag använder. Det är emellertid inte så lätt att få förståelse för att fabriker som är mindre tekniskt avancerade kan vara de bäst fungerande enheterna i ett u-land. Också här kommer den nationella prestige in i bilden. Detta är beklagligt, för just detta är nog en av förklaringarna till att den redan förut väldiga klyftan mellan i-länder och u-länder bara växer och till att de sociala skillnaderna inom u-länderna också ser ut att öka.

Det är en viktig och delikat uppgift att försöka vinna förståelse för denna typ av ekonomiska sammanhang, och jag tror för min del att den bäst skapas genom att hjälpa fram den enskilda företagsamheten. Den har inte så lätt att undandra sig de ekonomiska realiteterna. Industriländernas handel med och investeringar i u-länderna är ett av de allra verksamaste medlen för dessa länders framsteg. Men det är självklart att enskilda investeringar där, lika väl som i industriländer, måste ställa i utsikt rimliga vinster för att te sig löskande. Gör de inte det så är det orim-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

ligt att begära att de skall komma till stånd.

Stor vikt måste därför tillmätas de speciella problem, som vidlåder u-länderna i fråga om riskerna för nationaliseringar, revolutioner och andra omvälvningar, som inte främjar ett investeringsvänligt klimat. På näringslivshåll bedöms dessa risker i dag snarare större än tidigare. Denna bedömning i förening med vetskapen om att investeringar i u-länder visst inte alltid är de mest räntabla har givetvis en avgörande effekt i fråga om investeringsbenägenheten i dessa länder. Den undersökning, som nyligen gjorts bland ett antal av våra största industriföretag med intresse för etablering i u-länderna, visade faktiskt att två tredjedelar av dessa företag varit inne på att göra sådana investeringar men inte vågade genomföra dem, främst av hänsyn till det instabila politiska och ekonomiska läget i vederbörande land. Enkäten visade, hur angeläget man finner det vara att det skapas investeringsgarantier och investeringsavdrag för att främja investeringsverksamheten i dessa länder. Den genomgående uppfattningen är uppenbarligen att garantier är så angelägna att problemet snarast måste få sin lösning, och denna, anser man, bör helst sökas på ett nationellt plan.

Det är alltså uppenbart att någon form av skydd för u-landsinvesteringar kan ha en betydande effekt, och jag vill understryka vad statsutskottet anför på den punkten.

Lika viktigt är det att våra skatte regler inte försvårar eller omöjliggör insatser i u-länderna t. ex. genom att dubbelbeskattning äger rum.

En viktig principiell fråga, som tidigare diskuterats, men som kan behöva tas upp till ny diskussion på grund av andra bidragsländers handlingssätt, är frågan om, och i så fall i vilken mån, bilateralt finansiellt bistånd skall lämnas med villkor att prestationerna skall förbehållas svenska företagare och intressen.

Från svensk sida har hittills inte krävts någon sådan bindning. Den är också föga tilltalande om man strävar efter största möjliga effekt av biståndet. Den bör rimligen uppnås vid fri konkurrens om uppdragen. Å andra sidan är det faktiskt på det sättet att Sverige numera, i stort sett, är ensamt om att underlåta att vid bidragsgivning kräva anknytning till egna prestationer. I den mån den allmänna utvecklingen på det här området inte kan ledas till en generell liberalisering kan det därför trots allt bli nödvändigt att fundera på en omprövning av den svenska attityden.

I den partimotion om u-hjälpen som högerpartiet väckte vid riksdagens början pekade vi på möjligheterna att inrätta en u-landsinvesteringsfond. Det skulle kunna bli en värdefull form att gynna svenska insatser utan starkare bindningar.

I partimotionen krävs också att en allmän översyn skall verkställas av hela biståndsverksamheten. Sedan motionen väcktes har proposition nr 63 om det statliga utvecklingsbiståndets administration framlagts. Det är ju bl. a. den som kammaren nu behandlar. De förändringar som där föreslås vill vi i stort sett ansluta oss till. Vi hoppas, att det nu föreslagna verket skall kunna bli ett effektivt organ för effektiva biståndsinsatser. Vi vill därför avvakta de initiativ och förslag som kan komma därifrån, innan vi aktualiserar vårt krav på den nya översynen. Jag har i stället i det föregående försökt ange något av den principiella inställning som vi intar i frågan om u-landsproblemen.

Jag sade nyss att vi i stort sett accepterar förslaget till den nya organisationen. En sak vill jag dock särskilt understryka. Det interdepartementala samrådsorgan som skall skapas — biståndsberedningen — får inte ges eller komma att utöva uppgifter, som bör tillkomma biståndsverkets styrelse. Denna måste få allt det inflytande och

Ang. den internationella biståndsverksamheten

avkrävas allt det ansvar, som normalt åvilar en verksstyrelse.

På en punkt har vi avgivit reservation. Det är i fråga om formen för anslagsäskandena, där vi anser att biståndsmyndigheten bör täcka hela fältet. Mot bakgrunden av de krav som jag inledningsvis ställde, nämligen att u-hjälpens självklara syftemål skall vara största möjliga effekt av de medel som ställs till förfogande, är det mycket som tyder på att en förskjutning undan för undan bör ske mot en ökning av det bilaterala, finansiella biståndet.

Den som bör ha största möjligheten till en samlad överblick över hela fältet, d. v. s. biståndsmyndigheten, bör i sina anslagsäskanden ha möjlighet att direkt redovisa sina synpunkter på och förslag i fråga om den lämpliga avvägningen av olika biståndsformer inom ramen av de totala anslag som kan erfordras och påräknas.

Herr talman! Jag kommer alltså att yrka bifall till reservationen vid punkten 6 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Under en rad år har folkpartiet riktat kritiska anmärkningar mot biståndsverksamhetens organisation och skötsel. Även i årets motioner fanns det kvar en hel del av denna kritik. Sedan de avlämnats har emellertid statskontorets organisationsutredning blivit klar, och den har lagts till grund för den proposition som vi nu behandlar i dag. Propositionen ger onekligen det intrycket att NIB kommer att få en helt annan stadga än tidigare. Den bygger vidare på en bättre planering, mindre ryckighet och större motståndskraft mot impulsiva förslag.

Vi har alltså fått uppleva ett steg i rätt riktning, och ett steg som vi hoppas skall leda till möjligheter att betydligt öka u-landshjälpen fram mot en omfattning motsvarande den enprocentsregel som utskottet tycks vara

enigt om, även om man inte direkt säger ut det.

Jag tror att man i ansträngningarna att komma u-länderna till hjälp har praktiskt taget hela svenska folket bakom sig. Det är inte bara ungdomarna som högljutt kräver insatser, utan även långt utanför deras led är man på det klara med att vi har skyldighet att hjälpa de mindre lyckligt lottade länderna.

Det är särskilt en sak som jag personligen är intresserad av och vill uppehålla mig vid. Egentligen skulle herr Dahlén, som suttit i statsutskottets första avdelning under behandlingen av detta ärende, ha framfört våra synpunkter, men jag har fått rycka in i hans ställe, och det är naturligt att jag väljer att säga någonting om en sak som jag tycker är särskilt angelägen — det gäller det humanitära biståndet.

Herr andre vice talmannen underströk särskilt behovet av hjälp till flyktingarna, framför allt i Afrika, men han nämnde också i korthet en annan sak, som har aktualiserats nyligen, nämligen hjälpen vid inträffade naturkatastrofer.

Inför den katastrof som har inträffat i Pakistan måste det framstå som inte bara lämpligt, utan nödvändigt, att vi ingriper och hjälper till. Det gäller 5 miljoner människor som har kommit i stora svårigheter. Sverige har lämnat 100 000 kronor av statliga medel till hjälp, och Röda korset har, om jag inte minns fel, satsat 500 000 kronor, men det räcker inte långt när 5 miljoner människor har förlorat hus och hem i ett område som hotas av epidemier och andra olyckor. Det borde självfallet finnas pengar som möjliggör ett snabbt ingripande.

I TV i går kväll meddelades, att radio och TV hade avbrutit sin insamlingskampanj för de sockersjuka och i stället skulle starta en kampanj för hjälp åt Pakistan. Det är naturligtvis bra att frivilliga krafter på det sättet mobiliseras att hjälpa till och att det lämnas ekonomisk hjälp, men det kom-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

mer att ta sin tid innan hjälpen växer till några belopp att tala om, och det är nödvändigt att det finns pengar till hands med vilka man snabbt kan ge ett ordentligt handtag. Därför tycker jag att den viktigaste reservationen är den som kräver en ökning av anslaget till humanitärt bistånd med 2,5 miljoner upp till 10 miljoner kronor.

I övrigt, herr talman, kan jag helt och fullt instämma i vad de föregående talarna har sagt beträffande de tre föreliggande reservationerna.

Jag vill alltså på folkpartiets vägnar uttala glädje över vad som har skett på detta område. Vi hoppas att det skall skapa möjligheter för oss att ytterligare öka våra hjälpinsatser och göra dem effektiva, så att pengarna inte kastas bort.

Jag kommer, herr talman, att yrka bifall till de tre reservationer som föreligger i detta utlåtande.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! De anslagsökningar som här föreslås bör självfallet inte på något sätt nedvärderas, men trots ökningen av insatserna för utvecklingsländerna måste man känna otålighet över att det går så sakta. Målsättningen 1 procent av vår nationalinkomst till internationell biståndsverksamhet, som redan har omnämnts i några anföranden, förlorar sig alltför mycket i fjärran. Vi kommunister har därför i motioner föreslagit bl. a. ytterligare 50 miljoner kronor i multilateralt tekniskt och finansiellt bistånd via FN-organen.

I den mån dessa motioner har behandlats av statsutskottet nu — en del har ju behandlats redan tidigare — förekommer i statsutskottets skrivning en anmärkning mot oss motionärer, nämligen att vi inte klargjort hur vi tänkt oss anslagsökningens uppdelning mellan tekniskt och finansiellt bistånd och inte heller anvisat hur uppdelningen i fråga om det tekniska biståndet skulle ske.

Jag får säga, herr talman, att vi tar denna anmärkning från statsutskottet ad notam och skall handla på annat sätt vid ett annat tillfälle när vi utformar en motion i dessa frågor, men denna gång ansåg vi oss helt enkelt inte behöva göra en sådan fixering. Det är vår förklaring. Vi vet att de otillfredsställda behoven i båda fallen är mycket stora, och vi ansåg därför att utskottet, om det helt eller delvis ville godta vårt förslag, kunde under sin bearbetning företa vad man brukar kalla en avvägning. Det är alltså motivet för att vi handlat på detta sätt när vi utformat vår motion, som av utskottet betraktats såsom något gles.

Får jag också tillägga, att vi alla har vetat att överväganden sedan en tid förekommit beträffande det bilaterala biståndets former och organisation. Det har därför varit litet svårt att fixera exakt vad som skall inrymmas i begreppen multilateralt bistånd och bilateralt bistånd. Under tiden för utskottsarbetet har både formerna och organisationen klarlagts, såsom framgår av s. 16 i utskottets utlåtande.

Nå, jag lovar att vi skall försöka utforma våra motioner i dessa frågor — och andra frågor också — tydligare än vad som förefaller ha skett denna gång. Jag vill nu bara, så kortfattat jag kan, markera våra motioners framhållande av att takten i biståndsökningen bör påskyndas och vårt hävdande av att tyngdpunkten bör ligga på stödinsatser genom Förenta Nationerna och andra internationella organ.

Det är här också fråga om stödets former. I den högermotion, som herr Virgin nyss talade för, avseende nya riktlinjer för den svenska biståndsverksamheten, ger man en framträdande plats åt hjälp åt svenska enskilda industriföretag att etablera sig i utvecklingsländerna.

Jag vet inte hur mycket som skall intolkas i det som sägs i motionen, som herr Virgin ytterligare utvecklade här. Eftersom jag inte vet det, kan jag inte

Ang. den internationella biståndsverksamheten

heller direkt polemisera mot det sagda utan kan endast redovisa vår åsikt, nämligen att handlandet på intet sätt bör inriktas på att exploatera dessa länders resurser av naturtillgångar och arbetskraft och övrig potential, utan bör inriktas på att hjälpa till att skapa förutsättningar för landet och folket självt att med sin egen stegrade kraft bygga upp en god ekonomi och säkra ett socialt och kulturellt framåtskridande på basis av resurser som landet självt har inom sina egna gränser. Detta måste enligt vår mening vara generalinjen. Där är det bl. a. fråga om de förinvesteringar som FN:s särskilda fond har att arbeta med och som nämndes för en stund sedan av herr andre vice talmannen, undersökningar om naturtillgångar och industriella möjligheter, utbildnings- och forskningsverksamhet o. s. v. Bland annat denna verksamhet fanns i våra tankar när vi skrev vår motion om ökad bidragsgivning.

Visserligen har vårt land presterat en förhållandevis stor insats för FN:s särskilda fond, men fondens målsättning har ju ändå inte uppnåtts. I ännu mindre grad är detta fallet med de hälsovårdande åtgärderna för mödrar och barn — där gapar en bred klyfta mellan biståndskraven och de resurser som ställts till förfogande.

Sammanfattande vill jag till slut säga, att hjälp till självhjälp måste vara u-landsbiståndets både medel och mål. Vi måste hjälpa till att frigöra ländernas egna krafter och får inte medverka till någon form av exploatering under välgörenhetsmask.

Så, herr talman, kommer jag till yrkande frågan. Jag yrkar icke bifall till vår motion — det är inte ens tekniskt eller formellt möjligt. Men jag ansluter mig till reservationen vid punkten 2. Genom förslaget om en ökning av bidraget till Särskilda fonden med 10 miljoner kronor utöver vad regeringen har förordat går man ju våra motioner åtminstone en liten bit till mötes.

Vår andra motion, om upprättande av ett handelscentrum i Stockholm för att underlätta u-ländernas export, avstår jag nu från att yttra mig om. På s. 37 i utskottets utlåtande framgår ju att överväganden förekommer i den riktning, som vi har föreslagit i motionen. Inte heller på den punkten har jag därför anledning att ställa något yrkande.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande frågor ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 241, till Konungen angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 242, för herr Waldemar Svensson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret; nr 243, för herr Axel Gustav Birger Andersson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 244, för herr Gustaf Henning Gustafsson att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 245, för herr Uno Ingvar Svanberg att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 288, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 290, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av framställning

från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ytterligare förvärv av bostadsrätter för riksdagens räkning, m. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser departementens organisation och arbetsformer; samt

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av ett statligt förhandlingsorgan m. m., såvitt propositionen avser riktlinjer för den statliga förhandlingsverksamheten och vissa därmed sammanhängande frågor.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets memorial nr 9, angående uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 36, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1965/66, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 45, angående ändrad lydelse av 1 § avlöningsbestämmelserna för hos

riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets trettonde session;

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ändrad lönegradsplacering av vissa tjänster vid riksbanken, m. m.;

nr 48, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation;

nr 49, i anledning av framställningar från Nordiska rådets svenska delegation angående organisationen av delegationens kansli; samt

nr 50, angående regleringen för budgetåret 1965/66 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; ävensom

jordbruksutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.49.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 25 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. den internationella biståndsverksamheten (forts.)

Fortsattes överläggningen vid punkten 2 i statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Efter andre vice talman Johanssons grundliga genomgång av detta ärende skulle jag kunna fatta mig mycket kort på utskottets vägnar. Jag har möjlighet att instämma med honom i de allra flesta sammanhang och jag kan liksom han understryka, att u-hjälpsfrågorna i år har behandlats under mycket större lugn än vid tidigare tillfällen. Det har rätt en tämligen stor enighet i de väsentliga frågorna.

Bara på ett par punkter har andre vice talmannen inte företrätt utskottet; han anför där reservationer beträffande några av de anslagsbelopp det här gäller.

I det ena fallet avses anslaget till Förenta Nationernas Särskilda fond, där Sverige senaste året varit den störste bidragsgivaren näst USA. Sedan man nu har fastställt ett behov i fonden av 100 miljoner dollar har från svensk sida föreslagits en höjning av det svenska bidraget med 4,4 miljoner kronor till 46,8 miljoner kronor. Denna höjning vill reservanterna ytterligare öka ut med 10 miljoner kronor.

Inom utskottet har vi ansett att det inte finns anledning för Sverige, som alltjämt i detta bidragshänseende intar

en tätposition, att gå längre än vad som föreslagits av Kungl. Maj:ts Statsutskottet anser att vårt lilla obetydliga och skattetyngda land inte bör gå längre än till att som nu sker bidra med närmare 10 procent årligen av hela fonden. Utfästelsen gäller för tre år framåt. Det anses vara rimligt att även andra bidragsländer höjer sina anslag i sådan omfattning att målsättningen 100 miljoner dollar skall kunna uppnås.

I detta sammanhang kan det vara värt att erinra om att det inte i första hand är på pengarna det kommer an. Det har många gånger understrukits att man ännu mera behöver människor, som kan utföra arbetet ute i u-länderna. Regeringen föreslår nu åtgärder i syfte att förbättra och effektivisera rekryteringen av biträdande experter. Det torde vara lämpligt att så sker om ens de pengar fonden innehåller skall kunna utnyttjas på ett riktigt sätt.

Den andra punkt, i vilken herr andre vice talmannen har anført reservation, gäller humanitärt bistånd. Det svenska anslaget i detta avseende höjdes väsentligt under det senaste året och utgör nu 7,5 miljoner kronor. Reservanterna vill höja till 10 miljoner kronor.

Det råder inga delade meningar om att behovet av pengar för detta ändamål är stort och att man har nästan obegränsade möjligheter att förbruka medel på de olika intressen som innefattas i detta anslag. Det gäller emellertid även här liksom i fråga om den särskilda fonden en avvägning, inte bara mellan de svenska bidragen till olika ändamål, utan även en avvägning mellan bidragsländernas olika insatser. Det har anförts tidigare i debatten att naturkatastrofer eller liknande skulle kunna påkalla medelsbehov av betydande storlek ur detta anslag. Det är sant och det har man även inom utskottet kun-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

nat förstå. Man har dock sagt sig att om oförutsedda händelser, såsom nu katastrofen i Pakistan, skulle inträffa och det skulle visa sig nödvändigt att Sverige bidrar med större summor, så har man utvägen att skaffa dessa pengar över tilläggsstat. Resurserna att hjälpa vid sådana fall är alltså inte uttömda.

Jag har för egen del haft tillfälle att på närmare håll titta på några av de projekt som den svenska biståndsverksamheten håller i gång i några u-länder, och jag vill gärna begagna tillfället att vittna om att den svenska verksamheten i regel sköts mycket bra. Man måste dock observera att de svårigheter, med vilka våra utsända har att kämpa i denna verksamhet, är betydande. Förhållandena i u-länderna är annorlunda. De myndigheter som finns både centralt och lokalt är olikartade dem vi är vana vid. Man har inte den hjälp av myndigheterna på orten som man skulle ha. Detta gör att svårigheterna ofta är mycket stora och att tillfällena att göra misstag också är många.

Det kan alltså inte hjälpas om det någon gång händer att man gör misstag. Detta faktum å sin sida understryker att man bör handla med försiktighet. Man bör inte ösa ut svenska skattebetalares pengar utan att man har garantier för att de verkligen blir riktigt utnyttjade för ändamål som är avsedda.

Det är väl att hoppas att den nya organisation som biståndsverksamheten nu kommer att få ger bättre möjligheter än tidigare för verksamhetens bedrivande, att den möjliggör större engagemang från svensk sida än hittills har kunnat ske. I så fall kan vi ju vara belåtna med den utveckling som nu är i gång. Beträffande denna organisation skall jag inte yttra mig. Herr vice talmannen har redogjort för den och redogjort för utskottets synpunkter på den, och jag antar att det är statsrådets avsikt att också säga något om den.

Jag kan alltså begränsa mig till att konstatera detta och yrka bifall till utskottets förslag.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Kammaren har ju med sådan intensitet diskuterat jordbruksfrågor och de svenska hushållningssällskapen tidigare i dag, att den internationella hjälpen — en av vår tids största frågor, som herr Johansson i Mysinge så riktigt uttryckte det — kom litet i kläm med middagsrasten, och jag beslöt mig för att jag skulle tala kort och utan att gå mig in på principiella frågor, som bland annat herr Virgins anförande annars skulle fresta till. Ehuru förhoppningen grusades att detta ärende skulle kunna avgöras innan vi tog paus, skall jag hålla fast vid min ursprungliga avsikt och inte ta kammarens överansträngda tid i anspråk längre än absolut nödvändigt.

Om u-landshjälpens storlek och administration råder i år inga större motsättningar, såsom framgått av utskottsutlåtandet som vi nu behandlar och av föregående talares inlägg. Det är klart att jag konstaterar detta med tillfredsställelse och tar det som uttryck för att man inom riksdagens olika partier tycker att vi är, som herr Axel Andersson sade, på rätt väg och inte vill forcera fram ett större format för u-hjälpen än vad regeringen har ansett att vi rår med för närvarande.

De två reservationerna vid punkterna 2 och 12 för en större ökning av anslagen till FN:s särskilda fond och till humanitärt bistånd än de av regeringen föreslagna jävar inte detta intryck, ty det rör sig ju om alternativa belopp, som inte skulle märkbart ändra totalintrycket av u-hjälpsbudgeten för nästa år. Jag räknar då inte på allvar med det bud på 50 miljoner kronor mer till bistånd genom FN:s olika organ som herr Adolfssons parti motionerat om. Jag betraktar det förslaget som en demonstration, låt vara med mycket goda syften bakom, mot den prioritering av våra statsutgifter som regering och riksdag har gjort tillsammans och som har gett u-hjälpen en mindre andel av våra resurser än försvaret, skolan, jordbruket

Ang. den internationella biståndsverksamheten

och annat. Det är avväggningsfrågor som får lösas i större sammanhang.

Förslaget i reservationen vid punkten 2 om en uppräknig med 10 miljoner kronor till Särskilda fonden grundar sig på en naturlig önskan att hjälpa fonden att nå det hundramiljondollarstreck, som FN uppsatt som mållinje och dit det ännu, som herr Gillström mycket riktigt sade, fattas ett litet stycke. Men man brukar ju numera redovisa tillsammans Särskilda fonden och EPTA — det senare är som bekant programmet för enskilda experter — och målet att de här båda organen gemensamt skall disponera 150 miljoner dollar per verksamhetsår har just uppnåtts för innevarande år. Särskilda fonden ligger visserligen ett stycke under hundramiljondollarnivån, men EPTA ligger ett stycke över 50 miljoner dollar. Tillsammans har man alltså 150 miljoner dollar att röra sig med.

Vid FN:s uppskjutna nittonde generalförsamling som — det får vi innerligt hoppas — kommer att återupptas i början av september kommer förslag att framläggas för generalförsamlingen om en formlig sammanslagning av de båda biståndsprogrammen. I det sammanhanget kommer också att behandlas en rekommendation av generalsekreterare U Thant om en justering av taket för FN:s totala tekniska biståndsverksamhet från 150 till 200 miljoner dollar. Detta betyder att särskilda fonden nu befinner sig så att säga i väntans tider och förbereder sin anpassning till en ny situation. Det kan ha bidragit till en viss eftersläpning i dessa utredningsprocesser, ty ett faktum är att både fonden och de FN:s fackorgan som effekterar majoriteten av fondens godkända projekt uppvisar administrativa flaskhalsar för närvarande. Fonden har sålunda under 1965 alltså en marginal på 20 miljoner dollar som den kan men inte hunnit öronmärka för nya insatser. För Sveriges del är regeringens och utskottsmajoritetens anslagsförslag alltså fullt tillräckligt denna gång.

Det humanitära biståndet är i motsats till Särskilda fonden ett anslag som står till förfogande för direkta svenska insatser för u-länder och katastrofområden och användes huvudsakligen till kapitalutbetalningar, ibland också för varubistånd, ömsom direkt till ett drabbat land eller till ett flyktingsorgan eller en flyktingsorganisation, ömsom indirekt genom humanitära organisationer och genom missionen.

Det är klart att man om man har mera pengar till förfogande alltid kan säga: Låt oss ge ännu mera till katastrofoffren där eller där! Men som dessa anslag hittills har fungerat, har ett verkligt ömmande fall ännu aldrig behövt avvisas, och aldrig har man behövt ge snålt eller mindre utan ofta åtskilligt mer än andra jämförbara länder.

Både herrar Johansson och Axel Andersson uppehöll sig värtaligt och sympatiskt vid de behov som detta anslag är avsett att tillmötesgå och vid nödvändiga hjälpinsatser i större format än vad nuvarande anslagsram kan medge. Ur bådas munnar talade det varav hjärtat var fullt — medkänslan med det aktuella översvämningshärjande Östpakistan. Eftersom herr Johansson i Mysing uttryckte oro för att katastrofhjälpen skulle gå ut över flyktingsbiståndet och Axel Andersson nämnde siffran 100 000 kronor som det belopp som svenska staten kunde antas vara beredd att ge Pakistan, vill jag omnämna, att Östpakistan erhöll motvärdet till 200 000 rupies eller drygt 216 000 kronor genom beslut i förra veckans konselj och att detta inte kommer att gå ut över anslaget till flyktinghjälpen, som har ett starkt stöd i Sverige, vilket för övrigt dagens välkomne gäst, prins Aga Khan, såsom biträdande flyktingskommisarie har bekräftat. Vidare vill jag framhålla att av väldokumenterade och motiverade och av vederbörande tillstyrkta framställningar från missionen är det heller ingen som blivit avslagen under de senaste åren.

Jag har sålunda den uppfattningen,

Ang. den internationella biståndsverksamheten

att det av regeringen förordade anslaget kommer att räcka för nästa budgetår, och om katastroferna blir ovanligt många eller stora finns ju, som herr Gillström påpekade, alltid möjlighet till tilläggsanslag. Jag tycker därför att reservationen vid punkten 12 bör kunna avvisas utan att man behöver känna något dåligt samvete för det.

Dessa två anslag är de enda där avvikande meningar har framförts i reservationer. Jag har uppfattat det så, att det i detta hus föreligger en realitisk bedömning som går ut på att man inte bör lägga ner mera pengar på bilateral u-hjälp, d. v. s. att administreras av u-hjälpsorganet, än vad detta förstår omsätta av egen kraft till u-folkens bästa. Ökningar därutöver måste gå till den multilaterala hjälpen genom olika FN-organ, fast även där finns flaskhalsar, som jag nyss redovisat för Särskilda fondens vidkommande, låt vara tillfälligt.

Under alla år som u-hjälpen existerat har det talats så mycket om dess främsta förutsättning — tillgång på kapabla och villiga människor som kan anlitas i biståndsverksamheten — att väl ingen riksdagsman numera talar om enbart pengar och förbiser handen som skall förvandla pengarna till nyttigheter. U-hjälpsadministrationen och u-hjälpen måste alltså anpassas till varandra, och då vi räknar med en ständig uppräknings av u-hjälpsanslagen framöver, måste det nya u-hjälpsverket kunna växa i takt med detta och redan från början ges en kostym med sömsmån och möjlighet att lägga ut vidden. Den omorganisation av nämnden som nu förestår kan alltså inte bli den för alltid givna och slutgiltiga, det skall vi ha klart för oss. Men den kan bli, hoppas jag, ett mera effektivt verktyg för den svenska u-landshjälp som vi i dagens läge kan förutse och som vi nu inriktar oss på framöver.

Det förslag som riksdagen i dag skall besluta om bygger, som herr Johansson i Mysinge framhöll i sitt anförande, på

ett enhälligt förslag från statskontoret som fått uppdraget att utreda rationaliseringsmöjligheterna i u-hjälpens administration och gjort detta. Regeringsförslaget bygger helt på statskontorets förslag även beträffande den punkt där reservanter föreslår — jag syftar då på reservationen vid punkten 6 — att anslagsberedningen skall ske på ett annat sätt, vilket herr Johansson i Mysinge också noterade i sitt sakrika och nyanserade anförande.

Men jag är inte fullt säker på hur reservanterna egentligen tänker sig detta, och herr Virgin var mycket kortfattad i sin motivering.

I utskottsstrycket sammanblandar reservanterna flera saker. Först är det den u-hjälp som Sverige utövar direkt inflytande över. Så talas det om pågående projekt, kända prioritetländer, följdinsatser, svenska insatser till tidigare projekt etc. Samtidigt tänker man tydligen på den u-hjälp som går igenom FN-organen och den s. k. världsbanksgruppen och som vi inte har något inflytande över annat än rent principellt genom talesmän i de internationella organens principdiskussioner och styrelsemöten. Att biståndsmyndigheten skall utarbeta petita för den förra sortens u-hjälpsverksamhet är vi alla överens om. I reservationens motivering sägs ingenting annat än vad som — med andra ord — står skrivet i propositionen. Men slutsatsen i reservationen innebär faktiskt något annat — ett krav på att biståndsmyndigheten skall utforma anslagsförslag även för den multilaterala biståndsverksamheten genom FN och andra internationella organ.

För en sådan åsikt, som inte har underlag i statskontorets utredning eller propositionen eller någon annanstans, anför ingen motivering. Det är i sin tur förståeligt, att det inte kan anföras någon hållbar motivering för att så skulle ske. Utrikespolitik och internationell finanspolitik bör nämligen regleringen med riksdagens stöd själv föra, inte något ämbetsverk, och de anslag

Ang. den internationella biståndsverksamheten

som lämnas till internationella organ är intimt förknippade med den FN-politik som vi bedriver i andra sammanhang.

Jag vill bara ha sagt detta, därför att jag tror att denna reservation i viss mån bygger på ett missförstånd. Det nya u-hjälpsorganet kommer ändå att få tillräckligt att ansvara för när det får hand om drygt 95 procent av all administration av svensk u-hjälp; i de återstående 5 procenten räknar jag då in utrikesdepartementets och bankernas normala befattning med dessa ärenden. Nya SIDA eller SAID, eller vad man till vardags kommer att kalla organet, får en central roll för framtida svensk u-hjälp och, hoppas jag, all riksdagens välvilja i de alldeles tillräckligt svåra uppgifter som förestår det nya verket.

Som ledamot av denna kammare kan jag unna mig tillfredsställelsen att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström efterlyste ytterligare motiveringar för reservationen vid punkten 6.

Jag kan ange den principiella bakgrunden till denna reservation så, att vi reservanter anser att det organ som har de största möjligheterna att överblicka den totala u-hjälpsverksamheten också bör få möjlighet och skyldighet att göra ett förslag till den avvägning mellan olika former för u-hjälp, som kan rymmas inom den ram som rimligen kan avsättas för ändamålet. Vi anser att detta lättast kan ske om den styrelse, som kommer att tillsättas för biståndsmyndigheten, får detta ansvar.

Jag vill återigen understryka vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att det är viktigt att den nya styrelsen verkligen får de befogenheter och det ansvar som en sådan styrelse rimligen bör ha.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande talade jag om hjälpen till Pakistan. Jag

hade en minnesbild av ett TV-program i går, där en representant för Röda Korset förklarade att Röda Korset hade satsat 500 000 kronor och att man från staten fått ett bidrag på 100 000 kronor. Nu meddelade statsrådet, att statens bidrag utgjort 216 000 kronor. Jag måste erkänna att det var på sätt och vis glädjande, men jag tycker inte att det är en imponerande insats, då man vet att det gäller att bringa snabb hjälp till fem miljoner människor som befinner sig i minst sagt svår belägenhet.

Både statsrådet och herr Gillström menade, att om det blev en sådan stor katastrof, skulle man alltid kunna få fram pengar genom tilläggsanslag. Men nog måste man väl ändå kunna handla med den skyndsamhet, som är av nöden. Det kan man, om pengarna finns tillgängliga och man inte behöver gå den där omvägen som alltid måste ta sin lilla tid.

Det är därför som jag tycker att en utökning av denna del av anslaget med 2,5 miljoner kronor är fullt på sin plats.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag hörde också, herr Axel Andersson, TV-programmet och den missuppfattning om beloppet som kom till uttryck där, och jag tog tillfället i akt att göra en rättelse, eftersom saken inte bör stå oemotsagd i riksdagens protokoll.

Jag kan hålla med herr Axel Andersson om att det inte är någon imponerande hjälp, men det är en rätt ofta återkommande hjälp. Vi har vid flera tillfällen gett bidrag till över svämningsoffer just i Östpakistan. Det aktualiserar frågan om en katastrofberedskap. Man kan ju alltid göra av med pengar, om man har dem inom räckhåll och någon behövande räcker fram handen, men vi brukar hålla på att behoven skall kartläggas — senast häromveckan hade vi en stor diskussion i dechargedebatten om detta — och hjälpmedlen hinna väljas med sådan

Ang. den internationella biståndsverksamheten

omsorg, att hjälpen når så att säga behovens kärna. Det är ett problem som i många fall vid återkommande katastrofer i ett visst område kräver personliga insatser från svensk sida, och det är anledningen till att vi är beredda att nu föra över katastrofberedskapen till det nya ämbetsverket. Det är då naturligt att vi i fråga om detta anslag, liksom alla andra som kräver administrativa experter, är måttfulla under det nya verkets uppbyggnadsår.

Jag vill sedan svara herr Virgin, som förtydligade sin motivering för reservationen vid punkten 6 och sade, att de organ som bäst kan överblicka u-hjälpens behov, bör kunna ange vad som rimligen kan — om jag uppfattade honom så — avsättas för olika ändamål inom den ram man kan tänka sig.

Ja, om den nya biståndsmyndigheten skall ha den överblicken och även den kapaciteten att föreslå — inte på en höft och tillyxat, utan väl genomtänkt — vad Sverige bör bidra med till Särskilda fonden, UNICEF, EPTA, FAO, UNESCO etc., så måste dess generalsekretärer eller dennes ställföreträdare sitta mer än halva året på sammanträden i dessa organ. Det är ett 30—40-tal andra medborgare — riksdagsmän och organisationsrepresentanter — som med regeringens direktiv och utrikesdepartementets stöd och med rapportskyldighet till regeringen nu fungerar som delegater och observatörer och som då skulle få skjutas åt sidan för att ge biståndsmyndigheten denna allenaordande överblick. Tanken på en sådan centralisering av kontakterna med de internationella organen strider mot de senaste årens strävanden från regeringens sida att låta riksdagen och organisations-Sverige få så stor insyn som möjligt i vår u-hjälp. Men det betyder inte att inte u-hjälpsmyndigheten skall få tillgång till all den information som man rimligen kan ge den och få anföra sina synpunkter på anslagsfrågor i den biståndsberedning, där den skall vara aktivt verksam. Ingenstans i svensk

statsförvaltning eller i dess historia har emellertid ett ämbetsverk betrötts med att föra landets politik i ett så väsentligt avsnitt som detta, och det kan inte komma i fråga nu heller.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte rätt bedöma hur stora arbetsinsatser som kan behövas för att få den överblick, som statsrådet fru Lindström talar om. Jag får naturligtvis godta hennes uppgifter på det området.

Jag vill dock framhålla att den samordnade överblicken ändå måste ske någonstans. Vad vi vill ha sagt är att den då borde ske inom det verk som under alla omständigheter får svara för stora delar av den. Att detta inte behöver innebära något ingrepp i regeringens politiska befogenheter är väl uppenbart. Regeringen måste ju självfallet till slut göra den avvägning, som görs inför alla förslag som kommer från olika verk.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag kommer att fördröja voteringen ytterligare en stund, därför att jag anser det nödvändigt att till kammarens protokoll foga en del randanmärkningar till de projekt som är upptagna i statsutskottets utlåtande under punkten 5, som gäller övrigt multilateralt tekniskt bistånd.

Det talas där om de projekt som Sverige har för kvinnoutbildningsprogrammet i Afrika. Programmet omfattar insatser i Kenya, Tanzania, Sierra Leone, Ghana och en tredjelandsutbildning av afrikanska kvinnor i Haifa, Israel. Jag tror det är väsentligt att vi får klart för oss, att detta svenska biståndsprojekt, som inte har väckt så speciellt stor uppmärksamhet här hemma, utomlands har följts och följts med stort intresse.

Vi är faktiskt det enda land som systematiskt har riktat in en del av vår biståndsverksamhet till att hjälpa kvin-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

nor i u-länderna. Mer och mer har man ingående börjat följa de principer som ligger bakom det svenska kvinnoutbildningsprogrammet. Då representanter för de nordiska länderna träffades till en FN-kurs i Danmark i fjol höst, upptog kvinnoprojekten en mycket viktig del av de veckolånga förhandlingarna. Vid UNESCO-rådets möte i fjol höst upptog de också en synnerligen uppmärksammas del av programmet, inte bara bland de västeuropeiska deltagarna, utan också från delegationer från olika afrikanska länder, vilka uttalade sin stora uppskattning av dem.

Bakgrunden till det berättigade i att rikta in en del av biståndsverksamheten på kvinnorna är en rad komplicerade och sinsemellan sammanvävda skäl. I regel strävar vi ju efter att göra vår tekniska insats så, att vi hjälper samtliga generationer och samtliga grupper i de länder vi vill hjälpa. Det är dock ett faktum, att under utvecklingsländernas strävan att höja sin standard och få en fortsatt utveckling av sitt land kommer, om inte någonting görs, den redan bestående klyftan mellan män och kvinnor ytterligare att vidgas. Det är någonting som de afrikanska och även de asiatiska regeringarna erkänner, men som de säger att de inte, om de inte får hjälp, kan göra någonting åt.

Det är många omständigheter som samverkar till att kvinnorna får en speciellt utsatt situation med hårdare påfrestningar i den dagliga livsföringen och med sämre förutsättningar att få livsföringen förbättrad än andra befolkningsgrupper. Det är de kulturella och religiösa livsformerna, som särskilt spelar in, och det är, som jag sade, också kravet på en snabb förbättring av levnadsförhållandena som efter den politiska frigörelsen medfört att de olika länderna satsar på en liten grupp ungdomar med högre skolutbildning, en grupp av intelligentian som av traditionella och andra skäl till övervägande del består av män.

Jag skall inte komma med någon längre utveckling om kvinnornas rättsliga ställning, om hem- och familjeförhållanden och sådana företeelser som brudköp och barnförlovningsar, vilka givetvis utgör en väsentlig del av bakgrunden till kvinnornas ställning i dag, men det förtjänar påpekas att dessa kvinnor utgör enligt uppgift 70 till 80 procent av de 100 miljonerna illiterata vuxna afrikanerna eller ungefär 85 procent av hela den vuxna befolkningen.

Det är klart att bilden blir mer nyanserad, om vi tar land efter land och studerar förhållandena i olika delar av Afrika. Kvinnorna i Västafrika intar t. ex. en mer självständig ställning än kvinnorna i Central- och Östafrika. Men när man är ute och studerar just dessa förhållanden, är det påtagligt vad som kan åstadkommas genom att — som vi gör via ILO, FAO och UNESCO — försöka ge kvinnorna möjligheter till lanthushållsutbildning i Musoma, Tanzania, till att ta studentexamen med två års efterföljande universitetsstudier i Tanga, Tanzania, och att ge kvinnorna en av de få utbildningsmöjligheter som finns i Kenya, nämligen till sekreterarutbildning, att hjälpa till att utbilda fler lärarinnor i Sierra Leone o. s. v.

När man kommer ut i dessa länder, inser man verkligen sanningen i talet om att när en man utbildas, så utbildas en individ, men utbildas en kvinna, så utbildas en familj och en släkt, ja, en hel nation. Det är därför som dessa punktvisa insatser faktiskt kan betyda oerhört mycket på lång sikt. Typiskt för dagens situation i Västafrika kan väl sägas vara Kenya Polytechnical Institute, där det finns 960 elever, av vilka endast 20 är kvinnor. Regeringen har där med mycket stora ekonomiska uppoffringar uppfört ett stort modernt och flott elevbostadshem, men trots upprepade tillsägelser och uppvisningar från undervisningsministeriet har det inte blivit en enda liten korridor till de 20 kvinnliga eleverna vid institutet. Ändå är inackorderingsproble-

Ang. den internationella biståndsverksamheten

met brännande för dem. Det är elever som dessutom har en svår och teoretiskt mycket krävande tvåårsutbildning och som fått evakuera undervisningslokal efter undervisningslokal och som nu endast har fått ett litet kök att förlägga alla sina teoretiska studier till.

Om vi går till departementen och ministerierna i de olika länderna, märker vi bristen på utbildad kvinnlig arbetskraft. Talar man med de få kvinnor, som finns på ministerierna, säger de att det behövs utbildning av kvinnor för att kunna skapa opinion — alltså kvinnor som kan skriva och diskutera och kan sprida tankarna på ett lika-berättigande mellan de olika grupperna i länder, där det inte finns annat än ett litet fåtal kvinnliga parlamentsledamöter, där det finns så få kvinnliga ministrar och kvinnliga administrativa tjänstemän och där det inte finns en enda kvinnlig journalist. Detta inverkar i sin tur på en konservering av familjeförhållandena, på föräldrarnas målsättningar för sina ungdomar och deras utbildning. Det inverkar också på regeringarnas ställningstaganden till vilka grupper ungdomar man skall satsa på. Man erkänner med andra ord det orättvisa i att slå in på den nuvarande linjen, nämligen att mest låta yrkesutbilda och knyta sina förhoppningar till männen. Man inser att det är en väg som man borde slå in på, men gör det inte ändå om man inte, som nu från svensk sida, får bistånd till vissa punktinsatser.

Dessa insatser kommer nu att övertas av det nya biståndsprojektet. Jag anser det vara värdefullt att dessa insatser fortsätter, och jag menar att det är en synnerligen fin pionjärgärning, som statsrådet fru Lindström och ambassadör Inga Thorsson gjorde när de drog upp riktlinjerna för detta program.

Det kan väl vara allas vår förhoppning att de skandinaviska länderna, som anmält sitt intresse, och andra länder, som har förhört sig om principerna för dessa insatser och de prak-

tiska vägarna att genomföra dem, så småningom gör upp program så att exemplet väcker efterföljd. Även om detta sker i ett litet format, är det synnerligen viktigt och angeläget för utvecklingsländernas framtid att så sker.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 125 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 41.

Anslag till styrelsen för internationell utveckling

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 3—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6**Anslag till styrelsen för internationell utveckling**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 2 867 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 63, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 5 mars 1965, föreslagit riksdagen, såvitt nu vore i fråga, att

I. besluta, att nämnden för internationellt bistånd skulle upphöra den 1 juli 1965 och att samma dag skulle inrättas en ny central myndighet för administration av internationellt bistånd, benämnd styrelsen för internationell utveckling, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som fordrades för genomförande av de framlagda förslagen;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för styrelsen för internationell utveckling i enlighet med vad departementschefen förordat;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för styrelsen för internationell utveckling, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

V. till Styrelsen för internationell utveckling: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 420 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels de likalydande motionerna I: 143, av herrar *Lundström* och *Sundin*, samt II: 184, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, såvitt nu vore i fråga,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* (I: 144) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö (II: 180),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 146) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 181), såvitt nu vore i fråga,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* (I: 690) och den andra inom andra kammaren av herr *Antonsson m. fl.* (II: 815),

dels en inom andra kammaren av herr *Rubin m. fl.* väckt motion (II: 436),

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Zetterberg* och *Svensson* i Kungälv väckt motion (II: 816).

I motionerna I: 690 och II: 815 hade hemställts,

I. att riksdagen måtte besluta, att biståndsmyndighetens styrelse skulle bestå av 12 personer, inklusive styrelsens chef, samt att därvid skulle understrykas angelägenheten av att styrelsen för biståndsmyndigheten finge en tillfredsställande förankring i riksdagen, organisationerna och missionen;

II. att riksdagen måtte uttala, att undersökning borde göras för att underlätta expertrekryteringen på det sätt som angivits i motionerna samt i övrigt beakta vad som anförts i motionerna;

III. att riksdagen måtte besluta, att samma former vid utarbetandet av anslagsförslag skulle gälla för det multilaterala biståndet och det bilaterala finansiella biståndet som vore föreslaget för övrigt bistånd.

Anslag till styrelsen för internationell utveckling

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. beträffande den nya biståndsmyndighetens benämning att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 816, besluta, att myndigheten skulle benämnas Styrelsen för internationell utveckling;

II. beträffande antalet styrelseledamöter att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 690 och II: 815, såvitt nu vore i fråga, besluta, att antalet ledamöter skulle vara nio, ordföranden inberäknad;

III. beträffande framläggande av anslagsförslag att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 690 och II: 815, såvitt nu vore i fråga, besluta, att det skulle ankomma på styrelsen för internationell utveckling att i sin årliga petitaskrivelse framlägga förslag rörande bilateralt tekniskt och humanitärt bistånd samt i fråga om sådant bilateralt finansiellt bistånd, som utgjorde en integrerad del av ett i övrigt tekniskt biståndsprojekt;

IV. beträffande Kungl. Maj:ts förslag i övrigt att riksdagen måtte

a) besluta, att nämnden för internationellt bistånd skulle upphöra den 1 juli 1965 och att samma dag skulle inrättas en ny central myndighet för administration av internationellt bistånd i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som fordrades för genomförande av de framlagda förslagen,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för styrelsen för internationell utveckling i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits,

d) godkänna under punkten införd avlöningsstat för styrelsen för internationell utveckling att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

e) till Styrelsen för internationell utveckling: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 420 000 kronor;

V. att motionerna I: 143 och II: 184, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att motionerna I: 146 och II: 181, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 144 och II: 180 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VIII. att motionerna I: 690 och II: 815, i vad de avsåge expertrekrytering, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IX. att motionen II: 436 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Andersson*, *Virgin*, *Dahlén*, *Bohman* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Antonsson*, *Petersson* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, beträffande framläggande av anslagsförslag att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 690 och II: 815, såvitt nu vore i fråga, besluta, att samma former vid utarbetandet av anslagsförslag skulle gälla för det multilaterala biståndet och det bilaterala finansiella biståndet, som vore föreslagna för övrigt bistånd.

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats

propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande mom. I och II, därefter särskilt rörande mom. III samt vidare särskilt angående mom. IV—IX.

På gjord proposition bifölls utskottets i mom. I och II gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. III framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 125 punkten 6 mom. III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 52.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslag till humanitärt bistånd

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. IV—IX hemställt.

Punkterna 7—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12

Anslag till humanitärt bistånd

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Humanitärt bistånd för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kronor.

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 143, av herrar *Lundström* och *Sundin*, samt II: 184, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, hemställts bland annat, att riksdagen måtte höja förevarande anslag med 2,5 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 143 och II: 184, såvitt nu vore i fråga, till Humanitärt bistånd för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Boman*, *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Dahlén* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Antonsson* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 143 och II: 184, såvitt nu vore i fråga, till Humanitärt bistånd för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 125 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 40.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 13—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av väckta motioner om åtgärder till stödande av samernas kulturliv.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 157) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 199), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om tillsättande av en allmän utredning rörande villkoren för samernas kulturliv och om stöd för detta samt att förslag i ämnet sedermera måtte föreläggas riksdagen, dels ock att ett årligt anslag å 100 000 kronor av allmänna medel måtte tilldelas tidningen Samefolket.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 157 och II: 199, i vad de avsåge utredning rörande villkoren för och stöd åt samernas kulturliv, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 157 och II: 199, i vad de avsåge anslag till tidningen Samefolket, icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson*, *Wallmark*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Nordstrandh*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 157 och II:

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

199, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till tidningen Samefolket för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 50 000 kronor.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag vet inte om det är herr talmannen eller någon annan som är ansvarig för ordningen på dagens föredragningslista, men hur som helst är det en händelse som ser ut som en tanke att vi efter u-länderna skall behandla samerna.

Jag tycker att det känns nästan genant att behöva stå här i första kammarens talarstol och försöka förmå kammarens ledamöter att göra en sak, som borde förefalla alldeles självklar, nämligen att visa en liten smula generositet för en liten folkgrupp, som aldrig har trängt sig på och som alltid har varit lojal, trots att den måste finna sig i att trängas tillbaka från de delar av vårt land, som sedan årtusenden varit deras helt enkelt därför att de har varit de enda som har kunnat finna sin bärgning på den karga jord det rör sig om.

En liten smula generositet är vad som begärs i reservationen till statsutskottets utlåtande angående bidrag till tidskriften Samefolket. Jag måste erkänna att jag känner mig smått skamsen över att ha varit med om att pruta ned beloppet till 50 000 kronor i reservationen. I den kalkyl, som lades fram för statsutskottets andra avdelning när vi uppvaktades av representanter för samerna, redovisades att framställningskostnaderna för denna tidskrift uppgick till 100 000 kronor, trots att man tagit upp mycket små ersättningar till redaktören och till de övriga medarbetarna. Men det är ju så många gånger så, inte minst här i riksdagen, att man får nöja sig med att ta ett litet steg i förhoppning om att det så småningom skall komma ytterligare steg.

Samefolket är en mycket märklig tidskrift, på en gång fackorgan och kulturorgan, delvis tryckt på svenska och del-

vis på lappska. I den tidskriften får man del av erfarenheter från lappbyar inte bara i Sverige, utan också i Norge och Finland. Här får man råd och rön angående renskötseln, här får man också del av de statsmakternas beslut, som kan vara av särskilt intresse för samerna, liksom man här finner mycket sakkunniga och mycket välskrivna artiklar om samisk kultur. Till sist får samerna här också läsa det egna språket, som man annars mycket sällan har möjlighet att få se i tryck.

Detta är emellertid inte bara en mycket förnämlig tidskrift. Det är också den enda föreningslänken mellan människor, som lever spridda över en yta, betydligt större än hela Svealand, och som dessutom lever så vid sidan om alla allmänna kommunikationsmedel, att de i varje fall under en stor del av året mycket sällan har tillfälle till kontakt med yttervärlden.

När utskottsmajoriteten här ängsligt menar, att man kan skapa ett prejudikat, och hänvisar till en utredning om andra minoriteter i vårt land, så är det helt enkelt en orimlig undanflykt.

För det första utgör samerna en minoritet som har funnits här i landet sedan urminnes, för att inte säga förhistorisk tid. Det är alltså inte fråga om några nykomlingar, utan om en del av vårt folk sedan hedenhös.

För det andra har de inte kommit hit lockade av några lysande konjunkturer — därmed intet ont sagt om de människor som kommit utifrån till vårt land och hjälper oss på många olika sätt.

För det tredje — och det är inte minst viktigt — har de inte, som de andra minoriteter utskottsmajoriteten talar om och som bor centralt, möjlighet att prenumerera på eller dagligen köpa tidningar för sin minoritetsgrupp. För samerna är den enda föreningslänken Samefolket.

Nog verkar det minst sagt småsnällt att vi inte skulle ha råd att offra 50 000 kronor på en kulturtidskrift av detta

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

unika slag. Man frågar sig faktiskt, om vi liksom vill glömma bort samerna i det här sammanhanget — annars är vi ju pigga på att visa upp att de finns inom vårt lands gränser.

Herr talman! Jag har tagit mig friheten att ta med mig en bild av en same för att visa den för kammaren. Den här gamle samens i sin färgrika dräkt har spritts i många hundratusen exemplar ut över världen och har hjälpt till att locka hit många sköna dollar, pund, francs, D-mark och vad det nu kan vara fråga om. Man har utnyttjat honom för att dra många miljoner kronor till det här landet. Han och dalkullan med dalahästen har varit de två stora attraktioner med vilka man har velat locka främlingar till vårt land. Men när dessa människor nu vill ha ett litet bidrag till sin egen tidskrift, då skall vi inte ha råd att hjälpa dem!

Herr talman! Jag vädjar verkligen till kammarens ledamöter att för en gångs skull vara litet generösa. Därmed ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Källqvist* (fp), *Isacson* (h), *Dahlberg* (s), *Nyman* (fp) och *Schött* (h).

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Detta statsutskottets utlåtande nr 109 är till omfånget inte alltför stort — det är bara ett blad — men både utskottets förslag och reservationen är i sina motiveringar starkt koncentrerade. Denna fråga om åtgärder för stödande av samernas kulturliv är emellertid av sådan storleksordning och betydelse, att det finns anledning att säga ytterligare några ord.

I sitt utlåtande säger utskottet, att det utan ett mera ingående utredningsmaterial inte anser sig kunna göra den erforderliga avvägningen mellan bidragsbehovet i detta speciella fall och det stödbehov som kan föreligga på andra jämförbara områden.

Man gör två reflektioner när man läser den motiveringen. För det första

sågs det att ett mera ingående utredningsmaterial erfordras. Det rör sig här enligt reservationen om ett anslag på 50 000 kronor. Jag frågar mig: Vad skulle en utredning kosta?

För det andra vill jag fråga vilka jämförbara områden man kan leta fram. Finns det över huvud taget några sådana? Jag har mycket svårt att tro det. Samerna är en ursprungsbefolkning på Nordkalotten, ensam i världen som folkgrupp, som återfinns inom ett område från Kolahalvön och Nordkap ned till Röros och Idre. Antalet samer i detta väldiga område rör sig om 34 000—35 000 människor, därav i Sverige 10 000, i Norge 20 000, i Finland 2 500 samt i Rysland ungefär 2 000.

De har haft ett näringsområde som framför allt varit förlagd till fjällkedjan. Samernas verksamhetsområde är av internordisk karaktär, där de med sina hjordar gått över de olika gränserna. Man kan säga att deras näring är praktisk nordism utan att den nationella samhörigheten på något sätt gått förlorad.

Av de svenska samerna har ungefär 3 000 sin utkomst inom rennäringen.

Jag har nämnt dessa siffror som en bakgrund till den fråga vi nu har att ta ställning till, nämligen stöd till tidskriften Samefolket, detta samernas eget kulturorgan. Den samiska kulturen liksom rennäringen har tiderna igenom varit föremål för ett omfattande intresse. Det har utgivits en rad tidskrifter om samiskt liv och samisk kultur, alltifrån vetenskapliga verk till populärskrifter, att sätta i händerna på den ökande skara av turister som ser romantiken i en näring som är annorlunda.

Den som liksom jag haft tillfälle att närmare lära känna samerna och deras näringsvärv vet att samerna gör en insats av stora mått inom rennäringen, en insats av stor betydelse för Nordkalottens och den skandinaviska fjällkedjans näringsliv. Dessutom utnyttjas här marker vilkas avkastning

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

annars inte skulle komma folkhushållet till del. Mot bakgrunden av generationers erfarenheter av anpassningen till en karg natur och ett hårt klimat gör samerna här arbetsinsatser som fordrar både hänsyn, respekt och förståelse.

Jag hade förmånen att i mars månad i år få delta i Svenska samernas riksförbunds landsmöte i Karesuando. En rad ärenden var där föremål för behandling, såsom rättsosäkerheten, omdaningen av rennäringen, sociala problem, kanske främst på bostadsområdet, samernas ställning som minoritetsgrupp, den kulturella situationen m. m.

I en av de resolutioner som antogs uttalades: »Landsmötet hälsar med glädje och tillfredsställelse, att 1965 års riksdag genom motionerna I:157 och II:199 beredes tillfälle att fatta viktiga beslut om åtgärder till stödjande av samernas kulturliv. Samerna avvaktar med allvar riksdagens behandling av motionerna i fråga. Riksdagens beslut blir mätaren på den betydelse riksdagen lägger vid det allmännas stöd till en minoritet med urgammal hemortsrätt i Sverige och till stärkandet och utvecklandet av dess kultur.»

En uppvaktning i dessa frågor har också skett inför statsutskottets andra avdelning. Jag beklagar att avdelningen och utskottet ändå ej funnit det möjligt att följa motionärernas förslag bl. a. om ett bidrag till samernas egen tidning Samefolket. Motionerna i övrigt innehåller synpunkter på en utredning om den samiska kulturen. Den delen ligger ju under utredning inom Nordiska rådet, och det är bara att hoppas att den utredningen snart skall ge resultat.

Reservanterna har emellertid övergivit motionens hemställan om ett anslag på 100 000 kronor och stannat vid 50 000 kronor. De har därmed visat god vilja att nå enighet.

Behövs då detta anslag till tidskriften Samefolket? Herr Axel Andersson har redan sagt att tidskriften Samefolket är

samernas egen röst. Den ger möjlighet för denna befolkningsgrupp att tala ut och göra sin röst hörd i det svenska samhället. Väsentligast är ändå Samefolkets betydelse för den säregna kultur med gamla traditioner som samerna representerar.

Vi lever i ett samhälle i omdaning, ett samhälle som förvandlas. Mycket av det gamla är dömt att dö och ersättas av ett nytt livsmönster. Så är det också för den samiska befolkningen i vårt land. Jag nämnde här att vi har ungefär 10 000 samer i landet och att 3 000 har sin utkomst i rennäringen. Det betyder att 7 000 ägnar sig åt andra sysselsättningar och alltså får söka sig till en ny miljö.

I ett omvandlingsskede är det viktigt att människan inte rottrycks ur sitt kulturella ursprung. Från den utgångspunkten har Samefolket gjort en stor insats dels genom sin vaktslagning om samisk kultur och dels genom sin avdelning för det samiska språket, som är gemensamt för denna folkgrupp i Nordens länder. Jag tror också att Samefolket gör en väsentlig insats genom att hålla kontakt med den grupp av samer som måst söka sig till nya områden.

Det samiska språket är ett säreget språk. Jag är inte kompetent att yttra mig om det, men jag vill hävda att vi måste ta vårt ansvar för att det får möjlighet att fortleva och fördjupas.

Får jag här, herr talman, berätta, att en av mitt livs stora upplevelser var en fest i Kautokeino i Norge för norska och svenska samer där jag fick lyssna till hur man bl. a. på samiska sjöng samefolkets egen sång. Jag försäkrar kammarens ledamöter att jag sent kommer att glömma den sammankomsten. Där kände man ensamheten och ödsligheten men också viljan att hävda den gamla kulturen och att anpassa sig till vår kultur — det var mycket man kunde läsa ut ur den sången.

Rennäringen står i dag inför stora förändringar. Skälen därtill är flera.

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

En rationalisering med anpassning till nya förhållanden är också här på väg. Denna omdaning måste göras av samerna själva i samverkan med berörda myndigheter. Här kommer kraven på rådgivning, upplysning och information med i ökad omfattning. Även på den punkten har tidskriften *Samefolket* en viktig uppgift att fylla, och den fyller också uppgiften.

Ytterligare en synpunkt kan fogas till detta. Grundtanken i 1913 års reform av lappskoleväsendet var att »lapp skall vara lapp och att lapparna inte behöver samma kunskapsmått och bildning som andra». Denna grundtanke fanns kvar ända fram till början av 1940-talet.

För vår tids skolsyn är denna grundtanke väsensfrämmande. Dock finns det många samer vilkas skolgång baserats just på 1913 års skolreform och som fått en ofullständig skolunderbyggnad. Det har sagts mig att tidskriften *Samefolket* för den generationen blivit en upplysnings- och informationskälla av stort värde. Ett stöd till reservationen i dag innebär de facto att vi i någon mån rättar till de misstag och brister som 1913 års skolreform innebar för samerna.

Visst kan man säga att 50 000 kronor är ett stort belopp, men vi har alla, ärade kammarledamöter, på ett eller annat sätt fått nyttja samernas ursprungsland. Jag tänker på alla sjöregleringar som har gjorts för att ge vårt folkhushåll ljus och kraft, och jag tänker på gruvor som anlagts i fjällbygden. Turismen har också sökt sig in till områden, som förr var förbehållna samerna och deras renhjordar. Moderna kommunikationer har fört med sig tågdöden, som varje år drabbar 2 000—3 000 renar. Samerna har också andra svårigheter.

Vi brukar ibland säga att vi har känsla för minoriteter. Vi har haft debatter om detta i flera omgångar här i kam-maren. Det är grupper som vill hävda sin rätt och sin kultur. Samerna be-

traktar sig i dag som en minoritets-grupp och känner sig, tyvärr inte utan skäl, ställda utanför vår gemenskap. Vi brukar vid särskilda tillfällen fram-hålla att Sverige är ett högststående kulturland. Våra kulturella insatser, så som de avspeglas i ecklesiastikhuvud-titeln, innebär också en kraftig aktivi-tet under de senaste femton åren. Ett stöd till tidskriften *Samefolket* är även en kulturinsats, en insats till stöd för en minoritetskultur. Det är med stort intresse, såsom jag sagt, med den sa-miska folkgruppen avvaktar dagens riksdagsbeslut i en för den viktig frå-ga. Tidskriften *Samefolket* är dess språkrör i för samerna angelägna nä-ringspolitiska frågor, men den bety-der också för dem kontakten med de-ras säregna kultur och deras eget språk.

Får jag också stryka under vad herr Axel Andersson sade, att det är fara i dröjsmål om vi skulle skjuta på av-görandet i dessa angelägenheter, just med hänsyn till frågeställningen hur man skall klara redaktörskapet för tid-skriften *Samefolket* på sikt. Jag tror att det är angeläget att någonting sker och sker snart.

Får jag slutligen säga, herr talman, att för oss utanför samernas led gäller frågan i dag ett stöd till en kultur som tilldrager sig intresse världen över. Det gäller ett kulturarv, en levande kultur som är ett styrkebalte för dagens sa-mer och som vi har ansvar för inför framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-fall till reservationen.

I herr Eric Carlssons yttrande in-stämde herrar *Wikberg* (cp), *Bengtson* (cp) och *Svanström* (cp).

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Vi har alla i sanning medverkat till att försvåra samernas existensmöjligheter i deras ursprungliga näring, renskötseln. De stora och fria renbetesmarkerna har i många fall minskats, genom avstängningar har sto-

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

ra svårigheter uppstått vid renhjordarnas förflyttning mellan låglandet och fjällvärlden — ja, herr talman, på det sättet skulle man kunna fortsätta uppräkningsrättningen av olika samhällsliga ingrepp i samernas livsföring.

Utskottet hänvisar till att Nordiska rådet tillsatt ett samarbetsorgan för samespörsmål och renskötselfrågor samt att detta organ även skall studera kulturfrågorna. Herr talman! Låt oss då i avvaktan på utredningsresultaten från detta samarbetsorgan hålla samernas egen tidning Samefolket vid liv tills vidare. Det vore tragiskt om detta kulturorgan, som nu verkat i 46 år, skulle upphöra. Det måste anses vara en ringa återbäring gentemot den minoritetsgrupp, i vars liv vi gjort så stora intryck, därest riksdagen följer reservanternas förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till föreliggande reservation.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! I anslutning till vad tidigare talare anfört om nödvändigheten och önskvärdheten av bl. a. en utredning angående samernas kulturliv och stöd för detta vill jag gärna mycket starkt understryka hur det från flera håll arbetas för att slå vakt om och sprida kännedom om samefolkets kulturliv.

Kommande hösttermin ger man t. ex. uppe i Norrland — denna gång med förläggning till Umeå — genom kursverksamheten vid Uppsala universitet kurser med föredrag av olika forskare och specialister i syfte att belysa skilda sidor av samernas kultur, t. ex. deras historia, deras rättsliga ställning, samerna och renskötseln, samernas konsthantverk. Motiveringen för detta initiativ är helt enkelt att samhällsarbetare av olika slag, som har sin gärning förlagd till övre Norrland, förutsättes ha stor nytta av en allmän orientering i de aktuella frågor och spörsmål som är samernas.

Jag vill i detta sammanhang också

påpeka att vi är väldigt många som räknar det såsom en brist att vårt land inte har någon professur som omfattar samekultur och liknande frågor; låt vara att uppsalaprofessuren i finsk-ugriska språk, med tonvikten lagd på finska och lappska delvis berör även dessa frågeställningar. Ett planeringsförfarande — detta sagt med adress bl. a. till eklestistikdepartementet och forskningsrådet — som siktar till en utredning av dessa spörsmål och gärna med en lösning i anknytning till det universitet vi har uppe i norr skulle från många håll hälsas med stor glädje.

Allt som kan göras bör göras för att bevara samekulturen under livsdugliga former, och ett handtag i det syftet vore att riksdagen beviljade detta belopp på 50 000 kronor till tidningen Samefolket. Därför, herr talman, ber jag att få ansluta mig till de tidigare yrkandena om bifall till reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hade tänkt att kort och gott yrka bifall till statsutskottets hemställan, men med hänsyn till vad som har anförts här får jag kanske säga några ord.

I avdelningen ansåg alla, i varje fall såvitt jag vet, att vi skall slå vakt om denna minoritet. Diskussionen gick dock inte efter sådana linjer, utan här gällde frågan, hur vi skulle kunna göra en riktig avvägning mellan de olika minoriteter som finns här i landet. Vi har många tusen finnar, vi har italienare, tyskar, österrikare o. s. v., och när utskottet skriver så som vi gör i utlåtandet, sker det just i tanke att vi skulle kunna få en utredning om hur man på bästa sätt kan hjälpa dessa olika minoriteter.

Vad gäller första satsen i utlåtandet, så har ju redan nämnts att Nordiska rådet tillsatt ett samarbetsorgan för samespörsmål och dithörande frågor. Därför behöver jag inte orda mer om den saken.

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

Jag blev litet förvånad över herr Eric Carlssons anförande, när han sade att en utredning skulle kosta mer än man här begär. Får jag då först påpeka att denna utredning skulle avse inte bara samerna utan även andra. Dessutom tror jag att det varken av utskottets skrivning eller av reservationen klart framgår vad det är man begär — det är inte ett engångsanslag på 50 000 kronor utan ett årligt anslag på detta belopp. Det gör kanske en väsentlig skillnad; och då tror jag att man också kan rekommendera en saklig utredning på detta område.

Herr Carlsson tog också upp frågan om samernas skolväsende, och jag miss-tänker att någon av kammarens ledamöter fick en felaktig uppfattning om vad som egentligen har hänt på det området. När det gäller undervisningsväsendet kan vi tryggt säga att samerna är mest gynnad nation. Samebarnen eller rättare sagt deras föräldrar har möjlighet att välja, om barnen skall gå i en vanlig högstadieskola i den kommun där de bor eller om de skall gå i samernas egen högstadieskola. Jag tror inte att vi senare tiders barn behöver be om ursäkt för hur undervisningsväsendet är ordnat i detta fall. Att det en gång i tiden ansågs att samernas barn inte behövde ha några särskilda kunskaper — såsom herr Eric Carlsson nyss framhöll — är tyvärr riktigt, men det är längesedan som detta gällde. Jag kan tryggt påstå att samerna i detta avseende just nu har minst lika stora möjligheter som eller kanske rentav större möjligheter än andra svenska barn beträffande utbildning på det stadium som vi här resonerar om.

Vi som företräder utskottet har inte på något sätt velat nedvärdera samernas verksamhet. Vi har endast velat få till stånd en allsidig utredning om hela detta komplex. Jag tror att det står sig bäst i längden, om vi resonerar lugnt och sakligt om dessa ting och inte låter känslorna slå alltför mycket över. Av

den anledningen har utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna tillstyrka motionsyrkandet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Redan under debatten i andra avdelningen bestred jag att man kunde tala om de andra minoriteterna på samma dag som man talade om samerna. För det första har samerna funnits i vårt land åtminstone ett par tusen år, för det andra — och det är det viktigaste i sammanhanget — har dessa nykomlingar som herr Näsström nämnde, nämligen finnar, italienare och tyskar, precis samma möjligheter som vilken kammarledamot som helst att prenumerera på en tidning eller köpa den i tidningskioskerna — det må gälla Hufvudstadsbladet, Helsingin Sanomat eller vilken tidning som helst — men den chansen saknar samerna, som är spridda över ett väldigt område, från Karelando och ner mot Idre. Härtill kommer att de inte har kontakt med omvärlden mer än några gånger om året. Tidskriften Samefolket skall i varje fall utkomma med ett nummer i månaden, och det är väl ungefär det antal gånger då samerna kan räkna med att ha någon kontakt med yttervärlden. Det är väl ändå ingen som anser att det är en rimlig ordning, att de skall behöva spara ihop en månads läsning. Det tror väl ingen går.

Herr Näsström säger att reservationen påyrkar ett årligt anslag. Det är inte riktigt. Det står visserligen i reservationen att vi anser det vara en rimlig insats att ett årligt anslag beviljas, men själva yrkandet går ut på ett anslag för budgetåret 1965/66. Själv hyser jag den förhoppningen att vi för budgetåret 1966/67 skall kunna gå ännu något längre.

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag till utskottets ärade talesman säga, att jag har aktat mig för att ge uttryck för någon överilning i detta ärende. Vi har försökt att föra en lugn och saklig debatt i denna fråga, även om jag känslomässigt engagerat mig, eftersom det här rör sig om en säregen kulturfråga.

Utredningar är ju alltid dyrbara. En utredning som gäller tidskriften Samefolket och därmed sammanhängande frågor kan komma att ta tid, och risken finns — för att draga en parallell — att »medan laven växer dör renen», med andra ord att medan en utredning pågår kan man tappa bort tidskriften Samefolket.

Vad skolan beträffar nämnde jag 1913 års skolordning. Jag hade hämtat mina uppgifter från den utredning som gjordes år 1960 om samernas skolgång. I den utredningen redovisades just vad jag talade om i mitt anförande, nämligen att praktiskt taget alla samer, som har sin utkomst av rennäringen och som fått sin skolutbildning före år 1940, har fått denna bristfälliga utbildning enligt den gamla skolordningen. Det var dessa människor som det var fråga om.

Låt mig till sist bara säga att den samiska folkgruppen och dess kultur är av stort nationellt värde. Ingen tvekan råder om den saken. Samerna är inte enbart samer, utan de är svenska medborgare med delaktighet i det gemensamma samhällslivets förpliktelser och förmåner. Det som rör en samhällsgrupp måste röra hela samhället. Det är från dessa utgångspunkter som ett stöd till tidskriften Samefolket skulle vara av väsentlig betydelse för samerna och samisk kultur.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr NÄSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Axel Andersson försöker påpeka att anslaget skulle gäl-

la bara för kommande budgetår och att man i varje fall i klämman inte har sagt någonting om en fortsättning. Då får jag erinra om den motion, som utlåtandet bygger på. Där står: »... dels ock att ett årligt anslag å 100 000 kr. av allmänna medel tilldelas tidningen Samefolket». Sedan har man pratat detta till 50 000 kronor. Man prutade inte mycket, men man prutade genast hälften.

När det gäller de andra minoriteterna, herr talman, vill jag först påpeka, att de samer som vi nu talar om tillsammans talar svenska och kan läsa svenska tidningar. En stor del av de övriga minoriteter vi har här i landet kan inte tala svenska, och de kan inte läsa svenska tidningar. Många tusental finner kommer hit varje år och har stora svårigheter på detta område just genom att de inte förstår vårt språk och inte kan läsa våra tidningar. Den tidning det här gäller är ju en månadstidning, som inte har med egentlig nyhetsförmedling att göra. Det kanske är befogat att påvisa den saken. Samma svårigheter har ju italienare, österrikkare och andra som kommer hit till vårt land. Jag utgår ifrån att alla dessa minoriteter inklusive samerna utför en för vårt land nyttig gärning. Vi skall hoppas att förhållandena blir sådana även i fortsättningen.

Herr Eric Carlsson talade om 1913 års skollag. Vi skall väl ändå inrikta oss på att tala om den skollag som sedan rätt länge gäller. Går vi ännu längre tillbaka, till 1800-talet, var det ju rent avvita förhållanden, inte bara för samerna utan även för många andra.

På grund av de lokala svårigheter som här råder konstaterade vi i avdelningen, att vi för att undervisa samernas barn behöver anslag som är nästan tre gånger så stora som de anslag som gäller för de svenska barnen. Vi har inte alls hesiterat inför detta, utan vi har varit med om den saken just för att hjälpa samerna. Jag tycker att detta är, herr talman, ett ganska klart bevis för att vi inte på något sätt har velat

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

diskriminera den minoritet som samerna utgör.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall väl inte bråka så mycket mer om det här så att kamraren aldeles tröttnar. När herr Näsström fortfarande vidhåller att det gäller ett årligt anslag och hänvisar till motionen, vill jag dock framhålla, att reservanterna ju inte har utgått från motionen. Det heter i vår reservations kläm, att i anledning av motionerna yrkas ett bidrag till tidningen Samefolket för budgetåret 1965/66 av 50 000 kronor. Det är alltså det yrkande vi ställer och som riksdagen skall ta ställning till. Riksdagen skall inte ta ställning till det som står i motionerna utan till vad utskottsmajoriteten och reservanterna har föreslagit.

Sedan måste jag erkänna att jag fortfarande inte förstår vad det har för betydelse i detta sammanhang om man kan tala svenska eller inte. De som inte talar svenska utan finska, tyska eller italienska kan ju lika lätt som herr Näsström skaffa sig de tidningar och den litteratur de behöver. Den finns att tillgå överallt, men däremot har man inte dessa möjligheter om man är same. Sveriges Radio har dock varit litet mera generös än statsutskottets majoritet. Sveriges Radio har insett problemets vidd och har utsändningar på samespråket. Man förstår att det är av viss betydelse att bevara samespråket. Tidningen Samefolket är tryckt på både svenska och lapska. Man vill att samerna skall kunna bägge språken.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det är nödvändigt att vi klarar begreppen. Här fanns en motion om ett anslag på 100 000 kronor årligen till denna tidning. I utskottet gick motionärerna över till ett annat förslag, som innebar en

prutning till 50 000 kronor. Men så står det »i anledning av motionerna», precis som herr Andersson säger. Avsikten var att det skulle utgå ett årligt anslag.

Får jag fråga herr Andersson direkt: Om riksdagen mot min förmodan skulle gå med på detta anslag, i år, tror herr Andersson då att man skulle dra in det påföljande år?

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror ingenting. Jag hoppas att man inte skall göra det. Skall man däremot stanna vid de 20 000 kronor som herr Näsström vill vara med på, så är väl risken den att hela den här tidskriften försvinner.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Det hade kanske räckt, om herr Axel Andersson hade svarat för reservanterna, men vi har ju fått välvillig hjälp av flera talare här, och jag skulle vilja säga med anledning av deras inlägg att jag kanske inte helt vill instämma i de motiv som de fört fram.

Här har talats om att vi har en skuld till samerna som vi skall betala, ty vi har tagit ifrån dem saker och ting. Man har också talat om att samerna varit med om att dra in utländsk valuta till landet. Jag tycker att det inte är riktigt att föra in dessa synpunkter i sammanhanget, ty det är inte fråga om en affärsverksamhet som vi skall bedriva här.

Jag vill alltså inte instämma i de motiven utan håller mig till de kulturella synpunkterna. Då vill jag säga med anledning av herr Näsströms inlägg, i vilket han talade om de andra minoriteter som finns i landet, att därvidlag gäller det ju en arbetsmarknadsfråga, som bland andra arbetsmarknadsstyrelsen sysslar med, nämligen att hjälpa den utländska arbetskraft som kommer hit att komma in i det svenska livet och

Om bidrag till tidningen Samefolket, m. m.

lära sig att förstå våra seder och helst tala vårt språk hjälpligt. Det har för mig uteslutande varit fråga om att ge samerna en fair chans att hålla kontakten sinsemellan och bevara de särdrag som kännetecknar den äldsta kultur som har funnits i det här landet.

Det är dessa enkla kalla fakta utan patetik som har gjort att jag anslutit mig till den reservation som jag nu ber att få yrka bifall till.

Häri instämde herr *Skärman* (fp).

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det var en liten detalj i herr Axel Anderssons senaste anförande som jag inte vill skall stå oemotsagd. Herr Andersson sade nyss att jag skulle ha föreslagit 20 000 kronor. Det är ju fullständigt felaktigt, och jag vill inte att det skall stå felaktiga saker i vårt protokoll.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag skall ta herr Näsström ur den förtvivlan han har råkat i. Jag har för mig att det har funnits en gång ett statsbidrag till den här tidsskriften på 20 000 kronor, men om det är försvunnet, är ju situationen ännu sämre för utgivarna. Får de inte de här pengarna nu, kan man vara alldeles säker på att de inte kan klara upp situationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vet inte om det är jag som kan komma i en obehaglig situation när en annan ledamot av kammaren stiger upp och säger felaktiga saker.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punk-

ten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten I gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten II framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 109 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Näsström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 65.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter

Föredrogs ånyo bankoutsrottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.

I två till bankoutsrottet hänvisade likalydande motioner, nr 489 i första kammaren av herr *Näsström m. fl.* och nr 600 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte besluta, att riksgäldsfullmäktige skulle givas i uppdrag att enligt i motionerna angivna riktlinjer skyndsamt framlägga förslag till provisorisk lösning av riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet även upptagit två senare väckta motioner, såvitt dessa hänvisats till bankoutsrottet. Det gällde de likalydande motionerna nr 705 i första kammaren av herr *Hernelius m. fl.* och nr 832 i andra kammaren av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*, vilka motioner väckts i anledning av propositionen nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65. I denna proposition, som hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t bland annat föreslagit, att riksdagen skulle anvisa anslag till förvärv av och ändringsarbeten i kvarteret Vinstocken vid Gustav Adolfs torg i Stockholm. De nämnda motionerna, vari hemställts, att riksdagen med bifall till propositionen, såvitt denna avsåg kvarteret Vinstocken, måtte samtidigt besluta tillsätta en utredning med uppdrag av i motionerna angivet slag, hade, såvitt de anginge användning av kvarteret Vinstocken för riksbankens räkning, hänvisats till bankoutsrottet och i övrigt till statsutskottet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 489 och II: 600, såvitt nu vore i fråga, måtte uppdraga åt riksgäldsfull-

mäktige att med beaktande av vad utskottet i utlåtandet anfört framlägga förslag beträffande riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga; samt

att motionerna I: 705 och II: 832, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Hilding, Mattsson, Regnéll, Larsson* i Umeå, *Hyltander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 489 och II: 600 samt I: 705 och II: 832, samtliga såvitt nu vore i fråga, måtte uppdraga åt bankoutsrottet att på sätt som reservanterna anfört utreda och till årets riksdag lägga fram förslag beträffande riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga.

Herr **HILDING** (fp):

Herr talman! För en stund får nu kammarens ledamöter tillfälle att diskutera sina egna angelägenheter. När det gäller arbetsförhållandena här i riksdagen kan vi alla betrakta oss som tämligen sakkunniga, och just i dessa dagar upplever vi väl mer än annars behovet av förbättringar i olika avseenden.

Det är två motionspar som ligger till grund för bankoutsrottets utlåtande om arbetsrum för riksdagens ledamöter. De är underskrivna av ledamöter från fyra partier, och det får väl tolkas som ett av många tecken på att det föreligger en allmänt utbredd önskan om att det måste ske något även i arbetsrumsfrågan.

I den ena motionen, väckt av bl. a. herr *Näsström* i denna kammare och av herr *Ohlin m. fl.* i andra kammaren, begär man ett förslag till provisorisk lösning av riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga snarast möjligt skall läggas fram. Motionärerna aktualiserar också frågorna om bostäder, skrivhjälp, riksdagens upplysningstjänst och statsbidrag till gruppkanslierna. Dessa se-

nare frågor behandlas inte i nu föreliggande utlåtande utan i annat sammanhang.

Den andra motionen har väckts med anledning av proposition nr 105, som behandlas i det utlåtande som kommer som nästa punkt på dagens föredragningslista. Där föreslås — och statsutskottet tillstyrker — förvärv av kvarteret Vinstocken, som ligger vid Gustav Adolfs torg. Det är alltså den fastighet, där Skandinaviska banken för närvarande har sitt huvudkontor men som banken nödgas lämna eftersom den inte längre kan få sitt växande lokalbehov tillgodosett i denna del av Nedre Norrmalm. Som bekant bygger banken ett nytt huvudkontor vid Sergels torg och räknar med att kunna flytta sin verksamhet dit vid instundande årsskifte. Det förtjänar att särskilt understrykas att banken inte lämnar sina lokaler för att de är dåliga eller olämpliga utan av utrymmesskäl.

Motionärerna har i likhet med många andra ställt sig frågan, vem eller vilka som sedan skall få flytta in, och de har kommit till den slutsatsen, att arbetsrumsfrågan för riksdagens ledamöter i det sammanhanget kanske kan komma ett stort steg närmare sin lösning. De anser nämligen, att man nu bör närmare pröva, om inte riksbanken skulle kunna överta dessa banklokaler. Byggnaden är avsedd för bankverksamhet och passar alltså bättre för en bank än för något annat. Härigenom skulle riksdagen inom en relativt nära framtid kunna överta riksbankens nuvarande lokaler. Att riksdagen någon gång skall ta dessa lokaler i anspråk råder det, såvitt jag har förstått, inga delade meningar om, men ju förr det kan ske, desto bättre är det naturligtvis.

Till bilden av riksbankens lokalfråga hör emellertid att en tomt för dess räkning sedan något år reserverats vid Sergels torg. Den byggnad som nu står där inrymmer telestyrelsen. Detta verk skall enligt planerna flytta till Farsta under år 1968, och sedan drabbar gräv-

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter
skoporna det gamla huset, i och för sig fullt användbart, för att bereda plats för en ny byggnad — i första hand för riksbanken, har man tänkt sig. Det är dock ännu inte alls klart, hur detta bygge kommer att gestalta sig. Först skall det bli en internordisk arkitektävlan för att få fram ett idéförslag till utformningen av bebyggelsen på södra sidan av Sergels torg. Det är då inte bara telestyrelsens kvarter som beröres av tävlingen, utan också ett par andra kvarter. Tävlingen förberedes i samarbete mellan Stockholms stad och riksbanken men har ännu inte blivit utlyst.

Det är alltså inte stort mer gjort åt det nya riksbankshuset än att en tomt tills vidare reserverats. Motionärer och reservanter anser då att det inte finns något som helst hinder för att en närmare utredning företas omgående rörande möjligheterna att flytta riksbanken till bankhuset vid Gustav Adolfs torg.

Utskottsmajoriteten vill också ha skyndsam prövning av olika möjligheter att öka antalet arbetsrum men kan inte alls tänka sig alternativet att riksbanken flyttar till Skandinaviska bankens hus. Utskottet säger bara helt kort att endast en nybyggnad kan ge riksbanken tillräckligt ändamålsenliga lokaler. Varför det skulle vara olämpligt för en bank att flytta till banklokaler förklarar man inte.

Skillnaden mellan majoritet och reservanter är alltså i huvudsak endast att reservanterna vill att man åtminstone närmare skall undersöka förutsättningarna för riksbanken att ta Skandinaviska bankens lokaler i anspråk, innan man slutgiltigt bestämmer sig för deras användning. Någon sådan utredning har inte förekommit, och jag har svårt att förstå, varför man från utskottets sida utan vidare vill avvisa denna åtgärd. Reservanternas önske mål är väl i själva verket tämligen blygsamt.

De summariska överväganden som

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter

förekommit har dock visat, att en provisorisk överflyttning av riksbanken i väntan på den nya byggnaden går att genomföra. Det är alltså en utväg, om man snarast möjligt vill lösa arbetsrumfrågan och andra angelägna lokalfrågor för riksdagen. De extra kostnader som ett sådant provisorium kan komma att innebära får vägas mot de fördelar som ett sådant arrangemang medför, inte bara för riksdagen, utan också för riksbanken, som arbetar under mycket besvärliga förhållanden i sina nuvarande lokaler.

Det är mycket som talar för att den av reservanterna begärda utredningen kommer till stånd. Lokalerna i Skandinaviska banken är gott och väl tillräckliga för riksbanken. Skandinaviska banken har där cirka 600 anställda, medan riksbankens personal inte uppgår till mer än cirka 350. Det är ett alldeles utomordentligt läge, fullt jämförbart med, om inte bättre än läget vid Sergels torg. Byggnaden beskrives i propositionen nr 105 och säges vara av god teknisk beskaffenhet och i gott skick. Inredningen är i vissa delar av hög klass, sägs det vidare. Sedan torde det också vara god ekonomi att ta i bruk dessa banklokaler och slippa bygga ett nytt riksbankspalats på Sveriges dyraste tomtmark. För det ändamålet har hittills avsatts 50 miljoner kronor. Riksbanken bör föregå med gott exempel och lösa sin lokalfråga på det ekonomiskt gynnsammaste sätt som står till buds.

För riksdagen och dess ledamöter bör det vara ett mycket starkt intresse att så snart som möjligt få ta riksbankens nuvarande lokaler i anspråk. Visar det sig efter en utredning tekniskt och ekonomiskt möjligt att flytta riksbanken till Skandinaviska bankens nuvarande lokaler, kan riksbankens hus stå till riksdagens förfogande om något år. Det skulle innebära en tidsvinst på minst fem år i jämförelse med utskottsmajoritetens alternativ. Jag föreställer mig att även utskottsmajoriteten tycker

att detta vore en avsevärt mycket mera tilltalande lösning än den som annars kommer i fråga och som eventuellt skulle innebära att riksdagsledamöterna och utskotten temporärt hänvisas till Skandinaviska banken. För mig är en sådan lösning inte lockande. Byggnadsstyrelsen ställer sig i sitt yttrande över motionerna också mycket tveksam till denna lösning och menar att det knappast är lämpligt att riksdagens önskemål inriktas speciellt på lokalerna i Skandinaviska bankens fastighet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till bankoutskottets utlåtande.

Herr HANSSON, GUSTAF HENRY,
(h):

Herr talman! I sitt utlåtande hemställer bankoutskottet att riksdagen måtte uppdraga åt riksgäldsfullmäktige att med beaktande av vad utskottet anfört framlägga förslag beträffande riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga. Mot detta förslag har några av utskottets ledamöter reserverat sig och föreslagit, att riksdagen i stället måtte uppdraga åt bankoutskottet att på sätt som anförs i reservationen utarbeta och till årets riksdag lägga fram förslag beträffande riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga. Det rör sig här i själva verket om två olika frågor, ty arbetsrumsfrågans lösning är helt beroende på hur riksbankens lokalfråga löses, om denna skall ske genom en temporär flyttning till Skandinaviska banken vid Gustav Adolfs torg för vidare flyttning till definitiva lokaler i kvarteret Fyrmörsaren vid Sergels torg eller genom en definitiv flyttning till Skandinaviska banken eller genom en flyttning från det nuvarande bankhuset direkt till Sergels torg.

Utskottets majoritet anser att riksbanken skall vara kvar i sin nuvarande byggnad till dess att flyttning kan ske direkt till Sergels torg. Enligt mina beräkningar, som måste vara mycket ap-

proximativa, skulle banken kunna flytta in i sitt nya hus den 1 juli 1971 och riksdagen få arbetsrum i bankhuset den 1 juli 1973, sedan riksbankshuset blivit ombyggt.

Reservanternas linje är att riksbanken skall flytta in i Skandinaviska bankens hus sedan detta ombyggt. Huruvida flyttningen skall vara temporär eller definitiv tar reservanterna icke ställning till, utan den frågan skall väl den föreslagna utredningen lämna svar på. Om jag gör samma approximativa uppskattning av tiden för detta senare alternativ, kan riksbanken flytta in i kvarteret Vinstocken den 1 januari 1968 och riksdagen få arbetsrum i riksbankshuset den 1 januari 1970, vilket betyder att riksdagen kan få sin definitiva arbetsrumsfråga ordnad 3 1/2 år tidigare än om man skall låta riksbanken stanna kvar tills den kan flytta direkt till Sergels torg.

Tidpunkten för arbetsrumsfrågans lösning är sålunda helt beroende av hur man löser riksbankens lokalfråga. Utskottets majoritet har den uppfattningen att någon flyttning av riksbanken till kvarteret Vinstocken icke skall komma i fråga utan föreslår i stället, att i kvarteret Vinstocken temporärt ordnas arbetsrum för riksdagsmännen från och med nästa höst och för tiden fram tills det ombyggda riksbankshuset kan tagas i anspråk. När så skett blir de i Vinstocken disponerade lokalerna lediga för annat ändamål.

Jag vill erinra om att riksdagen redan 1962 beslutat avsätta icke mindre än 50 miljoner kronor till en byggnadsfond. Detta skedde, så långt jag nu kan erinra mig, efter det riksbanken anmodats se sig om efter en lämplig tomt.

Hösten 1963 anmäldes att ett avtal träffats mellan staten och Stockholms stad, varigenom staten blev ägare till hela kvarteret Fyrmørsaren, och riksdagen beslöt då att denna tomt tills vidare skulle reserveras för riksbankens räkning. När detta beslut fattades var

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter

det fullt känt att Skandinaviska banken skulle flytta från sin fastighet vid Gustav Adolfs torg, och redan vid denna tidpunkt togs frågan upp om inte riksbanken skulle kunna överta bankbyggnaden vid Gustav Adolfs torg. Det visade sig att preliminära undersökningar redan då gjorts, men enligt vad riksbankschefen då uppgav hade dessa undersökningar givit till resultat att fastigheten ej var lämplig för riksbanken, detta icke minst med tanke på riskerna i samband med transporter från och till banken, där det rör sig om mycket stora värden.

Inför det nu föreslagna inköpet av fastigheten har riksbanken gjort en förnyad undersökning, och när resultatet av denna föredrogs för utskottet av riksbankschefen och hans medhjälpare, påtalades förutom transportsvårigheterna även svårigheterna att på ett rationellt sätt ordna arbetet, som för en riksbank är något annorlunda än för en affärsbank. Härtill kommer att enligt köpeavtalet Skandinaviska banken förbehållit sig rätten till ett avdelningskontor i byggnaden, ett villkor som riksbanken omöjligen kan acceptera, varför, om reservationen skulle bifallas, nya förhandlingar med Skandinaviska banken måste upptas för att få detta villkor avlöst.

Den enda möjligheten att vid Gustav Adolfs torg lösa riksbankens behov av lokaler på längre sikt är att riksbanken förutom den nuvarande byggnaden i kvarteret Vinstocken även får en tomt i vidliggande kvarter Sankt Per. Huruvida detta är möjligt, har inte kunnat undersökas under den tid som stått till förfogande, men en sak torde väl vara ganska klar: inte blir det billigt och nog talar sannolikheten för att skillnaden i kostnader mellan en rationell nybyggnad i kvarteret Fyrmørsaren och två icke rationella byggnader i kvarteren Vinstocken och Sankt Per under dessa förhållanden icke blir stor. I denna situation har jag för min del ansett,

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter

att den för riksbanken lämpligaste lösningen av lokalfrågan är nybyggnaden vid Sergels torg.

Mot detta anför reservanterna, att riksdagen endast beslutat att tills vidare reservera tomten vid detta torg, men den avsatta byggnadsfonden på icke mindre än 50 miljoner kronor, talar de inte om. Frågan är då, om reservation sker av en så dyr tomt och om ett så stort belopp avsättes så där utan vidare, ty det var ju ändå klart, när dessa beslut fattades, att Skandinaviska banken skulle flytta.

Bankoutskottets hemställan innebär, att riksgäldskontoret skall på ett effektivt sätt bevaka riksdagens intressen, när dispositionen av lokaliteterna i kvarteret Vinstocken göres upp, varvid kan åberopas vad departementschefen anfört i propositionen, nämligen att riksdagens lokalbehov i första hand synes komma i fråga. Vidare skall riksbanksfullmäktige intensifiera arbetet med projektering av nybyggnaden i kvarteret Fyrmörsaren så att icke tid onödigt spilles.

Herr Hilding nämnde ingenting i sitt anförande om hur reservanterna hade tänkt sig att denna utredning skulle ske, men de anser det mest ändamålsenligt att en kommitté tillsättes för att utreda dels frågan om arbetsrum för riksdagsmännen, dels frågan om flyttning av riksbanken till kvarteret Vinstocken, temporärt eller definitivt. Kommittén, som skulle tillsättas av bankoutskottet, skulle bestå av teknisk expertis och företrädare för riksdagsgrupperna, och den skulle så bedriva sitt utredningsarbete, att förslag skulle kunna föreläggas detta års riksdag.

Vi räknar nu slutet av maj månad, och det torde vara svårt att få någon riksdagsman att under resten av denna månad ägna sig åt annat än riksdagsarbete. En eventuell kommitté kan näppeligen komma i gång förrän i medio eller slutet av juni månad för att då söka organisera arbetet, som sedan av praktiska skäl — semestrar — inte kan

komma riktigt i gång förrän i medio av augusti. Lägges så här till svårigheterna att i en överhettad byggnadskonjunktur anskaffa den tekniska expertis som erfordras, hyser jag den bestämda uppfattningen, att det inte går att få fram ett något så när genomarbetat förslag till detta års riksdag.

Skandinaviska banken skall lämna fastigheten senast den 31 december 1965, då köpeskillingen, 26 miljoner kronor, skall erläggas. En försenad utredning kan förorsaka att byggnaden blir stående tom och utan användning, innebärande en utgift av mer än 100 000 kronor i månaden.

Jag finner följaktligen, att reservanternas förslag om en snabbutredning genom bankoutskottets försorg icke är realistiskt med hänsyn till förhandenvarande omständigheter. Då jag anser att Sveriges riksbank kan göra anspråk på lokaler, som är både rationella och banken värdiga, har jag för min del kommit till det resultatet, att detta bäst tillfredsställes genom en nybyggnad i kvarteret Fyrmörsaren vid Sergels torg.

I anslutning till denna min uppfattning yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar Åkerlund (h), Ståhle (s), Nils Theodor Larsson (cp) och Lundberg (h).

Herr HILDING (fp):

Herr talman! Herr Hansson kom fram till att med det tidsschema han tillämpar skulle riksdagen kunna flytta in i riksbankshuset endast tre och ett halvt år före det tillfälle, då den nya riksbanksbyggnaden vid Sergels torg står färdig. Jag har för min del kommit fram till att det skulle vara en tidsskillnad på fem år, alltså en något mera optimistisk beräkning.

Vad jag fäster mig vid är att herr Hansson tydligen inte alls värderar fördelen för riksdagen av att kunna lösa sin arbetsrumsfråga så snart som möj-

ligt. Även detta är en fråga om att vara rationell och att vara effektiv, och jag föreställer mig att — men vad vet jag, herr talman — både herr Hansson och jag kanske kan bli effektivare i vårt riksdagsarbete, om även de andra ledamöterna i riksdagen kan bli det, är detta ett skäl för oss att så snart som möjligt försöka komma in i riksbankens nuvarande byggnad.

Herr Hansson omnämner de ytterligt preliminära undersökningar, som har företagits rörande möjligheterna för riksbanken att taga i anspråk fastigheten vid Gustav Adolfs torg. En av anledningarna till att man inte skulle kunna flytta skulle vara att värdetransporterna inte kan ske under betryggande former i Skandinaviska bankens hus. Det är då att märka att Skandinaviska banken, medan den ännu planerade att kvarstanna vid Gustav Adolfs torg, förberedde en lösning av detta problem, då den inte själv fann förhållandena tillfredsställande. Man utarbetade två alternativa förslag till lösning av frågan om värdetransporterna. Det ena förslaget går att omsätta i praktiken tämligen omgående, och med det förslaget får man en sluten in- och urlastning vid värdetransporterna med utrymme för fyra bilar samtidigt. På längre sikt har man tänkt sig en lösning, som skulle ta i anspråk kvarteret Sankt Per, som herr Hansson också omnämnde — och då skulle man genom att på den punkten överlägga med Stockholms stad sannolikt kunna komma fram till en mycket betryggande lösning av dessa transportfrågor. Jag föreställer mig att det inte blir lättare att lösa dessa transportfrågor uppe vid Sergels torg.

Herr Hansson nämner också de expeditionslokaler, som Skandinaviska banken har förbehållit sig i sin gamla fastighet. På den punkten får man naturligtvis uppta tilläggsförhandlingar med Skandinaviska banken, och jag föreställer mig att bankledningen kommer att vara tämligen resonabel när den får höra att riksbanken vill flytta in i fas-

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter
tigheten. En lösning är ju att dessa expeditionslokaler inte får ligga på framsidan av Skandinaviska bankens nuvarande fastighet — utan förlägges till baksidan av fastigheten i hörnet av Jakobsgatan och Regeringsgatan. Det är möjligt att riksbanken skulle kunna gå med på ett sådant arrangemang, ty då skämmer expeditionslokalerna mindre fasaden ut mot Gustav Adolfs torg — om man är känslig på den punkten.

Jag fick också den uppfattningen av herr Hanssons anförande, att han menade att om man har anslagit 50 miljoner kronor till en ny byggnad för riksbanken, skall man också använda beloppet. Jag kan inte se det som någon motivering till att man prompt skall bygga vid Sergels torg. Visar det sig att andra lösningar är bättre och rimligare, skall väl dessa prövas.

Herr Hansson var också pessimist i fråga om en relativt snabb utredning för att undersöka möjligheterna till den nu aktualiserade flyttningen. Jag vill invända att varje kommande utredning måste bli bättre än de utredningar som hittills har förekommit. Några ingående sådana har inte alls företagits. Det är också skälet till att reservanterna menar att denna möjlighet bör prövas. Därtill kan sägas att en utredning beträffande arbetsrumsfrågan för ledamöterna ändå skall företagas, och då spelar det mindre roll om man lägger till detta utredningsuppdrag rörande flyttning av riksbanken till Skandinaviska bankens fastighet.

En av nackdelarna med att inte ta Skandinaviska banken i anspråk för riksbankens verksamhet är att det blir betydligt besvärligare att dit förlägga annan förvaltningsverksamhet, därför att lokalerna mest är anpassade för bankverksamhet och minst anpassade för annan förvaltningsverksamhet. Det blir nödvändigt att vidta ganska ingripande förändringar, om man dit skall förlägga vanlig statlig administrativ verksamhet.

Ang. arbetsrum för riksdagens ledamöter

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY,**
(h):

Herr talman! Beträffande arbetsrumsfrågan vill jag tillkännage, att jag har lika stort intresse som herr Hilding av att den löses så snabbt som möjligt, men skillnaden i kvalitet på de lokaler man kan få i riksbanken efter en kortare tids ombyggnad och de man kan få i Skandinaviska banken, tycker jag inte är större än att man temporärt skall kunna placera riksdagens ledamöters arbetsrum i Skandinaviska bankens hus.

Riksbanken anmärker inte bara på svårigheterna med transportererna när det gäller att flytta till Skandinaviska bankens fastighet. Vid den föredragning i utskottet som riksbankschefen och bankdirektör Laurén hade, framkom att det åtminstone vid en temporär förläggning dit skulle gå att ordna transportererna. Däremot höll de styvt på att transportererna, om det blev fråga om en definitiv förläggning dit, måste gå genom kvarteret Sankt Per, och det blir ju en annan historia.

Beträffande transportererna vid Sergels torg vill jag bara erinra om att det området är genomkorsat av två biltunnlar, och det torde inte vara hela världen att få förbindelse med dem.

Herr Hilding försökte bagatellisera frågan om avlösning av den rätt som Skandinaviska banken har att få ett avdelningskontor. Jag erinrar mig att generaldirektören och chefen för byggnadsstyrelsen sade någonting i stil med att det åtminstone rörde sig om en och annan miljon kronor för att få bort detta villkor.

Jag kanske inte skall stå här och svartmåla för mycket om möjligheterna att genomdriva denna påyrkade utredning. Det kan ju tänkas att man har turen att i den svåra konjunktur som för närvarande råder inom byggnadsindustrien ändå få någon som åtar sig det arbetet, men det blir i så fall ett rent lotteri.

Jag kommer sedan in på reservatio-

nen och tar mig friheten att referera till vad bankoutskottet sade 1962: »Med hänsyn till att ett tillgodoseende av riksdagens lokalbehov kan komma att förutsätta ianspråktagande av riksbankhuset, har riksdagen med bifall till bankoutskottets utlåtande nr 4 be-myndigat fullmäktige i riksbanken att vidtaga åtgärder för att säkerställa dispositionsrätten till en lämplig tomt. Mot bakgrund av att riksdagen sålunda bedömt, att det inom en nära framtid kan bli aktuellt att anskaffa en ny fastighet för riksbanken, finner utskottet lämpligt att medel avsättes för ett sådant ändamål.» Det rör sig om icke mindre än 50 miljoner kronor, och mot reservanternas vill jag göra gällande att man inte så lättvindigt avsätter en mycket fin tomt och 50 miljoner kronor så där utan vidare.

Herr **HILDING** (fp):

Herr talman! Jag vill i korthet påpeka, att när det gäller kvarteret Sankt Per var det ett antagande från riksbanksledningens sida att man inte den vägen skulle kunna ordna transportererna för banken. Det är ju sådant som jag tycker man skulle pröva närmare innan man definitivt bestämmer sig för hur Skandinaviska bankens fastighet skall användas.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hilding* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en

omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hilding* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 33.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Förvärv av kvarteret Vinstocken inom Nedre Norrmalm i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 26 februari 1965 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 87, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt.

I propositionen hade föreslagits vissa ändringar av företrädesvis teknisk natur i fråga om den allmänna varuskatten i enlighet med vad som aviserats i propositionen 1965: 14. De föreslagna ändringarna voro avsedda att träda i kraft den 1 juli 1965 samtidigt med den föreslagna höjningen av den allmänna varuskatten.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 704, av herr *Gösta Jacobsson* och fru *Segerstedt Wiberg*, samt II: 831, av herrar *Nelander* och *Thylén*, vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 87 måtte besluta, att den nu gällande i princip generella skattefriheten för fiskefartyg skulle utsträckas till att omfatta förutom bogserbåtar jämväl räddningskrussare;

II. de likalydande motionerna I: 728, av herr *Stefanson*, och II: 852, av herr *Nordgren*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till ändring av varuskatteförordningen i syfte att bereda serveringsrörelse, vilken jämväl bedreve butiksförsäljning och därvid hade rörelsegrenarna bokföringsmässigt åt-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

skilda, möjligheter att i varuskattehänseende behandla rörelsegrenarna såsom två skilda rörelser;

III. de likalydande motionerna I: 729, av herr Stefanson m. fl., och II: 853, av herr Nordgren m. fl., vari framställts yrkande av innebörd, att riksdagen skulle avslå ett av Kungl. Maj:t — i samband med föreslagen ändring av anvisningarna till 12 § i förordningen om allmän varuskatt rörande definitionen av begreppet yrkesmässighet — framlagt förslag, att statlig eller kommunal verksamhet för att tillgodose egna behov, även vid samverkan mellan stat och kommun eller mellan kommuner, skulle anses vara yrkesmässig endast om den skedde i bolagsform.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 204, av herrar Källqvist och Svanström, samt II: 257, av fru Gärde Widemar och herr Mattsson, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att konst som försälldes å utställning av vederbörande konstnärs verk skulle vara undantagen från den allmänna varuskatten;

II. de likalydande motionerna I: 305, av herr Stefanson m. fl., samt II: 374, av herrar Nordgren och Westberg, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att från och med den 1 juli 1965 undantaga dentaltekniska alster från den allmänna varuskatten och sålunda antaga i motionerna infört förslag till förordning angående ändring av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

III. de likalydande motionerna I: 484, av herr Sveningsson, och II: 581, av herr Nordgren m. fl., vari anhållits, att riksdagen måtte antaga i motionerna infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 13 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) angående allmän varuskatt, vilket förslag avsåg,

att gällande bestämmelser om befrielse från skattskyldighet i fråga om verksamhet i ringa omfattning skulle utgå.

Vidare hade utskottet till behandling i detta sammanhang upptagit följande i anledning av proposition nr 14 väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 619, av herr Helge Karlsson m. fl., och II: 730, av herr Johansson i Öckerö m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, vilket förslag innebar undantag från skatteplikt för monterade fisknät, ryssjor, trålar, vadar och bottengarn samt nätslingor och annat tillbehör, som användes för montering och reparation av dylika fiske-redskap;

II. de likalydande motionerna I: 626, av herr Ferdinand Nilsson, samt II: 743, av herrar Svensson i Vä och Börjesson i Glömminge, i vad däri yrkats,

1) att riksdagen skulle besluta sådant tillägg till 10 § 1 mom. förordningen om allmän varuskatt, att från skatteplikt undantoges företagares uttag ur egen rörelse för eget och familjens hushållsbehov, samt

2) att riksskattenämnden skulle fastställa viss övre gräns för omfattningen av sådana uttag, som möjliggjorde minskat trassel för det stora flertalet småföretagare men förhindrade missbruk;

III. de likalydande motionerna I: 627, av herr Stefanson, och II: 738, av herr Nordgren m. fl., vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte jämlikt 10 § 2 mom. förordningen om allmän varuskatt förordna, att från allmän varuskatt skulle undantagas reparations- och underhållsarbeten samt service på lös egendom för produktionsändamål.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på anförda skäl hemställt,

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 87 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas och med bifall till de likalydande motionerna I: 704, av herr Gösta Jacobsson och fru Segerstedt Wiberg, samt II: 831, av herrar Nelander och Thylén, samt i anledning av de likalydande motionerna I: 619, av herr Helge Karlsson m. fl., och II: 730, av herr Johansson i Öckerö m. fl., — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt med de ändringar, att 10 § 1 mom. och anvisningarna till 10 och 18 §§ erhöles i betänkandet angiven lydelse;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 204, av herrar Källqvist och Svanström, samt II: 257, av fru Gärde Widemar och herr Mattsson,

2) de likalydande motionerna I: 305, av herr Stefanson m. fl., samt II: 374, av herrar Nordgren och Westberg,

3) de likalydande motionerna I: 484, av herr Sveningsson, och II: 581, av herr Nordgren m. fl.,

4) de likalydande motionerna I: 619, av herr Helge Karlsson m. fl., och II: 730, av herr Johansson i Öckerö m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 626, av herr Ferdinand Nilsson, samt II: 743, av herrar Svensson i Vä och Börjesson i Glömminge, i vad motionerna behandlats i detta betänkande,

6) de likalydande motionerna I: 627, av herr Stefanson, och II: 738, av herr Nordgren m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 728, av herr Stefanson, och II: 852, av herr Nordgren, ävensom

8) de likalydande motionerna I: 729, av herr Stefanson m. fl., och II: 853, av herr Nordgren m. fl.,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets förslag till ändringar i förevarande förordningsförslag inneburo,

såvitt gällde 10 § 1 mom. och anvisningarna till 10 §, undantag från skatteplikt för livräddningskryssare, vilka inköptes av Svenska sällskapet för räddning af skeppsbrutne och användes för sjöräddning;

i avseende å anvisningarna till 18 §, skattefrihet för större nätreddskap, i den mån de voro avsedda att användas vid yrkesmässigt fiske, samt nät för sådana redskap.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Öhvall* och *Börjesson* i Falköping, vilka, under åberopande av de likalydande motionerna I: 204 och II: 257, ansett, att utskottet i anledning av nämnda motioner bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t med stöd av 10 § 2 mom. förordningen om allmän varuskatt måtte förordna om undantag från skatteplikt för konst, som av vederbörande konstnär försålles å utställning;

2) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Öhvall* och *Börjesson* i Falköping, vilka, under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 305 och II: 374, ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionärernas förslag att från allmän varuskatt undantaga dentaltekniska alster och sålunda bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till förenämnda motioner antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning angående ändring av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

3) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Vigelsbo, Öhvall* och *Bör-*

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

jesson i Falköping, vilka, under åberopande av de likalydande motionerna I: 627 och II: 738, ansett, att utskottet i anledning av motionärernas förslag rörande undantag från allmän varuskatt av reparations- och underhållsarbeten samt service på lös egendom för produktionsändamål bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att från allmän varuskatt undantaga reparations- och underhållsarbeten samt service på lös egendom för produktionsändamål;

4) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Magnusson* i Borås och *Öhvall*, vilka, under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 484 och II: 581, ansett, att utskottet bort tillstyrka det i nämnda motioner framställa yrkandet och att utskottet därför bort hemställa, att riksdagen i anledning av förenämnda motioner måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 13 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

5) av herrar *Vigelsbo* och *Börjesson* i Falköping, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort under A hemställa,

I) att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 626, av herr *Ferdinand Nilsson*, samt II: 743, av herrar *Svensson* i Vä och *Börjesson* i Glömminge, — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt med jämväl de ändringar, att 13, 63 och 65 §§ samt anvisningarna till 63 och 65 §§ erhöles i reservationen angiven lydelse;

II) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att riksskattenämnden måtte erhålla i uppdrag att fastställa den övre gränsen för här avsedda skattefria uttag ur egen rörelse, så att flertalet mindre företag eller rörelser

befriades från den allmänna varuskatten vid uttag för det egna hushållets skäligena behov och så att missbruk av denna rätt effektivt förhindrades;

6) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Öhvall* och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 729, av herr *Stefanson* m. fl., och II: 853, av herr *Nordgren* m. fl., måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, med den ändringen, att anvisningarna till 12 § erhöles i reservationen angiven lydelse.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Efter en lång dags färd mot natt har vi äntligen kommit till realiteter. Det ärende, som vi skall behandla, hänger delvis samman med den stora skattepropositionen nr 14, som avlämnades vid riksdagens början, och bland annat innehåller förslag om höjning av den allmänna varuskatten. Propositionen nr 87 utgör en komplettering och gäller en del nog så viktiga förändringar i varuskatten. Den viktigaste ändringen avser en utvidgning av materialbegreppet — en för näringslivet nog så betydelsefull sak. Jag hälsar de företagna ändringarna i denna del med tillfredsställelse.

Om de föreslagna ändrade bestämmelserna har i huvudsak rätt enighet inom bevillningsutskottet. Utskottet har också visat förståelse för vissa motionsvis framförda yrkanden, som av utskottet tillstyrkts. Det har bl. a. gällt skattefrihet för räddningskryssare för skeppsbrutna och för nätredskap för yrkesfiskare — det sista särskilt viktigt för fisket och dess utöware.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Därmed var det dock stopp för utskottsmajoritetens välvilja. I ett flertal reservationer, gemensamma för de tre minoritetspartierna, har emellertid tagits upp ytterligare några förslag framförda motionsvägen.

Reservationen nr 1 är en gammal beakt. Den gäller frågan om undantag från skatteplikt för konst, som av vederbörande konstnär försäljs på utställning. Den nuvarande ordningen innebär, att om en konstnär säljer en tavla eller ett annat konstverk hemma på sin ateljé, utgår ingen skatt. Säljer han däremot på en utställning, utgår skatt. Med den beslutade förhöjda skattesatsen på 10 procent blir skillnaden ganska betydande. Det gör att icke så många försäljningar i fortsättningen kommer att ske på utställning. I stället blir det i praktiken så med tavlor på utställning, att tavlan reserveras och den formliga försäljningen sker senare hemma i ateljén. Gällande bestämmelser befördrar på detta sätt en viss skatteflykt och ter sig svårbegripliga för allmänheten. Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

I reservation nr 2 behandlas varuskatten på dentaltekniska produkter. Som skäl för undantag från skatteplikt för dylika alster åberopas motionsvis, att dessa varor är jämförbara med läkemedel, vilka är fria från skatt. Detta förhållande är i och för sig inkonsekvent, men gällande regler medför därutöver en snedvridning av beskattningen på samma prestation utförd i olika former. Skatt utgår då ett dentallaboratorium levererar beställningsarbeten till en tandläkare men inte då tandläkaren anställer en egen tekniker, som i hans tjänst framställer hithörande arbeten. Det sistnämnda är också förhållandet om ett par tandläkare gemensamt anställer en tekniker: då blir det ingen skatt, eller rättare sagt, skatten utgår enbart på det inköpta materialet. Kostnaden för detta material utgör endast 15 å 20 procent av det totala utpriset. Skattebelastningen blir härige-

nom väsentligen olika i de båda fallen.

Utskottsmajoriteten menar, att ett bifall till motionsyrkandena skulle rubba principerna för tjänstebeskattningen och leda till motsvarande krav på andra områden. Därför avstyrks motionerna i denna del. Må vara att nuvarande principer skulle rubbas, men reglerna leder till underliga resultat, och det vore förvisso ingen riksolycka om de ändrades, framför allt inte i detta fall, då det gäller människors hälso- och tandvård. Några konsekvenser för skattereglerna i övrigt behövde inte uppstå. Tandvården intar nämligen på sätt och vis en särställning.

Hur går det då till i det praktiska livet? Jo, förr i världen utförde tandläkarna själva dessa dentaltekniska arbeten hemma. Numera anlitar tandläkarna för ändamålet i stället i stor utsträckning fristående dentallaboratorier för beställningsarbetenas utförande. Detta system har inneburit en värdefull form av rationalisering och specialisering genom att arbetena utförs av specialister med högt uppdriven yrkesskicklighet och med vissa finare maskiner. Skatten kommer emellertid här in i bilden som en hämmande faktor och innebär en betydande kostnadsfördyring för beställningsarbetena. Det blir en väsentlig skillnad om skatten skall utgå på totalpriset eller enbart på 15—20 procent därav, och det blir ytterst patienterna som får betala vad det kostar. Patienterna drabbas alltså av en högre skatt på tandvård i det ena fallet än i det andra. Uppskattningsvis uppgår den totala omsättningen från dentallaboratorierna till ca 300 miljoner kronor om året för hela riket. Omsättningsskatten skulle alltså utgöra minst 30 miljoner kronor om året. Det är en av lagstiftaren från början inte avsedd tyngande skatt som här belastar tandvården. Den begärda skattebefrielsen, som närmast tar sikte på beställningsarbetena, synes i detta fall väl motiverad bl. a. av sociala skäl.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Av formella skäl kan jag inte yrka bifall till reservation nr 2, som fått en något missvisande formulering. Jag yrkar i denna punkt i stället bifall till propositionens förslag till lagtext för 10 § 1 mom. punkt 8 i förordningen med följande tillägg: »ävensom dentaltekniska beställningsarbeten som utförs för tandläkare eller sjukhus». Samma yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Reservation nr 3 avser reparations- och underhållsarbeten samt service på lös egendom för produktionsändamål, där skattereglerna leder till underliga resultat. I propositionen har införts ett undantag från skatteplikten i ett särskilt känsligt fall, nämligen i fråga om s. k. utbytestvätt. Det är fråga om handdukar och overaller o. d. som uthyrs till näringslivet och allmänheten av speciella uthyrnings- och tvätteriföretag. De beskattas för närvarande två gånger, vid såväl inköpet som uthyrningen. Sådan utbytestvätt kommer enligt de föreslagna ändringarna att i fortsättningen undantagas. Detta är mycket bra, men reservanternas menar att man borde gå vidare på den inslagna vägen och helt undantaga reparations- och underhållsarbetena från beskattningen.

Exempel härpå erbjuder sådana reparationer och service av ett företags maskinpark som utförs av fristående särskilda smides- och reparationsverkstäder som specialiserat sig på sådana uppdrag. Sker denna service på hemmaplan av maskinernas ägare så utgår ingen skatt, men anlitas fristående verkstäder blir skatten 10 procent.

Skatten får i denna del en dirigerande verkan och motverkar i viss mån näringslivets effektivisering. Reservanternas menar att detta är olyckligt. Vid en övergång till mervärdesskatt skulle denna inkonsekvens och denna snedbelastning rättas till av sig själv, men hur det går med mervärdesskatten vet ingen. Vi måste därför utgå ifrån den skatteform vi har. Jag är medveten om att

detta inte är någon lättlost fråga. Den har sina komplikationer och förden skull inskränker sig reservanternas till en begäran om en utredning. Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Reservation nr 4 behandlar gällande bestämmelser om befrielse från skattskyldighet i fråga om verksamhet med ringa omfattning. Reservanternas har i denna del menat att i syfte att skapa skattelikheter mellan olika grupper av företagare bör även de som bedriver verksamhet med ringa omfattning som s. k. fritidsföretagare, vara underkastade skatteplikt, eljest äger konkurrensen inte rum på lika villkor. Ju större varuskatten blir — 10 procent är en ganska ansenlig siffra — desto nödvändigare är det att alla företag behandlas lika i skattehänseende och att det ena företaget inte blir gynnsammare ställt än det andra. Det skulle kanske medföra kontrollsvårigheter att införa skatt lika för alla, men dessa kontrollsvårigheter borde nog kunna klaras upp.

Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

En ur principiell synpunkt särskilt betänklig sak i propositionen och utskottsbetänkandet behandlas i reservation nr 6 av herr Stefanson med flera. Formellt knyter sig bestämmelsen i fråga till yrkesmässighetsbegreppet. Reellt innebär förslaget att eljest skattepliktiga tjänster som utförs av ett statligt organ för en kommun eller ett kommunalt organ befrias från skattskyldighet.

Lagtexten är som sådan mycket svårbegriplig, men villkoret för skattebefrielse är uppenbarligen att var och en av de samverkande varit skattefria, om de bedrivit verksamheten för eget behov. Men i och med att man börjar utföra arbeten åt andra blir det inte längre tal bara om egna behov. Det här hänger inte riktigt samman. Man förstår icke innebörden om man uteslutande läser lagtexten. Däremot får man en förklaring till hur det hänger samman, om man läser departementsche-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

fens uttalande. Det hade nästan varit önskvärt att departementschefens uttalande i denna del utgjort lagtext.

Det är närmast ett samgående mellan försvarets fabriksstyrelse och landstingen i fråga om tvätteriverksamhet som aktualiserat denna skattefråga. Av varuskattens nuvarande konstruktion följer att den intressent som svarar för driften blir skattskyldig för de prestationer som utförs åt andra intressenter, medan de prestationer som en intressent utför åt sig själv blir skattefria. Det är med de nuvarande reglerna i och för sig en konsekvent lagstiftning, som tillämpas för näringslivet i dess helhet.

Förslaget går i denna del ut på att även prestationer som utförs åt andra intressenter blir fria när de utförs av stat eller kommun. Det torde inte kunna förnekas att innebörden härav är ett brytande av den konkurrensneutralitet som hittills utmärkt skattelagstiftningen och en diskriminering av den enskilda företagsamheten. Det statliga verket befrias från skatt när det utför tjänster åt landsting och primärkommuner, medan enskilda företag i motsvarande fall drabbas av skatt. Ett enskilt företag som lämnar in anbud på utförande av tvätt åt kommunala organ måste alltså kalkylera med en skatt på 10 procent i sitt anbud, medan försvarets fabriksstyrelse, som inte har samma belastning, kan låta ett anbud ligga 10 procent lägre.

Det bakomliggande innersta motivet är troligtvis att då det är fråga om samverkan mellan skilda organ inom en och samma sektor, d. v. s. den offentliga sektorn, skattefrihet borde föreligga. Men med samma skäl borde samverkan mellan företag inom den enskilda sektorn kunna göra anspråk på skattefrihet. Skatten lägger i dessa fall ett tungt handikapp på den enskilda företagsamheten och kan givetvis utgöra en svårighet i konkurrensen.

Utskottet understryker att man bör

ha rätt — observera ordvalet — att i detta fall betrakta det allmännas verksamhet som en enhet, där ansvaret kan växla mellan staten, landstingskommuner eller primärkommuner. Med denna vidsträckt motivering kan i skattefriheten inkluderas även den statliga och kommunala verksamhet som bedrivs i bolagsform. Den är för närvarande undantagen och avses enligt propositionen att vara det också i fortsättningen. Har vi att vänta förslag om skattefrihet för dylika bolags samverkan till någon kommande riksdag, frågar sig den misstänksamme.

I många fall förekommer det faktiskt att enskilda tvätterier utför tvätt åt kommunala organ. Det har gått bra hittills, därför att konkurrensen sker på lika villkor. I fortsättningen blir det annorlunda genom den olika skattebelastningen.

Frågan har emellertid såvitt jag kan förstå större räckvidd än den av statens fabriksstyrelse bedrivna tvätteriverksamheten. Det är nu fråga om tvätt, men ingenting hindrar att det kan bli fråga om andra näringsområden. Om — för att ta ett exempel — försvarets fabriksstyrelse etablerar ett sågverk för försvarets behov och vill leverera ett parti bräder till ett bygge som utförs av ett landsting, så skulle, såvitt jag fattat saken, den leveransen enligt de föreslagna bestämmelserna bli skattefri. Utförs däremot motsvarande leverans av ett privat sågverk eller en skogsägarnas sammanslutning, blir det 10 procent skatt. Det är som sagt ett betungande handikapp för den enskilda företagsamheten.

I förevarande punkt ställer jag av formella skäl yrkandet, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 729 av herr Stefanson m. fl. och II: 853 av herr Nordgren m. fl. måtte anta anvisningarna till 12 § med den lydelse som angivits i reservationen nr 6 av herr Stefanson m. fl.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! I motion nr 626 i första kammaren, väckt av ett par meningsfränder i andra kammaren under nr 743, har vi framfört förslag om vissa undantag från omskattning som vi anser praktiska och rimliga av omtanke om mindre företagare. Företagarna alägges statliga uppgifter som de får klara på olika sätt: inlevererande av källskatt på de anställdas löner, inlevererande av omsättningsskatt, ATP-avgifter o. s. v., lämnande av statistikuppgifter etc. Det förefaller rimligt med hänsyn till den belastning, som särskilt drabbar de mindre företagarna med deras minimala personalresurser att ta hänsyn till de svårigheter som de åsamkas i samband med dessa ålägganden.

I den del av motionen som nu kommer i fråga har vi närmast gått in för att från skatteplikt undanta företagares uttag ur egen rörelse för eget och familjens husbehov.

Det är klart att det föreligger inkomster som bör beskattas, och vi har i motionen resonerat så, att bestämmelser om undantag naturligtvis kan tänkas bli missbrukade i viss omfattning. Vi har emellertid menat att riksskatte-nämnden skulle kunna ange en norm, enligt vilken det stora flertalet småföretagare inom handel, hantverk, industri och jordbruk skulle kunna befrias från skatt för uttag till ett rimligt belopp.

Nu säger utskottet: »Utskottet finner att ett undantag från beskattningen av uttag för eget behov måste te sig som en stötande skatteorättvisa för alla som inte skulle få möjlighet till samma förmån, varför utskottet avstyrker bifall till motionerna.»

Det är rätt egenartat, eftersom utskottet väl ändå har klart för sig att generella undantag redan för närvarande förekommer i ganska stor utsträckning. I proposition nr 162/1959 ville Kungl. Maj:t av praktiska skäl reducera antalet skattskyldiga, och gränsen sades inte böra sättas så högt, att uttaget

blev av mera väsentlig storlek eller befrielse framstod såsom en orättvisa. Vissa regler har utbildats i praxis, och riksskattenämnden har angivit vissa normer i enlighet med vad som berörts i motionen. Det är således här inte fråga om någon ny princip, utan endast om en mera generös tillämpning av en tidigare princip. Vi finner att detta är rimligt och riktigt.

Det sägs att ett undantag kan synas stötande ur rättvisesynpunkt. Om jag då berör en grupp som aldeles särskilt träffas av de gällande bestämmelserna, nämligen de 160 000 småbrukare som vi har i vårt land, kan jag konstatera att orättvisan för dem ligger till på ett annat sätt. Min uppfattning är att den grupp det här gäller är en växande grupp bland dessa småbrukare. Om en ägare av ett litet jordbruk fått ett bostadsförbättringslån och skaffat sig en hygglig mangårdsbyggnad, blir fastigheten ofta taxerad som »annan fastighet» och då inträffar en rätt egenartad situation.

Länsstyrelsen i Älvsborg län sade i sitt remissyttrande som är infört i propositionen från år 1959: »Åtskilliga produkter (brödsäd, potatis, trädgårdsprodukter, kött och fläsk, ägg och mjölk) kan också erhållas från fastighet, vilken taxerats såsom annan fastighet. Till denna kategori har i regel hänförts fastighet, som vid normal hävd icke kan vinterföda mer än en ko, saknar skogsmark i egentlig mening och huvudsakligen nyttjas för bostadsändamål. På landsbygden är det inte ovanligt, att man på annan fastighet håller sig med höns och gris samt odlar potatis och trädgårdsprodukter.» Då är man enligt förslaget fri från den beskattning som det här gäller. Men om man t. ex. har en sämre mangårdsbyggnad och i övrigt likartade förhållanden, drabbas man av den orättvisa som här föreligger. Detta kan ju inte vara rimligt. Och utvecklingen går som bekant i den riktningen att dessa mindre jordbruk redan har blivit och i än större

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

utsträckning kommer att bli bisysslor för folk som väsentligen arbetar på och får sin utkomst från annat håll. Men för dessa produkter för husbehov är de sålunda fria från skatt. Grannen däremot, som har precis samma förhållanden i övrigt, blir beskattad. Och sedan säger utskottet att ett försök att rätta till detta missförhållande skulle kunna uppfattas som en orättvisa. Det kan jag inte förstå.

Jag ber alltså att med hänvisning till det sagda få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen nr 5 av herrar Vigelsbo och Börjesson i Falköping, varigenom ett resultat i överensstämmelse med motionens syfte erhålles.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Att syssla med konst är oftast mycket upplyftande. Det kan också vara nöjsamt och ibland till och med tacksamt; den erfarenheten har jag gjort tidigare. Under min riksdagstid har jag också gjort den erfarenheten att det kan vara rätt angenämt att inom dessa väggar syssla med konst — jag tror också att kamrarnas ledamöter och framför allt medlemmarna i konstklubben har uppskattat dess verksamhet i syfte att öka intresset för konst.

Men dess värre har jag under de sista dagarna upplevat någonting som inte verkar så värst inspirerande då man vill försöka arbeta för konsten — det betänkande vi nu behandlar inger inte några större lustkänslor i detta avseende.

Vad det nu gäller, herr talman, är alltså oms på konst. Vi har ju tidigare motionerat, jag tror med representanter för alla partier, i syfte att få bort omsen på konst.

Enligt min mening är det nödvändigt att man försöker göra klart för sig vad det är omsen beräknas på. Om en konstnär t. ex. målar en tavla behöver han inte betala oms på själva duken eller på färgen; däremot får han betala oms

på penslarna. Men när han sedan säljer den färdiga tavlan skall han betala oms på den. Man beräknar alltså omsättningsskatten på själva den konstnärliga insatsen. Nu kan det ju knappast sägas att man tillverkar en tavla — detta görs visst någonstans nere i Europa — men jag tror att sådana tavlor numera inte har någon större marknad i vårt land. Om en konstnär kommer till en färghandel eller någon annan affär som tillhandahåller sådana här material och han visar att han t. ex. är medlem av KRO eller över huvud taget är konstnär, kan han köpa duk och annat material utan att betala någon som helst omsättningsskatt på detta. Jag har frågat konstnärerna: Hur ställer ni er till det här? Jo, svarar de, det är klart att vi gärna betalar omsättningsskatt på våra material eftersom man ju tar ut omsättningsskatt på andra material. Detta har de inga som helst invändningar mot, enligt vad de själva uppger.

Man medger alltså befrielse från omsättningsskatt på materialet, men man beskattar den intellektuella, den konstnärliga prestationen. Om vi tänker på andra som också presterar någonting av intellektuell beskaffenhet, exempelvis författarna, så vet jag inte hur det skulle kunna gå till att beskatta deras prestationer. I regel lämnar de väl upp sina manus hos en bokförläggare och lär inte behöva betala någon oms i det sammanhanget. Att sedan bokförläggaren får betala oms i samband med bokens försäljning i handeln är en helt annan sak.

Sedan är frågan hur man skall beräkna omsättningsskatten på konst. Om detta förslag går igenom, får vi väl en skatt på 10 procent. Antag att jag i en affär köper en tavla av en amatör, i storleken 30 × 40 cm — det är ingen omöjlighet att priset blir 20 kronor. Då får jag betala 2 kronor i omsättningsskatt, efter 10 procent. Antag vidare att det skulle vara möjligt att här i Sverige köpa en tavla av Picasso i samma storlek till ett pris av 200 000 kronor — det

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

är ingen omöjlighet — så skall man på *den* tavlan betala 20 000 kronor i skatt. Detta innebär alltså en uppskattning av den ena och den andra andliga prestationen, och jag tycker att det hela förefaller ganska underligt och märkvärdigt.

Sedan vill jag på det allra skarpaste protestera mot ett uttalande i utskottets betänkande. Där sägs: »En skattefrihet skulle skapa administrativa problem» — det kan jag gå med på — »och mest gynna de konstnärer, vilka har det minsta behovet av ett sådant stöd.» Det är precis tvärtom. En konstnär måste ha en utställning för att kunna skaffa sig ett namn och få sälja. Om vi mot förmodan skulle kunna få Picasso att bosätta sig här i Sverige, föreställer jag mig att han inte skulle ha någon som helst anledning att ordna en utställning för att få sälja sina verk; jag tror att det skulle gå bra ändå. Men den unge mannen, som kanske gick ut från Konstakademien förra året, måste ha en utställning för att få sälja och eventuellt slå igenom som konstnär; han drabbas alltså hårdast. Om han kan sälja i ateljén, behöver han inte betala någon omsättningsskatt. Och jag föreställer mig att en konstnär som Evert Lundquist inte precis behöver anordna utställningar för att bli av med sin konst. När vi hade konstutställningen här i riksdagen för ett och ett halvt år sedan frågade många om de kunde få köpa hans konstverk, men de var inte till salu därför att han hade andra planer beträffande dem.

När en konstnär ställer ut i ett galleri får han betala en ganska stor avgift till galleriet. Jag skulle tro att en ideell rörelse som Konstfrämjandet tar 33 1/3 procent av försäljningssumman. Härtill skall nu läggas 10 procent i omsättningsskatt. Det betyder att nästan halva beloppet går dels till galleriets innehavare och dels till omsättningsskatt. Detta gäller alltså när Konstfrämjandet, som ju inte i varje fall skall ha någon ekonomisk vinning av sin verksamhet

utan är en ideell rörelse, ordnar med försäljningen. Hos de privata gallerierna skulle jag tro att konstnärerna får betala ända upp till 50 procent av försäljningsvärdet. När det gäller vem som drabbas hårdast av denna skatt är förhållandet alltså det rakt motsatta mot vad utskottet gör gällande.

Utskottet säger också bl. a. — såsom en motivering för avslag — att dessa yrkanden har avslagits tidigare av utskottet, och därför är det självklart att utskottet måste göra det även denna gång. Ja, det är ju en mycket enkel argumentation, och dessutom är det bara en halvsanning, ty när skatteberedningen hade uppe detta förslag föreslog den att skatten på konstverk skulle slopas och att skatten i stället skulle läggas på det material som användes för konstverkets framställande. Det har sålunda redan tidigare föreslagits att skatten på konst skall slopas.

Jag skall, herr talman, inte ta tiden så mycket mer i anspråk, därför att jag tror att kammarens ledamöter har klart för sig hur hårt denna skatt drabbar de yngre konstnärerna och hur orättvis den på sätt och vis är. Dessutom inbjuder den kanske till att fiffla litet grand då det gäller försäljningen av konstverken. Det är ju möjligt att reservera ett konstverk på ett galleri och sedan komma överens om att i nästa månad hämta det hemma i konstnärens ateljé. På det sättet slipper man undan skatten och minskar försäljningssumman med 10 procent.

Med dessa reflexioner, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 1, som avser undantag från skatteplikt för konst som av vederbörande konstnär försäljes på utställning. Denna reservation har anmälts av herr Stefanson m. fl.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag ber först att få instämma i herr Källqvists argumentering och yrkande beträffande reservation 1.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Får jag sedan säga några ord om reservation 2, som tar upp frågan om undantag från allmän varuskatt på dentaltekniska artiklar.

I den tandvård, som tandläkarna utför, ingår ju i stor utsträckning dentaltekniska arbeten. Tidigare har dessa arbeten i stor omfattning utförts av tandläkarna själva. Utvecklingen har emellertid fört med sig att dessa arbeten mer och mer utföres antingen av tandtekniker som har egna laboratorier och således är självständiga företagare — de levererar sina produkter till tandläkarna — eller av tandtekniker som är anställda hos tandläkarna.

Såsom herr Jacobsson redan framhållit är tandvården befriad från varuskatt. Tandläkarna uttar således ingen skatt för det arbete de utför på patienten, och detta gäller även beträffande dentaltekniska arbeten som utföres av hos tandläkarna anställda tekniker. Om däremot tandläkaren anlitar en tandtekniker med egen rörelse eller ett tandtekniskt laboratorium måste tandläkaren betala varuskatt på de arbeten som levereras till honom.

Motionärerna och reservanterna i denna fråga vänder sig mot den fördyring av tandvårdskostnaderna som varuskatten på dentaltekniska artiklar för med sig. De dentaltekniska artiklarna ingår ju som en integrerande del i tandläkarens arbete och är en förutsättning för att patienten skall erhålla den tandvård han behöver. Den omsättningsskatt tandläkaren erlagt till tandteknikern inkluderar då i tandläkarens pris, och patienten drabbas av en omsättningsskatt på tandvård, vilket inte är fallet med övrig sjukvård.

Det är ingen för tandläkarnas patienter oväsentlig fråga det här rör sig om. Herr Jacobsson har nyligen talat om att enligt Dentallaboratoriernas riksförbunds beräkningar torde den av laboratorierna inbetalda omsättningsskatten belöpa sig till omkring 30 miljoner kronor per år. Eftersom tandläkarna även beräknar ett visst påslag på kostnader-

na för dentallaboratoriernas leveranser vari även ingår omsättningsskatt är de merkostnader som patienterna får betala högre än 30 miljoner kronor.

Jag anser således att det inte minst ur tandvårdssynpunkt är angeläget att undanta dentaltekniska arbeten från omsättningsskatt. Men även ur den synpunkten att man bör eftersträva konkurrenslikställighet mellan olika företagsformer och företagsled är tankegångarna i motionerna berättigade. Tandteknikerna själva påstår bestämt — med instämmande från kunderna, d. v. s. tandläkarna — att den nu pågående utvecklingen mot enskilda tekniskt välutrustade laboratorier med yrkeskicklig arbetskraft är riktig. Varuskatten, som nu den 1 juli ökar till 10 procent, motverkar denna utveckling. Den risken föreligger naturligtvis att när de enskilda laboratoriernas produkter kommer att betinga ett 10 procent högre pris än vad som är fallet om tandläkaren låter utföra dessa arbeten inom den egna rörelsen av en anställd tekniker, så övergår tandläkarna åter till att anställa egna tekniker. Här motverkar således varuskatten en rationell och riktig arbetsfördelning på detta område.

Herr talman! Jag instämmer i denna fråga i herr Jacobssons yrkande.

Låt mig sedan säga några ord om reservation 3, i vilken yrkas på en utredning i syfte att från allmän varuskatt undanta reparationer och underhållsarbeten samt service på lös egendom för produktionsändamål. Jag kan anknyta till vad jag nyligen anfört beträffande de dentaltekniska arbetena. Varuskatten motverkar även här en ekonomiskt riktig och rationell arbetsfördelning.

Inom svensk industri är som bekant systemet med underleverantörer mycket utbrett. De stora företagen överlåter i stor utsträckning tillverkning av artiklar som ingår i deras produktion till mindre företag som är specialister på ifrågavarande område. Detta gäller även reparationer och underhåll av produktionsapparaten. Det finns många exem-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

pel på hur stora företag anser det vara fördelaktigt att avveckla sina avdelningar för reparation och underhåll och i stället låta specialföretag överta dessa arbetsuppgifter.

Här kommer även det förhållandet in i bilden att så länge företaget självt med egen arbetskraft utför reparations- och underhållsarbeten på maskiner och inventarier så slipper man varuskatten, men om dessa arbeten beställs av ett annat företag får beställaren betala varuskatt. Det är likadant här att när varuskatten höjs till 10 procent är det risk för att fördyringen av dessa arbeten kommer att medföra att industrien av ekonomiska skäl åter kommer att i större utsträckning än nu anställa reparatörer och bygga upp serviceavdelningar med i och för sig arbetsuppgifter av helt annan karaktär än den ordinarie rörelsen.

Då vi tidigare vid årets riksdag behandlade den 50-procentiga höjningen av den allmänna varuskatten, föreslog jag tillsammans med några medmotionärer att reparation och underhåll på maskiner och inventarier för produktionsändamål skulle beskattas efter samma regler som nyanskaffningar av maskiner och inventarier, d. v. s. skatten skulle utgå på 60 procent av värdet. Det hade varit en rättvis åtgärd, och den hade varit välmotiverad, när det är lika angeläget att stimulera åtgärder som bevarar investeringarnas värde som att stimulera ersättningsköp och nyanskaffning.

Tyvärr godtog inte riksdagen denna motion, varför jag nu yrkar bifall till reservation 3.

Jag ber, herr talman, också att få yrka bifall till reservation 4 och instämmer i herr Jacobssons argumentation.

Jag vill sedan ta upp reservation 6 till behandling. Den fråga som förefaller mig vara den mest betydelsefulla i ifrågavarande utskottsbetänkande — jag instämmer i detta avseende i vad herr Jacobsson har sagt — är propositionens

förslag om den ändring i anvisningarna till 12 § rörande definition av begreppet yrkesmässighet som innebär att affärsdrivande verksamhet i samverkan mellan stat och kommun eller mellan kommuner i annan form än bolagsform är befriad från allmän varuskatt. Detta förslag kan få vittgående konsekvenser och kan enligt min mening sätta konkurrensen mellan enskilda företag och offentlig verksamhet ur spel på många områden. Det aktuella motivet för ifrågavarande förslag till undantag från varuskatt är den tvätteriverksamhet som bedrivs av försvarets fabriksstyrelse, en verksamhet som således sker i samarbete mellan stat och kommuner. Departementschefen säger i propositionen att förslaget »skulle kunna anses missgynna enskild tvätteriverksamhet», men påstår sedan att »någon egentlig konkurrenssituation i förhållande till enskild verksamhet knappast föreligger på detta område». Här har Sveriges tvätteriförbund, som är huvudorganisation för de berörda tvätterierna, en annan uppfattning. Förbundet säger att dess medlemmar i dag i stor utsträckning kan åtaga sig kommunala tvättbeställningar och även gör det. Det finns stora möjligheter att öka kapaciteten på detta område inom den enskilda sektorn.

Om det nu framlagda förslaget emellertid går igenom, kommer den enskilda företagsamheten på detta område inte att kunna konkurrera om tvättuppdragen. Det tio procent högre pris om varuskatten medför omöjliggör detta. De enskilda företagen blir härigenom praktiskt taget utestängda från konkurrensen om de mycket stora leveranser som det här är fråga om.

Det är dock bara ett avgränsat område som argumentationen i propositionen gäller. Jag anser emellertid att detta förslag om skatteundantag kan få betydligt längre räckvidd. Det kan praktiskt taget skapa fria konkurrensförhållanden på alla områden, där kommu-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

nerna och staten är i behov av samma typ av varor och samma typ av tjänster.

Herr Jacobsson har givit exempel på detta. Låt mig bara därtill få nämna underhålls- och reparationsarbeten på fastigheter och anläggningar av olika slag. Det som är speciellt allvarligt med denna typ av skattediskriminering är att man kan riskera att det inte blir varans eller tjänstens verkliga pris eller kvalitet som blir avgörande för valet mellan offentlig och enskild verksamhet utan i stället den skatteförmån som den offentliga verksamheten här får. Departementschefen anger såsom skäl att det är ett allmänt intresse att offentlig verksamhet bedrivs så rationellt som möjligt och att man skall undanröja alla hinder härför. Jag tror emellertid att en konkurrens på lika villkor mellan olika företagsformer är den säkraste garantien även för den offentliga beställaren att varorna och tjänsterna utföres på bästa sätt och till lägsta pris.

Får jag, herr talman, även påminna om att man vid förarbetena till vår varuskatteförordning liksom i allmänna skatteberedningens betänkande gav uttryck för den principen att vår allmänna individuella beskattning bör vara konkurrensneutral. Den av skatteberedningen föreslagna mervärdesskatten hade ju bl. a. den fördelen att i högre grad än den nuvarande beskattningen fylla detta anspråk just på neutralitet mellan olika företag och företagsled. Principen om konkurrensneutralitet är väl också allmänt vedertagen. Det nu framlagda förslaget beträffande skattebefrielse för offentlig verksamhet i samverkan mellan stat och kommuner utgör en uppenbar avvikelse från denna princip, vilket även erkännes av departementschefen.

Jag instämmer i vad utskottsreservaterna här säger, nämligen att detta förslag leder till en allvarlig faktisk konkurrensbegränsning, som står i strid med statsmakternas strävanden att använda konkurrensen såsom prishildan-

de faktor. Jag instämmer beträffande reservation nr 6 i herr Jacobssons yrkande.

Får jag sedan till slut, herr talman, säga några ord även om utskottets behandling av motionerna I: 728 och II: 852, vilka tar upp frågan om beskattningens verkan vid olika former av serveringsrörelse. Där har vi motionärer påtalat den skillnad som för närvarande råder mellan å ena sidan varuhusens serveringsrörelse, där skatten i enlighet med en särskild reduceringsregel utgår på 60 procent av den skattepliktiga omsättningen, och å andra sidan konditorirörelse, där motsvarande reducering i regel utgör 80 procent. Vi har yrkat på att även konditorirörelsen skall få åtnjuta den fördelaktigare reduceringsregeln 60 procent, och är glada över att utskottet här har en positiv skrivning. Utskottet finner frågan värd beaktande men har anförts, att frågan är föremål för utredning inom Kungl. Maj:t varför motionen inte tillstyrkts. Jag vill uttrycka den förhoppningen att frågan får en välvillig behandling i departementet.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Jacobsson började med att erinra om att den proposition som vi nu behandlar bör ses i sammanhang med den tidigare propositionen om varuskatt, och det är nog riktigt. Det framhålles i propositionen att man i huvudsak avser en teknisk översyn. De förändringar Kungl. Maj:t har föreslagit har inte mött några gensagor mer än på en enda punkt. Nu är det alltid så här i riksdagen att när det kommer en proposition, som man i och för sig tycker är tillfredsställande, så brukar man haka på en del önskemål som man också vill ha tillgodosedda då propositionen behandlas. Därav följer att det uppkommer en serie reservationer, i vilka oppositionen vill genomföra ytterligare lättnader.

Om man tänker sig en längre varak-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

tighet av dessa skattelagar — vi är väl tämligen överens om att vi måste ha indirekta skatter av detta slag även framöver — är det rätt olustigt att över huvud taget tillstyrka undantag från skatteplikten. Utskottet har gått med på ett viktigt undantag, och det gäller redskap för det yrkesmässiga fisket. Denna fråga har varit aktuell tidigare, och nu har vi gått med på att tillstyrka en sådan förändring. Motivet har i huvudsak varit att det svenska fisket i betydande utsträckning arbetar på exportmarknaden och att skattelagstiftningen i grannländerna är förmånligare för dessa yrkesutövare än i vårt land.

Nu vill man emellertid vidga frikretsen ytterligare — det går att tala för skattefrihet utan alltför stora svårigheter på en mängd områden. Här har man nu tagit upp ett par känsliga saker. Man jämför dentalmaterial med läkemedel och med sjukvård i allmänhet, trots att utskottet redovisat i vilket sammanhang man sätter in dessa saker.

Jag hade en uppvaktning av Tandläkarförbundets direktör, som allvarligt ville framhålla för mig de olägenheter som denna skatt kan innebära. Personligen lade han tyngdpunkten på den kostnadsfördyring som allmänna varuskattens höjning kommer att medföra. Men det kan man ju inte ta som motiv för att befria det ena området efter det andra, ty skatten i sig själv måste ju fördyra.

Det andra argument som han framförde var att det skulle bli en strukturförändring när det gäller laboratoriearbetet och det arbete som utförs av tekniker som är anställda hos en privat tandläkare. Nu sade emellertid direktören i Tandläkarförbundet att den nuvarande ordningen är tillfredsställande. »Vi vill inte ha någon annan ordning.» För mig var detta uttalande utslagsgivande på denna punkt. Då säger teknikererna på laboratorierna att det kan bli en strukturförändring på så sätt att ett par tandläkare går samman om en tek-

niker och att det då kan bli besvärligt för teknikerna på laboratorierna. Man påstår inte att det blir så, men man tror att det kan bli en förändring. Men tandläkarna önskar inte någon sådan, och då frågar jag: Vem betalar skatten? Det är konsumenterna! Det går väl inte generellt att resonera som herr Stefanson gjorde, att om tandläkaren får betala skatt på dessa laboratoriearbeten passar han själv på att ta vinst på skatten. Det passar sig inte, herr Stefanson, att säga så om en yrkesgrupp. Herr Stefanson brukar tala för olika branschers intressen, och då skall han rimligen inte tala om att ta vinst på skatten. Jag är inte särskilt känslig för dylika argument.

Beträffande konsten tog herr Källqvist upp ett resonemang, där han menade att konstnären köper sin duk och sina färger utan oms — penslar får han betala oms på. Detta är material som han använder för framställning av en vara. Det är förbrukningsartiklar ur tillverkningssynpunkt, och ledamöterna av bevillningsutskottet vet att materialbegreppet nu hyfsats på ett utomordentligt sätt av finansministern, mycket generöst gentemot alla företagare.

Det förvånar mig att herr Stefanson, som är representant för hantverket och småföretagarna, klassificerar propositionens innehåll på det sättet att den viktigaste saken i hela propositionen är frågan om den statliga och kommunala tvätten, när det verkligen stora är att man från oms undantar förbrukningsmaterial som har mindre än ett års varaktighet. Det är en stor eftergift, och den kommer att kosta statsverket mycket pengar.

Herr Källqvist erinrade om att tisdagen har ändrat författningen så att konstnär utan skatt får sälja från egen ateljé. Det betraktade man på sin tid som ett stort framsteg. Man ville beakta att det förekommer försäljning av konst även i den reguljära handeln — konsthandeln — och vid det tillfället var det ingen som ville säga att vi skul-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

le ta bort skatten även där. Den tanken hesiterade man inför på grund av kontrollsvårigheterna. Men nu tar man ett andra steg och säger att försäljning på utställning borde vara fri från varuskatt. Man resonerar ungefär som så att det väsentliga är att man får bort dessa procent från priset. Utställningshallarna blir ju inte billigare därför att vi tar bort skatten, utan det är mer påslaget på 3 1/2 procent som man nu opponerar emot. Jag vill på nytt erinra om att det är konsumenterna som betalar skatten. Inte kan det vara avgörande för om folk köper ett konstverk för låt säga 1 000 kronor, om det utgår varuskatt eller inte! Jag talar inte om klassikerna, som herr Källqvist talade om — konstverk som kan vara värda 200 000 kronor. Om det inte är en allmän institution som köper dessa utan en privatperson, då har han väl råd att betala varuskatt. Det kan väl inte vara meningen att vi skall släppa skatten just där, ty där finns ju förmåga att bära skatten. Om det är en allmän institution som vill köpa konstverket i fråga får vederbörande överväga, om man har resurser att lösa in ett så dyrt konstverk. I den mån en konstnär vågar sig fram på en utställning, tror jag att han också klarar merkostnaden, om han i övrigt har genomslagskraft. Herr Källqvist har velat hjälpa konstutövarna, och här i riksdagen har vi haft ett par utställningar som varit mycket uppskattade. Där har sålts flera konstverk, och jag hoppas att så kommer att ske även i fortsättningen.

Jag ser finansministern framför mig, och när man ser finansministern, brukar man alltid framställa önskemål till statsrådet att han skall beakta det och det. Jag kommer att tänka på en sak. Det var en konstnär som vår värderade finansminister köpte ett konstverk av — eller han kanske fick det. Konstnären drog sig tillbaka för ett antal år sedan, men sedan gjorde han en separatutställning i sin hemstad. Herr Källqvist, alla hans alster såldes på 40 mi-

luter. Det var länge sedan han hade en utställning, och han hade fått ett namn. Därför såldes allt. Vad säger det? Jo, att det måste vara en förmån även för konstutövarna att få verka i ett land där det finns någorlunda hygglig köpkraft — köpkraften blir i sista hand avgörande. Inte kan det vara på det sättet att så snart som man skall betala omsättningsskatt blir det ett köpmotstånd, så att det inte kommer till stånd någon försäljning. Jag kan inte tro att så är förhållandet. Konstutövarna får vi hjälpa på annat sätt, och jag anser att de glädjande nog fått mera hjälp nu än tidigare.

Herr Ferdinand Nilsson talade om att småbrukare och småhandlare och andra har så mycket administrativa bestyr åt det allmänna att de borde slippa betala varuskatt på egna uttag ur rörelsen. Det är klart att det går att föra ett sådant resonemang. Jag har en bankkamrat, som är mycket skicklig i taxeringsfrågor, och jag frågade min vän, om jordbrukarna har så mycket bekymmer med sin deklaration. Han ville inte intyga det. Om en handlande t. ex. skulle få göra skattefria uttag från sin rörelse för sitt hushålls egna behov och vederbörande har ett hushåll av den karaktär som herr Ferdinand Nilsson beskrev, således bestående av ett stort antal medlemmar, skulle det för denne småhandlare innebära en stor förmån, som blir ännu större när vi höjer skatten. Det är tydligen herr Ferdinand Nilssons mening att det skulle vara en rättvis beskattning. Vi har däremot sagt i utskottsbetänkandet att vi tycker det vore upprörande, om något sådant skulle genomföras.

Sedan sade herr Ferdinand Nilsson att det kan bli uttag även av person som har annan fastighet, och då slipper denne ifrån skatten, men jordbrukaren får betala skatt. Jag har hört ett sådant resonemang i denna kammare tidigare, men då låg det något annorlunda till. Man hade lagt upp det så, att jordbrukarna och småbrukarna i allmänhet får

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

betala skatt för alltsammans. Jag kände en person, sade vederbörande, och han var bankdirektör. Han skaffade sig en skatteförmån på det sättet att han hade hushållsgris på sommaren och tog inte upp denna förmån till beskattning. Det behövde han inte heller, herr Ferdinand Nilsson, men han fick inte göra avdrag för vad han kostat på denna produktion. Det får jordbrukaren göra. Vi kan väl vara överens om att vi inte skall jaga efter att få in skattepengar på sådana saker, men det går inte att utforma skatten så att bara vissa grupper skall betala skatt, medan andra blir befriade.

Beträffande den i propositionen föreslagna förändringen när det gäller tvätt eller andra tjänster som stat och kommun utför för eget behov vill man föra ett principiellt resonemang och säga att det inte blir en neutral beskattning, om inte enskilda företag får samma förmån. Finansministern medger i propositionen att det kan innebära ett avsteg från gängse principer, och så långt kan man kanske hålla med reservanterna. Men nu är det så att om ett landsting eller en kommun har en tvättinrättning som utför tjänster för dess eget behov, är dessa tjänster skattefria, men om staten och t. ex. ett landsting kommer överens om att utnyttja ett gemensamt företag, blir det skatt. Här är väl poängen att man vill åstadkomma en effektivare produktion och en rationellare ordning. Det kan inte vara något annat motiv som gör att alla politiska partier medverkar i landstingen när det gäller att skapa sådana tvättinrättningar. Riksdagen har ju förra veckan anslagit nya stora belopp till statliga tvätterier. Då hade man inga betänkligheter. Det är väl så, ärade kammarledarmöter, att det hittills varit fri konkurrens. Men jag vet inte om att det har varit enskilda företagare som har erbjudit sina tjänster åt ett helt landsting eller åt stora kommuner, utan det har ansetts naturligt att lösa frågan genom att skapa stora enheter. Vi brukar

ofta säga att det är en riktig ordning. De betänkligheter man här har gett uttryck åt för framtiden, får vi diskutera en annan gång — det får vi väl tillfälle till.

Jag skall sluta med att säga att den väsentliga ändring, som utskottet föreslår i Kungl. Maj:ts proposition, gäller undantag från skatteplikt för vissa fiskeredskap. I övrigt innebär utskottets förslag i stort sett bifall till propositionen.

Jag hemställer om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i vad bevillningsutskottets ärade ordförande inledningsvis sade, att denna proposition, som behandlar den tekniska utformningen av omsättningsskatten, naturligtvis innehåller mycket av värde och mycket som är av fördel för näringslivet. Men det är givet att man, om man står såsom reservant under ett utskottsbetänkande, i första hand talar för sina reservationer.

Jag vill påstå att såsom en mycket viktig principiell fråga i detta betänkande framstår frågan om undantag från varuskatt för kommunal och statlig verksamhet. Förslaget kan få en mycket stor räckvidd. Det kan, som jag tidigare sagt, omfatta all statlig och kommunal verksamhet, där kommunerna, staten och landstingen har gemensamt behov av varor och tjänster av samma art och typ. Det är ett förslag som går vida utöver tvätteriområdet. Jag menar då att förslaget är av principiell betydelse. Därför är detta ett av de viktigaste förslagen i propositionen.

När det gäller tandteknikerna omtalade utskottets ärade ordförande att han blivit uppvaktad både av tandteknikernas verkställande direktör och av en representant för tandläkarna. De hade enligt herr Ericsson sagt att arbetsfördelningen inom yrket är utmärkt

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

— allt var precis som det borde vara — tandläkarna hade behov av skickliga tandtekniker och välutrustade laboratorier. Men inte kom de till bevillningsutskottets ordförande för att tala om att allt är så bra i branschen. Nej, de kom därför att de ansåg att varuskatten på detta område medförde en risk för att denna arbetsfördelning inte skulle bestå för framtiden. Om den indirekta beskattningen blir alltför hög, är det givet och troligt att tandläkarna omprövar huruvida de för dessa arbeten skall anlita egna företagare eller om de skall anställa tandtekniker — det var väl detta som tandteknikerna och tandläkarnas representanter ville säga. Jag menar att på detta område liksom när det gäller reparationer och underhåll av produktionsapparaten medför omsättningsskatten — och risken blir större ju högre omsättningsskatten blir — att den naturliga och riktiga arbetsfördelningen motverkas.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! När jag deklarerade att jag haft stort nöje av konst, måste jag tala om att det varit ett särskilt nöje att ha med utskottets ärade ordförande att göra beträffande konsten. Jag ber att få tacka för samarbetet, och jag hoppas att vi får fortsätta med detta efter debatten.

Utskottets ordförande sade att det var oppositionen som gick emot det förslag det här gäller, men jag tror att vi på den punkten får räkna en hel del av herr Ericssons partikamrater till oppositionen — till min stora förtjusning. Jag hoppas att detta så småningom kommer att visa sig när det gäller att slopa omsättningsskatten på konst.

Herr Ericsson säger att man inte kan hålla på med att plocka bort det ena efter det andra på detta skatteområde — då blir det ingenting kvar för herr Sträng. Det är riktigt, men i detta fall finns det ju redan ett undantag, och

det är en av motiveringarna till att vi anser att omsättningsskatten på konst bör tas bort över hela linjen. Köper man en tavla av en konstnär i dennes ateljé, uttas ingen omsättningsskatt, men så snart konstnären säljer konst på en utställning, skall skatt uttas. »Konsumenterna skall betala», säger herr Ericsson, och det är riktigt, men jag försäkrar herr Ericsson att det inte är alldeles likgiltigt om folk skall betala 10 procent mer eller mindre. Under alla förhållanden bör inte den principen gälla, att man bör betala skatt därför att man har råd att betala.

Allvarligt talat måste jag säga att 10 procent på köpeskillingen för ett konstverk betyder ganska mycket. Jag har varit med om många utställningar i Värmlands museum, och konstnärerna har där varit mycket bekymrade över att behöva betala skatt. Om arrangörerna skall betala skatten, måste man öka priset på tavlorna med 10 procent. Om konstnärerna skall betala beloppet, har jag hört många som säger: »Jaså, är det oms på detta — då väntar jag.» Och då väntar man på att omsen skall slopas. Jag hoppas att om den inte kan slopas i år skall det kunna ske åtminstone nästa år.

Jag vill sedan nämna en annan sak. Herr Ericsson säger att om man kan köpa ett konstverk för 200 000 kronor, så har man också råd att betala omsättningsskatt. Man kan fråga sig vad det är man betalar omsättningsskatt på. Jo, det är för den prestation konstnären gör! Varför tar inte herr Ericsson också ut omsättningsskatt på författaren som skriver en bok? Det är ju också en intellektuell prestation. Man tar nu inte ut omsättningsskatt på författare, men gör det i stället så småningom på hans bok.

Vi tycker det finns anledning att ta bort all omsättningsskatt på konst. Det skulle, förutom lättnader för konsten, innebära större rättvisa beträffande omsättningsskatten.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Herr John Ericsson var vänlig att beröra de synpunkter vi hade anfört. Han sade någonting om att det kunde tänkas, att om man medgav uttag för familjens behov, så skulle det kunna missbrukas och leda till att uttagen blev så stora att det var för rättskänslan stötande. Det är en uppfattning som vi motionärer liksom reservanterna i reservation 5 fullständigt delar. Därför har vi också som tillägg till § 65 föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att riksskattenämnden erhåller i uppdrag att fastställa den övre gränsen för här avsedda skattefria uttag ur egen rörelse så att flertalet mindre företag eller rörelser befrias från den allmänna varuskatten vid uttag för det egna hushållets skäligena behov och så att missbruk av denna rätt effektivt förhindras.

Vi är således fullständigt överens om den saken, herr Ericsson. Ett sådant beslut kan heller inte bereda honom några principiella betänkligheter. Vi har ju redan nu en sådan gräns fastställd vid uttag, men den är så låg att den inte ger det skydd som erfordras. Riksskattenämndens nuvarande anvisningar medger således ett sådant uttag, som dock är alltför lågt. Det är inte någon ny princip, och orättvisan blir ju inte större. Flyttar man en gräns, kommer man alltid till ett läge där det talas om orättvisa. Nu finns en gräns, och om man flyttar den, så kommer fortfarande dessa »orättvisor» att finnas. Men då kommer det stora flertalet av småföretagare att i detta fall bli befriade från omsättningsskatt.

Jag talade om de fall då man vid »annan fastighet» bedriver jordbruk och hänvisade till ett uttalande av länsstyrelsen för Älvsborgs län, att det kunde ge en hel del till det egna hushållet om man producerade för egen förbrukning. Man befrias nämligen från omsättningsskatt för den produktion som man själv konsumerar. Jag menar att vi bör höja gränsen genom en av riks-

skattenämnden fastställd norm, så att skattebefrielsen kommer att gälla för hela denna grupp. Vi slipper då en massa småtjafs, och skattebortfallet för statskassan blir ganska litet. Då vi nu höjer omsättningsskatten så kraftigt är ju detta småpotatis. I vår motion framhåller vi också att det blott är små belopp som härigenom undantas från beskattning, och det kan därför inte vara någon större risk att göra denna ändring.

Jag har sedan en sak som jag vill säga till herr Stefanson i mittparti-alliansen. Jag förstår och delar herr Stefansons uppfattning att det nuvarande omsättningsskattesystemet bereder betydande svårigheter för dem som sysslar med servicebetonad verksamhet i anknytning till företag. Det trassel som där uppstår förstår jag fullkomligt. Men herr Stefanson struntar blankt i om småföretagare och de andra grupper som här berörs skall få någon hjälp. Han gjorde ett stort skutt förbi reservation 5 och sysslade bara med de andra grupperna.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande uppkallar mig till erinringar i fråga om reservation 6, om skattefrihet för statlig och kommunal samverkan. Jag skulle vilja fastslå följande: I propositionen, sidan 27, erkänner departementschefen — och det citeras uttryckligen i utskottsbetänkandet — att förslaget innebär avsteg från de allmänna principerna och dessutom missgynnar enskild verksamhet. Utskottets ärade ordförande brukar eljest slå vakt om principerna, men här sviker han tydligen detta, utgående från den gamla maximen: »När far super är det rätt.» På modern svenska innebär detta, att när det gäller stat och kommun får det bli med principerna så mycket som flyger och far.

Departementschefen tillfogar som ytterligare motiv, att det är allmänt in-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

tesse att offentlig verksamhet bedrivs så rationellt som möjligt. Ja, men herr statsråd, är det inte ett allmänt intresse att all ekonomisk verksamhet, även enskild sådan, bedrivs så rationellt som möjligt? Jag vill fästa uppmärksamheten på att när detta argument från oppositionshåll användes i fråga om de dentaltekniska arbetena, viftas de bort.

Departementschefen säger till sist att någon egentlig konkurrenssituation i förhållande till enskild verksamhet knappast föreligger inom de aktuella områdena. Detta bestrider jag med största bestämdhet. Det finns många enskilda tvätterier, som arbetar inom kommunala organ och som nu kan bli uteslutna. Det finns också många andra områden än tvätterier som berörs.

Jag frågar t. ex.: Hur blir det t. ex. med den verksamhet som bedrivs för fångvården? Även denna verksamhet blir såvitt jag kan förstå skattefri när det gäller leveranser till kommuner. Ta t. ex. lastpallar. Man gör dem f. n. till SJ, men man kanske säljer dem till hamnarna i fortsättningen. Vi kan också tänka på uniformer till spårvägspersonal vid kommunala spårvägar och sådant.

Man kan naturligtvis bagatellisera detta och säga, att det i praktiken inte spelar så stor roll. Men med de tendenser som finns till expansion av den offentliga verksamheten är det av vikt, att enskild och offentlig verksamhet behandlas lika i skattehänseende och får konkurrera på lika villkor.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag har inte kunnat övertyga herr Stefanson om att de risker han talade om beträffande dentalarbetena inte är så stora, som han vill göra gällande. Herr Stefanson har också en reservation som gäller reparations- och underhållsarbete, i vilken han drivit samma resonemang: det är fara för att det kan bli en strukturförändring,

så att företagen gör reparationerna på egna verkstäder. Men herr Stefanson är medveten om att de farhågorna inte har blivit verklighet. Det finns tvärtom stora företag här i landet, som har haft egna verkstäder, men som nu gått över till att lämna ut sina arbeten. Det är, tycker jag, ett mycket gott bevis på att det inte är så stor fara på taket.

Herr Källqvist måste jag tacka för den komplimang han gav mig när det gäller våra gemensamma intressen för konst. Han säger nu, att man varken lyckades förra gången eller den här gången, men nästa gång skall det lyckas! Det bestyrker precis vad jag sade: Får man en bit, vill man ha en ny bit nästa gång, och då blir det sådana konsekvenser som jag ville antyda.

Herr Källqvist ville inte diskutera skatter — tyvärr, kanske jag skulle säga. Han sade nu, att författarna får pappret fritt. Men, herr Källqvist, folk får betala varuskatt på boken, och det var ju beträffande det intellektuella arbetet, som läggs ned, som man ville ha likställighet mellan författande av en bok respektive framställande av ett konstverk. Det andra gäller ju materialet.

Tidningarna är däremot som bekant skattefria, och jag har inte hört någon säga, att vi skall lägga skatt på dem. Sedan har vi ju andra ting i samband med skatteutredningen.

Herr Jacobsson säger, att jag brukar hålla fast vid vissa principer, men här kommer en kungl. proposition, och när far super så är det ju rätt. Får jag då ställa en samvetsfråga till herr Jacobsson: Hur kommer det sig att ni i utskottet alltid blir tio på samma linje? Hur många gånger är det som herr Jacobsson tar steg vid sidan om och alltså visar frimodighet och objektivitet? Jag vet aldrig att det har hänt i stora stridsfrågor.

Men nog försöker vi till vardags i bevillningsutskottet att lösa frågorna på ett någorlunda förnuftigt sätt. Och även om far super och om man försöker

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

framställa det så, att vi slaviskt följer Kungl. Maj:t i alla avseenden, så begriper jag inte vad det skall syfta på. Det kan inte vara varken i herr Jacobssons, utskottets eller riksdagens intresse att slaviskt följa Kungl. Maj:t. Ingen Kungl. Maj:ts regering kan bli så fullkomlig att den kan säga: Alla våra propositioner skall godkännas oförändrade! Det sker inte heller. Å andra sidan är det naturligt, att om man tillhör ett parti, som har sina företrädare i regeringen, så försöker man om möjligt att lotsa regeringens förslag i land.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Herr Ericsson sade, att han inte kunde övertyga mig om att det inte förelåg någon risk för en strukturförändring när det gällde dentaltekniska arbeten. Nej, herr Ericsson har inte kunnat övertyga mig! Dentalteknikerna och tandläkarna uttryckte en oro vid sitt besök hos herr Ericsson. Det var i alla fall representanter för två kårer, som väl känner förhållandena och som faktiskt är oroliga för att skatten skall menligt inverka på arbetsfördelningen inom det området. Deras åsikter och deras farhågor har jag tagit intryck av.

Sedan är jag väl medveten om att stora företag avvecklar serviceavdelningar för att lägga ut sina arbeten på entreprenad till fristående företag. Jag framhöll detta i mitt första anförande och att det tydligen var en riktig och rationell arbetsfördelning.

Jag tror dock inte att man får höja den indirekta beskattningen på sådana tjänster alltför mycket. Det finns naturligtvis en gräns, vid vilken de större företagen finner det fördelaktigt att anställa egna reparatörer och återigen bygga upp egna serviceavdelningar. Man vet inte var den gränsen ligger. Nu blir det en skattefördyring med 10 procent av det fristående företagens service.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara ett par ord!

Den proposition som kammaren nu behandlar är så att säga en justering av de erfarenheter, som den myndighet som i det dagliga livet har att handlägga omsättningsskatten har vunnit under de år skatten har tillämpats. Ingen kan ju redan från början räkna ut alla de konsekvenser, som ett radikalt nytt skattesystem kommer att innebära. Så var det också när omsättningsskatten infördes. Vi hade en allmän uppfattning om att undantagen skulle vara så få som möjligt, och den uppfattningen är fortfarande lika levande och lika riktig.

De liberaliseringar som har gjorts i propositionen, vilka utskottet har accepterat och i någon utsträckning ytterligare har utvidgat, får väl anses vara liberaliseringar som kan göras utan att man gör avkall på den grundläggande tanken att omsättningsskatten skall ha så få undantag som möjligt, om den över huvud taget skall kunna existera vidare som skatt. Jag försäkrar kammarens ärade ledamöter, att varje nytt undantag i sig föder argument för ytterligare undantag. Är man inte konsekvent i detta betraktelsesätt så talar allting för att man snart har raserat underlaget för beskattningsformen.

Jag har haft tillfälle att studera utvecklingen i andra länder. Där har man sagt: Ja, men det här finns det ändå skäl till! Speciella grupper har kunnat fånga opinionen, och så har man gjort ett avsteg från den raka vägen. Sedan har det fört med sig nya avsteg, och så har man om något år kommit fram till att det helt enkelt inte går längre, att man måste hitta på ett annat system för beskattningen.

Detta är något av förklaringen till att man från utskottets majoritet, som också haft att göra dessa överväganden, har sagt sig, att den största och yttersta restriktivitet måste iakttas.

Jag skall inte uppehålla mig vid de detaljer som reservationen ger uttryck för, men jag gör undantag för ett av-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

snitt och det gäller konsten. Detta är ett sådant område, där det är lätt att skapa opinion. Konsten och kulturen över huvud är något som vi naturligtvis allesammans sätter ett stort värde på. Det är lätt att vinna gehör när man säger, att vi bör göra ett undantag för konsten. Frågan har varit uppe tidigare i utskottet och i riksdagsdebatterna, och jag har haft anledning om någon att fundera över detta eftersom jag har haft ett flertal olika uppvaktningar medan propositionen skrevs från Konstnärernas riksorganisation och andra intressegrupperingar som har velat stödja och staga upp deras synpunkter.

Jag har emellertid resonerat helt enkelt på följande sätt. Om vi rent hypotetiskt resonerar som så, att vi inte har någon omsättningsskatt alls, då skall ju den enskilda konsumenten i sitt köpval välja mellan vad en riklig marknad kan bjuda ut — det må vara föda, kläder, semesterresor, bilen, möblemanget, bostaden eller tavlan på väggen. Knappast någon kommer på den idén i det här hypotetiska fallet, när man inte har någon omsättningsskatt, att försöka göra gällande att man ändå på något sätt skall ge speciellt konsten som saluvara ett alldeles särskilt försteg framför andra saluvaror. Men när man nu inför en generell omsättningsskatt, som inte rubbar det bittersta i relationen mellan konsten å ena sidan och människornas andra köpval å den andra sidan, då för man fram med stort eftertryck att det är nödvändigt att göra vissa speciella undantag för konsten i förhållande till andra ting.

Om man håller linjen konsekvent så skall konstverket som det här nu diskuteras i form av måleri av olika slag, olja, pasteller, akvareller, litografier, gouacher och allt vad det nu kan vara, inte behandlas på något annat sätt än andra varor, på samma sätt som om vi icke skulle ha haft någon skatt. Konsten skall tävla med andra varor om människornas köplust och människornas val. Jag tycker att detta är en all-

deles avgörande principiell synpunkt, som jag vill understryka för att man inte skall komma på sned vid själva bedömningen bara för att man vill vara konstvän.

Det finns en sak till som jag vill minnas att utskottets ordförande strök under, nämligen något som heter den reguljära konsthandeln, och det var avgörande för den ordning som nu gäller när man befriade konstnärerna från skatt för försäljningen i sin ateljé. Jag skall medge att det är ett avsteg från den rätta principen. När jag gav min anslutning till denna befrielse så skedde det helt enkelt därför att jag ansåg, att det i praktiken var ett hopplöst företag att när det gäller denna speciella typ av människor ge sig ut och kontrollera, om vederbörande verkligen tog ut omsättningsskatt och inlevererade omsättningsskatten för de tavlor som han sålde i sin egen arbetsverkstad. Intet ont om deras heder, men det ligger väl kanske sämre till för det konstnärliga kynnet att sätta i gång med den specifika bokföring, som man skulle ha ålagt dessa människor i deras egenskap av konstnärer-målare och vad det nu kan vara fråga om. För min del var detta det avgörande. Man vill inte sända fiskalerna och kontrollanterna in i konstnärernas egen ateljé. Jag revolterade mot den tanken.

Men det är litet annorlunda när konstnären gör upp med en lokalinnehavare, exponerar några års arbeten och försäljer dem i butik ungefär på samma sätt som i den reguljära konsthandeln. Ibland går det bra, och då kan det hända, såsom utskottets ordförande omtalade, att han säljer hela sin utställning på 40 minuter; i andra fall går det sämre. Ofta blir vederbörande köpare intresserad av de konstnärliga prestationerna och frågar innehavaren, var konstnären bor och har sin ateljé och reser sedan till honom för att se hans produkter och eventuellt göra affärer med honom.

Expon har sin förnämsta betydelse

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

därigenom att vederbörande blir känd för allmänheten. Lyckas han, får han en god press och blir bekant bland presumtiva köpare, som sedan söker sig hem till honom och gör upp affärerna i ateljén — såvida inte konstnären gör en sådan lyckträff, att han säljer hela utställningen på 40 minuter.

För mig har det avgörande varit att man måste hålla blicken öppen för att denna utförsäljning har karaktär av konsthandel på samma sätt som de permanenta butikerna. Jag är övertygad om att ett bifall till reservationen på denna punkt osvikligt kommer att föra med sig allvarliga krav från den reguljära konsthandeln att befrias från omsättningsskatt, om man i konstsalongerna får sälja utan omsättningsskatt.

Får man det över sig, så pressas man vidare steg för steg. Den frågan kan ställas, varför befrielsen skall gälla måleri, teckning och litografi, men inte keramik och glaskonst. Simon Gate på Orrefors gör förmodligen en konstnärlig produkt av samma valör som den som fäster sina konstnärliga intentioner på en tavla och hänger ut den på en utställning. Det här är sålunda någonting som öppnar dörrarna till vida fält. Varje avsteg ger möjligheter till en ansvällning som jag tror att kammaren måhända inte har alldeles klart för sig.

Vi har emellertid, medvetna om att den konstnärliga verksamheten behöver stödjas, sökt lämna stöd på andra vägar utan att komma i konflikt med den princip som jag inledningsvis försökte skissera. Var och en som haft möjlighet att studera ecklesiastikministerns kulturgiv under de senaste fyra, fem åren vet att de statliga utgifterna på detta avsnitt expanderar kraftigare än på nästan alla andra avsnitt. Det är den vägen vi har att gå om vi vill stödja konsten.

Nu är det ju i allmänhet så, att en konstnär inte har — om jag får använda ett så enkelt uttryck — en flygande start. Jag minns från min tid som ung

fackförbundsfunctionär att Olle Olsson i Hagalund gick omkring på expeditionerna och bad att få 250—300 kronor för sina tavlor. Det var inte många som hade kommit underfund med vilken konstnär han i själva verket var — det gjorde man senare. Det är nog så med de flesta stora konstnärer. Jag tror att van Gough, Gauguin, Matisse, Goya, Rubens och Rembrandt, för att inte tala om vår egna Carl Fredrik Hill, Josephson, Zorn och Carl Larsson inte har varit erkända vid starten, utan de har säkerligen fått arbeta sig fram. De har haft vissa personer som trott på dem och stött dem. En sådan stödjande insats försöker vi åstadkomma genom kulturgiven på ecklesiastikdepartementets huvudtitel.

Men det spelar ingen roll för verksamheten om konstnärerna har att kämpa emot omsättningsskatt eller inte. Den är ett helt fristående problem. För den konstnär som har den rätta gnistan och arbetar sig fram med konstens egen låga inombords spelar inte den tioprocentiga omsättningsskatten på tavlor någon som helst roll.

Herr talman! Jag har velat säga detta helt enkelt därför att jag personligen är intresserad av konst, trots att jag har skrivit en proposition där jag vägrat de uppvaltande konstnärerna att göra detta undantag. Motivet för denna vägran är, att jag är alldeles övertygad om att det inte är någon specifik känsla för den konstnärliga produktionen och verksamheten som kommer till uttryck därest kammaren biträder reservationen. Den produktionen, den verksamheten, den utvecklingen bör man hjälpa på andra och effektivare vägar.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag fäste mig vid några ord med vilka statsrådet Sträng började sitt anförande, nämligen att varje undantag föder nya undantag och att det är svårt att överblicka konsekvenserna av de undantag som görs i vår beskattning.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Jag har viss förståelse för det argument, som både statsrådet och utskottets ärade ordförande har anfört, men jag frågar om inte det resonemanget gäller också det undantag som statsrådet har föreslagit i propositionen, nämligen undantaget från beskattning av varor och tjänster som tillhandahålles av företaget i offentlig regi i samarbete mellan kommun, landsting och stat. Vi reserverar oss för att det undantag, som här görs när det gäller tvätterierna, föder nya undantag på andra områden, som herr Jacobsson och jag har exemplifierat. Har man en bestämmelse som innebär undantag på ett område, kommer den att återopas även på andra områden.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande förevarande betänkande komme att framställas *först* särskilt angående 10 § 1 mom. punkten 8 i Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående ändring i förordningen om allmän varuskatt, *därefter* särskilt rörande i reservationer framställda förslag till ändringar i 13 § förordningen om allmän varuskatt, *vidare* särskilt beträffande i reservation framställt förslag till ändring i 63 och 65 §§ förordningen om allmän varuskatt, *ytterligare* särskilt avseende anvisningarna till 12 § i Kungl. Maj:ts förordningsförslag samt *därpå* särskilt i vad anginge återstående delar av förordningsförslaget. *Sedermera* komme, fortsatte herr talmannen, propositioner att framställas särskilt beträffande utskottets hemställan i vardera punkten B 1 och B 6 samt *slutligen* särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till ändrad lydelse av 10 § 1 mom. punkten 8 i förordningen om allmän varuskatt

I fråga om detta stadgande, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats

dels att detsamma skulle godkännas, *dels ock*, av herr *Jacobsson, Gösta*, att stadgandet skulle godkännas med följande tillägg: »ävensom dentaltekniska beställningsarbeten, som utföras för tandläkare eller sjukhus».

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på stadgandets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde vote-ring, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 10 § 1 mom. punkten 8 i Kungl. Maj:ts av bevillningsutskottet i dess betänkande nr 31 i denna del tillstyrkta förordningsförslag om allmän varuskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes stadgandet med den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Gösta Jacobsson.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu vötering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 38.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt**I reservationer framställda förslag till ändringar i 13 § förordningen om allmän varuskatt**

I vad anginge dessa förslag, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats

1:o) att kammaren skulle — med bifall till vad utskottet hemställt — avslå desamma;

2:o), av herr *Jacobsson, Gösta*, att den ändrade lydelse av paragrafen skulle godkännas, som föreslagits i den av herr *Stefanson* m. fl. vid betänkan- det avgivna, med 4 betecknade reservationen; samt

3:o), av herr *Nilsson, Ferdinand*, att kammaren skulle antaga paragrafen med den lydelse, som förordats i reservationen 5, av herr *Vigelsbo* och herr *Börjesson* i Falköping.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag å de framställda ändringsförslagen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Gösta Jacobssons* yrkande.

Herr *Nilsson, Ferdinand*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i voteringen om 13 § i förordningen om allmän varuskatt antager paragrafen med den lydelse, som föreslagits i reservationen 4 av herr *Stefanson* m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej har till kontraposition i nämnda votering antagits paragrafen med den lydelse, som föreslagits i reservationen 5 av herr *Vigelsbo* och herr *Börjesson* i Falköping.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 27.

Därjämte hade 64 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som — med bifall till vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31 — avslår föreliggande förslag till ändring i 13 § förordningen om allmän varuskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den ändrade lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herr *Stefanson* m. fl. vid betänkan- det avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu vo-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;
Nej — 49.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I reservation framställt förslag till ändring i 63 och 65 §§ förordningen om allmän varuskatt

I avseende å detta förslag gjorde herr talmannen propositioner, först därpå att kammaren skulle — med bifall till vad utskottet hemställt — avslå detsamma samt vidare på godkännande av paragraferna med den ändrade lydelse, som föreslagits i den av herr Vigelsbo och herr Börjesson i Falköping vid betänkandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på avslag å det framställda ändringsförslaget, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Ferdinand, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som — med bifall till vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31 — avslår föreliggande förslag till ändring i 63 och 65 §§ i förordningen om allmän varuskatt, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes paragraferna med den ändrade lydelse, som föreslagits i den av herr Vigelsbo och herr Börjesson i Falköping vid betänkandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Ferdinand, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;
Nej — 17.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till ändrad lydelse av anvisningarna till 12 § förordningen om allmän varuskatt

I vad gällde dessa anvisningar gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av desamma samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna anvisningarna med den lydelse, som föreslagits i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på anvisningarnas godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Stefanson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner anvisningarna till 12 § i Kungl. Maj:ts av bevillningsutskottet i dess betänkande nr 31 i denna del tillstyrkta förordningsförslag om allmän varuskatt, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännas anvisningarna med den lydelse, som föreslagits i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en bör-

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 57.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Återstående delar av Kungl. Maj:ts förordningsförslag, sådant det av utskottet tillstyrkts

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B 1

Beträffande denna hemställan gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Stefanson* m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31 punkten B 1, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Stefanson* m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en bör-

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 54.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Utskottets hemställan i punkten B 6

Såvitt rörde denna hemställan, anförde herr talmannen, hade yrkats dels att kammaren skulle bifalla densamma, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Stefanson* m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31 punkten B 6, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Stefanson* m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 56.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Till följd av kammarens fattade beslut, yttrade herr talmannen, torde övriga i reservationerna framförda, ej behandlade förslag hava fallit.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o, 4:o och 17:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt nr 28, i anledning av väckta motioner om översyn av inrikesflygets säkerhetsbestämmelser.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogos punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde; och

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan finge uppskjutas till ett annat sammanträde.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att statsutskottets utlåtande nr 128 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Förvärv av kvarteret Vinstocken inom Nedre Norrmalm i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond; samt

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., jämte i ämnet väckta

motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl.; och

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.02.

In fidem
K.-G. Lindelöw